

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

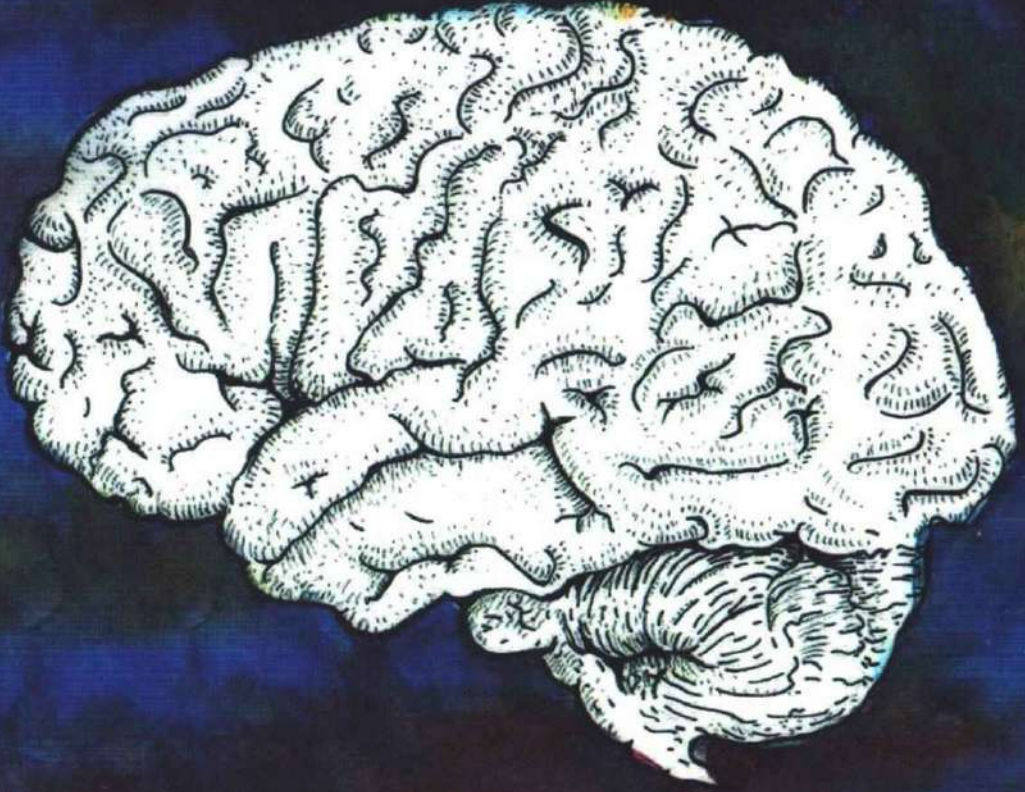
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

stanislaw
LEM

MÜKEMMEL BOŞLUK

cem yayınevi

MÜKEMEL BOSLUK

ELVEN

MÜKEMMEL BOŞLUK

ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI DİZİSİ

MÜKEMMEL BOŞLUK

(*Doskonała Próznia*)

Stanislaw LEM

Türkçesi: Altay İltan AKTÜRK

1. Basım: Şubat 2014 / © 2013, Cem Yayınevi

© Barbara Lem and Tanasz Lem, 2013

ISBN 13: 978-975-406-931-0

Kapak Tasarım: Fatma Kurnaz

Düzeltili: Kadir Kıvılcımlı

Sayfa Düzeni: Bülent Eryılmaz

Baskı: Umut Matbaası

Fatih Caddesi Yüksek Sokak 11/1

Merter - İstanbul

Tel: (212) 637 09 34

Matbaa Sertifika No: 22826

CEM YAYINEVİ

İpek Sokak 8/A

34433 Beyoğlu - İstanbul

Tel: (212) 293 41 70 Faks: 244 15 33

www.cemyayinevi.com

info@cemyayinevi.com

Yayıncı Sertifika No: 10823

Türkçe çevirinin yayın hakları Cem Yayınevi'ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmadan kullanılamaz.

STANISLAW LEM

MÜKEMMEL BOŞLUK

Türkçesi:
Altay İltan AKTÜRK

İçindekiler

Mükemmel Boşluk	7
Robinsonad	13
Gigamış	33
Cinsellik Patlaması	46
Gruppenführer Louis XVI	54
Hiçbir Şey veya Sonuç	74
Pericalypsis	85
Ahmak	91
Kendin Yaz	101
Ithacalı Odysseus	107
Sen	117
Varlık Şti.	123
Hata Olarak Uygarlık	133
Namümkün Hayat Üzerine ve Namümkün Öngörü Üzerine	148
Non Serviam	173
Yeni Kozmogoni	202

S. Lem

Mükemmel Boşluk

(Czytelnik, Varşova)

Var olmayan kitaplara eleştiri yazmak Lem'in icadı değil, üstelik bu tip denemeleri sadece Jorge Luis Borges (*Herbert Quain'in Yapıtlarının İncelenmesi* gibi) çağdaş yazarlarda da bulmuyoruz, bu düşünce o kadar eskidir ki Rabelais bile ilk kullanan olmamıştır. *Mükemmel Boşluk*'u sıradışı kılan ise kitabın tamamen bu tip bir seçkiler antolojisi olması. Ukalaca bir şaka olsa da, böyle bir metodolojiye ne denebilir ki? Varsayımımız, yazarın bir şaka niyeti gütmesi; üstelik oldukça çetrefilli ve teorik giriş bölümünün bile bu varsayımı zayıflattığı söylenebilir: "Bir roman yazmak, yaratıcı özgürlüğün bir tür kaybıdır. Buna karşılık eleştiri yazmak ise daha az asil görülür. Yazarın seçtiği konular göz önüne alınınca, kendini sınırlandırdığı bile ileri sürülebilir. Eleştiri bundan çok daha kötüdür, tıpkı prangaya vurulmuş bir suçlu gibi, eleştirmen de eleştireceği esere zincirlenmiştir. Yazar özgürlüğünü kendi kitabı uğruna kaybederken, eleştirmen ise başka yazarlar uğruna kaybeder."

Basitleştirilmiş bu satırların vurgusu, ciddiye alınamayacak kadar aşikâr aslında. Girişin bir sonraki bölümünde (Auto-momus) "Bugüne kadar, edebiyat bize hep kurgusal karakterlerin öykülerini anlattı. Ama daha ileri gitmeli, artık kurgusal kitapları yaratmalıyız. Bu sayede hem yaratıcı özgürlük kazanma fırsatı,

hem de aynı anda iki farklı ruhu (edip ve eleştirmenin ruhunu) bir araya getirme fırsatını kazanmış oluruz” satırları yer alıyor.

Lem’in açıkladığına göre “Auto-momus”, özgür yaratımın “karesi”dir, çünkü metnin eleştirmeni aynı metnin içinde yer aldığı takdirde, gerek geleneksel gerek geleneksel olmayan edebiyatın anlatıcısına göre daha geniş bir manevra alanı bulacaktır. Günümüzde edebiyat, bir atletin son gücüyle koşmasına benzer şekilde, yaratımdan olabildiğine uzaklaşmaya çalışmak için büyük bir mücadele verse de, bu durum kimilerine göre hoşnutluk verici olacaktır. Ama sorun, Lem’in bilgi verici giriş bölümünün bitmek bilmemesidir. Bu bölümde, hiçlik kavramının olumlu yönlerinden, matematikteki ideal nesne kuramından ve dilbilimin yeni metadüzeyinden bahseder. Bir şaka yapıyormuşçasına konudan biraz uzak kalır. Bu uvertür ile Lem, okuyucuyu (belki kendisini de?) dolandırmaktadır. *Mükemmel Boşluk*’ta yer alan sahte eleştiriler sadece bir denemeler toplamı da değildir. Yazarının karşı koymasına rağmen kitapta yer alan eleştirileri üç grupta toplamak mümkündür.

(1) Parodiler, pastişler, hicivler: Bu türe, *Robinsonad*, *Hiçbir Şey veya Sonuç* (her iki metin, farklı yönlerden de olsa yeni roman’la dalga geçmektedir) ve büyük olasılıkla *Sen ve Gigamış* dâhildir. *Sen*’in kötü bir örnek olduğu doğrudur, ne de olsa kötü bir kitap yazıp sonra bu kitabı kötü olduğu için hedef tahtası yapmak basit bir düşüncedir. En özgün olan *Hiçbir Şey veya Sonuç* olsa gerektir; bu romanı hiç kimse yazmış olamayacağından, bu nedenle sahte eleştirmen aygıtı akrobatik bir hile yapmak zorunda kalır, sadece var olmayan değil, aynı zamanda asla var olmayacak bir kitabın eleştirisi. En az beğendiğim ise *Gigamış*. Ana fikir, gösteriyi sonlandırmak ise bir başyapıtı böyle şakalarla berbat etmeye gerek var mı? Özellikle de onları kaleme alan sen değilsen?

(2) Taslak ve planlar (aslına bakarsanız taslak sayılırlar): Mesela, *Gruppenführer Louis XVI* ya da *Ahmak ve Varlık Şti..*

Bunların her biri (kim bilir) belki de düzgün bir romanın embriyoları halini alabilir. Öyle olsa da, öncelikle birinin bu romanları yazması şarttır. Bir sinopsis, eleştirel olsa da olmasa da, mutfakta olmayan yemek için iştahımızı açan bir *hors d'oeuvre*(*) vazifesi görür. Neden mi mutfakta yoktur? Eleştiri oklarının illa belirli bir yere “saplanması” gerekmez ama bu kez iğneyi kendimize batırmamız gerekiyor. Yazarın tam şeklini veremediği düşünceleri vardır, bunları yazamadığı gibi, yazamamaktan da pişmanlık duymaktadır: İşte karşınızda *Mükemmel Boşluk*’un yaratılma gerekçesi. Böyle bir zorlamanın olacağını akıllı bir biçimde öngören Lem, kendini bir giriş bölümü ile korumaya karar vermiş. Bu nedenle “Auto-momus” da nesir sanatının zayıflığından, çalışma masasındaki sanatçının, Markiz’in evden saat beşte çıkışını betimlemesinin zorluğundan bahsediyor. Ama iyi sanatkârlık zayıflık demek değildir. Lem, bu her üç başlığın yol açması muhtemel zorluklardan korku duyduğunu saklamasa da, ki az önce örneklemeye çalıştığım gibi bir korkağın yoluna sapıp, sümenaltı ederek yok saymamayı tercih ediyor. “Her kitap, sayısız diğer kitabın mezarıdır, diğerlerini gölgede bırakarak doğmalarını engeller” derken, kastettiğinin biyolojik özellikler değil, ülküsel özellikler olduğu açıktır (Ars longa, vita brevis). Gene de, *Mükemmel Boşluk*’ta o derece özellikli, yüksek değere sahip ülkü yer almaz. Kitapta, çok takdir ettiğim kıvraklıklar yer alır ama bunları kitabın mizahi öğeleri olarak gördüm. Ama şu anda, artık daha önemli bir şeyden, giderilmesi mümkün olmayan bir özleminden şüpheleniyorum.

(3) Kitapta yer alan son grup eserler *Namümkün Hayat...*, *Hata Olarak Uygarlık* ve (en çok) *Yeni Kozmogoni* beni bu konuda yanılmadığıma ikna etti.

Hata Olarak Uygarlık Lem’in daha önce edebi ve tutarsız olarak nitelendirilmiş kitaplarında yer alan görüşlerini başı

(*) Özgün metinde Fransızca: İştah açıcı küçük atıştırmalıklar anlamında.

dik olarak savunur. Teknoloji patlaması, diğer denemelerde kültürün yok edicisi olarak sunulmuşken burada insanlığın kurtarıcısı rolüne büründürülmüştür. Lem, dönek rolünü ikinci kez *Namümkün Hayat*'ta üstlenir. Denemede yer alan soyağacının uzun zincirlerinin eğlendirici saçmalığı bizi yanıltmasın, amaç bu komik anekdotlar değil, Lem'in Kutsalların Kutsalına olasılıklar teorisi, yani şans, yani daha önce doğumuna katkı sağladığı hacimli eserlerde inşa edip geliştirdiği kategori alanında düzenlediği saldırdır. Bu saldırı, keskinliğini törpülemek amacıyla budalaca bir ortamda geçer. Acaba, bir anlığına bile olsa, bir yergi olarak tasarlanmış olabilir mi?

Buna benzer şüpheler *Yeni Kozmogoni*'de, kitabın sayfaları arasında bir Troya atı gibi gizlenmiş gerçekten *en önemli parçasında* da kendini gösterir. Eğer mizahi bir deneme, kurgusal bir eleştiri değilse, tam olarak nedir? Mizahi bir deneme olarak, içerdiği kesin bilimsel iddialar nedeni ile (Lem'in ansiklopedileri yiyip yuttuğunu, biraz sallanınca da logaritma ve formüller yumurtladığını biliyoruz) biraz ağır kaçsa da *Yeni Kozmogoni*, Nobel ödülü kazanan bilim insanının dinleyicilere evrenin çığır açıcı, yeni bir modelini sunduğu, kurgusal bir ödül konuşmasıdır. Lem'in başka kitaplarını bilmiyorum olsaydım, bu şeyin tüm dünyada sayıları otuzu ancak bulan kişi (fizikçi ve diğer görecelikçiler) için yazılmış bir fars olduğunu düşünürdüm. Ama bu olası değil. Ne olabilir peki? Gene şüphelerim, yazarın içinden patlayan özgün bir fikir olduğu yönünde. Bunu asla kabul etmeyecek, asla ne ben ne de bir başkası bunun aksini ona kanıtlayabilecek olsak da, yazar, Evren modelini ciddi bir oyun olarak görmektedir. Gerektiğinde, konuyu alaycı biçimde savunup, kitabın ismini kanıt olarak gösterip kolayca sıyrılabilir (Mükemmel Boşluk: yani, başka açıdan, "hiçbir şey" hakkında bir kitap). Ve üstelik en iyi kaçış noktası da şüphesiz *licentia poetica*(*) olur.

(*) Özgün metinde Latince: Sanatsal Yetenek anlamında.

Yine de, bu metinlerin ardında belirli bir niyetin saklı olduğuna inanıyorum. Evren bir oyun mu? Kasıtlı Fizik? Bilimin bir müridi, onun kutsal metodolojisinin önünde secdeye varan biri olarak, Lem, önde gelen kâfir ve muhalif görevini üstlenemez. Bu nedenle bu görüşü herhangi bir açıklamasına dâhil edemez. Diğer yandan, “Oyun Evren” düşüncesini bir hikâyenin özü olarak kaleme almak başka bir eser, “normal bilim kurgu” yazmak anlamı da taşır.

Geriye ne kalır? Sağlam bir zihin için, sessizlikten başka hiçbir şey. Yazarın yazmadığı, asla onun tarafından üstlenilmeyecek olan, kurgusal yazarlara mal edilmiş kitaplar – yokluklarının erdemi nedeni ile sessizlik gibi düşünülemezler mi? Kişi kendini heterodoks düşüncelerden ne kadar daha güvenli bir uzaklığa yerleştirebilir ki? Başkalarına ait olarak bu kitaplardan, içindeki tezlerden bahsetmek aslında temelde hiç konuşmadan konuşmak demek oluyor. Özellikle bu durum bir fıkranın senaryosu içinde yer alıyorsa.

Böylece, uzun yıllar boyu gerçekçilik besinine duyulan gizli açlıkla, kişinin kendi fikirlerine duyduğu saygı nedeni ile bunları gerektiğinde güçlü ifade edememesi ve diğer boşluktaki düşler nedeni ile *Mükemmel Boşluk* doğdu. Teorik giriş bölümü, durumu görünürde “yeni bir edebi tür” kılssa da, aslında ilgi çekmek için yapılmış, hokkabazın asıl yaptığından gözlerimizi çekmemiz için geliştirmiş olduğu bir hareket. Gerçek başka türlü olsa bile, aslında bir beceri sergilendiğine inanırız. Bu kitabın doğumuna neden olan bu “sahte-görüş” hilesi değil, bu hilenin bir gerekçe ve bahane olarak kullanılıp aslen boşlukta olan kitabın meydana getirilmesidir. Hile olmasaydı, herkes bir dile getirilememişlik alanında kalmaya mahkûmdu. Çünkü burada, imgelemenin iyi gerekçelendirilmiş gerçeklik yolunda bir ihaneti, şarlatanlıktan kopma ve bilimsel sapma vardır. Lem, bu entrikaların fark edilemez olduğuna inanmakta mıydı? Cevabı basitçe ortada aslında, diğerlerinin ciddiyetle fısıldamaktan çekindiklerini gülerek haykırmıyor mu? Giriş bölü-

münde söylenenlerin tersine, eleştirmenin bu kitaba zincirlenmesine gerek yok, “mahkûmun prangaya zincirlenmiş olduğu gibi”. Eleştirmenin özgürlüğü kitabı yüceltme ya da yermeye de yatmıyor, ama kitap vasıtası ile tıpkı mikroskop vasıtası ile olduğu gibi yazarı gözleyebilmesinde yatıyor. Bu durumda ise *Mükemmel Boşluk* arzu edilen ama elde edilemeyen bir öyküye dönüşüyor. Bu, tutulamayan sözlerin kitabı. Kaçak dövüşen Lem, karşı atak yapmak için son bir hile bile belirlemiş olabilir, o da bu satırları benim bir eleştirmen olarak değil, onun bir yazar olarak kaleme aldığı ve başına ekleyip *Mükemmel Boşluk*’un ayrılmaz bir parçası haline getirdiği gerçeği olsa gerek.

Marcel Coscat

Robinsonad

(Editions du Seuil, Paris)

Defoe'nin Robinson'undan sonra, çocuklar için sulandırılmış, İsviçreli Robinsonlar ve ıssız ada yaşamının çocuksu versiyonlarını içeren çok sayıda eser çıktı. Henüz birkaç yıl önce, zamanın ruhuna da uygun bir şekilde, Paris Olympia Yayınevi, yazarının adı, sonu başından belli kitaplar için ağır işçiler kiralamayış alışkanlık edinmiş yayıncının mülkiyeti altındaki sahte isimlerden biri olduğu için hiç önem taşımayan deneysel bir çalışmayı, *Robinson'un Cinsel Yaşamı*'nı bastı. Ama Marcel Coscat'ın *Robinsonad*'ı için beklemeye değmiş gibi gözüküyor. Bu kitap, Robinson Crusoe'nun sosyal hayatı, onun güç, zor ve kalabalık varoluşu, yani başka bir deyişle yalnızlık sosyolojisi üzerine. Kitabın sonunda açık seçik gösterildiği gibi, ıssız bir adanın kitle kültürü üzerine.

Mösyö Coscat, okuyucunun da çabucak anlayabileceği gibi ticari, başkaları tarafından hemen kabul görebilen bir eser meydana getirmemiş. İssız adanın ne pornografik ne de heyecan verici yönlerine değinmiş. Kazazedenin ne kıllı hindistancevizi yüklü palmiye ağaçlarına, ne de balıklara, keçilere, geyiklere, mantarlara, hatta batmış bir gemiden kurtulmuş bir domuz

yavrusuna duyduğu şehveti konu etmiyor. Olympia'nın aksine bu kitapta Robinson, fallik bir tekboynuz gibi, bataklıkta dolaşıp şeker kamışı ve bambu tarlalarını tozutan, kum tepeciklerini, dağların zirvelerini, koyların sularını, martıların çığlıklarını, albatrosların ihtişamlı gölgelerini, hatta dalgaların kıyıya sürüklediği köpekbalıklarını tekmeleriyle dağıtan, azmış bir adam değil. Bu tip malzemeye düşkün kişiler bu kitapta aradıklarını bulamayacaklar. Marcel Coscat'ın Robinson'u en saf haliyle bir mantık âşığı, aşırı bir gelenekçi, inancının etkisini olabilecek en uzak noktaya taşıyan bir filozof; bu nedenle geminin (üç ambarlı *Patricia*'nın) enkazı, diğerlerinin varlığı ile lekelenmeden kendi içsel varlığına ulaşabilmesini sağlayacak deneyi için kapıların açılması, tüm dünyasal bağlarının kopması, gereken laboratuvarın hazır hale gelmesi demek.

Sergius N. durumunu gözden geçirdikten sonra, uysalca geri adım atmaktansa, adaşının sahip olduğu kadirşinaslığı gösterip gerçek bir Robinson olmaya karar verir. Üstelik bugüne kadar yaşadığı hayatın ona hiçbir avantaj sağlamamış olduğu düşünülürse, bu kararı alması çok akılcıdır.

Kazazedenin hayatı, yaşamak zorunda kaldığı tüm değişimler ve zorluklara rağmen olabildiğine sevimlidir ve kaybedilmiş olana duyulan nostaljik anıların beyhude acıları ile durumu küçümsemenin de bir faydası olmayacaktır. Dünya, bildiği kadarı ile uygar bir şekilde hakların yer aldığı bir yerdir, bu nedenle Sergius N. kendini ve adasını aynı noktadan, sıfırdan başlayarak inşa etmek zorundadır. Mösyö Coscat'ın yeni Robinson'unun yanılması yoktur, Defoe'nun kahramanı, yıllar sonra tesadüfen bir gemi tarafından bulunduğunda, çoktan vahşi ve konuşmayı unutmuş bir yaratığa dönüşmüş, gerçek yaşamdaki denizci Selkirk'i model almış olsa da aslen bir kurgudur. Defoe'nun Robinson'unu kurtaran Cuma değil, çünkü Cuma çok geç gelmişti, içindeki ortağın varlığına, (katı ama bir Püriten için olabilecek en iyi şekilde) içindeki Yüce tanrıya güvenmesi olmuştu. Tüm davranışlarını katı bir titizlikle ger-

çekleştirmesine, sürekli mücadelecı olmasına, vicdanını sürekli kanıt olarak ortaya sürmesine ve hepsinden önemlisi, özellikle Paris Olympia'nın yazarını kızdırıp, onun müstehcenliğin alçaltılmış boynuzları ile bu kadar sert bir saldırı düzenlemesine neden olan, keşişvari bir alçakgönüllülükle yoğrulmuş bu işbirliği olmuştu.

Sergius N. ya da yeni Robinson, yaratıcı gücün bir kısmı ile dolduğunu hissederek, zamanının çok ilerisinde bir düşünceyle, kendi başına asla üretemeyeceği tek şeyin farkına vardı: İlahi Varlık onun ulaşabileceğinin ötesindeydi. Akılcı biriydi ve akılcı biri olduğu için sınırlılıklarının farkındaydı. Her şeyi düşünmüş olmayı diledi, bu nedenle ilk olarak hiçbir şey yapmamanın en mantıklı şey olup olmayacağı sorusu ile başladı. Bu düşünce kuşkusuz deliliğe sürüklerdi ama delililiğin bu hale uygun bir durum olamayacağını kim bilebilirdi ki? Bu nedenle biri, gömleğe uygun kravatı seçer gibi sahip olacağı akıl hastalığını seçebiliyorsa, Robinson sürekli neşesi ile hipomanik öforiye^(*) gönüllü olmaya çoktan razı olurdu, ama bunun intihara yol açabilecek bir depresyon ile son bulmayacağını kim bilebilirdi? Bu düşünce estetik kaygılardan daha çok, doğasında edilgenlik bulunmadığı için onun harekete geçmesini engelliyordu. Kendini asmak ya da suda boğulmak için yeterli zamanı nasılsa bulurdu, bu nedenle bu cürmü sürekli erteledi.

Rüyalar âlemi, romanın ilk sayfalarının birinde kendi kendine söylediği gibi, kesinlikle mükemmel olan bir *Hiçbiryer*'dir, saflıkla zayıflatılmış olsa da bir ütopyadır, var olsa da zihnin karanlık tarafının derinliklerinde saklı tutulan dayanakları güçsüzdür, zihin o sırada (geceleyin) gerçekliğin gerekliliklerini tam olarak ölçüp biçemez. "Uyurken," der Robinson, "değişik kişiler ziyaretime gelir ve bana, cevaplarını onların dudaklarından çıkana kadar bilemediğim sorular sorarlar. Bunun nedeni, bu kişilerin benim varlığımla bağlantılarını çözmeye

(*) Neredeyse mani düzeyine varmış coşku yoğunluğu.

alışan parçacıklar olmalarıdır, göbük kordonu ile bana bağlıymışlar sanki. Bundan bu şekilde bahsetmek bir yanılgıya düşmek olur. Sanki bu larvaların, iştahımı çokça tatmin eden bu küçük sulu beyaz kurtukların, ayak başparmağım ile çoktan bk bir dikkatle kaldırmaya başladığım bu yassı taşın altında bulunup bulunmadığını bilemediğim gibi, ryama giren kişilerin zihinlerinde neyin saklı olduğunu bilemem. Benim kendimle olan ilişkimi göz önüne alırsak, ben ve o kişiler larvalar kadar dışarlıklılıdır. Düşüncem hayal ile gerçek arasındaki sınırı tamamen silmek değil, bu deliliğe neden olur, ama yeni ve daha iyi bir düzen sağlamak. Bir rüyada var olan, değişik sonuçlara yol açarak, çok da belirgin olmayan, tesadüfi ve kararsız bir şekilde sadece arada sırada ortaya çıkar, bu nedenle düzeltilmeli, sıkılaştırılmalı, toparlanmalı, sağlamlaştırılmalıdır. Bir rüya gerçeğe çekildiğinde, bir *yöntem* olarak gerçeğin ışığına çekildiğinde, gerçeğe hizmet eder ve gerçeği kişileştirir, en zarif nesneler ile onları donatır ve rüyayı sona erdirirken, gerçek, bu iyileştirici tedavinin etkisi altında, daha önce olduğu kadar açık ve olmadığı kadar da şekillidir. Yalnız olduğum için, başka kimseyi hesap etmeme gerek yok, gene de aynı zamanda yalnız olduğumun farkındalığı benim için bir zehir, bu nedenle de yalnız olmamalıyım. Bir Rab Tanrı yaratamam, bu doğrudur, ancak bu aynı zamanda *Başkabiri*'ni yaratamam demek değil."

Ve mantık düşkünü Robinson'umuz devam eder: "Başkaları olmadan bir insan sudan çıkmış balıktır, ama suların çoğu çamurlu ve bulanık olduğu gibi, benim ortamım da bir çöp yığınıdır. Akrabalarımı, ebeveynimi, stlerimi, eğitimcilerimi kendim seçmedim, aynı şey sevgililerim için de geçerli, onlar da karşıma tesadüfen çıktı, doğrusu karşıma çıkan fırsatları kabullendim (tabii buna kabullenmek denebilirse). Eğer tıpkı diğer ölümlüler gibi, doğum, aile ve arkadaşların tesadfiliği lanetine uğramışsam, bu durumda yasını tutabileceğim bir şey

yok demektir. Bu nedenle *Yaratılış* kitabının ilk cümlesi daha başka yazılmalıydı: Yeter bu karmaşa!”

Bu cümleyi, gördüğümüz gibi, Yaratıcımıza eşdeğer bir mağrurlukla dile getirmişti, tıpkı “Işık olsun” der gibi. Esasında Robinson, sıfırdan bir dünya yaratmaya hazırlamıştı kendini. Yaratılışı sonuna kadar kucaklamasının nedeni, insanlardan kurtulmasına yol açan tesadüfi bir felaket yaşamaması değil, bu niyete hep sahip olmasıydı. Ve bu nedenle Marcel Coscat’ın mantıken kusursuz kahramanı, sonrasında onu yok edip dalgasını geçecek bir plan hazırladı: bu, acaba insan dünyasının *Yaratıcısına* yaptığı şey de olabilir miydi?

Robinson nereden başlaması gerektiğini bilemiyordu. Kendini ilahi varlıklarla çevrenmesi şart mıydı? Meleklerle? Kanatlı atlarla? Bir an için bir kentaura^(*) sahip olduğunu düşledi. Ama yanılısamalardan arınmış biri olarak, mükemmel saygınlığa sahip varlıkların mevcudiyetinin mideye zarar verici olduğunu biliyordu. Bu nedenle başlangıç olarak, kendisinin eskiden olduğu hale eşdeğer birinin hayalini kurdu: Sadık bir hizmetkâr, bir uşak, bir vale ve bir ayakçının hepsi birden olan kişinin; şişko (ne adi ve ne de aç görünümlü!) Snibbins’in. Bu ilk Robinsonad’ın yaratımında acemi *Yaritanrınız* bir demokrat olduğunu gösterdi, yani diğer insanlar gibi (bu konuda oldukça emindi) sadece gereklilikler nedeni ile bunu yapıyordu. Henüz küçük bir çocukken bile, uykuya dalmadan önce, ortaçağın herhangi bir zamanında güçlü bir Lord olmanın ne hoş olacağını hayalini kurardı. En azından bu hayali artık gerçek olabilecekti. Snibbins yeterince aptaldı, ustasını otomatikman yüceltecek kadar; aklına kendiliğinden hiçbir şey gelmez, kendisi de hiçbir şeye dikkat etmezdi ama ustasının sormaya zaman bulamadığı herhangi bir şeyi bile göz açıp kapayıncaya kadar yerine getirirdi.

(*) Yunan mitolojisinde yarı insan yarı at yaratıklar.

Yazar, Robinson'un Snibbins'in işlerini yapıp yapmadığını veya nasıl yaptığını tam olarak açıklamıyor, çünkü hikâye birinci tekil şahıs (Robinson) tarafından anlatılmaktadır ama Robinson her şeyi tek başına yapsa da (başka türlü nasıl mümkün olur ki?) ve bunları uşağının hizmetlerinden kurnazca yararlanmış gibi gösterse de, o sırada bunun farkında olmadan hareket eder, bu nedenle sadece bu zahmetlerin sonuçları görünmektedir. Robinson, sabahları daha çapağını gözünden siler silmez yatağının yanında çok hoşuna giden, deniz suyu ile hafifçe tuzlanmış ve kuzukulağı özsuğu ile tatlandırılmış küçük istiridyelerin hazırlanmış olduğunu görür, iştah açıcı olarak da pürüzsüz yassı taşcıklara konmuş, tereyağı kadar beyaz kurtçuklar; hepsi bu da değil, hindistancevizi lifleri ile pırıl pırıl parlatılmış ayakkabıları, güneşten ısınmış bir taş ile jilet gibi ütülenmiş kıyafetleri ve yaka cebine taze bir çiçek yerleştirilmiş ceket. Ama buna rağmen efendi yemek yer ve giyinirken genellikle söylenirdi. Öğlenleri ızgara kırlangıç, akşam yemeğinde de tabii ki iyi soğutulmuş, hindistancevizi sütü olurdu, Snibbins ise, iyi bir uşağın yapacağı şekilde emirleri (tabii ki) kabullenici bir sessizlik içinde yerine getirirdi.

Efendi söylenir, Uşağı dinler, Efendi emreder, Uşak anında yerine getirir. Harika bir hayat, tıpkı taşrada bir tatil gibi huzur dolu. Robinson yürüyüşe çıkar, ilginç çakıtaşlarını cebine doldurur, hatta onlardan bir koleksiyon bile yapar, Snibbins ise bu sırada yemekleri hazırlar ama kendisi bir lokma bile yemez; bütçeye ne kadar da yararlı ve uygun! Ama uşak ve efendinin bu birlikteliği sonunda ilk anlaşmazlık tohumları da ekilmiş olur. Snibbins'in varoluşu şüpheye yer bırakmaz, varlığından şüphe duymak, kimse onlara bakmazken ağaçların dik durduğundan ve bulutların süzüldüğünden şüphe duymaya benzer. Ama ayakçının katı kuralcılığı, titizliği, emre itaati ve kabulleniciliği üzüntü verici derecede artmaktadır. Ayakkabıları *her zaman* cilalı beklemekte, sert yatağının başucunda duran istiridyelerin kokusu her sabah burnuna dolmaktadır, ama

Snibbins dilini tutmasını bilir, (bu iyi bir şeydir de, çünkü Efendi, Uşağının “eğer”lerine, “ve”lerine, “ama”larına katlanamamaktadır) ama bu nedenle de Snibbins’in *ayrı bir kişi* olarak adada hiçbir şekilde var olmadığı kesinlik kazanır. Bu nedenle Robinson durumu (basit hatta ilkelce) daha rafine yapacak bir şeye başvurur. Snibbins’e miskinlik, inatçılık, haylazlık eğilimi katmak mümkün değildir, o bu şekilde var olmuş biridir. O kadar uzun süredir vardır ki, varlığı bu şekilde katı bir yapıya çoktan bürünmüştür. Bu nedenle Robinson yardımcı ve bulaşıkçı olan küçük Boomer’la irtibata geçer. Pis ama sevimli, aylaklık seven ama keskin zekâlı bu genç çocuk sayesinde artık Efendi değil, Uşak gitgide daha fazla çalışacaktır: Efendisi istediği için değil, daha ziyade bu genç burnubüyüğün yaramazlıklarını Efendinin gözlerinden gizleme arzusu nedeni ile. Ama bu kez, Snibbins sürekli Boomer’a dayak atmakla meşgul olduğu için, öncekine göre daha az ortalıkta olabiliyordu. Robinson, zaman zaman okyanus rüzgârları tarafından kendi bulunduğu yere taşınan Snibbins’in kendini bilmez azarlamasını (Snibbins’in keskin sesi büyük martıların sesini ne kadar da andırıyordu) duyuyordu, ama o kendini uşaklarının çekişmelerine dâhil edemezdi! Ne, Boomer Snibbins’i efendiden uzaklaştırıyor muydu? Boomer gözden ırak olmalıydı, hemen eşyalarını toplayıp toz oldu. Hâlbuki istiridyelerde bile yardımcı olmuştu. Efendi, bu küçük olayı unutmaya razı olsa da Snibbins, bunu denemesine rağmen, bir türlü başarılı olamadı, kendini işe vermesi de azarlamalar da kâr etmedi, uşak sessizliğini korudu; durgun su aşağı akar derler, onun da aklından artık binbir çeşit düşünce geçtiği belli olmuştu. Efendi, bir uşağı sorgulamayı veya onun dürüst davranmasını beklemeyi küçüklük sayıyordu, kimin itirafını kime yapacaktı ki? Hiçbir şey yolunda gitmedi, kaba sözler de kâr etmedi; peki öyleyse, sen de yaşlı ahmak, gözümün önünden kaybol. Al, üç aylık maaşın, cehennemin dibine kadar yolun var.

Tüm efendiler gibi kibirli olan Robinson, gün boyu bir sal çattıktan sonra, bir kayalığın üzerinde duran *Patricia*'nın enkazına ulaştı; para, neyse ki, dalgalar tarafından herhangi bir yere henüz sürüklenmemiştir. Hesaplar kapatıldı ve Snibbins kayboldu, hak ettiği parayı orada bırakmış olması bir yana bırakılırsa. Bunu uşağının bir hakareti olarak kabul eden Robinson, ne yapacağını bilemedi. Bir yanlışlık yapmış olduğunu hissediyordu, gerçi bunun sadece insiyaki olarak farkındaydı. Ters giden ne olmuştu ki?

Burada Efendi benim, her şeyi yapabilirim! diyordu kendi kendine cesaretlenmek için ve Wendy Mae'yi var kıldı. Kız, tahminimize göre Erkek Cuma paradigmasına bir kinayeydi. Ama bu genç, olabildiğine basit kız, Efendiyi günaha sürükleyebilirdi. Onun muhteşem (ama ulaşılamaz) kucaklaşmalarında kolayca eriyebilir, kendini bir kızgınlık ve şehvet ateşi içinde kaybedebilir, onun solgun, gizemli gülümsemesi, uçarı profili ve kamp ateşinin külleri yüzünden sertleşmiş, ızgara koyun etinin yağı nedeni ile parlayan çıplak küçük ayakları karşısında çılgına dönebilirdi. Bu nedenle ilk aklına düştüğü andan itibaren Wendy Mae'yi gerçek bir ilham ile üç ayaklı yapmıştı. Daha sıradan, basmakalıp bir gerçekçilikle bunu yapmaya gücü olamazdı zaten! Ama burada yaratıcı Rab oydu. Tıpkı bir yandan içip mutlu olmasını sağlayan, bir yandan da onu zehirleyen bir testi metil alkolü olan biri gibi davranıyordu. Kendini kendine karşı savaşa itiyor, asla hoş görmesi mümkün olmayacak bir baştan çıkarılma arzusuyla yaşamaya çalışıyor, bir yandan da bu iştahın testiden kaynaklandığını bildiği için, açılması kolay olsa da sımsıkı kapalı tuttuğu tıpa nedeni ile tetikte olmaya çalışıyordu. Böylece Robinson o andan itibaren, istese *olmadığını* hayal edebileceği bir orta bacağa sahip olan, üç bacaklı hizmetçisi ile burun buruna yaşamaya başladı. Harcamadığı duyguları ve israf etmediği sevgi sözcükleri nedeni ile zengin bir adam sayılabilirdi (zaten onları böyle bir kişiye harcamanın da bir anlamı var mıydı?). Küçük Wendy Mae zih-

ninde hem anların evlilik için alması hem de aramba ile bağlantılıydı (unutmadan, aramba, Almancasıyla *Mitt-woch*, haftanın ortası, cinselliğin kuşku götürmez bir sembolü; bir yandan da çekici, k dkn ve ar apkn) ve bu zavallı yetim (aramba günü doğanların gözleri yalıdır) onun Beatrice'i oldu. On dört yaşındaki bu sümüklü kız, Dante'nin arzularının cehennemi kasılmalarını biliyor olabilir miydi? Robinson tabii ki kendisinden memnundu. Kızı o yaratmşt ve muhteşem hamlesi ile ( bacaklılığ) onu kendine kar korumaktaydı. Ama ne var ki, kısa zaman içerisinde bu yarat diği yerlerinden sökülmeye baladı. Birçok yönden önemli adde-dilebilecek bir sorunla uğraşırken Robinson, Wendy Mae'nin birçok önemli tarafn ihmal etmişti bile.

Her şey olabildiğine masumane baladı. Arada sırada ufaklığa bir göz atma arzusu duysa da, bu isteğini göz ardı edecek kadar gururu vardı. Ama zamanla zihninde değişik fikirler dolanmaya baladı. Kız, eskiden Snibbins'in olan ileri stlenmiti. İstiridyeleri toplamak, burada sorun yoktu ama efendinin kıyafetleri ile, üstelik i çamaşırları ile ilgilenmek? Burada, herhangi bir kişi belirsizliği hissedebilir, hayır, aslında tamamı oldukça belirgin. Bu nedenle kız hâlâ uykudayken, gecenin bir yarısında gizlice kalkıp adn anmaya değmeyecek nesnelerini koyda gizlice yıkamaya baladı. Ama zaten bu kadar erken uyanmaya baladığına göre, neden bir kerecik de olsa sadece eğlence için (Efendinin tek eğlencesi belki) kızın nesnelerini yıkamasn? Onları zaten kıza veren kendisi değil miydi? Kpekbalığ tehlikesine rağmen birak kere *Patricia*'ya yüzüp, süslü püslü i etekler, önlükler, çoraplar ve benzeri kadın giysileri bulacağı kamaraları alt st etmişti. Ama onları yıkasa, bu kez de iki palmiye arasına gerdiği ipe asması gerekmeyecek miydi? Tehlikeli bir oyun. Özellikle tehlikeli olan yanı da, Snibbins'in bir uçak olarak adada olmamasına rağmen oradan tamamen ayrılmam olmasıydı. Robinson onun derin soluk aln duyup, ne düşündüğünü hissediyordu: Saygıdeğer Efen-

dim, izninizle iletmek isterim ama *benim* hiçbir şeyimi yıka-mamıştınız. Var olduğu sırada Snibbins asla bu tip rahatsızlık verici sözcükler kullanmaya cesaret edemezdi ama kayboldu-ğundan beri ağzından sürekli iç acıtıcı kelimeler çıkan biri ol-muştu. Snibbins gitmişti, bu doğruydı, ancak yokluğunu orada bırakmıştı. Hiçbir yerde görülmemekle birlikte, orada hizmet ederken de sessiz bir kibarlık içinde görevini yerine getirmiş ve Efendinin gözüne görünmeye çekinerek yaşamıştı. Ama ar-tık Snibbins iyi saatte olsunlardan biriydi, patolojik dalkavuk-luğu, şaşı bakışı, taraz taraz sesi, hepsi dönmüştü: Boomer ile yaptığı kavga martıların çığlığında yankılanıyor, Snibbins'in kıllarla kaplı göğsü olgun hindistancevizi meyvelerine sakla-nıyor (bu kadar utanmaz olmasına ne yol açmış olabilirdi acaba?), yıkılmış palmiyelerin ardına gizlenip balık gözleri (şaşı olarak!) dalgaların arasında boğulan bir adam gibi Ro-binson'a bakıyordu. Neredeydi? Orada, işte şurada, şu kayanın orada, tam uçta... Kendine ait özgün, küçük bir hobisi de vardı, burundaki kayalıklarda oturup az ilerisinden geçen yaşlı ve artık su fışkırtamayacak kadar mecalsiz oldukları için aileleri tarafından bulundukları bölgenin dışına sürülmüş balinalara cırtlak sesi ile küfürler savurmak.

Wendy Mae ile bir uzlaşmaya varılabilmesinin tek yolu vardı, o da ilişkiyi bir iş ilişkisi olmaktan çıkarıp, erkeksi Efen-dinin inatçılığı ve olgunluğuyla, emir ve itaat unsurlarına daha bağlı, ayakları yere basan, sınırlı bir hale sokmaktı. Ah, ama aslında o durgun zekâlı bir kızdı, Snibbins'in adını hiç duyma-mıştı; üstelik ona laf söylemek bir duvarla konuşmak gibiydi. Kendi başına bir şeyler düşünse bile kesinlikle tek kelime olsun etmezdi. Bu, görüldüğü kadarı ile onun basitliğinden ve utan-gaçlığından kaynaklanıyordu (ne de olsa bir hizmetçiydi), ama onun bu küçük kız tavırları içgüdüsel olarak da yararlıydı. Efendinin neden (hayır, neye karşı) böyle soğuk, kuru, kont-rollü ve mağrur olduğunun farkındaydı! Daha sıklıkla saatler boyu kaybolmaya, gece çökene kadar ortaya çıkmamaya baş-

ladı. Boomer yüzünden olabilir mi? Snibbins olmazdı, burası kesindi! Snibbins, kesinlikle adada değildi!

Naif okur, (onların sayısının çokluğuna selam olsun) Robinson'un sanrı illetine tutulduğunu ve deliliğe doğru sürüklendiğini şimdiye kadar çoktan fark etmiştir. Bu söz konusu bile değil. Eğer o bir mahkûmsa, kendi yaratımı sonucu böyle oldu. Çünkü kendine karşı radikal olsa da, iyileştirici olmak açısından işine yarayacağı kesin olan o şeyi söylemekten sürekli kaçınıyor: Snibbins'in ve aynı şekilde Boomer'ın da asla var olmadığını. Eğer bir kere söyleyecek olsa, şu anda Wendy Mae olan kişi de buna dayanamaz, bu tip bir açıklamanın çaresiz kurbanı olarak, sözcükler altında boğulurdu. Ve dahası, bu tip bir açıklama yapıldığı takdirde bir Yaratıcı olarak Robinson da meflûç olurdu. Böylece, şimdiye dek olanları göz ardı ederek, eserinin *hiçliğini*, gerçek Yaratıcının kin yüklü yaratımını kabullenememesi gibi kendine kabullendiremiyordu. Bu tip bir kabul, her iki halde de kesin yenilgi anlamına geliyordu. Tanrı Şeytanı yaratmamıştı, Robinson da öyle; bir benzerlik olsa bile, bunun bir hükmü yoktu. Her varlık, olması gerektiği gibi, kendi mitinin esiri olmuştu.

Bu nedenle Robinson, savunmasızca Snibbins'e teslim oldu. Snibbins vardı ama sürekli sopanın ya da taşın menziline uzaklardaydı, üstelik Wendy Mae'nin karanlıkta bir ağaca yem olarak bağlanmış olması da hiç işe yaramamıştı (ama Robinson bu yemi çoktan yutmuştu!). Kovulmuş uşak hiçbir yerde yoktu, bu nedenle her yerdeydi. Zavallı Robinson, yalnızlığından kaçınmak için kendini seçilmişlerle çevrelese de tüm adayı Snibbins'lediği için, yuvasını mahvetmişti.

Kahramanımız lanetlilerin eziyetine uğrar. Özellikle Wendy Mae ile gece yaptıkları tartışmaların sürekli şişkin, kadınsı, baştan çıkarıcı derecede yoğun sessizliklerle kesilen cümleleri ve Robinson'un rüzgârlara haykırmak zorunda kaldığı tüm yumuşatma çabalarının betimlemeleri çok iyidir. Bu anlarda

asilliği ondan uzaklaşır, kadının en ufak kafa sallamasına, göz kırpmasına, gülümsemesine muhtaç bir köle halini alırdı. Ve karanlığın içinde kızın zayıf gülümsemesini hisseder, şafağı karşılamak için sert yatağında yan döndüğü anda yorgun ve terle kaplıyken, ahlaksız ve çılgınca düşünceler ona gelir, o da Wendy Mae ile daha başka ne yapabileceğinin hayalini kurardı... Belki biraz cennetvari şeyler? Bu düşüncelerinden, (onun konuyu küçümsemesine rağmen) göndermelerinden, tüylü şallar ve boa yılanları yoluyla, İncil'in sürüngenine ulaşıyor (gene unutmadan, uşak-sürüngen), Âdem'in kaburgalarından yaratılan Havva'nın anagramından oluşturulmuş yeni tür kuş isimlerini hatırlıyoruz (gene unutmadan, vava-Havva). Robinson, tabii ki onun Âdem'i olurdu. Ama kendini bir dalkavuk olarak kullanım süresi çoktan dolmuş olan Snibbins'ten kurtaramadığı sürece, çok iyi biliyordu ki, Wendy Mae'yi yolun dışına çekmek belayı çağırmak anlamına gelecekti. Onun varlığının yokluğundan çok daha kabul edilebilir olduğu kesindi.

Bunu bir yozlaşma takip eder. Dalgaların kıyıya vurması kutsal bir ayine dönüşür. Gecenin yarısında bu seslerle uyanıp kızın nefes alışını dinler. Aynı zamanda en azından kendisi ile bu yerden *ayrılmaması*, kolunu oraya buraya doğru uzatmaması konusunda tartışabiliyordu; ama bir de şu küçük işkenceciden kurtulmayı başarsa, ah, harikulade olacaktı. Güneşin ilk ışıkları ile kızın yıpranmış iç çamaşırları, güneşten bembeyaz, deliklerle dolu bir şekilde gözlerinin önüne serilir (ah, o deliklerin yerleri ne muhteşemdi), rüzgârda dört bir yana savrulurdu; Robinson, terk edilmiş bir âşığın ayrıcalığı ile bu sıradan ötesi acıyı da öğrenmişti. Ve kızın kırıla kırıla ufalmış el aynası ve küçük tarağı... Robinson mağara evinden kaçmaya başladı, Snibbins'in mecalsiz balinaları rahatsız ettiği kayalıklarda artık dolaşmıyordu. Ama işler bu şekilde uzun süre devam edemezdi, etmedi de tabii. İşte orada, hızlı adımlarla kumsala, bir fırtına (büyük olasılıkla kendi icadı) tarafından, buharlı bir transatlantik olan

Caryatid'in ayak yakıcı, ölmek üzere olan odacıklı nautilus (*) kabuklarının parıltıları ile kaplı kurşuni kumlara sürüklenmiş büyük beyaz enkazını bulmaya gidiyor. Peki ama odacıklı nautilusların bir kısmının içi saç tokası, bir kısmının ise sigara izmariti dolu olmasının anlamı ne? Bu işaretler kumsalın, kumun, titretici derece soğuk suyun ve derinlere doğru çekilen köpüklerinin artık maddi âlemin parçaları olmadığını açıkça göstermiyor mu? Durum böyle olsa bile, trajedi kumsalda, *Caryatid* korkunç bir gümbürtü ile kayalara çarpıp altı yırtılınca, inanılmaz derecede çok olan malzemelerini dans eden Robinson'un ayakları dibine saçınca başladı; kesinlikle gerçek olan bu trajedi karşılıksız duyguların feryadıdır...

Bu noktadan itibaren itiraf etmeli ki, kitabın anlaşılması çok daha zorlaşıyor ve okurun tüm çabasını kitabı anlamaya yöneltmesi gerekiyor. Gelişim çizgisi, şu ana kadarkinden farklı olarak daha da çetrefilleşip iki katı zorlaşıyor. Acaba yazar romansın güzel sözcüklerini kendi isteği ile uyumsuz bir söz yığınınna dönüştürüyor olabilir mi? Wendy Mae'nin doğurduğu bar tabureleri nasıl bir amaca hizmet ediyor? Sanırsız üç ayaklı olmak bir aile özelliği olsa gerek; bu çok açık, tamam ama bu sandalyelerin babası kim peki? Acaba bir bakireden doğmuş mobilyalardan bahsetmek mümkün olabilir mi? Neden Snibbins, daha önce sadece tükürüp durduğu balinalara fanatik, hatta bir başkalaşım için yalvaracak derecede hayran oluyor? (Robinson onun hakkında Wendy Mae'ye "Balinalaşmak istiyor" demişti) Üstelik, ikinci cildin başında Robinson'un üç olan çocuk sayısı beşe çıkıyor. Sayının belirsizliğini anlayabiliriz. Bu, çok karmaşık hale gelmiş olan sanrısız dünya nedeniyle böyle olsa gerektir: Yaratıcı yaratımının tüm ayrıntılarını aynı anda aklında tutamaz haldeydi. Ama Robinson bu çocukları kimle yapmıştı? Onları saf iradesi ile mi yaratmıştı, daha önce

(*) Kökeni Eski Yunancada "denizci" anlamındaki kelimeye dayanır, deniz yumuşakçalarından bir familyanın adı.

Snibbins, Wendy Mae ve Boomer'ı yarattığı gibi, yoksa onları dolaylı olarak, yani bir kadınla birlikte olduğunu düşünerek mi meydana getirmişti? İkinci cildin hiçbir yerinde Wendy Mae'nin üçüncü bacağına değinen tek bir cümle bile yoktur. Bu acaba geri yaratımsal bir silinme olabilir mi? Sekizinci bölümde, şüphelerimiz, *Caryatid*'in erkek kedisi ile gerçekleştirilen ve kedinin Robinson'a "Bacak çekme konusunda üstüne yok" dediği konuşma parçacığı sayesinde doğrulanır. Ama Robinson, gemide kediyi bulmadığı ve başka bir şekilde yaratımını sağlamanın da yolu olmayacağı için, bu hayvanın, Snibbins'in karısı tarafından "*Hiperboreanların*^(*) ebesi" olarak adlandırılan Snibbins'in teyzesi tarafından düşünülmüş olması gerekir, ne yazık ki, Wendy Mae'nin taburelerin yanı sıra başka çocuğu olup olmadığı da belirsizdir. Wendy Mae çocuklarından bahsetmez ve öfkeden çılgına dönen zavallı şeytanın kendine hinchancevizi liflerinden bir kement örerken yaşanan kıskançlık sahnesi sırasında, Robinson'un sorduğu soruların hiçbirini cevaplamaz.

"Çük Robinson" der kahramanımız kendine bu sırada ironik olarak, sonrasında da "Yük Robinson". Bunu nasıl anlamamız gerekir? Wendy Mae'nin onu "öldürüyor" olduğunu? Bu nedenle de her şeyin sahtesini yarattığını? Neden Robinson kendinden söz ederken, Wendy Mae gibi tam olarak üç bacaklı sayılmasa da, bir bakıma, bazı yönlerden benzer sayılması gerektiğini söyler? Bu durum, iyi kötü bir açıklama gerektirse de, birinci cildin sonunda yer alan bu laf ikinci ciltte ne anatomik ne de sanatsal olarak devam eder. Daha da ötesi, Hiperboreanlardan olan teyze gitgide tatsızlaşır, çocuk korosu onun başkalaşımını şu şekilde dillendirir: "Burada bizden üç kişi var, burada bizden dört buçuk kişi var, Yaşlı Kızarmış Yumurta." Yaşlı Yumurta, bu arada Wendy Mae'nin amcasıdır (Cuma belki?), balık onun hakkında üçüncü bölümde şırıldamıştır,

(*) Yunan mitolojisinde Kuzey Trakya'da yaşayan kadim bir halk.

ayrıca bu bölümde bir bacağa da gönderme yapılmıştır (topuk kemiği yolu ile), ancak kimin olduğu bilinmez.

İkinci cildin derinlerine indikçe, işler daha da kafa karıştırır. İkinci kısmında Robinson, Wendy Mae ile doğrudan konuşmaz, kullandıkları son iletişim yöntemlerini, gece mağarada, kız tarafından ocağın küllerine yazılan ve Robinson tarafından şafağın ilk ışığı ile görülecek olsa da gene de içerdiği mesajı soğuk küllerde dolaştırdığı parmağı sayesinde çok daha önce anlayıp korkusunu yaşayacağı harfler oluşturur. “Bana karışma” yazmış ve Robinson da cevap vermeyi bile denemeden, kuyruğunu bacaklarının arasına karıştırıp kaçmıştı. Ne yapmak için mi? Bir Bayan Odacıklı Nautilus geçit resmi düzenlemek, palmyeleri sopalamak, en rezil küfürleri haykırmak ve kumsalda gezinip adayı balinaların kuyruğuna bağlamadığını düşlemek için. Ve sonra bir sabah bunlarla uğraşırken, Robinson’un çok dikkat etmeden yazdığı isimler, adlar ve soyadlar, hatta bazen daha kolay geldiği için sadece lakaplar, sonrasında manşetinden yarattığı kalabalıklar meydanı doldurdu. Bundan sonrası tam bir karmaşaydı, görünüşe göre hem de tam anlamıyla; mesela aynadan bir sal yapıp hemen ardından onu yıktı, bir yandan Wendy Mae’ye bir ev inşa edip hemen ardından yerle bir etti, kolları kalınlaşırken bacaklarının inceldiğini kurdu, memelerin yer almadığı kalabalık bir orjinin hayalini kurduysa da, kahramanının bürülceyi bezelyeden, kanı çorbadan ayıracak hali kalmamıştı aslında.

Tüm bu bölüm (giriş bölümü hariç 170 sayfa) ya Robinson’un orijinal plandan vazgeçtiğini ya da yazarın kitabın gideceği yönü kaybettiğini gösteriyor. Jules Nefastes, *Figaro Littéraire*’de bu çalışmanın “tam tımarhanelik” olduğunu belirtir. Sergius N., hareketbilimsel yaratım planına rağmen, delilikten kaçınmayı başaramamıştır. Gerçek anlamda tutarlı tekbenci yaratımların sonucu, şizofreni olmak zorundadır. Kitap da bunun doğrulunu kanıtlama peşindedir. Bu nedenle Nefastes kitabı, yer yer yazarın yaratıcılığından kaynaklanan eğlendirici yanları olsa bile, entelektüel açıdan kısır bir eser olarak tanımlar.

Diğer yandan Anatole Fauche, *La Nouvelle Critique'de Figaro Litteraire'deki* meslektaşının kararının aksine (fikrimize göre tam da konuya parmak basarak), “Nefastes’in, *Robinsonad’ın*, derine işlemesi bir yana bırakılırsa, asla bir psikiyatrist sayılamayacağını” (bu fikri, tekbencilik ve şizofreni arasında bağlantı olmadığını ileri süren uzun bir tartışma takip eder ama okurları bu açıdan *Yeni Eleştiriye* yönelten bu sorunu biz kitapla bağlantılı olarak görmemekteyiz) belirtir. Fauche, kitabın felsefesini şu şekilde ortaya koyar: Bu eser, herhangi bir şeyin düşüncede yaratılabileceği ama hiçbir şeyin silinmesinin mümkün olmadığını, bu nedenle yaratımın *asimetrik* olduğunu göstermektedir. Silinme, yaratımda bulunan kişinin hafızası tarafından imkânsız kılınmıştır ve hafıza da, iradeyi etkileyen konularından biri değildir. Fauche’ye göre kitabın klinik bir vaka sunumu (ıssız adada gelişen özel bir delilik türü) ile alakası yoktur, daha çok yaratımın anormalliklerine örnek teşkil etme amacı güder. Robinson’un davranışları (ikinci ciltteki) o kadar mantıksızdır ki kişisel olarak ona hiçbir şey kazandırmaz, bu davranışlar ancak psikolojik açıdan kolaylıkla açıklanabilir. Bu tip bir davranış, kişinin kendini sadece kısmi olarak benimsediği bir duruma sokmasının göstergesidir; bu durum yalnızlığı, ona özgü kuralları ile kontrol etmeye çalışmak, onu tutsak hale getirmiştir. Gerçek durumlardan (öngörüsünde bulunur Fauche) kişi gerçek hayatta kaçabilir ama hayali olanlardan çıkış asla yoktur. Bu nedenle *Robinsonad* kişiye gerçek dünyanın vazgeçilemez olduğunu gösterir (“Gerçek dış dünya, gerçek iç dünyadır”). Mösyö Coscat’ın Robinson’u asla bir çılgın değil, son tahlilde çökmeye mahkûm, ıssız bir adada kendine suni bir evren yapma planıdır.

Bu saptamaların gücüyle Fauche, *Robinsonad’ı* ve altında yatan değerleri inkâr eder, bu nedenle eser az şey sunuyormuş gibi bir görünüm alır. Bu yorumcunun gözünden ise, her iki eleştirmen de konunun çok dışına çıkmış, kitabın içeriğine tam olarak vakıf olamamışlardır.

Yazar, bizim kanaatimize göre, ıssız bir adada deliliğin tarihçesi veya tekbenciliğin yaratıcı mutlakıyeti tezine karşı çıkan bir polemik gibi sıradan fikirlerin çok ötesinde bir konu ileri sürmektedir. Bu konu hakkındaki polemik herhalde bir saçmalık olur, çünkü resmi felsefede hiç kimse tekbenciliğin yaratıcı mutlakıyete neden olduğu düşüncesini resmen duyurmuş değildir, ama gene de, felsefede yel değirmenlerine saldıranların yüzdesini de henüz kimse tutmuş değildir.

Bize göre, Robinson'un delirdiğinde yaptığı düzensizlik değildir ya da polemik kökenli bir aptallık da sayılamaz. Roman kahramanının asli niyeti, makul ve rasyoneldir. Her insanın sınırlarını *Diğerlerinin* teşkil ettiğini bilir; bundan çok çabuk çıkarılacak olan sonuç şudur: *Diğerlerinin* elemine edilmesinin kişiye sınırsız özgürlük sağlayacağı fikri, psikolojik olarak yanlışır, tıpkı suya şeklini fıçının vermesi ve suyu muhafaza eden tüm fıçılar kırıldığında suyun "mutlak özgürlüğe" kavuşacağına dair fiziki yanılğı gibi. Suyun fıçıdan yoksun kaldığında bir birikintiye dönüşmesi gibi, tamamen yalnız kalmış kişi bozulacak, bu bozulma da tamamen bir kültürsüzleştirme halini alacaktır. Eğer bir Tanrı yoksa ve eğer daha da fazlası olarak *Diğerleri* ya da onların döneceğine dair bir umut yoksa, kişi kendi kurtuluşunu, yaratıcısına duyduğu saygı nedeni ile dışsal olarak adlandırması *gereken* bir inanç sistemi yaratarak sağlamalıdır. Mösyö Coscat'ın Robinson'u bu basit gerçeğin farkındaydı.

Üstelik sıradan insan için, en çok istenen ve aynı zamanda tamamen gerçek olan varlıklar, *ulaşılmanın ötesindedirler*. Herkes, İngiltere Kraliçesi'ni, onun kız kardeşi prensesi, Amerika Birleşik Devletler Başkanı'nın eski eşini, ünlü film yıldızlarını tanır, laf temsili normal olan hiç kimse onların varlığından şüphe duymaz, onların varlığına doğrudan (dokunarak) emin olamasa bile. Buna karşın, onların gerçek varlıklarından emin olan kişiler de onları zenginlik, kadınsılık, güç, güzellik ve benzeri özelliklerin timsalleri olarak göremez, çünkü onlarla

ilişkiye başladıkları anda onların (günlük hayat gailisinin getirisi olarak) tamamen sıradan, normal ve insani kusurluluklarını deneyimler. Bu kişiler, bu kadar yakından, sıradışı ya da tanrısal varlıklar değildir. Sınırsızca istenen, arzu edilen, özlenen, mükemmelliğin zirvesinde yer alan bu varlıkların, ulaşılmaz olması için olabildiğince *uzakta* durması gerekir. Onların kitlelerinin yukarısında yer almaları manyetik parıltılarını sağlar, sahip oldukları baştan çıkarıcı aylayı vücutlarının, ruhlarının kalitesi değil, aşılması mümkün olmayan sosyal mesafe belirler.

Gerçek dünyanın bu özelliklerini Robinson, kendi adasında, kendi yarattığı varlıklar âleminde taklit etmeye çalıştı. Anında hata yaptı, çünkü Snibbins, Boomer ve diğerlerini yaratırken sırtını yaratıma fiziken döndü ve Efendi ile Uşak arasındaki o doğal mesafeyi ancak bir kadın arzuladığında kırmaya razı geldi. Snibbins'i kolları arasına alamayacağı gibi bunu da istemezdi zaten, ama şimdi, bir kadını *sadece* alamazdı. Sorun, (bu entelektüel bir sorun sayılmasa da) orada olmayan bir kadını kucaklayamayacak olması değildi. Tabii ki bunu yapamazdı! Ama sorun, doğal *yasası* erotik temas için her zaman ayakbağı olan *zihinsel* bir durum yaratmaktı; aynı zamanda da, bu yasanın kızın *var olmayışını* da tamamen yadsıması gerekiyordu. Onun var olmayışının idraki her şeyi mahvederdi.

Bu nedenle Robinson, yapılması gerekeni görerek işe koyuldu: Bu da adada tamamen hayali bir toplum yaratılmasıydı. Bu toplum, onunla kızın arasında duran şey olacaktı; bu toplum, engellerle yüklü bir sistem doğuracak, bu sistem de onun kızı sevme, onu sürekli arzulama olasılığını aşamaz kılacaktı; üstelik dünyevi şartlara da hiç maruz kalmadan, mesela kolunu uzatıp kızın vücudunu hissetmeden. Fark etti ki (buna mecburdu) kendine karşı giriştiği bu savaşta tökezlediği takdirde, yaratmış olduğu tüm dünya, eğer artık kızı duyumsama arzusuna karşı koyamıyorsa, göz açıp kapayana dek yıkılıverecekti. İşte bu nedenden ötürü "delirmeye" başladı ve bu nedenle ha-

yallerle dolu şapkasından çok sayıda şaşırtıcı kavram çıkardı, bunları düşünüp isimlerini, lakaplarını, müstearlarını, Snibbins'in karılarını, Hyberborealı teyzelerini, Yaşlı Kızarmış Yumurtaları ve diğer her şeyi kumlara yazdı. Ve bu kalabalık, sadece aşılması zor bir alan yaratması açısından *çok* gerekli olduğundan (kız ile arasında yatmaları için), onları olabildiğine sıradan, uyduruk, karmaşık, kalitelerini düşürecek derecede tutarsız, düşüncesiz ve ucuz bir telaş içinde yarattı.

Başarılı olabilseydi, ebedi bir âşık olacaktı, bir Dante, bir Don Quixote, bir Werther mertebesine kendi yolu ile ulaşmış olacaktı. Wendy Mae, (besbelli değil mi?) Beatrice'den daha az gerçek bir kadın değildi, Lotte'den ya da herhangi bir prenses ya da kraliçeden. Tamamen gerçek olunca, aynı zamanda ulaşılmaz oluyordu. Bu durum ise, Robinson'un yaşamasına ve kızın hayalini kurmasına sebep vermişti, gerçek bir adamın kendi yarattığı bir düşün peşinden tükenmesi ile gerçek bir kişiye (aradaki aşılamaz mesafeye rağmen) kavuşma hayali kurması arasında çok derin bir fark vardır. Sadece ikinci durumda umudu yitirmemek mümkündür, çünkü aşkın gerçekleşmesini engelleyen sosyal mesafe ya da diğer benzer zorluklardır. Robinson'un, Wendy Mae ile ilişkisinin normalleşebilmesinin yegâne yolu, kızın aynı anda hem *gerçek* hem de *yaklaşılamaz* olmasıdır.

Kaderleri yıldızlarca yazılmış âşıkların sonunda kavuştuğu klasik öykülerine, Marcel Coscat, ruhların birbirine bağlılık sözü vermesinin tek garantisi olan kalıcı ayrılığın gerekliliğinin ontolojik öyküsü ile karşı çıkıyor. "Üçüncü bacak" falsosunun densizliğini anlayınca Robinson (yazarın yapmadığı kesin) onu ikinci ciltte sessizce "unutuverir". Hayatının kadını, buzdağlarının prensesi, dokunulmaz sevgili... Wendy Mae'den bunu oluşturmayı planlamaktadır, aynı Wendy Mae'nin eğitimine güvenilmez Snibbins'in yerini alacak küçük bir hizmetçi kız olarak başlamıştır. Ancak bu konuda başarısız olduğu kesindir. Neden olduğu konusunda bir fikriniz oluştu mu? Bunun cevabı

çok basittir, çünkü Wendy Mae diğer kraliçelerin aksine Robinson'u *tanır* ve sever. Erdem tanrıçası olmak istemez, bu ayırım da kahramanımızı tükenmişliğe götürür. Kızı seven tek *o* olsaydı, sorun yoktu! Ama kız da duygularına karşılık verir... Bu basit gerçeği anlamayanlar, büyükbabalarımızın aldığı Viktoryen eğitimde öğretildiği gibi, başkalarını sevmemizin aslında onlarda bulduğumuz kendimizi sevmemizle ilgisi olmadığını bilenler, Mösyö Coscat'ın sayfalarını tere buladığı bu üzücü romansı açmasınlar bile. Coscat'ın Robinson'u, kendini tamamen gerçekliğe kaptırmak istemeyen bir kızın hayalini kurar. Kız, aslen *o* olduğundan, bu gerçeklik noktası da bizi asla bırakmadığından, biliriz ki ölümden başka bir aydınlanma asla yoktur.

Patrick Hannahan

Gigamış

(Transworld Basımevi, Londra)

İşte karşımızda James Joyce'un defneyapraklı tacını hak eden bir yazar. *Ulysses*, Odise'yi bir Dublin gününe sığdırarak, Circe'nin cehennemi şatosunu güzel söz söyleme sanatı ile kirli bir çamaşırhanede inşa etmiş, Gerty McDowell'in etekliğini, gezgin satıcı Bloom için bir hazırlanmış cellat halatına düğümlemiş, kalemin tek bir yanlış hamlesi ile değerini yitirebilecek, Victoryanizm üzerine söylenmiş dört yüz bin kelimelik bir orduyla, bilinçakışından ön ifadeye kadar uzanmıştı. Bu, romanın zirvesi ve aynı zamanda sanatın (*Ulysses*'de müzikten de bahsedilir) aile mezarlığındaki kabrine güzelce yatırılması sayılmaz mı? Açıkçası hayır, açıkçası Joyce şahsen böyle düşünmemiş, o bundan da fazlasını, çok daha ileri gidip sadece tek bir dilde insan medeniyetine odaklanmayan, diller üstü bir bakışla, Babil Kulesi'nin temellerine inmek isteyen bir kitap yazmak istemiş. Sonsuzluğa ulaşmaya çalışma yolunda *Ulysses* ve *Finegan'ın Uyanışı*'nin parlaklığını karşılaştırdığımızda bu iki cesur kitabın birbirlerinden ne daha iyi ne de daha kötü olduğunu söyleyebiliriz. Tek bir yorum, her iki kitap hakkında yazılmış yorumların meydana getirdiği saygı ve lanet dağlarına atılmış bir tohum olabilir ancak. Ama şurası kesin ki, önünde bu büyük

örnek olmasaydı, Joyce'un hemşerisi Patrick Hannahan, rekabete girip *Gılgamış*'ı yazmazdı.

Bazıları bu tip bir fikrin başlangıçtan itibaren kaybetmeye mahkûm olacağını düşünür: İkinci bir Ulysses kaleme almak, ikinci bir Finnegan yazmak kadar değersiz bir çaba. Sanatsal zirveye ulaşmak için sadece ilk örneklerle bakılır ve tıpkı dağ tırmanışı gibi, edebiyat duvarlarını da ilk kez aşmış olanların adı anılmaya değer.

Hannahan, *Finnegan'ın Uyanışı*'na hoşgörölü baksa da *Ulysses* hakkında böyle düşünmez. "Ne fikir ama," der, "XIX. yüzyıl Avrupası ve İrlanda'yı bir Odise lahdine büründürmek. Homeros'un orijinal fikrinin çok değerli olduğu şüphesiz. Nedeni de bunun antik dönemden kalan, Süpermen yerine Ulysses'in yer aldığı, sonu mutlu biten bir çizgi roman olması. *Ex ungue leonem*: Kahramanının seçiminden, yazarın çapını anlarız. Odise, Gılgamış'tan araklanmış, üstelik Yunan ayaktakımın hoşuna gitmesi için sulandırılmış. Babillerin yenilgiyle taçlandırılmış trajik mücadele destanı Yunanlıların elinde Akdeniz çevresinde gerçekleşen resimsi bir yolculuğa dönüşmüş. 'Navigare necesse est' – 'hayat bir yolculuktur'; bilgeliğin altın sözleri. Odise intihalin en dip noktasıdır, Gılgamış'ın mücadelesinin yüceliğini tamamen mahveder."

İtiraf etmek gerekir ki, Gılgamış, Sümerolojinin bize öğrettiği kadarı ile, Homeros'un kullandığı temaları barındırır (Odiseus, Circe ve Charon'un temaları), belki de trajik ontolojinin en eski örneğidir, çünkü Rainer Maria Rilke'nin 36 yüzyıl sonra "der Tiefbesiegt von immer Grösserem zu sein" şeklinde özetlenebilecek bir aforizmada ifade ettiği gerçeği yansıtmaktadır. İnsanın kaderi, kaçınılmaz olarak yenilgiyle sonuçlanacak bir mücadeledir; bu Gılgamış'tan artakalan son histir.

Bu nedenle, Patrick Hannahan, Babillerin döngüsüne uygun biçimde destansı kanvasını yayar; bunun çok meraklı bir kanvas olduğunu belirtmek gerekir, çünkü Gılgamış, alışılmadık de-

recede zaman ve mekânla sınırlandırılmış bir hikâyedir. Vahşi bir gangster, kiralık bir katil ve bir Amerikan askeri (son dünya savaşı zamanından kalma) olan “GI Joe” Maesch, işlediği suçlar N. Kiddy isimli bir muhbirin ihbarı sonucu ortaya çıktığı için, birliğin konuşlandırıldığı Norfolk bölgesinde küçük bir kasabada askeri mahkemenin kararı ile asılacaktır. Hikâye, lanetli adamı hücrelerinden alıp infazın gerçekleşeceği yere götürmek için gereken otuz altı dakikayı anlatır ve gökyüzünde salınan siyah halkalı ilmiğin sakin duran Maesch’in boynuna geçmesi ile son bulur. Bu Maesch, Babil destanının yarı ilahi kahramanı, Gılgamış’tır; onu darağacına yollayan eski dostu N. Kiddy ise, tanrılar tarafından kahramanın düşüşünü hızlandırmak için yaratılan, Gılgamış’ın en yakın arkadaşı Enkidu’dur. Bunu ortaya koyduğumuz anda Gılgamış ile Ulysses arasındaki yaratım yöntemi benzerliğini de açıkça ortaya koymuş oluruz. Ama adil olma arzumuz asıl bu iki eser arasındaki farklar üzerinde durmamızı gerekli kılar. Bu görev, Joyce’un aksine, Hannahan’ın kitaba kalınlığının iki katı kadar geniş bir açıklama bölümü (kesin olmak gerekirse, *Gigamış* 397 sayfa, yorum bölümü ise 847 sayfadır) eklemiş olduğu için çok daha kolay olur. Hannahan’ın yönteminin nasıl işlediği hemen anlaşılır, açıklamanın 70 sayfalık bölümü tek bir kelimedenden, tam olarak belirtmek gerekirse başlığın kendisinden kaynaklanan ama birbirinden çok uzak göndermeleri içermektedir. *Gigamış*, açıkçası Gılgamış kelimesinden türemiştir, bununla mitsel öncülü arasında bağ kurmak gerekir. Okur, tıpkı Joyce’un *Ulysses*’inde yaptığı klasik gönderme ile bu bilgiyi metnin ilk kelimesine varmadan edinir. L harfinin yokluğu *Gigamış* kelimesinde tesadüfi değildir, çünkü L, Lucifer’in baş harfidir. Lucipherus, Karanlıklar Prensi, kitabın tamamında etkin olsa da şahsen kitapta yer almaz. Bu nedenle L harfinin *Gigamış*’a bağlantısı, Lucifer’in kitapta yer alan olaylara bağlantısı gibidir, oradadır, ancak asla görünmez. “Logos” (Genesis’in ilk kelimesi) yoluyla L, başlangıçla da bağlantılanır, Laocoön kelimesi ile de (Laocoön’un

sonunu sürüngenler getirdiğinden, o da *Gigamış*'ın kahramanının asılmasına benzer şekilde, bir yılan tarafından boğazı sıkılarak öldürüldü) sona ulaşırız. L'nin bunlardan başka doksan yedi bağlantısı daha vardır ama hepsini burada saymamız ne yazık ki mümkün değildir.

Devam edersek; Gigamış, GIGAntik bir "Mış"tır; kahramanı, başı idam cezası tehlikesi altında olan bir "Mış"tır. Kelime aynı zamanda şu anlamlara da gelir: Bir kayık türü olan GIG (Maesch kurbanlarının üzerine çimento döktükten sonra onları kayıkla suya atmıştır), keman sesi olan Gıy (Maesch'in şeytani kemani bunun kanıtıdır, kanıt no:1 Klage Dr. Fausti'nin cehenneme inişinin müziksel arkaplanı [bu konuya sonra döneceğiz]). GIGA, a) İtalyanca keman ki bu da romanın müziksel içeriğiyle bağdaşır, b) Milyon anlamı taşıyan bir ön ek (GIGA-VATS gibi), ama bu, teknolojik bir medeniyetteki *kötülüğün* ölçü birimidir. Geegh, uzaklaşmak, sıvışmak için kullanılan eski bir Kelt sözcüğüdür. İtalyanca giga üzerinden Fransızca gige değinerek Almanca geigen lafına, ki cinsel birleşme manasına gelen argo bir sözcüktür, ulaşırız. Yer darlığı nedeni ile diğer etimolojik bağlantıları ne yazık ki göz ardı etmemiz gerekiyor. İsmi daha farklı bölersek, Gi-Gamı-ş olur ki, bu da kitabın diğer yönlerine işaret eder, Game, İngilizce oyun anlamına gelir, ama hem oynanan oyunu hem de avı karşılar (Maesch'in durumunda, bir insan avını). Üstelik hepsi bu kadar da değil. Maesch gençliğinde bir G(J)IGolodur, AME, eski Almanca bir kadın adı olan Amme, Mış ise, bir ağ türü (mesela Mars'ın karısı tanrıçayı aşığı ile yakaladığı bir ağ gibi), bu nedenle de cin, bakış, tuzak (örtülerin altına saklanmış) ve daha fazlası olarak dişli çarkının gıcirtısı (yani senkromış) anlamlarına sahiptir.

Ayrı bir bölüm ise, bu başlığın tersten okunmasına ayrılmıştır, çünkü idam yerine doğru olan yolculuğu sırasında Maesch düşünceleri ile *geçmişe* doğru gider ve asılmasını haklı çıkaracak şekilde vahşice olan bu suçu hatırlamaya çalışır.

Sonrasında, aklına çok daha tehlikeli bir oyun gelir: Eğer olabildiğine vahşi bir hareketi hatırlarsa, bu, günahını ödemesinin karşılığı olacak ve o da bir Anti-Kurtarıcı halini alacaktır. Bu, metafizik seviyede kesinlikle Maesch'in tanrı karşıtlığını hafife alması anlamına gelmez, daha çok (psikolojik yönden) onu, celladının gözünde umursamaz biri gibi gösterecek alçaklığı bulma çabasındandır. Bu nedenle de GI J. Maesch, yenilgide mükemmelliğe, olumsuz bir mükemmelliğe erişen bir Gılgamış'tır. Bu sayede Babilli kahramanın asimetrisi üzerinden gerçekleşen bir simetri yakalamış oluruz.

Bu nedenle de tersten okursak, Gigamış, şımagig olur. Şıma (şema) *Tora*'dan alınma bir emirdir (Şema İsrail [Dinle İsrail], Tanrı efendimizdir ve tektir). Ama ters olduğu için burada bir Deccal'le yani şeytanın vücut bulmuş haliyle karşılaşmaktayız. Gig, artık gog (gog ve magog'taki gibi) olmuştur. Şema ismin-den Simeon'a, (İbranice Şimeon'a) ulaşırız ve hemen aklımıza Çölün Simeon'u gelir, bu azizin tüm hayatınca oturduğu sütunun tepesinden şimdi ip sarkmaktadır; Maesch ise, sütunun tepesindeki münzeviye nazire yaparcasına ipin altında, aşağıda sallanıp durur. Bu da başka bir antisimetrik göstergedir. Benzer şekilde numaralandırırsak, tefsirinde 2912 adet eski Sümer, Babil, Keldani, Yunan, Slav, Hotantu, Bantu, Güney Kiril, Sefarad, Apaçi diyalekti (Apaçiler, bilindiği gibi, sürekli Igh ya da Ugh şeklinde ünlem kullanır) ve Sanksrit kökenli yeraltı âlemi argosu ifadesine yer veren Hannahan, bu durumun rastgele olmadığını, özel bir anlamsallık taşıdığını, romandaki çok sesli gerçekleri bir arada tutan bağlantılara sahip çok yönlü bir pusula ve yol haritası olduğunu belirtir.

Joyce'un yaptığı'nın ötesine ulaşabilmek, Joyce'un bir adım önüne geçmek için, Hannahan kitabını etnik ve etik, sadece tüm kültürlerin değil aynı zamanda dillerin de kesişmesi yapma amacı güder. Bu tip bir analizin gerekli olduğu kesinse de (GigaMış'ın M harfi, örneğin bizi Maya tarihine, oradan tanrı Huitzilopochtli, tüm Aztek kozmolojisine ve sulama sis-

temlerine ulaştırır), kelimenin tam anlamı ile verimli sayılamaz. Çünkü kitap, insan bilgi birikiminin *tüm toplamı* nedeniyle çok şişkindir. Ve bir kez daha, burada sadece var olan bilgi değil, aynı zamanda tüm bilim tarihi ve bu nedenle Babillilerin çivi-yazısı şeklindeki aritmetik hesapları, Batlamyus'tan Einstein'a, Kaldeli ve Mısırlıların (çoktan yok olup küle dönüşmüş olsa da) dünya modellemeleri, abaküs, kalkulus, tensör ve grup cebri, Ming hanedanı vazolarını pişirme sanatı, Lilienthal'ın, Hieronymus'un ve Leonardo'nun uçan makineleri, André'nin intihar balonu ve General Nobile'nin balonu yer alır. (Nobile'in keşif seyahatinde ortaya çıkan yamyamlık olayı, romanın içinde kendi derin ve belirgin etkisine sahiptir. Ölümcül bir ağırlığın suya düşüp suyun aynamsı yüzünü bozması ve bu şekilde oluşan halkaların yer aldığı bölüm, Gigamış'ın çevresini halka halka saran Homo Javanensis ve Paleopithecus'a kadar geri giden tüm insanların varlığını yansıtır.) Bu bilgilerin hepsi *Gigamış*'ın içinde tıpkı gerçek dünyadaki gibi gizli ama ulaşılabilir bir şekilde yer alır.

Hannahan'ın kompozisyon düşüncesini şuradan da anlayabiliriz: Bir gözü önde gelen hemşerisi ve halefindeyken, geçmişin dilsel-kültürel zenginliğini sadece bir edebi eserle kapsamak değil, buna ek olarak evrensel-kavrayış ve evrensel-enstrümantal mirası da (pangnosis) bu eserde yansıtmak istemiştir.

Böylesi bir hedefin akıl almazlığının en iyi kanıtını gene kendisi oluşturur; bir budalanın iddiaları üzerine inşa edilen tek bir roman, bir gangsterin asılması, nasıl olur da dünya kütüphanelerinin raflarını dolduracak, dünyanın tüm gizemlerin şifresini, anahtarını barındıran bir nesne olabilir? Okurun bu kati, hatta kışkırtıcı kuşkuculuğun farkında olan Hannahan, kendini bu iddialara cevap vererek yormaz, ancak bu durumun tersini Açıklama bölümünde ispatlar.

Bu durumu özetlemek imkânsızdır, ancak Hannahan'ın yaratım yöntemini küçük, sınırdan kalacak bir örnek vererek açık-

layabiliriz. *Gigamış*'ın ilk bölümü sekiz sayfadan oluşur, bölümde hükümlünün askeri hapishanenin tuvaletinde kendini rahatlatırken, kendinden önceki askerler tarafından süslenmiş bu kutsal mekânın duvarlarında yer alan sayısız grafitiyi (pisuarın üzerinden) okuması yer alır. Ancak bu yazılar, dikkatini sadece bir göz takılması kadar çeker. Yazıların aşırı müstehcenlikleri, aralıklı ilgisinden kesin olarak anladığımız kadarı ile doğrudan doğruya insanoğlunun, pis kirli sıcak bağırsaklarından cisimleşmiş cehennem ve fizyolojik sembolizme uzanıyor olması yanlış bir yönlendirmedir, çünkü onlar, aslen *Kamasutra* ve Çinlilerin “çiçeklerin savaşı” dönemi üzerinden, ilkel insanların iri kalçalı Afrodit'inin bulunduğu karanlık mağaralara kadar geriye gider ve duvara kazınmış olan pis hareketlerin altında yer alan kendi çıplaklıklarına dönüşür. Aynı zamanda çizimlerin taşıdığı bazı fallik öğeler Phallos-Lingam kutsaması ritüeli ile ilkel cennetin yeryüzündeki mekânını, gerçeği saklamayı sağlayan sığ yalanın başlangıç noktasını (başlangıçta bilgi çok azdı), Doğu'yu gösterir. Evet kesinlikle, çünkü cinsellik ve “günah”, amip öncülleri bakire tekcinelliklerini kaybettiklerinde başladı, çünkü eşdeğerliği ve cinselliğin iki kutupluluğu, Şanon'un bilgi teorisinden kaynaklanmış olmalı, ve şimdi de destanda yer alan ismin son harfinin (Ş) nereden geldiği anlaşılmış oluyor! Bu nedenle yol, tuvaletin duvarlarından başlar ve sayısız kültür için incir yaprağı görevi görmüş olan doğal evrimin derinliklerine kadar gelir. Gerçi, bu sadece kovada bir damladır, çünkü aynı bölümde şunları da buluruz:

a) Pisagor'un ölçü birimi dişil ilkeyi sembolize eden (3,14159265359787....) pi, bu bölümün ilk bin kelimesinin harfleri ile ifade edilmiştir.

b) Weismann, Mendel ve Darwin'in doğum günlerini oluşturan rakamları alıp metne bir şifre anahtarı şeklinde uygularsak, bu tuvalet müstehcenliğinin görünür karmaşası, cinsel mekaniklerin dışavurumu halini alır, çarpışan

bedenler yerini çiftleşen bedenlere bırakır, bu sırada tüm anlam dizgesi gizlerini açmaya başlar (sinkroMIŞ). Üstelik diğer bölümlerde de, böylece III. bölümle (üçleme!), bölüm X arasında bağlantı kurulur (hamilelik on ay döngüsü sürer) ve bu son bölüm de tersten okunduğunda Freudçuluğun *Aramice* yazılmış bir açıklamasını halini alır. Hepsi bu kadar da değil, bölüm III'de gösterildiği üzere (eğer o bölümü IV'ün üstüne koyar ve kitabı ters çevirirsek) Freudçuluğun, yani psikanalitik doktrinin, Hristiyanlığın olabildiğince laik bir versiyonu olduğunu görürüz. Nevrozdan önceki durum, cennetle eşdeğerdir. Psikoanalist, Kurtarıcı; Nevrotik, Günahkâr ve Freudyen tedavi de İna-yet yolu ile kurtuluştur.

c) Birinci bölümün sonunda tuvaletten ayrılan J. Maesch, 16 notalık bir şarkıyı ıslıkla çalar (on altı, ırzına geçip kayığında boğduğu kızın yaşıdır), şarkının olabildiğince vahşi sözleri sadece onun zihninden geçer. Bu aşırılık, o an için, psikolojik bir eşitlik sağlar, ek olarak, şarkı, hece hece düşünülürse bir sonraki bölümün dönüştürülmüş, dikey bir şifresini verir (iki farklı anlam taşıması, anahtarı uygulayıp uygulamamamıza bağlıdır).

Bölüm II, Maesch'in ıslıkla çaldığı, kâfirliklerle dolu şarkının gelişimine ayrılmıştır başlangıçta, ama şifrenin uygulanmasından sonra kâfirlikler yerini şükran duasına bırakır. Tamamının üç kaynağı vardır: 1- Marlowe'un *Faust*'u, (Bölüm 2, sahne 6 vd.) 2- Goethe'nin *Faust*'u ("Alles Vergängliche ist nur ein Gleichniss") ve 3- Thomas Mann'ın *Doktor Faustus*'u. Mann'ın *Faustus*'una yapılan gönderme muhteşem bir voledir. Çünkü tüm ikinci bölümün kelimelerine, her bir harfine tek tek, eski Gregoryan fa anahtarını uygularsak, Hannahan'ın (Mann'ın tarifine dayanarak) ilk haline döndürdüğü, gene Mann sayesinde öğrendiğimize göre, aslen Adrian Leverkühn'e ait olan *Apocalypsis cum Figuris* isimli bir besteye dönüşür. Bu şeytani müzik, Hannahan'ın romanında hem var hem de yoktur, (açık-

çası, kesinliği belli değildir), tıpkı Lusifer (başlığın dışında tutulan L harfi) gibi. Bölüm IX, X, XI'de (arabadan iniş, ruhani konfor ve darağacının hazırlanması) de lafın gelişi, tesadüfi bir müziksel alt metin vardır (Dr. Fausti'nin Şikâyeti [Die Klage Dr. Fausti]). Çünkü Sadi Carnotvari ısıgeçirmez bir sistem olarak ele alırsak eğer, mekânın Kara Ayin yapmak için uygun bir katedral olduğu (Boltzman sabitine göre inşa edilmiş bir yapı) kanıtlanır (Sessiz meditasyon Maesch'in hapishane aracındaki yegane yadigârıdır, bölüm VIII'de havada kalan kısa kesilmiş glisando'ya edilen küfrü de içerir). Bu bölümler gerçek birer katedraldir, çünkü nesrin zarflararası ve edatlarüstü yapısını bir iskelet olarak kabul edersek (Monge çemberinin^(*) hayali bir yüzeye yansıtılması sonucu) tüm sivri tepeli kuleleri, sundurmaları, payandaları, anıtsal kapıları ve ünlü Gotik gülü penceresi ile Notre Dame Katedrali'ne ulaşırız. Böylece *Gigamış*'da, ilahiyat tarafından ilham verilmiş mimari de yer alır. Açıklama bölümünde okur (sayfa 397 ve diğerleri) katedralin daha önce bahsi geçmiş bölümlerde 1:1000 ölçeğinde tam bir şemasını bulur. Ama eğer streometrik Monge çemberi yerine dik açılı olmayan bir çember kullanırsak bölüm I'de yer alan şifreye uygun bir şekilde yerleştirilmiş Circe'nin sarayını görürüz, aynı zamanda Kara Ayin de, Augustinius doktrini dersinin bir karikatürüne dönüşür (burada da ikonoklazm var, katedralde Kara Ayin varken, Circe'nin sarayında Augustiniusçuluk vardır). Belirtmek gerekir ki, katedral ve Augustiniusçuluk çalışmaya mekanik olarak dâhil edilmemiştir, bir tartışmanın öğelerini teşkil eder.

Bu tek örnek bile yazarın gerçek İrlanda inadını kanıtlamak için yeterli gelir. Bir kitaba insanoğlunu, insanoğlunun mitlelerini, senfonilerini, kiliselerini, fiziği ve dünya tarihinin köşetaşlarını sığdırmak... Bu örnek bizi bir kez daha başlığa götürür,

(*) Monge çemberi bir matematik terimidir, elipste dik kesişen teğetlerin geometrik yerine verilen addır.

çünkü anlamlarla yüklü bu yolu seçmek, Gılgamış'ın gigantik mışlığını seçmek, beklenmedik derecede derin bir altıncı his gerektirir. Evren, her şeye karşın termodinamiğin ikinci kuralı uyarınca nihai kaosa doğru gitmektedir. Kullanılmayan enerji miktarı artacak, bu nedenle her bir canlının sonu mutlaka yenilgi olacaktır. Bu nedenle de gigantik bir "mış"lık, sadece eski gangsterin başına gelecek şey değildir, bir gigantik "mış", evrenin ta kendisidir (evrenin "karışıklığı", "karışık evler", Maesch'in darağacına giderken hatırladığı genelevlerin karışıklığıyla sembolize edilir). Ama aynı zamanda, Gigantik mass'ın da bir kutlaması vardır, (Almanca messe) şeklin boşluğa doğru akımı. Sadi Carnot ve katedral arasındaki bağlantı, Botzmann'ın sabiti, bu somut örnek nedeni ile, Hannahan bunu yapmak zorundaydı, çünkü kaos son yargılanma günü olacaktır! Tabii ki Gılgamış miti eserde kendini ifade eder, Hannahan'ın (Babilli öncülüne uygun) bu sadakati, kitabın 241.000 kelimesinin her birindeki yorumsal genişlikle karşılaştırıldığında, aslında çocuk oyuncağı sayılır. N. Kiddy'nin (Enkidu) Maesch (Gılgamış'a) ihaneti, tarihteki tüm ihanetlerin toplamıdır, N. Kiddy, aynı zamanda Judas'tır, GI Joe Maesch *de*, Kurtarıcı (ve Mesih).

Kitabı rastgele açınca, bulduğumuz sayfa 131'in dördüncü satırının ilk kelimesinin "*Bah*" ünlemi olduğunu görürüz. Bu lafla Maesch, şoförün kendisine önerdiği sigarayı geri çevirir. Açıklama bölümü endeksinde, yirmi yedi değişik "*Bah*" daha buluruz, ama sayfa 131'deki, aşağıdaki anlamı desteklemektedir: Baal, Bahai, Baobap, Bahleda (Hannahan'ın burada Polonyalı dağ tırmanıcısının adını yanlış yazarak bir hata yaptığını düşünebilir ancak öyle değildir. İsimde olması gereken c hafinin eksikliği tarafımızdan da bilindiği gibi, Cantor'un dizi teorisinin sonunu temsil eder.), Baphomet, Babelisks (Babil obeliski, yazarın yaratmayı sevdiği yeni kelimelerin bir örneği), Babel (İzak), Abraham, Jacob, merdiven, kanca ve merdiven, itfaiye, hortum, isyan, Hippiler (*h!*), badminton, raket, roket, ay, dağlar, Berchtesgaden (bu sonuncu "*Bah*"taki *h* harfi, aynı zamanda

XX. yüzyılda olduğu gibi, bir Kara Ayıncıyı, Hitler'i temsil eder. [Berchtesgaden, Hitler'in Bavyera'daki dağ evinin adıdır. – ED.]

Gördüğümüz gibi, tek bir ünlemde, kişinin düşünebileceği en yalın harf dizisinde enine boyuna her türlü özellik yer almaktadır. *Gigamış*'ın daha gelişmiş bölümlerinde bizi bekleyen dilbilimsel sırların neler olabileceğini bir düşünsenize? Preformasyon teorileri, epigenez ile mücadele ediyor (bölüm III, s. 240 vd.); ilmiğe *düğüm* atan celladın el hareketleri spiral galaksilerde zaman halkasını açıklayan Hoyle-Milne hipotezi ile uyum halinde... Maesch'in kefareti, suçları, insanoğlunun tüm suçlarının bir izdüşümü (Giriş bölümü, onun geriye doğru yönelmesi, Haçlı seferleri, Balyoz Şarl'ın krallığı, Kathar katliamı, Ermeni katliamı, Giordano Bruno'nun kazıkta yakılması, cadı yargılamaları, toplu histeri, kamçıyla arınma, Veba (kara!), Holbein'in ölüm dansları, Nuh'un gemisi, Arkansas, *ad calendas graecas, ad nauseam*, vb.). Maesch'in Cincinati'de tepelediği jinekologun ismi olan Andrew B. Kross, başharfsel olarak çok anlamlı (atomik, biyolojik ve kimyasal savaş), bu isim imaların bir aradalığı aynı zamanda (bir yanı tutku, antropomorfizm (android), BAHamalar (Andros adası) ve Ulysses, [Grant'ın başkan olduğu dönem]), ikinci ismin başharfi ise, B minör anahtarı, bu metnin birlikte aktığı "Dr. Faust'un Kementi".

Kesinlikle evet, bu roman dipsiz bir kuyu, neresine dokunursanız yeni yollar açılıyor ve bu yolların ulaştığı yerin sonu yok (bölüm VI'daki virgüllerin şeması, Roma şehrinin bir haritasını verir) ve bu yollar, tek başlarına değillerse de kendi içlerinde dallanıp budaklanarak uyum içinde "Bir"i oluşturur (Hannahan'ın topolojik cebir uygulaması bunu kanıtlar: Açıklamanın Metamatematiksel ekler kısmı, s.81 vd.). Ve her şey, bu sayede gerçek kılınır.

Sadece bir şüphe yükselir, o da şudur: Patrick Hannahan, halefine yetişmiş midir, yoksa onu kendine bu konuda tanıklık etmesi için çağırdığı da düşünülürse (sanat âleminde) geçmiş

midir? Hannahan'ın yaratım aşamasında IBM tarafından kendine sağlanan çok sayıda bilgisayardan yararlandığına dair dedikodular vardır. Bu gerçek bile olsa, bunda bir sakınca görmüyorum, günümüzde besteciler bilgisayarlardan yararlanırken yazarlar neden mahrum kalsın? Bazıları bu kadar derinlikli yazılmış romanların, başka insanların onları anlama yetisi az olduğu, insan zihninin okyanusvari bilgi birikimini ve bunların bağlantılarını algılaması zor olduğu için, ancak başka dijital makineler tarafından okunması gerektiğini söyleyecektir. Bir soru sormama izin verin, *Finnegan'ın Uyanışı*'ni, hatta *Ulysses*'i içselleştirecek bir kişi var mıdır? Bunu kelimenin gerçek anlamı ile sormuyorum, ancak tüm imaları, tüm bağlantıları, kültürel ve mitsel sembolizmi, ilişkili tüm paradigmaları ve zafere ulaşmış bu yapıtların arketiplerini tam anlamıyla bilen biri var mı? Kesinlikle bunu tek başına biri başarmış olamaz. Hiç kimse, James Joyce'un meydana getirdiği nesrin tümünü eleştirecek bilgelige sahip değildir! Bu nedenle kurguda bilgisayar kullanımının doğruluğu sorusu bir önem taşıyor aslında.

Düşman yorumcular, Hannahan'ın edebiyattaki en uzun bilmeceyi yazdığını, anlamsal bir resim yazısı canavarı olduğunu, şeytani bir soytarılık ya da bir çapraz bulmaca yarattığını ileri sürecektir. Onlar, bu edebi eserdeki milyonlarca, milyarlarca göndermenin, etimoloji ile oynamanın, anlambilimsel sapma ve yeni yaratımların asla sonu gelmeyen satırlarının, gerçeğe tam ters anlamların edebi yaratıcılık olmadığını, paranoyalara özgü bir hobinin oyuncağı olduğunu, bibliyografik kazı yapmayı sevenler için yaratıldığını söyleyeceklerdir.

Özür dilerim beyler ama kültür şizofrenisi yansıtan yeni kelimeler bularak eseri zenginleştirmek veya dâhiliğin bir göstergesi olan bir kelimenin gizli anlamlarını kullanma arasındaki çizgiyi kim çizmektedir? Ben, Hannahan karşıtı edebiyat uzmanlarının işsiz kalmaktan korktuğundan şüpheleniyorum. Çünkü Joyce çok parlak bir maskaralık yaratsa da, *Finnegan'ın Uyanışı* ya da *Ulysses*'i kendi başına açıklama çabasına giriş-

medi, bu nedenle onun kitaplarını eleştirenler entelektüel ikili anlamları, çok uzağa ulaşan gizli anlamları ya da onun taklitçi dehasını kendileri arayıp bulmak zorunda kaldı. Hannahan ise bunun aksine, her şeyi kendi başına yaptı. Sadece eseri yaratmakla yetinmedi, kaynak materyallerini, eserin iki katı kalınlığında bir “apparatus criticus”u^(*) da ekledi. Asıl fark burada yatmaktadır ve mesela “Joyce’un her şeyi kendi başına düşündüğü” gerçeği gibi şartlar altında Hannahan da Kongre kütüphanesine bağlı (23 milyon cilt kitap) bilgisayarlardan yardım almıştır. Ölümcül zekâlı bu İrlandalı tarafından çekildiğimiz tuzaktan kurtulmanın hiçbir yolunu göremiyorum, ya *Gigamış* modern edebiyatın baştacısı olarak kabul edilecektir ya da Finnegan’ın öyküsü ve Joycevari Odise’si ile birlikte edebiyatın Olimpos’undan aşağı atılacaktır.

(*) Klasik metinlerin elyazmalarında karşımıza çıkan, yayımcı tarafından metnin altına eklenen ek bilgilerin bulunduğu kısım.

Simon Merrill

Cinsellik Patlaması

(Walker&Company, New York)

Eğer yazara inanacak olursak (gitgide daha çok kişi, bilim-kurgu yazarlarına inanılması gerektiğini ileri sürer) hâlihazırda var olan cinsel edebiyat anlayışı 1980'lerde bir çığ gibi her yeri kaplayacaktır. Ama *Cinsellik Patlaması* romanı o tarihten 20 yıl sonra çetin bir kışın karla kapladığı New York'ta geçer. İsmi bilinmeyen yaşlı bir adam, karlar arasında, arabaların oluşturduğu tepeciklere çarpa çarpa yürüyerek hayat belirtisi olmayan bir iş merkezine ulaşır, göğüs cebinden, son kalan vücut ısı ile hâlâ sıcak bir anahtar çıkarır, demir parmaklığı açar ve bodruma iner. Adamın oradaki dolaşmaları ve bu sırada hatırladığı anı kırıntıları, romanın konusunu oluşturacaktır.

Bodrumdaki sessiz depolar, yaşlı adamın elinde tuttuğu fenerin titrek ışığında, bir zamanlar müze ya da Amerika'nın Avrupa'yı bir kere daha başarı ile işgal ettiği yıllara ait güçlü bir şirketin nakliye ambarı olabilir. Avrupalıların yarı el emeği gerektiren ürünleri, taşıma kayışlı üretimin adımları karşısında yenilmiş ve post-endüstriyel dev, kazanan ilan edilmişti.

Savaşta sadece üç şirket sağ çıkabilmişti: General Sexotics, Cybordelics ve Uluslararası Çiftleşme. Bu devlerin üretimi zirvedeyken cinsellik, özel bir eğlenceden, bir gösteri sporundan,

bir grup jimnastiğinden, bir hobi ve koleksiyoncu pazarından bir uygarlık felsefesi haline dönmüştü. McLuhan, bu zamanları görme şansına erişmiş olan bu yaşlı pinpon, *Jenitokrasi* isimli kitabında, insanoğlunun teknoloji yoluna adım attığı andan itibaren kaderinin bu olduğunu ileri sürmüş, hepsi insanın varoluş gailesi olan cinselliğin ritminin izini sürerek, kadırgaya zincirlenmiş antik kürekçileri, elleri testereli kuzeyli oduncuları, Stephenson'un piston ve silindirli buhar makinesini tanık olarak göstermişti. ABD'nin çoklu üretimi, Doğu ve Batının dursal bilgeliklerini özümsemiş olarak ortaçağların zincirlerini alıp onlardan bekâret bozma kemerleri üretmiş, Seksersiz sanatı için yeni hareketler keşfetmiş, sevişmeranzaları, birleşme kolaylaştırıcılar, basmalı klitoris uyarıcıları, organ külahları ve fallik telefonlar icat etmiş, bununla da kalmayıp, antiseptik üretim bantlarında sadomobiller, grupbüsler, ev için sodomitkoltuklar, kamu için gomorebanklar emrini vermiş, aynı zamanda araştırma enstitüleri ve bilimsel kurumlar vasıtasıyla cinselliği cinsiyetin devamı için gerekli bir şey olmaktan çıkarıp, özgürleştirme savaşımı vermişti. Cinsellik bir moda, kaderin ayrılmaz bir parçası olmuş, orgazm herkesin zorunlu görevi haline gelmiş ve kırmızı ibreli seksometreler de sokakta ve işyerindeki telefonların yerini almıştı.

Peki ama o zaman kimdi bodrum koridorlarını arşınlayan bu adam? General Sexotics'in hukuki danışmanı mı? Çünkü Yüksek Mahkeme'de görülen, First Lady ilk olmak üzere, ünlü insanların dış görünümünün plastik seks bebeklerinde taklit edilmesi gibi başarılı davaları hatırlıyor. General Sexotics 20 milyon dolar masrafa rağmen davayı kazanmıştı; şimdi de el fenerinin ışığı, mahkemenin ancak bu şekilde satışa sunulabileceklerine dair kararı uyarınca, muhteşem elbiseler içindeki, önde gelen film yıldızı ve dünya sosyetesine mensubu kadınların, prenses ve kraliçelerin yüzlerini örten plastik torbalarda dolaşıyor.

On yılın bitiminde suni seks, ilk modellerinden, şişme ve elle hareket ettirilenlerden, ısıtıcı ve geri bildirimli prototiplere doğru büyük bir aşama kaydetmişti. Bu kopyaların ilham kaynakları çoktan ölmüş ya da bir ayağı çukurda olan acuzeler olsa da, teflon, naylon, dralon ve Seksofiks zamanın yıpratıcılığına karşı koymuş, müzedeki balmumu heykeller gibi, bulundukları karanlık köşeden aydınlığa doğru, yaşlı adama bakarak gülümseyen bu hareketsiz şık hanımlar, havaya kalkmış ellerinde cazibe kasetleri ile (Yüksek Mahkeme'nin kararı uyarınca, satıcı kaseti mankene yerleştiremezse de alıcının evinin mahremiyetinde bunu yapma hakkı tabii ki mevcuttu) varoluşlarını sürdürmüşlerdi.

Yaşlı keşişin sarsak ağır adımlarının kaldırdığı toz bulutları, odanın her yanına dağılmış, soluk pembe renkli, bazılarında otuz kadar mankenin yer aldığı, dev simitlere ya da örgü çöreklerle benzeyen grup seksi sahnelerinin üzerinde parıltıyor. Yüksek gomorebanklar ve şık sodomikoltuklarla dolu koridorlar arasında yürüyen bu adam General Sexotics'in genel müdürü olabilir mi? Ya da belki, tüm Amerika'da ve sonra tüm dünyada kasık farkındalığının yaratılmasını sağlayan şirketin baş tasarımcısı. İşte burada, videolar ("izlemdelikleri"), kumandalar ve programları, altı mahkeme dolaştıktan sonra konulması şart tutulan kurşun sansür mühürleri var; şurada ise denizaşırı ülkelere gönderilmek üzere hazırlanmış kutu yığınlarının içinde, Japon küreleri, dildolar, uyarıcı merhemler gibi binlerce malzemenin yanı sıra kullanım ve garanti el kitapçıkları.

Sonunda gerçek demokrasi çağı gelmişti: Bir kişi, istediği kişiyle, istediği her şeyi yapabiliyordu. Kendi fütürologlarının tavsiyelerini dinleyen şirketler, sessizce dünya pazarını antitröst yasaları uyarınca kendi içlerinde bölüşmüş ve uzmanlaşma yoluna sapmıştı. General Sexotics sapkınların her iki tarafından aynı anda kullanabileceği aletler üzerinde çalışırken, diğer iki şirket ise otomasyona yönelmişti. Kamçılı organlar, iç yırtanlar,

siyah-maviler, bu kadar büyük bir endüstrinin (o kadar büyük bir endüstriydi ki sadece ihtiyaca cevap vermiyor, ihtiyacı yaratıyordu da) eksik bıraktığı hiçbir şey olmadığının halk tarafından daha iyi anlaşılması için, prototip olarak üretildi! Ev zinasının eski yöntemlerinin de (Neandertal insanının çakmaktaşı ve sopasının yanında yer alma) zamanı gelmişti. Eğitim kurumları, altı ile sekiz yıllık eğitim programları, ardından yüksek ve alçak erotizm konularında uzmanlık ve yüksek lisans dereceleri öneriyor; geliştirilen nöroseksatörler, vanalar, susturucular, baştan çıkarıcı malzemeler ve özel ses emiciler sayesinde bir kiracının diğer daire sakinlerinin huzur ve rahatını kontrol edilemez çığlıklarla kaçırmamasının önüne geçiliyordu.

Ama daha da devam edilmeliydi, ileriye, korkusuzca, daha da ileriye, çünkü durmak üretimin ölmesi demekti. İşin içinde bireysel kullanım için bir zirve vardı, zaten ilk androidler de Cybordelics'in ışıldayan atölyelerinden Yunan tanrı ve tanrıçalarının plastiğe dökülmüş hali olarak çıkmıştı. Melekler de gündemdeydi, kiliselerle yaşanacak hukuk savaşları için muazzam bir kaynak ayrılmıştı. Ama gene de bazı teknik sorunların giderilmesi gerekiyordu, kanatlar hangi malzemeden imal edilmeliydi, tüylerin burnu kaşındırmasının önüne nasıl geçilmeliydi, acaba hareket etmeli miydi, yoksa bu kullanımı mı zorlaştırırdı, hale nasıl olmalıydı, nasıl bir düğme ile ona ışık verilmeliydi, bu düğme nerede yer almalıydı vb., işte tam o sırada felaket başladı.

Kısa bir süre önce, büyük olasılıkla 1970'lerin başlarında, kimyasal bir madde (kod adı Noseks) sentezlenmişti. Sadece küçük, ancak çok güvenilir bir uzmanlar grubu bu maddenin varlığından haberdardı. Madde hemen gizli bir silah olarak kategorize edilmiş, Pentagon ile bağlantısı olan küçük bir şirket tarafından üretimine geçilmişti. Noseks'in aeresol şeklinde kullanımı, miligramın binde biri oranında alınsa dahi, madde cinsel eylemin yol açtığı tüm hazzı ortadan kaldırdığından, herhangi bir ülke nüfusunu onkatlarca azaltabilirdi. Cinsel eylem

hâlâ gerçekleştirilebiliyordu ama artık sadece giysileri ütölemek, tencereleri ovma, yerleri cilalamak gibi fiziki ve oldukça yorucu bir iş hissi uyandırıyor. Daha sonra Noseks'i üçüncü dünya ülkelerinde meydana gelen nüfus patlamasını engellemek için kullanma düşüncesi geliştirse de bu plan da tehlikeli bulundu.

Dünya çapındaki karmaşanın nasıl başladığını hiç kimse bilmiyordu. Bazılarının söylediği gibi bir depo dolusu Noseks, kısa devrenin yol açtığı ve bir tanker eter yayılmasını sağladığı bir yangın sonrasında havaya mı uçmuştu? Yoksa işin içinde dünya pazarını kontrol eden üç şirketin rakibi şirketlerin parmağı mı vardı? Ya da belki de huzur kaçırmayı seven (karşı görüşten ya da dini) organizasyonların parmağı olabilir miydi? Bu konuda bir bilgi eserde yer almıyor.

Depolar arasındaki kilometrelerce süren gezisi anıların yüküyle ağırlaşan yaşlı adam, plastik bir Cleopatra'nın pürüzsüz dizlerine, örtüsünü açmadan oturur, düşünceleri geçmişe, 1998 çöküşünün hemen öncesine gider. Bir gece içerisinde kamuoyu, pazarı dolduran ürünleri iğrenç bulmaya başlayarak yüz çevirmişti. Bir gün önce herkes için baştan çıkarıcı olan, artık bir oduncuya baltası, bir çamaşırcıya leğeninin gözüktüğü kadar tekdüzedir. Sonsuz (görünürde) eğlence olasılığı, insan ırkının biyolojisi sayesinde ortaya çıkan büyü bozulmuştu. Üstelik artık göğüsler insanın aklına sadece memeli bir canlı olduğunu, bacaklar yürüme organlarını, kalçalar üzerine oturmaya yarayan şeyleri getiriyordu. Asla başka bir şeyi, daha fazlasını değil. Son zamanlardaki çalışmaları ile katedrali, uzay gemisini, jet motorunu, türbini, rüzgâr değirmenini, tuz ambarını, şapkayı, görecelik teorisini, matematiksel eşitlikleri paranteze almayı, sıfırları ve saf halde var olmayı deneyimlemeyi sağlayan tek fonksiyonun yerine geçecek ünlemleri keşfetmiş olan McLuhan o kadar şanslıydı ki, bu karmaşayı görmek zorunda kalmamıştı.

Ancak bu akılcılık silsilesi geçerliliğini saatler içinde kaybediyordu. İnsan nesli tükenme tehdidi altındaydı. 1929 ekonomik krizinin yanında hiç kaldığı büyük bir kriz başlamıştı. *Playboy*'un tüm editör kadrosu her zaman olduğu gibi en ön safta kendini ateşe verdi ve alevler arasında öldü; striptiz kulübü ve üstsüz barlarının çalışanları açlıkla tanıştı ve birçoğu pencereden atladı; magazin yayıncıları, film üreticileri, dev reklam şirketleri, güzellik okulları iflasa sürüklendi, iç çamaşırı gibi kozmetik-parfüm endüstrisi de sarsıldı. 1999 yılında Amerika'da işsiz sayısı 32 milyona yükseldi.

Kamuoyunun ilgisini artıracak ne kalmıştı geriye? Fıtık bağları, sahte kamburlar, gri perukalar, tekerlekli sandalyeye mahkûm bir kötürüm, cinsellik yükünden, o lanetten, o ezici duygudan geriye sadece bunlar kalmışlardı; sadece bunlar, konudan uzaklıkları bakımından erotik tehlikeden korunmayı garanti ediyordu. Tehlikenin farkında olan hükümetler, tüm güçleri ile türü kurtarmaya çalıştılar. Gazete makalelerinde bu amaca yönelik tavsiyeler yer alıyor, her inancın görev duygusu ile yoğrulmuş sözcüleri televizyona çıkıp muhteşem tavsiye ve uyarılarda bulunuyor, çobanlık ettikleri sürüye yüksek ülkülerini hatırlatıyor, ancak yetkililerin bu korosu kamuoyu tarafından çok az şevkle dinleniyordu. Resmi trompetlerin çalınması insanların birbiri ile birlikte olmalarına yardımcı olamamıştı. Sonuçlar hiç kayda değer değildi, sadece sıradışı biçimde kanuna uygun davranmayı başaran tek ulus Japonlar, dişlerini sıkıp bu emirleri yerine getirmişti. Ardından maddi karşılıklar verilmeye başlandı, fahri dereceler ve ödüller, hediyeler, taltifler, madalyalar ve çiftleşme yarışmaları düzenlendi (ödül iki kişilik fincandı); bu yöntemler de başarısız olunca, daha sıkı önlemler alındı. Ama o sırada tüm ülkelerin nüfusu doğurgan zorunluluklarından kaçınıncı, genç görev kaçakları çevre ormanlarda saklanmaya, yaşlılar iktidarsız olduğunu gösteren sahte raporlar bulmaya başladılar. Kamuyu bilgilendirmeye ve uyarmaya yönelik ilan tahtaları karalamalar ile

dolmaya başladı, çünkü herkes (olması gerektiğinde), kendisi bu can sıkıcı vazifeden elinden geldiğinde uzak kalmaya çalışsa da komşusunu vazifeden kaçmadığından emin olmak için gözlemeye hazırды.

Bu karmaşanın yaşandığı dönem, artık sadece bir bodrumda Cleopatra'nın dizlerinde oturmakta olan yalnız, yaşlı bir adamın anılarında kalmıştı. İnsanoğlu yok olmamıştı, yıllarca süren başka yöntemler başarılı olamayınca, içe boşalmadan daha sıhhi ve sağlıklı olan suni dölleme devreye girmişti. Ancak, uygarlık boşluğu hor görür ve cinselliğin kendi içine patlaması ile meydana gelen muazzam çekim gücü bu boş alanın yiyecek tarafından doldurulmasına yol açmıştı. Günün gastronomisi normal ve müstehcen olarak ikiye ayrılmıştı: Orta sayfalarında, ağza alınmayacak derecede baştan çıkarıcı şekilde resimleri çekilmiş yemeklerin parlak resimlerinin yer aldığı lokanta yayınları oburluk sapıklığının bir göstergesiydi. Tabii yasaklanmış değilse; mesela, dizleri yerde iken meyve yemek (bir grup diz sapkını bu özgürlük için mücadele etmekteydi) ya da bağdaş kurup otururken ıspanak ya da çırpılmış yumurta yemek yasak değildi. Ama tabii ki özel kulüpler vardı, erbap ve epikürcülerin gittiği bu kulüplerde özel şampiyonların, izleyicilerin gözleri önünde, yutkunmalar seyircilerin ortak gırtlığından aşağıya doğru inerken tıkınması gibi açık saçık sahne gösterileri ile ağırlanıyordu. Danimarka'dan yurtdışına inanılmaz derecede iğrenç içerikli pornomutfak dergileri kaçırılmaktaydı. Bunlardan birinde yer alan bir resimde, çırpılmış yumurtaları bir kamışla içen biri gösteriliyor, masa örtüsüne sarınmış durumundaki bu kişi parmaklarını bol sarımsaklı ıspanağa batırıp aynı anda masada duran mebzul karabiberli gulaşı kokluyor, bacağını bağlayan kordonun diğer ucunda ise bu orji sırasında şamdan görevi gören bir süzgeç var. O yılın Femina Ödülü'nü, içinde yere önce trufle ezmesi süren ve sonra spagettilerin arasında yuvarlandıktan sonra bu ezmeyi diliyle temizleyen bir karakterin geçtiği bir roman kazandı. Güzellik anlayışı da değişmişti,

en güzel şey beslenme yolları konusundaki olağanüstü yeteneği ispat edilmiş 150 kiloluk bir tereyağı parçası olarak kabul ediliyordu. Modada da değişiklikler olmuştu, artık kadınları erkeklerden kıyafetleri sayesinde ayırmak mümkün olamıyordu. Daha aydın ülkelerin parlamentolarında, okul çocuklarının hayat gerçekleri ile, mesela sindirim süreciyle yüzleştirilip yüzleştirilmemesi üzerine tartışmalar sürüyordu. Şu an için, bu konu müstehcen yönü nedeni ile hâlâ katı bir tabu olarak kabul ediliyor.

Ve sonunda biyolojik bilimler seksüel üremenin, tarih öncesinden kalan bu gereksiz hatıranın tam olarak yok edilmesine yaklaşıyor. Embriyolar, sentetik olarak yaratılıp genetik mühendisliğince geliştirilen programlara göre büyütülür. Onlardan meydana gelen nötr yetişkinler sayesinde, cinsellik karmaşası dönemini yaşamış herkesin kötü anılarına bir son verilmiş olur. Parlak laboratuvarlarda, o gelişim tapınaklarında, muhteşem hermafroditler doğacak veya hatta daha iyisi, nötr-insanlar ve sonrasında da insanlık, önceki utançlarından kurtulacak ve gitgide daha çok tadını çıkararak şu anda gastronomik açıdan yasak olan her meyveyi yiyecek.

Alfred Zellermann

Gruppenführer Louis XVI

(Suhrkampf Yayınevi, Frankfurt)

Gruppenführer Louis XVI (ya da Nazi Korgenerali Onaltıncı Louis) Alfred Zellermann'ın ilk kurgusal eseridir. Altmışlı yaşlarında olan Zellermann, tanınmış bir edebiyat tarihçisi ve antropoloji doktorudur. Üniversitedeki görevinden uzaklaşmak zorunda bırakıldığı Regnum Hitlerianum dönemini Almanya taşrasında, eşinin ebeveyni yanında geçirmiş, bu nedenle Üçüncü Reich yaşamının pasif bir gözlemcisi olmuştur. Bu romana mükemmel bir eser deme cüreti göstererek, böylesi bir eseri büyük olasılıkla ancak bu kadar üstün tatbiki bir deneyime (ve teorik edebiyat bilgisine) sahip biri, ancak böyle bir Alman yazabilir diyeceğiz.

Başlığının aksine, önümüzde duran fantezi bir çalışma değildir. Yer: Savaşın bitiminden sonraki ilk on yıl içinde Arjantin. Elli yaşındaki Korgeneral Siegfried Taudlitz, yenilip işgale uğramış Almanya'dan kaçmış, Güney Amerika'ya, yanında SS'lerin kötü şöhretli akademisine ("Ahnenerbe") ait bir "hazine", demir çerçeve ile güçlendirilmiş içi dolarla dolu bir kasa ile ulaşmıştır. Burada Almanya'dan gelen, aralarında değişik maceralar yaşamış başka kaçaklarla ve sundukları hizmetler o an için çok belirtilmemiş bir düzine civarı kadınla (bu kadınların bir kısmını Taudlitz Rio de Janerio genelevlerinden satın al-

mıştır) buluşmuştur. Eski SS Generali Arjantin'in içlerine bir keşif gezisi düzenlemeye karar verir. Bu yolculuk, onun bir kurmay subay olarak sahip olduğu yeteneği de gözler önüne serecektir.

Medeniyetin son izlerinden birkaç yüz mil içerde bulunan bir bölgede keşif ekibi, en azından 12 yüzyıllık tarihi olan ve Aztek medeniyeti tarafından yapılmışa benzer biçimde inşa edilmiş harabelere rastlar, ekip buraya yerleşmeye karar verir. Para kazanma olasılığının büyümesine kapılan bölgenin Kızılderili ve melezleri de, Taudlitz tarafından (henüz aydınlatılmamış bir nedenle) "Parisia" olarak adlandırılan bu bölgeye gelir. Eski Korgeneral, yeni gelenlerden etkin iş ekipleri kurar ve silahlı adamlarını da ustabaşı olarak yanlarına verir. Birkaç yıl geçer, hummalı çalışmalar sonrasında Taudlitz'in kendisi için hayal ettiği bir krallık doğar. Kişiliğinde var olan ve hiçbir şey tarafından durdurulması mümkün olmayan kabalığı monarşi döneminin en yüksek devrindeki Fransa Krallığı'nı (ormanın kalbinde) tekrar yaratma ülküsü ile birleştirmekte bir zorluk çekmemiştir, çünkü o zaten Louis XVI'nın reenkarnasyonunun ta kendisidir.

Burada bir çıkma yapalım. Yukarıda yer alan, ya da birazdan yazılacak satırlar romanın bir özeti değildir, çünkü romandaki hareketlerin tarihi devamlılığı, bizim alışageldiğimiz kronoloji anlayışından çok uzaktadır.

Yazarı etkileyen artistik kompozisyon gereksinimin farkında olsak da, gene de hepimiz, kitabın kronolojik bir şekilde ilerlemesini, olaylar katarının, olayların merkezini oluşturan öykünün belirli bir şekilde göz önünde olmasını isteriz. Böyle bir yol tercih edilseydi, eserin kronolojik sıralanmasında yan öykü ve küçük epizotları da daha iyi görmüş olurduk, çünkü bunlar iki ciltlik, 670 sayfalık bir eserde pek rahatlıkla göz ardı edilebilir. Ancak biz, ilerleyen satırlarda Alfred Zimmermann'ın destanına gömdüğü bu olaylar dizgesi ile başa çıkmaya çalışacağız.

Bu nedenle (hikâyeye dönmek gerekirse) bir saray mabedi ve balo salonları ile Aztek harabelerinde mimari açıdan saçma ögeler barındırsa da başarılı bir onarım ile var edilmiş olan kalenin ilk katında saray mensupları, şövalyeler, din adamları, dalkavuklardan oluşan bir kraliyet meclisi meydana getirildi. Yanında kendine körü körüne bağlı üç adamı, Hans Mehrer, Johann Wieland ve Eric Palatzky ile (bu kişiler, kısa zaman içinde Kardinal Richelieu, Rohan Dükü ve Montbazon dükü olacaklardı) yeni Louis sadece düzmece tahtı üzerinde kalmayı bilmiyor, aynı zamanda çevresindeki yaşamı da bu durumun gerekliliğine uygun şekilde biçimlendiriyordu. Aynı zamanda (ki bu roman açısından çok önemlidir) eski Korgeneralin tarih bilgisi en nazik biçimde zayıf olarak nitelendirilebilecek, büyük boşluklara sahip bir bilgiydi. Onun hiç tarih bilgisine sahip olmadığını ileri sürenler de çıkabilir, ne de olsa kafasının içinde XVII. yüzyıl Fransa'sının tarih bilgisi kırıntılarından çok, ilk gençlik günlerinden kalma, maceraları sırasında kendinden geçtiği Dumas'ın *Üç Silahşörler*'i ile başlayan, daha sonra delikanlılığında okuduğu "monarşik" (bunu kendisi ileri sürse de okudukları aslında düpedüz sadistikti) hikâyelere uzanan ve Karl May'ın kitapları tarafından çeşnilendirilmiş bilgiler yer almaktaydı. Bu ucuz serüvenleri okumanın kafasında bıraktığı anılar tortusunun yol açtığı şey, Fransa tarihi ile uzaktan yakından ilgisi olmayan, vahşice ilkel, embesilce bir ıvır zıvır yumağı olmuş ve bu durumun devamı onun için kaderin yol açtığı bir iş haline gelmişti.

Aslında (birinin eser boyunca yer alan sayısız ayrıntı ve göndermeden de anlayacağı gibi) Hitlerizm, Taudlitz için gereklilikten doğan zoraki bir seçimdir, göreceli olarak söylemek gerekirse, onu en çok tatmin eden monarşist fantezilerine bir alternatif oluşturan, buna en yakın yönetim biçimidir. Hitlerizm, onun gözlerinde, tercih edeceğinin yarısı kadar bile olmasa da, ortaçağa tekabül etmektedir! Ama bu her halükârda kurumsal demokrasiden çok daha kabul edilebilir bir rejimdir.

Diğer yandan, Üçüncü Reich'ta, kendinde saklı tuttuğu gizli bir "taç hayaline" sahip Taudlitz, Hitler'in çekim gücüne asla yenik düşmemiş, Hitler doktrinine asla inanmamış, bu nedenle "Büyük Almanya'nın" çöküşü için yas tutmak zorunda kalmamıştır. Bunun yerine bu durumu öngörecek akla sahip olduğu için kendini hiçbir zaman Üçüncü Reich'ın (aslında onlardan biri olsa da) bir seçkini olarak görmemiş, kendini kaçınılmaz felakete uygun şekilde hazırlamıştır. Ona göre Hitler kültü, evrensel olarak ileri sürüldüğü gibi kendini kandırmanın bir ürünü değildi, on yıl boyunca Taudlitz, kendi mitine inanarak Hitler'e dayanmasını olası kılan, sinik bir komedide rol aldı; bu durum, onun kendine daha çok güvenmesine neden olmuştu, çünkü doktrini çok ufak da olsa ciddiye alan *Mein Kampf*'ın birden çok sayıda öğrencisi (Albert Speer vakasında olduğu gibi) kendilerini daha sonra Hitler'e yabancılaşmış hissetmiş, ancak o gün sadece o güne özgü inançlara inanma becerisine sahip olan Taudlitz, her türlü sapkınlıktan uzak kalmayı başarmıştı.

Her zaman tereddütsüz ve kati bir şekilde para ve güce inanan Taudlitz, özellikle verdiği sözleri tutan ve verdiği ödülleri geri almaya tenezzül etmeyen bir yapıya sahip bir efendi tarafından maddi çıkarları gözetilirse, insanların bu yeterince eliaçık efendiyi her zaman takip edeceklerini iyi biliyordu. Taudlitz "saray mensuplarının", Alman, Kızılderili, Melez veya Portekizli gibi çok renkli bir yapıya sahip bu kişilerin onlara uzun yıllar boyu işlediği (dışarıdan bakan bir çift göz tarafından, biçimsiz, ruhsuz, kaba olarak adlandırılacak) içinde para kazandıran kötü bir komedinin ötesine geçmeyen, ancak Kral'ın ölümünden sonra onunla alay edebilme gücünü bulacakları bu gerçekliğe inanıp inanmadıklarına kafa yormamıştı. Bu sorun, Taudlitz için hiç de varmış gibi gözüküyordu.

Saray mensuplarının yaşamı bir sahtekârlıktı, hem de ne sahtekârlık; o kadar özgünlükten uzaktı ki, açık görüşlü herhangi bir kişi, Parisia'ya daha sonra gelenlerden herhangi biri,

sahte-monark ve sahte-prenslerin (bir anlığına bile) bir türlü görmek istemediğini hiç şüphesiz hemen anlardı. Bu nedenle, hele ilk günlerinde krallık tıpkı şizofreni nedeni ile ikiye bölünmüş bir insan zihnini yansıtmaktaydı, insanlar Taudlitz'in huzurunda saray dinletileri ve balolardan bahsediyor, aynı kişiler monarkın ve özellikle bu zorlamalı oyunun devam etmesi için en kaba saba yöntemleri (işkence bile) kullanan üç yakın destekçisinin yokluklarında tamamen farklı konuşuyordu. Ancak bu oyun ender bulunan bir ihtişama ulaşmış, hiç de sahte olmayan altınların parıltılarına boğulmuş, altın ile ödenen malları taşıyan kervanlar sayesinde yirmi ay içerisinde kalenin duvarları yükselmiş, fresklerle ve goblenlerle kaplanmış, parke zeminler şık halılarla süslenmiş, sayısız mobilyalar, aynalar, yaldızlı saatler, komodinlerle döşenmiş, gizli kapılar inşa edilip duvarların içine saklanma yerleri, cumbalar, kameriyeler, teraslar yapılmış, kalenin çevresine çok büyük bir park, hemen ardına da bir çit ve hendek inşası unutulmamıştı. Gerçek bir XVII. yüzyıl şövalyesi gibi ortalıkta dolanan ama altın kemerlerinde feodal kapital ve emek arasındaki kavgalarda her zaman son sözü söyleyecek bir askeri "Parabellum" sarkan her Alman, Kızılderili köleleri (suni krallığın meydana gelmesini Kızılderililerin teri ve zahmeti sağlamıştır) parmağının altında tutan bir gözcü haline gelmişti.

Monark ve sırdaşları, yavaş ama aynı zamanda sistematik bir şekilde çevrelerini, saray ve mensuplarının sahte olduğunu ileri sürüp onların maskesini düşürecek herkesten ve her şeyden temizlemeye başladılar. İlk önce, özel bir dil kullanıma sokuldu, dış dünyadan gelen (çok dolambaçlı yollardan geldikleri kesindi) ve "ulusa" yönelik Arjantin Hükümetince müdahale tehdidi olduğunu gösteren herhangi bir haber, Kral ve yüksek memurları tarafından kendi hükümranlık haklarına bir saldırı olarak kabul edilerek ortaya çıkmamasına çalışıldı. Örneğin Arjantin her zaman İspanya olarak adlandırılıyor ve komşu bir ülke olarak kabul ediliyordu. Önünde sonunda suni

derilerinin içinde kendilerini o kadar evlerinde hissettiler ve ipek urbalar arasında hareket etmek o derece doğal hale geldi ki, dillerini ve kılıçlarını yalanın daha derine girmesi için bu kadar isabetle kullanmak yaşayan resmin olmazsa olmazı haline geldi. Resim her ne kadar riya yüklü olsa da, bu riya otantik arzuların, nefretin, kavga ve rekabetin kanıyla çarpılmıştı; gerçek olmayan bir sarayda gerçek entrikalar planlanıyor, saray mensupları diğerlerinin kuyusunu kazıyor, rakiplerinin cesetleri üzerine basarak, kraldan önceki sahiplerine ait unvanları alarak taht sıralamasında daha da üste çıkıyor, bu nedenle kinayeler, zehirli şaraplar, ihbarcı fısıltıları, hançerler ile gizli ama bir o kadar da gerçek işlere başlıyor, bu son derece gerekli monarşist ve feodal unsurlar sayesinde Taudlitz, Yeni Louis olarak kendi eski SS subaylarının da desteği ile sonsuz güç sahibi olduğu rüyasında rahatça nefes alabiliyordu.

Taudlitz, Almanya'da bir yerlerde, Almanya'nın çöküşünde yaşı henüz 13 olan yeğeni Bertrand Gülsenhirn'in, geride kalan tek akrabasının yaşadığına inanıyordu. Bu genci (artık 21 yaşındaydı) bulmak için, Louis XVI adamlarının arasındaki, Waffen SS'de doktor olarak görev yapan ve Nauthausen kampında "bilimsel araştırmalar" gerçekleştirmiş olduğu için tek "entelektüel" sayılabilecek Dük de Rohan'ı, yani Johann Wieland'ı görevlendirdi. Kral'ın Dük'e çocuğu bulup saraya veliaht olarak getirmesi hususundaki gizli görevi açıkladığı bölüm, romanın en güzel bölümlerindendir. Bölüm başında Monark, çocuk sahibi olmadığını, veraset nedeni ile ve tahtın iyiliği için bahtının ne kadar kara olduğunu zarif bir şekilde anlatır, konuşmaları bu minvalde devam ederken deli saçması olarak adlandırılabilir bu sahnenin tadı Kral'ın, kendine bile gerçek Kral olduğunu itiraf edememesi ile daha da çıkar. Aslında Fransızca da bilmemektedir ama sarayda kullanımı zorunlu olan Almanca, konusu açıldığında kendi de dâhil tüm saray mensupları gibi XVII. yüzyıl Fransızcası olduğu iddiasıyla kullanılmaktadır.

Bu ılgınlık değildir, ılgınlık Alman unsurlara gönderme yapmaktır, kelime olarak bile olsa Almanya kelimesi yoktur, öyle ki Fransa'nın tek komşusu İspanya'dır (yani Arjantin). Almanca kelimesini ağza almaya niyetlenen herhangi biri, hayatını tehlikeye atmakta olduğunu da bilmelidir; Paris başpiskoposu ile Dük de Salignac (cilt I., s. 311) arasında geçen konuşmada, Chartreuse Prensi'nin "vatana hıyanet" nedeni ile kafasının kesilmiş olma nedeninin aslında sarhoşken sarayı bir genelev değil, bir Alman genelevi olarak tanımlamış olması olduğunu öğreniriz. Nota bene: Romandaki Fransızca isimler, konyak ve şaraplara çok benzerlik gösterir, mesela "Marquis Châteauneuf du Pape": tören üstadı; kesinlikle (yazar hiçbir yerde bunu belirtmemiş olsa da) Taudlitz'in zihninde, açık ve tarafımızdan da anlaşılabileceği şekilde, likör ve şarap adlarının Fransız asilzadelerinden daha çok yer etmiş olmasından kaynaklanır.

Temsilcisini görevlendirirken, Taudlitz bu tip bir göreve güvendiği bir ajanını yollayan Kral Louis'in konuşacağını hayal ettiği şekilde konuşur. Mösyö Dke sahte kıyafetlerini çıkarmasını söylemez, tam aksine, kendini bir "İngiliz ya da Hollandalı gibi gizlemesini" söyler ki bu da onun günün kılığına uygun şekilde giyinmesi demektir. Günün kılığı lafı, tabii ki kullanılmamıştır, bu krallığın kurgusallığını zayıflatacak ifadeler arasında yer almaktadır. Hatta yle ki, dolara bile sürekli "thaler" denir.

Yüklü miktarda hazır para alan Wieland, sarayın ticari acentasının çalıştığı Rio'ya gider; orada güzel sahte belgeler edindikten sonra, Taudlitz'in temsilcisi, Avrupa'ya doğru yola çıkar. Kitap, araştırması sırasındaki safhaları sessizce geçer. Sadece on bir ay sonra başarı tacını taktığını biliriz, roman da esasında Wieland ve büyük bir Hamburg otelinde garson olarak çalışan genç Glsenhirn'in ikinci konuşmasıyla başlar. Bertrand'a (bu ismi taşımasına izin verilecektir, çünkü dayısı Taudlitz'e göre iyi yüzük anlamı vardır) ilk başta onu evlat edinmek isteyen

milyoner bir dayısı olduğu söylenecektir, bu bilgi, Bertrand'ın işini bırakıp Wieland'la yola düşmesi için yeterlidir. Bu meraklı çiftin yolculuğu romanın giriş bölümü işlevi görür ve bu işlevi mükemmelen yerine getirir, çünkü zamanda ileri gidiyor olsalar da, aynı zamanda tarihsel olarak geriye doğru gitmektedirler; yolcular, kıtalararası bir jetin yerine trene, sonra bir otomobile, otomobilden at arabasına geçiş yapar, yolun son milini de at sırtında tamamlar.

Bertrand'ın elbiseleri lime lime olurken yedek kıyafetleri de "kaybolur" ve yerlerini böyle bir olasılığı daha önce düşünmüş olan Wieland tarafından uygun yerlere saklanmış arkaik giysiler alır, bu arada Wieland da Dük De Rohan'a dönüşür. Bu asla Makyavelci bir dönüşüm değildir, bir mola yerinden bir diğerine olabildiğince basit bir şekilde gerçekleşir. Biri (ki sonra bu doğrulanacaktır) Taudlitz'in kâhyası olan Wieland'ın bu tip kıyafet değişikliklerini (buradaki kadar taksit taksit olmasa da) daha önce de çok kere yaşadığını anlatacaktır. Böylece Wieland Avrupa'ya Mr. Heinz Karl Müller adı ile gitmiş olan silahlı ve atlı Rohan Dükü halini alır, benzer bir dönüşümü de (en azından dış görünüş olarak) Bertrand gösterir.

Bertrand hayretlere düşmüş ve şaşkınlaşmıştır. Dayısına, çok geniş arazilerin (ona söylendiği kadarı ile) sahibi olan dayısına gitmektedir, milyonların varisi olmak için garson hayatını terk etmiştir ama onu şu anda bir türlü anlayamadığı bir maskeli balo ya da farsın için sokmuşlardır. Wieland-Müller-de-Rohan'ın yol sırasında yaptığı açıklamalar kafasındaki kuşkuyu arttırmaktan başka işe yaramamıştır. Bazen yol arkadaşının onunla dalga geçtiğini, bazen onu bir felakete sürüklediğini, bir yandan da ilk bakışta anlaşılması asla mümkün olmayacak, inanılması zor bir üçkâğıtçılığın içine sürüklediği izlenimine kapılır. Delirdiğini sandığı zamanlar olur. Açıklamalarda tabii ki hiçbir şeyden asıl adıyla bahsedilmemektedir, bu içgüdüsel bilgelik tüm saray mensuplarının ortak malıdır.

“Yapman gereken,” demiştir de Rohan, “dayının istediği formaliteleri yerine getirmek.” (“Dayı” yerini, “Lorda”, son olarak “Majestelerine” bırakır.) “Onun adı Louis, Siegfried değil. Sonuncuyu ağza almaya bile izin yok. O ismini kullanmıyor, isteği bu yönde,” diye açıklar Müller, Dük olurken. Toprakları Mülke, sonra da Krallığa dönüşür, Bertrand eyerde geçen uzun günler boyunca yavaş yavaş ormanda at sürer, sonra da kaslı sekiz Melez tarafından taşınan yaldızlı tahtirevanın penceresinden dışarı bakarken gördüğü miğferli şövalyeleri incelerken gizemli yol arkadaşının sözlerine ikna olur. Kendisinin delirdiğine dair tüm kuşkularını yol arkadaşına yöneltir ve tüm ümidini (en son dokuz yaşında iken gördüğü için) çok az hatırladığı dayısı ile buluşmasına bırakır. Buluşma, Taudlitz’in hatırlayabildiği her türlü seremoni, ritüel ve geleneğin bir bileşimi olan muhteşem ve etkileyici bir kutlamanın ana eksenini oluşturur. Koro şarkı söyler ve gümüş trompetler çalarken, öncesinde muhafızların “Kral! Kral!” bağırışları eşliğinde oymalı kapılar açılır, Taudlitz kafasında tacıyla çevresinde 12 “Kraliyet Koruyucusu” (bunları yanlışlık sonucu okuduğu hatalı bir kaynaktan ödünç almıştır) ile içeri girer ve beklenen an gelir: Louis, yeğenini haç çıkararak selamlar, veliaht olarak adlandırır, önce yüzüğünü, elini ve nihayet asasını öpmesine izin verir. Ama kendilerine kıçları gözüken Kızilderilerin hizmet ettiği kahvaltı sırasında, kalenin surlarından sular fışkıran havuzlar ile süslü parkın harika manzarasına ve bunu çevreleyen ormanın parılda-yan yeşil kuşağından gözlerini alamayan Bertrand, dayısına herhangi bir şey soracak gücü kendinde bulamaz. Dayısı, nazikçe onu konuşmaya cesaretlendirip de Bertrand cümlesine “Majesteleri” diye başladığında, “Evet, yolu budur... Yüksek menfaatler bunu gerektirir... benim ve senin menfaatin de aynı şekilde,” der nazikçe kafasında tacıyla eski SS Korgenerali.

Kitabın sıradışılığı kesinlikle uzlaşmaz görülen unsurları birleştirmesinden kaynaklanıyor. Bir şey ya gerçek ya da sahtedir, ya doğru ya da yanlıştır, ya yapay ya da doğaldır, ancak

burada biz yalan bir gerçek ve gerçek bir sahtenin içindeyiz, çünkü yaşananlar aynı zamanda hem gerçek hem de yalan. Yaşlı Taudlitz'in saray mensupları sadece rollerini yapsalar, kandırıcı yalanlarını öyleseler gözümüzün önündeki sadece cansız bir kukla gösterisi olurdu ama biçimi o kadar benimsemişlerdi ki her biri kendinden bir şeyler katmıştı. Yıllar boyunca bu hikâyeleri gerçekmiş gibi kabullenmişken, Bertrand'in gelişinden kısa bir süre sonra Taudlitz aleyhine bir komplo kurmaya karar verirler, kendilerine dayatılan örneği tamamen temizleyemedikleri için komplonun kendisi bile acayip bir psikoloji potpurisine bürünür, tıpkı bir katı makarna, bir katı jöle, bir katı çiğ hamur ve bir katı da yedikleri fındıklar nedeni ile ölmüş farelerle dolu kat kat bir pasta gibi. Çünkü gerçek bir tutku, yönetme için duyduğu gerçek bir arzu nedeni ile Korgeneral, Fransız Louis'e ait bozuk hatıraları, üçüncü elden edinilmiş bir tarihi, on kuruşluk romanlardan edinilmiş bir tarih bilgisini üst üste yığmaktaydı. İlk başta bu deliliğine uyulması konusunda itaat istememişti, isteyemezdi de, ancak bunun için para ödemiş, bu süre içerisinde de SS mensubu eski şoför, onbaşı ve gözcülerin kendisi ve "prodüksiyonu" hakkında arkasından söylediklerini duymazdan gelmişti; ama bu duygusunu sabırla saklamasını bilmiş, sonunda disiplini korku, zorlama ve işkence ile sağlama noktasına ulaştığında o ana kadar herkesi cezbeden dolarlar da artık "thaler" olarak adlandırılmaya başlanmıştı...

Bu ilkel safha, (tabiri caizse krallığın tarih öncesi), romanda tesadüfi diyaloglar halinde gösterilmiştir ve akılda tutulmalıdır ki geçmişe dair bu referansların bedeli çok pahalı olabilir. Olaylar bilinmez bir temsilcinin genç garson Bertrand'in güvenliğini kazandığı Avrupa'da başlar ama ancak romanın ikinci kısmında anlatıcı bizim inşa etme çabası harcadığımız şeyin ne olduğunu anlamamızı sağlar. Açıkçası, eski askeri polis, kamp muhafızı, kamp doktorları, sürücüler ve SS panzer birliği Grossdeutschland'ın silahşorları, artık Louis XVI'nın sarayının olabilecek

en kötü şekilde, korkunç ve delice bir karmaşaya, yanlış dağıtımli rollere sahip saray mensupları, asilleri ve papazlarıdır. Bir yandan da iyi tanımlanmış rollerini zayıf oynadıkları da ileri sürülemez, böyle roller asla olmadığı için kişiler ellerinden gelenin en iyisini yaparak ve başka hiçbir şey yapmak ellerinden gelmediğinden ötürü, genelde aptalca olsa da zor görevleri ile başa çıkmaya çalışırlar... Başlangıçta çok yanlış olan şey, artık özellikle yanlış ama usulünce oynanmaktadır; bunun sonucu olarak kitabın, bir saçmalık yığınınına dönüşmesi beklenebilir.

Ama beklenen gerçekleşmez. Bir zamanlar kardinalin kırmızısı, piskoposun moru ve bir zırhın parıltıları arasında dolaşmayı aptalca bulan Hitlersever bu kasaplar, deniz kenarındaki genelevlerden hayat kadınları alıp onları eşleri (laik efendiler olmaları durumunda) ya da prenses ve kontes-cariye (Kral Louis'in kilisesine mensuplarsa) olarak adlandırırken çok daha az aptal (çünkü eğlendiricidir) hissetmişlerdir. Ve bu rol hayat kadınlarının da hoşuna gitmiş, onlar da sahte devlet mensupları gibi davranmış, bolluk ve şatafat içinde yaşamalarının yanı sıra hayalini kurabildikleri derece bir büyük leydinin ülkülerini de taklide yeltenmişlerdir. Eski haydutların dini şapkalar ve dantelli yakalar içinde koridorlarda dolaşmalarının anlatıldığı pasajlar, yazarın psikolojik yeteneklerinin kanıtıdır. Kadınlar birer zevk yaratığından gerçek aristokratlara dönüşürken hem yüceltilmeleri hem de suçu meşru kılıcı nitelikleri her iki yönden de çok ayrıntılı anlatılmıştır. Bir alçak, şeytanın meyvesini ancak bunu kanun dairesinde yapıyorsa büyük bir hazla yer; toplama kampları sadizmini meslek edinmişler, artık eski mesleklerini sarayın ihtişamlı zarafetinin her türlü kötü davranışı daha da büyüten ışığı altında bir kereden çok tekrarlama fırsatına sahipti. İşte tam da bu nedenle, mide bulanıcı şeyler yaparken, onların hepsi, kendi istekleri ile yapıyor olsalar da en azından söyledikleri kadarı ile role sadık kalmaya çalışmış, piskopos ya da prens rollerinin dışına çıkamamışlardı.

Bu işleri yapanlar, aynı zamanda içine gizlendikleri yüksek dereceli kraliyet sembollerini de gözden düşürmüştü. Bu nedenle aralarında akli en az çalışan Mehrer gibiler, güçsüzlüğünü Kızilderili çocukları taciz ederek gideren Dük de Rohan'ı kıskanarak, onlara uyguladığı işkencelerin, en yüksek mevki olan sarayın emri olduğunu ileri sürmüştü (bu arada unutmadan, Kızilderililere, zenciler “daha iyi kaliteli köleler” olduğu için zenci denilmekteydi).

Wieland'ın (Dük de Rohan) kardinal şapkası için gösterdiği alakayı da anlayabiliriz; onda eksik kalmış tek şey buydu, bu sayede dejenere küçük oyunlarına tanrının yeryüzündeki temsilcisi olarak devam edebilecekti. Ancak Taudlitz, Wieland'ın bu tutkusunun ardında yatan kötülüğün ayırdındaymış gibi ona bu ayrıcalığı tanımamıştı. Çünkü Taudlitz, bu oyunda farklı bir şey düşünüyor, Schutzstaffeln'in hem bugünkü saygınlığından, hem de geçmişinden sorumlu tutulmak istemiyordu, onun “ayrı bir düşü, ayrı bir miti” vardı, ağırbaşlı bir şekilde kraliyet morunu kuşanıp, Wieland'ın durumu kullanmaya çalışmasına duyduğu öfke ile eteklerini savura savura yürüyecekti. Yazarın ustalığı, zenginlik için sahtekârlığın alabileceği tek ve basit bir formüle indirgenemeyecek sıradışı çeşitlilikleri göstermesinde yatıyor. Taudlitz için kimse Wieland'dan daha “iyi” değildir, onun elini bağlayan başka bir şeydir, çünkü (kesinlikle) imkânsız olsa da tamamen bir başkası olmayı istemektedir. Bu “püritanizmi” de en yakın arkadaşlarının ona karşı durma nedenidir.

Saray mensuplarına gelince, onların saray mensubu olmaya çabalama nedenleri başkadır... Ama daha sonra on kadarı monark-Gruppenführer aleyhine bir suikaste kalkışıp, onun içi dolar dolu sandığını soyup soğana çevirmeye, bunun yanı sıra onu öldürmeye de karar verince senato sandalyelerinde oturmaktan, unvan sahibi olmaktan, süslere, ayrıcalıklara sahip olmaktan pişman olmasalar da kendilerini gerçek bir ikilemde bulmuşlardır. Yaşlı adamın boğazını kesip elde ettikleri mallarla

kaçmak istemiyorlardı, bunu istemiyorlardı, ancak yapmaları gerekmekteydi, karıştıkları suikastle tehlikeye attıkları sadece unvanları değildi. Artık saygın olduklarına inandıkları anlar da yaşamaya başlamışlardı, gereksinimlerinin en üst seviyede karşılandığı anlar. Onlara en büyük engeliyse (bu bir delilikti, ancak tamamen mantıklı ve psikolojik içerikliydi) davrandıkları kişiler gibi olmadıkları gerçeği, hafızalarda bu kişiler olarak yer almayacak, kimsenin onları bu kişiler olarak tanımayacak olması gerçeği idi; ama Taudlitz'in bir monark olarak sahip olduğu zorbalık, eğer (bir nebze bile) monark olmasaydı bile bir SS Gruppenführer'i olarak sahip olduğu zorbalık, onlara aslen ona ait yaratıklar oldukları, onun arzusu ve anlık isteği ile tıpkı Anjou hanedanı Fransızlarının Arjantin'in iç bölgelerinde var oldukları gerçeği ile birleşince (sessizce olsa da) karar vermelerine yardımcı oldu. Böylece, gerçeklikte, oyuncular yönetmene ve yetersiz gerçekliğine başkaldırdılar. Hırsızlar ekibi, monarkın izin vereceğinden daha çok monarşist olmak istiyordu.

Tabii ki yanılmaktaydılar, kendilerini bu rollerin gerçek sahipleri ile kıyaslayamazlardı, büyük sarayın doğru ve daha iyi gerçekliğinde kendilerini bu rollerin gerektirdiği seviyeye yükseltemeyecekler, bu rolleri asla kendilerine ait kılamayacak ve rollere hayat katamayacaklardı, her biri elinden geldiği, becerdiği kadarı ile katkıda bulundu, kalbinin ona yön verdiğince. Burada yapmacıklık ya da bir özentisi yoktu; bir kereden daha çok rastladığımız üzere, düklerin düşüşlerine nasıl davrandıklarını, Marquis de Beaujolais'ın (bir zamanların Hans Wehrholz'u) karısını dövüp yüzüne onun eski hayat kadınlığını çarptığı zaman gayet iyi anlamaktayız. Bu tip sahnelerde yazarın hedefi, özetlendiğinde imkânsız gibi görünen şeylerin aslında imkân dâhilinde olabileceğidir. Gerçekten de adamlar bazen performanslarından ödün vermek zorunda kalsalar da, işin kaymağını Roma Katolik Kilisesi'nin yüksek rütbelilerinin oluşturduğu ekip yemektedir.

Koloninin hiçbir yerinde Katolik yoktu ve eski SS üyeleri arasında da bu tip dini duygulardan söz etmek imkânsızdı; saray mabedinde düzenlenen ve mecburen bu isim verilen, İncil'den birkaç mısra mırıldanmayla sınırlandırılmış olan ayinlerin sıradışı derecede kısa olması genel bir kabul görmüştü; hatta bir iki kişi bu ilahi görevin aslında kaldırılabilceğini monarka iletmişlerse de Tauldlitz, bu duruma boyun eğmeye yanaşmamıştı. Diğer yandan, her iki Kardinal de, hem Paris Başpiskoposu hem de diğer piskoposlar, yüksek unvanlarını her hafta birkaç dakika (ayinin gaddarca bir parodisinde) harcayarak "hak ediyor", her şeyi bir yana bırakıp sunaklarında ayinin sonuna doğru birkaç dakika durup sonrasında şölen masalarında, şatafatlı yataklarının örtüleri altında saatler harcayarak aslen kendi gözlerinde kilise hiyerarşisindeki yerlerini yasallaştırıyordu. Bu nedenle, saraya Montevideo'dan gizlice (kralın haberi olmadan!) bir projektör sokup kale mahzeninde erotik film gösterme fikri, Paris Başpiskoposu'nun (eski Gestapo şoförü Hans Schaeffert) film oynatma onuruna eriştiği ve Sauterne Kardinali'nin (kantin görevlisi) makaraları değiştirmeye yardım ettiği bu dehşetli komik ve gerçeğe benzeyen trajikomedinin diğer unsurlarından çok da farklı sayılmamalıydı, çünkü hiç kimsenin bu filmleri değiştirecek gücü de bulunmamaktaydı.

Bu insanlar için her şey artık her şeyle bağlantılanabilir durumdaydı, onlar için her şey her şeye uygundu ve asla şaşırtıcı gelmemekteydi; mesela, birinin bahsettiği hayallerin gerçek kabul edilmesi gibi: Tıpkı Mauthausen'ın Üçüncü Blok kumandanının "tüm Bavyera'daki en büyük kanarya koleksiyonuna sahip olup" bu kanaryaları aynı kampın başkomutanının tavsiyesi uyarınca en iyi ötüşü sağlamaları için insan etiyle beslediğini anlattığı zaman olduğu gibi. Bu, suçluluğun derecesinin kendini inkâra, masum eski katillerle uğraştığımız hissi doğuracak şekilde, insan suçluluğunun kıstasının kendi kendini teşhis etme veya kişinin kendi günah anlayışına dayandırılmış

olmasına indirgenmesidir. Kardinal Sauterne'nin gerçek bir kardinalin bu şekilde davranmayacağını, Tanrıya inanması gerekliliğini ve daha önemlisi ayin sırasında yardımcı olan Kızıl-derili oğlanların ırzına geçmemesi gerektiğini bilmesi olası, ancak dört yüz mil yarıçapında başka bir Kardinal olmadığı gibi, bu düşüncenin onu huzursuz kıldığı da söylenemez.

Yanlışla beslenen yanlışlık, insan davranışının bir aynası olarak, yaşamda aynı anda her iki yol da geçerli olabileceği için gerçek bir sarayda geçer not alacak biçimsel bir duruma yol açar. Yazar, kendini mübalağa konusunda kısıtlamaz, temalarının gerçekliği her zaman el değmeden kalır; genel sarhoşluk belli bir noktayı aştığı anda, asil Gruppenführer her zaman odasına çekilir. Eski hapishane muhafızı yöntemlerinin sahte görünüşleri gerçeğinden temizleyeceğini biliyor olsa da, irkilten karşıtlığın ödünç alınmış zihniyeti ile gerçek arasında sarhoş hıçkırıklarının grotesk ve hüznünlü ifadelere dönüşebileceğini de bilmektedir. Taudlitz'in tüm dâhiliği (eğer bu deyim kullanmak yerindeyse) yarattığı sistemi "kapatmamaya" cesaret etmesi ve önem vermemesinde yatar.

Bu sistem, korkutucu derecede sakat dargörürlülüğü sayesinde işlemektedir, gerçek dünyadan gelecek tek bir üfürük onu yıkacaktır. Bu potansiyel üfürükçülerden biri de, varlıklara kendi isimlerini söyleyebilecek kadar cesaret sahibi olma gücünü bulamasa da, genç Bertrand'dır. Genel durumu anlatacak en basit olasılık, Bertrand'ın bunu düşünecek cesareti olmamasıdır. Yıllardır süren, metodolojik olarak devam eden sadece vahşi bir yalan, sağduyuya nanik yapmaktadır; tek başına bir yalan mı sırf? Hayır, asla, kısa zamanda komünal bir paranoya haline gelen ya da akıl almaz bir şeye, bilinmez bir amaca hizmet eden gizli bir oyun. Başlangıçta rasyonel, iyi niyetli ve tamamen ikna edici motiflerle örülü olsa da. Herhangi, herhangi bir şey, çok basit bir yalan ama kendi içinde büyüyen, kendini yiyerek sınırları artık kaybetmiş bir yalan. Sunduğumuz tez ise, bu kavrayışın çok ötesinde yer almaktadır.

Bertrand hemen teslim oldu, onu tahtın varisi kılığına sokmalarına, onu saray mensupları arasına katmalarına (burada belirtmek gerekir ki, bu eğilmeler, jestler ve kelimelerle dolu repertuar ona garip derecede tanıdık geliyordu) izin verdi. Bunda garip bir şey yoktu, o da, Kral'ın ve tören üstadının bu bilgileri edindiği ucuz romanları ve sahte tarihi çöpleri okumuştur. Bertand gene de boyun eğmiyordu, ancak onu edilgen bir ideolojiye mecbur bırakan içgüdüsel olarak karşı koyan uyuşukluğunun, (sadece saray mensuplarını değil, Kral'ı da bizzat sinirlendiren) pasifliğinin farkında değildi. Bertrand yalanlara gömülmek istemiyordu, gerçi kendisi de bu fikrinin neden kaynaklandığını bilmiyordu, bu nedenle kendini asil yarı-zeki onur konuklarına laf sokma ve ironik tespitlerde bulunma gibi şeylerle sınırlamıştı. İkinci büyük şölen sırasında Kral'ın, Bertrand'ın dile getirdiği üstü kapalı imalara (imaların gizli kötücüllüğü oğlanın anlayışının çok ötesindeydi) karşılık vereceği tuttu; gerçek bir öfke krizi ile bir kısmı yenmiş rostosunu ona fırlatmaya başladı, salonun yarısı Kral'ın öfkesini takdir ile izleyip zavallı oğlana gümüş tabaklarındaki yağlı etleri fırlatırken, geri kalanlarsa rahatsız bir sessizlik içinde, aslında bunun Veliaht ile karşılıklı bir oyun olduğunu inanarak, Taudlitz'in hazır bulunanlara çok sevdiği gibi bir tuzak kurup kurmadığını merak ediyordu.

Burada bizim için anlaşılması en zor olan, her seferinde daha farklı sergilenen oyunun tüm duygusuzluğuna ve performansının yavanlığına rağmen, oyunun son bulmayacak kadar güçlenmiş olmasıdır. Oyun o derece güçlenmişti ki, artık kendi başına sonlanması mümkün değildi, bunu başarması mümkün değildi çünkü, oyun bitince peşinden tatsız bir hiçliğin geleceği (istese bile artık SS Gruppenführer Taudlitz olması mümkün olmayan Kral'ları gibi onlar da, Gestapo şoförü, krematoryum muhafızı, kamp kumandanı gibi eski görevlerine dönemeyeceklerinden piskopos, prens, markiz olmaktan vazgeçemiyorlardı) aşikârdı. Krallığının ve sarayının tüm sade ve

gaddar (sürekli tekrardan kaynaklanan) yavanlığına rağmen, tıpkı bir gerçek savaş ve seferin taklidi gibi, tahtın favorilerini ortadan kaldırmaya, ihbarlar yazmaya ve gizlice efendilerinin beğenisini kazanmak için güreşmeye neden olan sürekli uyanık, gergin bir sinirin, tatmin olmayan bir merakın, ortak bir şüphenin sürekli titreşmesiydi. Aslında kardinal başlığı, kurdeleler, madalyalar, danteller, fırfırlı yakalar, zırhlar değildi entrika tünellerinde gerçekleşen bu yeraltı faaliyetlerine neden olan; zaten yüzlerce savaşın gazileri, binlerce kişinin katillerinin kurgusal zaferin tuzakları ile ne işleri olabilirdi? Aslolan bu tuzakların kendisi, bu dolaplarla, düşmanları için kurdukları bu pusularla düşmanlarının kendilerini Kral'ın önünde elevermeleri, kasıla kasıla üstlendikleri rollerinin maskesinin düşmesiydi, en büyük ortak tutkularını işte bu oluşturunuyordu.

Bu yer edinme mücadelesi, saray parkesinde doğru adımları atmayı becerebilme, duvarlardaki aynaların zor belli olan silüetleri yansıttığı parıltılı koridorlarda süren bu aralıksız ama şimdilik kansız savaş (kalenin mahzenlerinde her zaman kansız değildi) var olma amaçlarıydı. Yaptıkları her şeyin asıl anlamını bu sağlıyordu, aksi halde yaşananlar, kanın tadını bilen erkeklerle değil sadece sakalsız gençlere uygun bir çocuk oyunu olarak kalacaktı... Zavallı Bertrand, yatıştırılamayan ikilemine daha fazla dayanamıyor, tıpkı boğulan bir adamın kurtulma umudu ile kamışlara sarılması gibi, içinde büyüyen amaçın yükünden kurtaracak yüce bir ruh arıyordu.

Çünkü (ki bu da yazarın başarılarından biridir) Bertrand yavaş yavaş bu deliler sarayının Hamlet'i haline gelir. Burada tesadüfen bulunduğu, son akliselim sahibi kişi (Hamlet'i hiç okumamıştır) olarak görevinin delirmek olduğuna karar verir. Bunu şüpheciligi nedeni ile yapmamıştır, çünkü aslen çok az entelektüel cesaret sahibidir. Bertrand, kendisi bunu henüz bil-mese de kesinlikle gerçekçi, en azından sarayda daha az alçaklık olan bir şey yapmak istemektedir, arzusu sürekli dilinin ucuna gelip dudaklarını yakan şeyi söylemek olsa da, artık

normal bir insan olarak bunların dile getirilemeyeceğini öğrenmiştir. Ama eğer delirebilirse, ah, bu bambaşka bir şey olacaktır. Deliliğin temaruzuna Shakespeare'in Hamlet'i gibi soğukkanlılıkla başlamaz: Hayır, kendi deliliğinin gerekliliğine duyduğu inançla sade, naif ve biraz da histerik bir şekilde delirmeye çalışmamıştır. Gene de kendini ezen kelimeleri dışa vurmaya niyetlidir. Ancak genç adamdan hoşlanan Rio'lu eski bir hayat kadını olan Clicot Düşesi onu yatağa atmış ve orada ona kendi asil geçmişinden hatırladığı yöntemlerin (ki bu yöntemleri ismi çok bilinen bir madamdan öğrenmiştir) eğitimini vermiş, bu eğitim sayesinde Bertrand kafasını kaybetmesine neden olacak şeyleri söylememeyi akıl edebilmiştir. Kadın, burada akıl hastalığının varlığına saygı duyulmasını gerektiren bir sebep olmadığını bilmekte, özünde, gördüğümüz kadarı ile yaşlı kadın Bertrand'ın iyiliğine çalışmaktadır. Ama çarşafın altında gerçekleştirilen ve Düşes'in eşi bulunmaz bir hayat kadını olduğunu kanıtlasa da genci bir hayat kadını olarak yönlendiremediğini (ne de olsa, yedi yıldır bulunduğu sarayda sınırlı zekâsı sahte cila ve unvanlar nedeni ile körelmiştir) gösteren bu konuşma, Bertrand'ın düşüncelerini değiştirememiştir. Bertrand, kendi canını umursamanın ötesindedir. Ya delirecek ya da kaçacaktır. Diğerlerinin bilinçdışına yapılacak bir inceleme, onları yoksulluğun, hapse atılmanın, yargılanmanın beklediği dış dünyanın farkında olduklarını ortaya koyup bu nedenlerle oyuna devam etme zorunda kaldıklarını gösterse de Bertrand'ın böyle bir geçmişi olmadığı için oyuna devam gibi bir istediği de bulunmamaktadır.

Bu arada, komplo harekete geçer: sayıları artık on değil, on dört olan saray mensupları, her şeye hazır halde, saray komutanın da yardımı ile bir gece yarısı kraliyet yatak dairesine girer. Asıl amaçlarını gerçekleştirme hayalleri suya düşer: Hayalini kurdukları dolarların uzun zaman önce tükenmiş olduğu, yegâne geriye kalanın, "kasanın meşhur ikinci bölmesi"nde yer alanların sahte paralar olduğu anlaşılır. Kral da bunu çok

iyi bilmektedir. Bu nedenle aslında uğrunda kavga edilecek bir şey yoktur ama tüm köprüler yakıldığından, yatağının altında yer alan “hazineyi” ters çevirmelerini yapıştığı yatağından izleyen Kral’ı öldürmek zorundadırlar. Onu sadece kendilerini takip etmemesi amacı ile yapmaları gerektiğinden değil, kendilerini sahte hazine ile kandırdığı için artık nefretlerinden dolayı da ölümüne dövmek zorundadırlar.

Düşünüleceğinin tersine, cinayet sahnesinin muhteşem olduğunu söylemeliyim, usta fırça darbelerinin kusursuzluktan belli olur. Yaşlı adamın mümkün derecede çok acı çekmesini sağlamak için bir perde kordonu ile onu boğmadan önce, komplocular ona kamp aşçıları ve Gestapo şoförlerinin dili ile bağırlar, bu dil ki krallıktan aforoz edilmiş, tamamen yasaklanmıştır. Ama sonra, maktulün bedeni yerde yatarken (havlunun üzerindeki parlak desen), katiller soğukkanlılarını toplayıp saray diline geçiş yaparlar, bunu tasarlamamışlarsa da artık başka bir seçenekleri yoktur, dolarlar sahtedir, kaçmak için kullanmaları mümkün olmadığı gibi, kaçmak için bir sebepleri de kalmamıştır, bunu da Taudlitz sağlamıştır; kendisi artık cansız yatsa da devletinden kimsenin ayrılmasına hâlâ izin vermez. O halde oyunun devamına rıza göstermek zorundadırlar, hem tarih boyunca söylene geldiği gibi: “Le roi est mort, vive le roi”;(*) orada, hemen, cesedin yanında yeni bir kral seçmeleri gerekir.

Sonraki bölüm (Bertrand’ın Düşes’inin yanında saklanması) çok daha zayıftır. Ancak son bölüm, atlı polis devriyesinin kale kapısına gelmesi, o büyük, sessiz sahne, romanın son sahnesi, muhteşem bir kapanıştır. Asma köprü, omuz kayışlarında Colt tabancalar olan kırışmış üniformalı, bir ucu içe doğru kıvrılmış geniş şapkalar takan polis memurları, diğer yanda ise ellerinde mızrakları ile yarı zırhlı muhafızlar birbirlerine şaşkınlık içinde bakarlar, sanki iki farklı zaman, iki farklı dünya imkânsız bir

(*) Özgün metinde Fransızca: “Kral öldü, yaşasın kral.”

şekilde bir araya getirilmiştir... Tam da cehennemi bir gıcır-dama ile yavaş yavaş kalkmaya başlayan köprünün iki yanında... bu, çok değerli bir final bölümüdür. Ama ne yazık ki yazar Hamlet'ini, Bertrand'ı kaybeder; karakterin ona sunduğu muazzam imkânı değerlendiremez. Onu öldürtmesi gerektiğini söylüyor değilim (Shakespeare'in oyunları burada bir paradigma vazifesi görür), ancak günlük hayatta, insanoğlunun kalbinin iyi niyetinde bulunan kendi gücünün farkında olmama şansını kaybetmiş olması çok yazıktır. Çok yazık.

Solange Marriot

Hiçbir Şey veya Sonuç

(Editions du Midi, Paris)

Hiçbir Şey veya Sonuç sadece Solange Marriot'un ilk kitabı değil; aynı zamanda edebiyatın neler yapabileceğinin sınırlarına erişen bir ilk roman. Yalnızca sanatsal bir şaheser de değil; eğer onu illa bir şekilde adlandırmak gerekirse, nezaket başyapıtı olarak adlandırma yolunu seçerdim. Nezaket ihtiyacı günümüzde edebiyatımızın başbelasıdır, çünkü edebiyatımızın en büyük utancı, kişinin hem yazar olup hem de aynı zamanda tam anlamıyla kibar olamamasıdır. Edebiyatın gerçek özünü başlatmak, hassas bir çocuğun hayatın gerçekleriyle yüzleştiğinde yaşadığı rahatsızlığa benzer. Çocuğun şaşkınlığı, vücudumuzun genital biyolojisine karşı içsel bir isyandır ki, bu da lezzet açısından bakarsak bir ayıplamayı gerektirir; yazarın utanç ve şaşkınlığı ise yazarken kaçınılmaz olan yalanları fark edişinden kaynaklanır. Gerekli yalanlar vardır mutlaka; ah-laksal açıdan savunulabilir olanlar (ölümcül hastalığı olan birine doktorun söylediği yalan) ama edebi yalanlar bu gruba dâhil değildir. Birileri doktor olmak zorundadır, sonuç olarak o kişi, bir doktor olarak yalan söylemek zorunda kalabilir, ancak kalemi temiz bir sayfaya yaklaştırmak, herkesin üstlenmesi gereken bir iş değildir. Geçmiştekiler, özgür olmadıkları için bu utancı bilmiyorlardı; din çağında edebiyat yalan söyle-

memiş, sadece amaca hizmet etmiştir. Edebiyatın bu zorunlu görevden kurtuluşu, günümüzde belirtileri tamamen ahlaksızca denemese de acınası denebilecek bir krize neden oldu.

Acınası, çünkü kendi meydana gelişini anlatan bir romanın yarısı itiraf yarısı da palavradır. Ayrıca aynı zamanda çerçöp ve yüklü miktarda yalan da içerir. Bunun farkında olan son dönem edebiyatçılar, gitgide daha çok sayıda, ancak daha önce yazılmış şeylere zarar veren, nasıl yazılması gerektiği ile ilgili çok sayıda eser verdiler, sonunda da bu yazılanlar sayesinde epik zayıflığın bildirgeleri olan eserlerde bir düşüş meydana geldi. Bunun yanı sıra, bu sayede romanın mutfağına da davet edilmiş olduk. Ama böyle davetler her zaman şüpheyile karşılanmalı (eğer gerçek bir davet değilse, böylesi bir çağrı, yalan yerine oynaşmaya, kur yapmaya dönüşebilir), sonrası evdeki bulgurdan olmamıza neden olabilir.

Karşı-roman akımı daha radikal olmak için çabaladı; başka bir deyişle, hiçbir şeyin illüzyonu olmadığını göstermek için çaba harcadı. “Özyaşamsal-roman”, yaptığıнын sadece manşetleri tutmak olduğunu halka açıklayan bir sihirbaz iken, karşı-romanın maskesini çıkaran bir sihirbaz değil, hiçin hilesi olması bekleniyordu. Peki ya sonra? Hiçbir şekilde iletişim kurmayacak, bir şey anlatmayacak, bir şey ifade etmeyecek, sadece var olacaktı, tıpkı bir bulut, bir masa ya da bir ağaç gibi. Teoride harika. Ancak başarısız oldu, çünkü kimse otonom dünyaların yaratıcısı Yüce Rab olamayacağı gibi, bir yazarın da bu işi başarması mümkün değildir. Başarısızlığı belirleyen şey bir bağlam meselesidir: onlar için (tamamen ifade edilemez olan) ne dediğimiz algısına dayanır. Yüce Rabbin dünyasının bir bağlamı yoktur; bu nedenle ancak kendi kendine yeten bir başka dünya ile birebir değiştirilebilir. Elinizden gelen her şeyi yap-sanız da yaptıklarınız, edebiyatta bir işe yaramayacaktır.

Kendi ahlaksızlığının bilgisine ulaştıktan sonra edebiyatın ne yapması gerekiyordu? “Özyaşamsal-roman” kısmen striptiz ise; karşı-roman tam da bu sebepten ötürü kendini bir çeşit

hadım etmektir. Kendi cinselliklerinin ahlaklarını yoldan çıkarmalarına öfkelenen ve bu nedenle kendi üzerinde korkunç eylemler gerçekleştiren Skoptsi tarikatı üyeleri gibi, karşı-roman geleneksel romanın zavallı varlığına zarar verdi. Geriye ne kaldı? Hiçbir şey, hiçliğin büyüünden başka hiçbir şey. Hiçbir şey hakkında yalan söyleyen birine de (bildiğimiz gibi yazar yalan söylemek zorundadır) yalancıdan başka bir şey dene-
mez.

Öyleyse, (buradan çıkan sonuca göre) hiçbir şey yazmamak gerekir. Ama böyle bir şey mantıklı mıdır? Hiçbir şey yazmamak... aslında yazmamakla aynı değil midir? Öyleyse? ...

Çok da yeni olmayan makalesi *Yazının Sıfır Derecesi*'nin yazarı Roland Barthes'ın (herkesçe bilinen ince zekâsı hariç, sığ bir entelektüeldir) bu konuda bir tahmini yoktur. Edebiyatın her zaman okurun kafasındaki parazit olduğunu anlamamıştır. Aşk, ağaç, park, iç çekiş, kulak ağrısı gibi şeyleri okurun anlama nedeni ise, bunların kişinin yaşadığı şeyler olmasıdır. Tabii ki, bir kitapla okurun kafasında bir şeyleri değiştirmek mümkündür ama kitabı okumaya başlamadan önce de okurun kafasında bunların var olması gerekir.

Bir tamirci, doktor, inşaatçı, terzi ve bulaşıkçı da asalak değildir, gerçek eserler üretirler. Bunlarla karşılaştırıldığında bir yazar ne üretir? Benzerlikler... Bu ciddi bir iş midir? Karşı-roman kendine matematiği örnek almak istemiştir, matematik de kesinlikle gerçek bir şey sunmaz. Evet, matematik yalan söylemez, yapmak zorunda olduğu şeyi yerine getirir. Hemen o an üretmediği zorunlulukların sınırlamadığı kurallara bağlıdır; yöntem önceden belirlenmiştir ve bu nedenle matematikçilerin keşifleri gerçektir, aynı şekilde kullanmak zorunda oldukları yöntem çelişkiye neden olunca kapıldıkları dehşet de gerçektir. Yazar böyle bir zorunluluk altında çalışmadığı, olabildiğince özgür olduğu için okurla ancak sessiz bir uzlaşma içine girebilir, okuru kibarca kabule... inanmaya... yazdıkları-

nın iyi olduğunu idrak etmeye itebilir ama bu bir oyundur, matematiğin geliştirdiği bir bağımlılık değil. Edebiyatta tam özgürlük, tam bir felçli olma durumudur.

Neden mi bahsetmekteyiz? Mme. Solange'ın romanından. Kullanıldığı bağlama göre, bu sevimli ismin nasıl da farklı okunabileceğine bir bakalım. Fransızcada Güneş ve Melek (Sol-Ange) olabilir. Almancada sadece bir zaman süresi (so lange: çok uzun). Dilin mutlak gücü tam manasıyla saçmalıktır; hümanistler bunun naiflik olduğunu düşünürler, öyle bir naiflik ki, sibernetik insanların bu konuda hiçbir hakkı bulunamaz. Doğru çeviri için makineler gereklidir, gerçekten de! Hiçbir kelimenin, hiçbir cümlenin kendi başına, kendi çukurunda, kendi sınırları içerisinde bir anlamı yoktur. Borges, hikâyesi *Pierre Menard, Don Quixote'un Yazarı*'da edebi, fanatik, eksantrik Menard'ı tanımladığında, olayların bu yönünü yakından ele almıştır. Menard, uzun süren hazırlıkları sonucunda Don Quixote'u ikinci kez, kelime kelime Cervantes'i kopyalayarak yazmış ancak kendini, ikincisinin yaratıcı ortamına kaptırmıştır. Ama Borges'in hikâyesinde bu sırra değindiği yer şu kısımdır:

Menard ve Cervantes'in sayfalarının kıyaslaması çok açıklayıcı. Örneğin, ikincisi şöyle yazmıştır (Don Quixote, 1. Kısım, 19. bölüm): "... tüm eylemlerin toplamı, geçmişin tanığı, günümüzün modeli ve uyarısı, gelecek çağların dersi olan zamanın rakibi tarihten doğan gerçek."

XVII. yüzyılda yayınlanan, doğuştan dâhi Cervantes tarafından kaleme alınan bu liste, tarihe güzelce düzülmüş bir methiyedir. Diğer yandan Menard da şöyle yazar: "... tüm eylemlerin toplamı, geçmişin tanığı, günümüzün modeli ve uyarısı, gelecek çağların dersi olan zamanın rakibi tarihten doğan gerçek."

Tarihten doğan gerçek fikri sıradışıdır. William James'in çağdaşı olan Menard, tarihi, gerçekler üzerine bir çalışma değil, gerçeğin kaynağı olarak nitelendirir. Ona göre, ta-

rihsel doğruluk gerçekleşmiş olan şey değildir; bizim gerçekleştigiğine inandığımız şeydir. Son sözcük öbekleri, yani günümüz için model ve uyarı arsız ve küstah bir biçimde yararcıdır.

Bu, edebi bir şakadan ve dürten bir eğlenceden çok daha fazlasıdır; bu fikrin (Don Quixote'u ikinci kez yazma fikrinin) saçmalığını hiçbir şekilde azaltamayacağı sade ve basit gerçektir. Her cümleyi anlamlı kılan, verilen çağın şartlarıdır; XVII. yüzyılda "masum belagat" olarak kabul edilen şey, bizim çağımızda mana yönünden tam anlamıyla alaycı olmuştur. Cümleler tek başlarına bir şey ifade etmezler; buna şaka yollu karar veren Borges değildir; tarihte bir an, dilin anlamını şekillendirir, bu değiştirilemez bir gerçektir.

Edebiyata dönersek, bizimle ilişkilendirdiği her neyse, edebi bir gerçek olduğunu değil, yalan olduğunu kanıtlamak zorundadır. Balzac'ın Vautrin'i Faust'un şeytanı gibi olmayan bir canlıdır. En hakiki gerçeği dile getirdiğinde, edebiyat kendi olmayı bırakır ve bir günlük, bir haber aracı, bir kınama, bir randevu defteri, bir mektup gibi, siz ne isterseniz öyle bir şey olur, ancak asla sanatsal bir şey olmaz.

Bu noktada Mme. Solange, *Hiçbir Şey veya Sonuç* ile karşımıza çıkar. Başlık? Hiçbir şey veya sonuç? Neyin sonucu? Edebiyatın, kesinlikle. Kibar olması için hiçbir yalana başvurma, edebiyatın edebiyat olmaması demektir. Bugün hâlâ kibar bir kitap yazmak mümkündür. Kabalığın utancı artık işe yaramamaktadır; geçmişte işe yaramaktaysa, günümüzde onu olduğu gibi kabul ettik: çokça taklit edilen, kapatılmış kirpikleriyle külotunu indirirken yalancı öğrenci utangaçlığıyla gösteriyi daha da heyecanlandıran, sahte tevazuu iyi bilen tecrübeli bir striptizcinin numarası.

Böylece konu da belirlenmiş oldu. Ama hiçbir şey hakkında nasıl yazılabilir? Bu gerekli olsa da imkânsızdır. Sadece "Hiçbir şey" diyerek? Bu kelimeyi bin kez tekrar ederek? Ya da şu söz-

cüklerle başlayarak: “Doğmadı, bunun sonucu olarak isim de verilmedi veya bu nedenle okulda hiç kopya çekmedi ve politikaya hiç karışmadı”? Böyle bir çalışma ortaya çıkabilirse de bu bir beceri veya sanat çalışması olmaz, daha ziyade ikinci tekil kişi ağzıyla yazılmış, her birinin “orijinallikten” rahatlıkla uzak olduğu söylenebilecek ve gerçek yerine dönmeye zorlanacak birçok kitap gibi olur. Yapılması gereken tek şey ikinci tekil kişi ağzını birinci tekil kişiye değiştirmektir. Bunun kitaba hiçbir zararı olmayacağı gibi hiçbir şekilde onu değiştirmeyecektir de. Kurgusal örneğimizde deneyelim: Tüm “olumsuz”-ları, yorucu “değil”leri ve “ne... ne de”leri çıkaralım metinden, doğaçlama keşfettiğimiz bu metinde evi saat beşte terk eden Markiz’in başka bir hikâyesi olduğu da aşikâr. Terk etmedi demek içinse... biraz insaf gerek!

Mme. Solange, böyle ucuz bir yola sapmaz. Bir hikâyeyi (mesela bir aşk hikâyesini) önemsiz hadiselerle de, önemli hadiselerle anlatıldığı gibi anlatmak mümkündür, ama önemsiz hadiselerle anlatılmasının başlı başına bir beceri olduğunu da anladığı (anlamış olması gerektir) kesindir. Düzgün bir fotoğraf yerine tamı tamına negatifini elde etmekteyiz, hepsi bu. Yeniliğin doğasında sadece dilbilgisi değil, ontoloji de yer almalıdır.

“İsim verilmedi çünkü doğmadı” derken, sıkıca gerçekliğe tutunmuş olan yokluğun en ince zarına kadar varlığın ötesine geçiyoruz. Doğmadı ama doğabilirdi de; kopya çekmedi ama çekebilirdi de. Eğer istese, her şeyi yapabilirdi dè. Olay, tamamen “olabilirdi”ye dayanmaktadır. Ancak böyle bir undan, kimse ekmek yapamaz. Varlıktan var olmamaya böyle dalaverelemlerle geçilemez. Bu nedenle, tepeüstü ama körlemesine olmadan hiçliğe dalabilmek için, ilkel inkârların çeperinden, eylemlerin olumsuzluğundan kurtulmak gereklidir; hiçliği daha da güçlü kılabilmek için (bu zor bir iş, çok çaba gerektirse de sanatın kurtuluşudur, çünkü kapsanan şey, daha büyük bir hiçliğe, daha kesin bir boşluğa tam bir keşiftir ve bu yüzden

dramatik bir ani değişim olsa da çabası, başarılı olduğu sürece) tanımlanabilir bir süreçtir.

Hiçbir Şey veya Sonuç'un ilk cümlesi şöyle başlar: "Tren gelmedi"; ikinci cümle de şöyle: "O, gelmedi." Yani, olumsuzlara rastlamaktayız ama tam olarak nedir bunlar? Mantıki bakış açısından, bunlar tam olumsuzluk olarak kabul edilmelidir, çünkü metin varoluşsal olarak hiçbir şeyi tam olarak olumlamakta; aslında, kendini meydana gelmeyen şeyle sınırlamaktadır.

Bununla birlikte, okuyucu mükemmel bir mantıkçıdan daha hassastır. Metin bu konuda bir şey söylemiyor olmasına rağmen, hayalinde, okurun istemi dışı bir sahne belirir: Tren istasyonunda gerçekleşen bir sahne, gelmeyen birinin beklendiği bir sahne ve yazarın cinsiyetini bildiğimiz için (kadın) gelemeyen kişinin beklenmesi erotik bir karşılaşma beklentisi taşıyan bir sahne. Bu ne anlama gelir? Her şey! Çünkü böyle tahminlerde tüm sorumluluk ilk kelimedenden itibaren okura düşer. Okurun beklentilerini doğru düzgün tek kelime etmeden karşılamıştır; üstelik yöntemi çok kibardır ve öyle de kalacaktır. Kitabın yer yer pornografik olduğunu söylediklerini duydum. Pekâlâ, ancak kitabın içinde herhangi bir şekilde seksi belirten tek bir kelime bile yoktur ve açıkça evde ne *Kamasutra*'nın ne de bir insanın üreme organlarının (özenle inkâr edilmiş biçimde) olduğu belirtilmişken, böyle bir iddia nasıl mümkün olabilir?

Edebiyatta hiçlik hepimizin bildiği bir şey zaten, ama sadece "Birinin-Bir şeyden-Yoksun Olması" şeklinde. Örneğin, birinin susadığında sudan yoksun olması gibi. Aynı şey açlık (erotik olan da dâhil) için de geçerli, yalnızlık (başkalarının eksikliği) vb... Paul Valery'nin zarif güzel hiçliği, şairi büyüleyen bir varlık eksikliğidir; böyle bir hiçlik için, birden fazla şiirsel eser üretilebilir. Ama bu, daima özellikle Birisi için Hiçliktir veya tamamen özel olan bir hiçlik, bireysel düzeyde yaşanan, bu nedenle de özel ve asılsız olan, ontolojik olmayandır (susadığım

ve su içemediğim zaman, sanki su hiç var olmamış gibi suyun olmadığı anlamına gelmez!). Böyle nesnel olmayan bir hiçlik, radikal bir çalışmanın konusu da olamaz: Mme. Solange bunu da anlamış.

İlk bölümde, trenin gelmeyişi ve Birisinin görünmeyişinin ardından, hikâye öznesiz şekilde devam ederek ne ilkbahar, ne kış ne de yaz olduğunu açığa vuruyor. Okur, sonbaharda karar kılıyor ama iklime dair hiçbir ipucu verilmiyor (bu ipucu çok daha sonra verilecek!). Okur kendini bu nedenle sürekli geri çekse de, durum onun beklentilerinin, tahminlerinin, hipotezlerinin doğaçlamasından kaynaklanır. Romanda bunlarla ilgili fazla ipucu yer almaz. Sevilmeyen kadın kahramanın, yerçekimsiz boşluktaki (yani, çekim kuvvetinin olmadığı uzay) düşüncesi ile ilk bölüm son bulur, doğru gibi görünse de karanlıkta kalmıştır, ancak yine de sadece bazı şeyleri düşünenler için. Eser böyle sevilmeyen birinin yapamayacağı ve belirli durumlarda yapmasının mümkün olmadığı şeylerle alakalıdır. İkinci kısım, varsayımsal olan bu kısım, yine okurun katılımını, kişisel kazanımını (bakış açısına göre kayıp da olabilir) bekler. Eserde yine sevilmeyenin kendini hiçbir erkeğin varlığında bulamaması vurgulanır. Yine de, bir sonraki bölümün başlangıcı açıkça ortaya koyar ki, bu sevilmeyen var olmaması sebebiyle sevilmemektedir. Tam anlamıyla mantıklı bir durum değil mi?

Daha sonra, boşlukta bir azalma dramı başlar, aynı zamanda fallik-vajina boşluğunda gerçekleşen bu dram, Akâdemi üyesi belirli bir eleştirmenin hiç hoşuna gitmemiştir. Akademi üyesi, bu durumu “müstehcenlik değilse de anatomik bir sıkıntı” olarak görmüştür. Şunu not etmek gerekir ki, eleştirmen bunu kendi kendine bulmuştur, çünkü metinde ilerde gitgide artacak olan inkârlar sadece üstünkörü ele alınmıştır. Eğer vajina eksikliği birilerini hâlâ incitebiliyorsa, o zaman çok derine inmişiz demektir. Orada olmayan bir şey hâlâ nasıl uygunsuz olabilir ki?

Daha sonra, hâlâ sığ olsa da hiçlik çukuru, rahatsız edici bir şekilde artmaya başlar. Kitabın ortası (4. Bölümden 6. Bölüme kadar) bilinçliliktir. Ama fark etmeye başladığımız gibi, hiçlik hakkındaki düşünceler akışı, modası geçmiş eski bir şey değildir. Bu hiç düşünce olmamasının akışıdır. Sözdizimi olduğu gibi, el değmemiş, bozulmamış bir şekilde kalır ve bizi büküm büküm bir köprü gibi derinliklere götürür. Ne kadar boş! Ama düşünmeyiş olan bilinçliliğin bile bilinçlilik olduğunu düşünüyoruz, değil mi? Düşünmemenin sınırları olduğu için bu bir aldanmadır, çünkü sınırlar okuyucu tarafından çizilir. Metin düşünmez, bize bir şey vermez. Aksine, bizim olan şeyleri geri alır ve okumadaki duygular böyle bir eksilmenin sonucu olarak gaddarlaştır: Korku bizi rahatsız eder ama aynı zamanda baştan çıkarır; okuma romanın yalanlar dünyasının yok edilmesinden çıkarak, psişik bir varlık olarak okurun kendisini yok etme biçimine bürünür! Bu kitabı bir kadın mı yazdı? Acımasız mantığını düşününce inanması gerçekten çok zor.

Son bölümde kitabın devamı olabileceği hakkında kuşkular ortaya çıkar: Sonuçta uzun süredir hiçbir şey söylenmemiştir! Hiçliğin merkezine doğru daha fazla ilerleme imkânsız görünmektedir. Ancak hayır! Yine bir tuzak, yine bir galeyandır bu; ya da bir iç patlama, başka bir hiçliğe doğru göçme! Anlatıcı: Anladığımız anlamda bir anlatıcı değildir bu; anlatıcının yerini, gizli özne “o” (“gürlüyor” ve “aydınlatıyor”daki gizli özne gibi) ağzıyla konuşan dil almıştır. Sondan bir önceki bölümde olumsuzluğun tam sınırlarına ulaştığını başımız dönerek görürüz. Bazı insanların trenden ortaya çıkmayışları, yılın mevsimlerinin, havanın, evin duvarlarının, dairenin, yüzlerin, gözlerin, vücutların olmayışı... hepsi bizden çok uzaktadır, bizim daha çok ilerlememizle, her şeyi yiyen kansere benzeyen ve olumsuz olarak bile varlığını tüketen Hiçlik tarafından yavaş yavaş yok edilmiş bir düzlemde yer alır. Burada yer alan bazı gerçeklere dayanarak başka şeylerin olacağını düşünmemiz bizim için ne büyük bir saflık, ne büyük bir basitlik!

Bu nedenle de bu, bir geridönüş, başlangıç olarak bir sıfırlanmadır; daha sonra bu sonsuz çukura olumsuz aşkınlıkların yansıması da batacak, o an için, metafizik sistemler geçerliliklerini artık sürdürmediğinden ve sıfır noktasındaki merkez gözümüzün önündeki varlığını hâlâ korumakta olduğundan, aşkın varlıklar da buraya düşecektir. Boşluk anlatıcıyı her yanından sarar, sıkı durun, artık dilin kendi kendine yönelik ilk saldırıları, istilaları da başlamıştır. Anlatan ses ise kendinden şüphe etmeye başlar. Hayır, yetersiz oldu: “Kendi kendine kendini anlatan” çöker ve bir yerlerde kaybolur; olmadığını zaten bilmektedir. Eğer hâlâ varsa, ışığı eksik bir gölge gibi vardır, bu nedenle bu cümleler var olmaktan yoksundur. Bu, çölde susuz kalmak gibi veya bir kadının sevgisiz kalması gibi bir şey değildir, bu özbenlikten yoksun olmaktır. Eğer bu klasik, geleneksel tarzda yazılmış bir roman olsaydı, neler olacağını söylemek bizim için kolay olacaktı: Kahramanımız öyle bir kişi olacaktı ki kendine kendini ifade etmediği, kendi kendinin rüyasını görmediği için şüphe uyandıracak, ama bu ifadeler ve rüyalar başkaları tarafından gizli kasıtlı davranışlarla (sanki rüyada birine görünmüş ve rüyayı gören sayesinde geçici olarak var olmuş gibi) gerçekleştirilmiş olacaktı. Buradan, bu eylemlerin sona ereceği korkusu ortaya çıkacak ve nedenle de eylemler kesin olarak bir noktada sona erecek, bundan dolayı da kahramanımız yok olacaktı!

Böyle olsaydı, bu çok daha sıradan bir roman olurdu, ancak Mme Solange öyle değildir: Anlatıcı hiçbir şeyden korkamaz, çünkü gördüğünüz gibi bir anlatıcı yoktur. Öyleyse, ne meydana gelir? Dilin kendisi şüphe etmeye başlar ve sonra anlar ki, yanında kimse yoktur, herhangi biri için, herkes için bir anlam (anlamın varacağı sınırlar dâhilinde) taşımak asla kişisel bir kendini ifade etme aracı değildir, olmamıştır ve olamayacaktır; tüm ağızlardan bir kerede çıkan, evrensel olarak reddedilmiş bir tenya, konağına, çok uzun zaman önce gerçekleşmiş kasti olmayan bu suçun tüm anılarının tamamen silinmiş ol-

duğu konağına zarar veren canı bir asalak gibi dil de havası hızla kaçmakta olan bir balonun esnek kabuğu gibi pörsümektedir. Yine de bu konuşma tutulması, bir kargaşa değildir; bir korku da (sanki tamamen kişiliksizleştirilmiş bir işkenceymiş-çesine sadece vekâleten yaşayan okurlar korkar) değildir; birkaç sayfa için, birkaç dakika için daha gramer sistemi, isimlerin temelleri, sözdiziminin çarkları gitgide yavaşlāyarak dönmeye devam eder; onları aşındıran hiçlik (en sonuncusuna kadar aynı kesinlikle) varlığını sürdürür ve kitap, bu şekilde, cümle ortasındaki kelimenin ortasında bitiverir. Roman bitmemiş, kesilmiştir. Başlangıçta, ilk sayfalarda kendinden emin, naif, sağlıklı sağduyulu bir şekilde kendi gücüne inanan, hainliğin sessiz dip akıntısıyla aşınmış veya daha ziyade kendinin dış gerçekliğine, gayrimeşru kökenlerine, yozlaşmışlığa ve istismara (ki bu da edebiyatın kıyamet günüdür) ulaşmış olan dil, bir çeşit ensest ilişkiyi temsil ettiğinin farkına varmış olarak (var olanın var olmayanla ensest birleşmesi) özkıyımsal olarak kendini inkar eder.

Bu kitabı bir kadın mı yazdı? Sıradışı. Bir matematikçi tarafından yazılmış olmalı ama sadece matematiğin edebiyat olduğunu kanıtlamış (ve lanetlemiş) biri.

Joachim Fersengeld

Pericalypsis

(Minuit Yayınevi, Paris)

Bir Alman olan Joachim Fersengeld tarafından Felemenkçe (giriş bölümünde kendisinin de itiraf ettiği gibi bu dili çok az bilmektedir) yazılan *Pericalypsis* tashihleri ile ünlü Fransa'da yayınlanmıştır. Bu sözcüklerin yazarı da Felemenkçe bilmemekle birlikte, kitabın başlığından, İngilizce yazılmış giriş bölümünden ve metinde oraya buraya serpiştirilmiş birkaç anlaşılır ifadeden yola çıkarak, eleştirmen olarak bu konuda yeterli olacağı sonucuna varmıştır.

Joachim Fersengeld, herkesin olabileceği bir yaşta entelektüel olmayı istememiştir. Aynı şekilde bir kelime cambazı olarak da tanınmak istemez. Değer yüklü yaratıcı bir eser meydana getirmek ancak eserin hedeflediği insanların veya araçların karşı koyması olduğu zaman mümkündür; ama sansür ve din yasaklarının çöküşüyle herkes dileğince her şeyi söyleyebildiği ve her kelimeyi can kulağı ile dinleyen dinleyiciler ortadan kaybolunca herkes her şeyi bağırarak anlatmaya başladığı için, edebiyat ve onun tüm insancıl yakınlığı, çürümesi bir sonraki soyla sürekli gizlenen bir ölü haline geldi. Bu nedenle, yaratıcılık için korku ve risk öğelerini ödünç verecek bir karşı koyuşun bulunacağı, durumun sorumluluğunun ve öneminin farkında olunacağı yeni yerler aranması gerekmektedir.

Böyle bir alan, böyle bir eylem, bugün için sadece bir kehanettir. Ümitsiz olduğu için (çünkü kabul edilmeyeceğini, duyulmayacağını ve tanınmayacağını önceden bilmektedir) peygamber kendini sessizliğe önceden alıştırmalıdır. Ve Alman olup, İngilizce bir giriş bölümüne sahip, Felemenkçe bir kitap yazarak Fransızları hedef kitlesi seçen kişi de sessizliğini sürdüren bir kişi kadar suskundur. Bu sayede, Fersengeld kendi varsayımlarına uygun davranmış olur. Bizim güçlü uygarlığımız, diye lafa başlar, mümkün olduğunca kalıcı olmayan üretimlerin mümkün olduğunca kalıcı ambalajları için çabalamaktadır. Kalıcı olmayan üretimin kısa sürede yenisiyle değiştirilmesi gerekir ve bu da ekonomi için iyi bir şeydir; diğer yandan, ambalajın kalıcı olması imha etmeyi zorlaştırır ve bu da teknolojinin ve organizasyonun ilerlemesini sağlar. Ambalajları yok etmek için, kirlilik karşıtı özel devlet programları, sağlık tesisatı, mühendislik birimleri, birleştirilmiş güçlerin sağlayacağı planlama, arıtma ve arıtım fabrikaları gerekli olsa da, tüketici her bir eşya ile kendisi ilgilenmek zorunda kalır. Eskiden çöplerin toplanmasının yağmurlar, rüzgârlar, nehirler ve depremler gibi doğal güçler tarafından uygun bir şekilde sağlanacağına güvenilebilirdi. Ancak günümüzde, eskiden çöpleri yıkayarak götüren şeylerin kendileri uygarlığın birer atığı haline geldi: Nehirler bizi zehirliyor, atmosfer ciğerlerimizi ve gözlerimizi yakıyor, rüzgârlar sanayi küllerini başımıza serpiştiriyor ve plastik konteynırlara gelince esnek oldukları için deprem bile onlarla başa çıkamıyor. Bugünün normal manzarasını uygarlığın atıkları oluşturmaktadır ve doğal rezervler bu kuralın geçici istisnalarıdır. Ürünleri tarafından bir kenara atılan ambalajların manzarasına karşı, kalabalıklar açmak ve tüketmek için koşuşturmaktadır, öyle ki son doğal ürün olan cinsellik de bundan nasibini almaktadır. Evet, cinselliğin de birçok ambalajı vardır, sadece bu iş için olan kıyafetler, gösteriler, güller, rujlar ve başka birtakım ticari ambalajları mevcuttur. Uygarlık, sadece onu oluşturan parçaların hayranlığı kadar

değerlidir, tıpkı bir organizmadaki kalbin, karaciğerlerin, böbreklerin veya akciğerlerin bir arada düzgün çalışmasının bedeni sağlam kılması, ancak her biri düzgün çalışsa da bu parçaların tek başınalığının bedenin sağlamlığına kanıt olamaması, aksine bir hastanın bedeni olması gibi.

Peygamberin söylediğine göre aynı süreç, ruhsal maddeler arasında da gerçekleşir, çünkü uygarlığın vidaları gevşek devasa makinesi artık ilham perilerinin mekanik süt sağıcısına dönüşmüştür. Öyle ki, kütüphaneleri patlayacak derecede doldurarak, kitapçıları ve dergi stantlarını işgal ederek, televizyon ekranlarını hareketsiz kılarak kendini öldürecek darbenin büyümesini sağlar. Sahra'da 40 kum tanesi bulunca dünya kurulacak olsaydı bile, onları bulabilmek, uzun zaman önce yazılmış ancak değersiz kitap yığınları altında kalmış 40 dini kitabı bulabilmek kadar imkânsız olacaktı. Bu kitapların yazıldığı aşikâr; entelektüel çalışma istatistikleri bunu garanti ediyor, ne Felemenkçeye ne de matematik bilimine vakıf olan Joachim Fersengeld tarafından (Felemenkçe ve matematiksel olarak) inancı sayesinde ortaya konduğu gibi. Artık, dört milyar kat daha fazla olduğu için çöplerde gizlediğimiz ruhumuzu, bu vahiylerle doyurabiliriz. Ama uzun zamandır gizli olduğunu unutmayalım. Kehanetin ilan ettiği şeyin zamanı çoktan geldiyse de bu kalabalıkta fark edilmeden gitti bile. Kehanet, bir gerigörü ve bu nedenle sözlük anlamı ile açığa çıkarma demek olan Apocalyps değil tam tersine Pericalypse olarak isimlendiriliyor. Onun ilerlemesini (gerilemesini) bulduğumuz alametlerden anlıyoruz: Yükseliş, patlama ve mastürbasyona ek olarak miskinliğinden, sönüklüğünden ve duyarsızlığından. Entelektüel mastürbasyon, hizmet yerine sadece söz vererek memnuniyet sağlar: Reklam aracılığıyla (kişisel olanın aksine Ticari Düşünce'nin açığa çıkış şeklini aşağılayan reklam) mastürbasyon gerçekleştikten sonra sanatın geri kalanında yöntem olarak yerini kişinin kendini suistimal etmesine bırakır. Böyle olması da normaldir, çünkü eşyanın koruyucu gücüne inanmak

Yüce Tanrı'nın etkisine inanmaktan daha büyük sonuçlar verir.

Yeteneğin gelişimi, doğuştan gelen yavaş olgunlaşması, dikkatlice elemesi, vesveseli ve anlayışlı tatlarının saf ve doğal seçimi, tüm bunlar mirasçısı kalmayan çoktan kaybolmuş bir devrin olgularıdır. Hâlâ işe yarayan son uyarıcı, güçlü bir uğultudur; ama çok daha fazla insan daha fazla hoparlör kullanarak uğuldadıkça, bunu duymadan önce ruhun kulak zarları patlayacaktır. Eski devirlerin boşu boşuna başvurulmuş dâhilerinin isimleri artık hepsi boş seslerdir; eğer Joachim Fersengeld'in önerdiği şeyi yapmayacaksak geriye tek kalan "mene mene tekel upharsin" (*) olur. Yıllık %4 faiz veren, 16 milyarlık altın rezervine sahip bir İnsan Irkını Koruma Vakfı kurulmalıdır. Bu fonda biriken para, tüm yaratıcılara dağıtılmalıdır: Kâşiflere, uzmanlara, mühendisler, ressam, yazarlar, şairler, oyun yazarlarına, filozoflara ve tasarımcılara. Hiçbir şey yazmayan, resim yapmayan, üretmeyen veya önermeyene yıllık 36 bin dolar olacak şekilde bir maaş verilmelidir. Yukarıda sözü edilenlerden birini yapanlar da, yaptıklarına bağlı olarak daha az alacaktır.

Pericalypsis, yaratıcılığın her şekli için bir çizelge içeriyor. Yılda bir keşif için veya 2 basılı kitap için bir sent almıyor; ne yapıyorsan cebinden ödüyorsun. Böylece, sadece gerçek bir fedakâr, sadece komşusunu seven ama kendini sevmeyen çileci bir ruh bir şeyler yaratacak ve paralı üretim duracaktır. Joachim Fersengeld, kendi deneyimlerini de işin içine katıyor, ne de olsa *Pericalypsis*'i yayınlaması için para ödemesi gerekmişti. Bu nedenle, kâr elde etmemenin yaratıcılığı asla yok etmediğini en iyi o biliyor.

Egoistlik kendini, zafer açlığıyla birleşmiş bir hırs açlığı olarak gösterir: İkincisini ortadan kaldırabilmek adına Kurtuluş

(*) *İncil*'in Daniel Kitabı'ndan alıntı. Kıyamet'in kapıya dayandığını anlatan bir mesele gönderme yapılıyor.

Programı, yaratıcıların tam anonim olmasını öngörür. Yete-
neksiz insanlardan gelecek maaş başvurularını önlemek için,
düzgün işleyen organları aracılığıyla Vakıf adayların özellik-
lerini inceleyecektir. Adayı ön plana çıkaran gerçek düşünce
yeteneğinin bir sonu yoktur. Önemli olan tek şey projenin ticari
değeri olup olmadığı, yani satılıp satılamayacağıdır. Eğer öy-
leyse maaş hemen verilecektir. Yaratıcı gizli çalışmalar için, ce-
zalar sistemi ve Güvenlik Kontrolü donanımı aracılığıyla yasal
takip çerçevesinde baskıcı önlemler düşünülmüştür; ayrıca *An-
vil* (Anti-Yaratıcı İhtiyat Ligi) adlı bir inzibat ekibi de oluşturu-
lmıştır. Ceza hukukuna göre, kim gizli olarak yazar, bilgi
yayar, buna yataklık eder veya sadece gizlice toplum içinde
kâr veya başarı amaçlı yaratıcı bir girişimde bulunursa, hapis,
cebri çalıştırma cezası verilmelidir; suçun tekrar edilmesi du-
rumunda ise sert yataklı karanlık bir hücreye kapatılma ve suç
işleme yıldönümlerinde falaka ile cezalandırılma öngörülmüş-
tür. Toplumun içine, hayatlarına göstereceği trajik etki otomo-
billerin zehirleri, sinematografinin yıkıcılığı, televizyon tem-
belliği vb. ile karşılaştırılabilecek böyle fikirler sokarak dirliğini
bozanlara ise yasalarda en büyük ceza olarak, başkasının keşfini
kötüye kullanmaktan içerisinde teşhir direğinde sergilenmek
de dâhil bir idam cezası düşünülmüş. Henüz teşebbüs aşama-
sında kalan suçlara da farklı cezalar tasarlanmış, suçlunun
utancını her zaman yanında taşımasını sağlayacak şekilde, “İn-
sanlık Düşmanı” anlamına gelen harflerin suçlunun alnına sı-
cak damga ile vurulması düzenlenmiştir. Yine de, hiçbir kazanç
gözetmeyen grafomaninin^(*) bir beyin hastalığı olduğu düşü-
nülerek bu kişiler cezalandırılmaz, bol miktarda mürekkep ve
kâğıdın her zaman tedarik edileceği özel enstitülere yerleştiril-
lirler.

Gayet açıktır ki, Dünya kültürü bu tip devlet kurallarından
bir zarara uğramayacak, ancak gelişme gösterecektir. Heykel-

(*) Yazı yazmadan duramama biçiminde beliren ruhsal hastalık.

lerin, tabloların, oyunların, romanların, aletlerin ve makinelerin sayısı birçok yüzyıl boyunca tüm insanların ihtiyacını karşılayacak kadar çok olduğundan, insanlık kendi tarihinin mükemmel eserlerine geri dönecektir. Başkalarına açıklamadığı sürece kimsenin çığır açan keşifler yapması da yasaklanmayacaktır.

Joachim Fersengeld haklarla ilgili durumu yoluna koyduktan ve insanlığı kurtardıktan sonra, son probleme geçer: Şu an gerçekleşmekte olan fazlalıkla nasıl başa çıkılacaktır? Yaygın olmayan medeni cesaretin insanı olarak Fersengeld, XX. yüzyılda şimdiye kadar tüm oluşturulanların, bilgeliğin incilerini taşıyor olsalar bile bütün olarak ele alındığında hiçbir değeri olmadığını, bu incilerin çöp okyanusunda aransa bile bulunmasının imkânsız olacağını söylüyor. Bu nedenle tüm filmlerin, resimli dergilerin, posta pullarının, partisyonların, kitapların, bilimsel makalelerin, gazetelerin, her şeyin tek bir yığın halinde yok edilmesini gerekli görüyor, çünkü bu insanlık tarihindeki tüm tarihi borç ve kredileri dengeler biçimde Augean ahırlarının^(*) temizliği işlevini görecektir (diğer tüm şeyler arasında bu yıkım, dünya için şu anki tehdidi yok edecek, atom enerjisi ile ilgili gerçekleri de ortaya koyacaktır). Joachim Fersengeld kitapları, hatta kütüphaneleri yakma alçaklığının farkında olduğunu dile getirir. Ancak ona göre tarihte yaşanmış *auto-da-fe*'ler^(**) (mesela Nazi Almanyası'nda) aslında gerici olduğu için utanç vericidir. Bu tamamen yakmanın nedenine bağlıdır. Hayat kurtaran bir *auto-da-fe*'nin ilerleyici ve kurtarıcı olduğunu öne süren Joachim Fersengeld, sonuna kadar istikrarlı bir peygamber olduğundan, son sözleriyle okurundan kitabını önce parçalayıp sonra ateşe vermesini ister.

(*) Yunan mitolojisinde, Herkül'ün temizlemek için büyük çaba harcadığı kirli ahırlar.

(**) Kamusal bir ritüel olarak kitap yakma eylemi.

Giancarlo Spallanzani

Ahmak

(Mondadori Yayınevi, Milan)

İtalyanlar, özlediğimiz bir şekilde tüm gücüyle konuşan genç bir yazara sahipler. Bu genç yazarın, her şeyin yazıldığını ve sadece eski ustaların masalarından mit veya prototip denilen atıkların toplanması gerektiğini iddia eden uzmanların gizli hiççiliğine yakalanmasından korktum. Bu yaratıcı kısırlığın elçileri (Dünyada yeni bir şey yok) görüşlerini tevekküle dayandırmaları da, Sanatın sanki sapkın bir tatminlikle doldurulmayı boşuna bekleyen asırlık geniş bir sepet olduğu görüşündeler. Bugünün teknolojik gelişmesine karşılar ve tıpkı bakire teyzelerin aşkı mahveden evliliğe kötücül bir neşeyle baktıkları gibi, kötülüğün geleceğine ümit besliyorlar. Bu sayede mücevhher oymacılarımız olsa da (Italo Calvino, Benvenuto Cellini'nin soyundan gelir, Michelangelo'nun değil) doğacılıktan utanan doğabilimciler (Alberto Moravia) amaçladıklarından farklı bir şey yazıyor gibi davranmalarına rağmen böylesi bir cesareti gösteremediler. Artık fizyonomileri onlara ekmeklik tahıllarını sağladığı sürece, herkesin asi rolü yaptığı bugünlerde onlara rastlamak zor.

Genç nesir yazarı Giancarlo Spallanzani küstahlık derecesinde cesur. Uzmanların fikirlerini, daha sonra onlara çamur atmak için sanki bir kutsal kitapmışçasına alır. Bu eser ile

sadece Dostoyevski'nin *Budala'sına* taş atmakla kalmaz, çok daha ileri gider. Diğerlerini bilmem ama ben bir yazarın yüzünü görmüşsem kitabı hakkında daha kolay yazıyorum. Spallanzani, fotoğraflarında etkileyici değil; küçük bir alnı ve şişkin gözleri olan hantal bir genç, hırçın bakan siyah gözbebekleri ve insanı huzursuz eden sevimli bir çenesi var. Korkunç bir çocuk, çok az kurnazlığı ve çokça acelesi olan bir dolandırıcı; belki koyun kılığında açık sözlü bir kurt? Doğru kelimeleri bulamasam da, *Ahmak*'ın ilk satırlarından itibaren bu izlenimim değişmedi: böylesi bir hainlik, başlı başına eşsiz zaten. Takma isimle yazmış olabilir mi? Çünkü tarihi bir kişilik olan Spallanzani de bu 30 yaşındaki adam gibi bir dirikesimciydi. Bu iki ismin böylesi bir tesadüfle uyuşmasına inanmayı çok zor buluyorum. Üstelik bu genç yazarın küstah bir tarafı da şu: *Ahmak*'a orijinal fikrini (*Suç ve Ceza'yı*, Marmeladov'un kızı "Sonya" olarak birinci tekil kişi ağzından ikinci kez yazma) neden terk ettiğini açıkladığı bir giriş bölümü yazmıştır.

Orijinale zarar vermemek için kendini nasıl kısıtladığını yazdığı açıklamasında cazibesi kaybolmamış bir küstahlık var. İstemesine rağmen, Dostoyevski'nin ışıltılı fahişesi şerefine diktiği heykeli yavaş yavaş yok etmek zorunda kalmış (öyle söylüyor). *Suç ve Ceza*'da ara sıra "3. kişi" olarak görünen Sonya'nın kitabın birinci kişisi olması, onun ruhunu hiçbir şeye benzemeyecek biçimde etkileyen bir iş yaptığı çalışma saatlerinde bile sürekli var olmasını gerektirir. Düşen vücudun tecrübeleriyle kirlenmemiş ruhsal temizliğinin aksiyomu tam olarak ortaya çıkamaz. Kendini bu sapkın yolda savunurken, yazar asıl merak ettiğimiz "Neden Ahmak?" sorusundan uzaklaşır. Bu zaten bir tür ikili oyundur: bize genel yönelimi göstererek istediği şeyi başarmıştır; küstahlığı ise, gerekliliğinden, Dostoyevski'den sonra onu aynı konuyu ele almaya mecbur bırakan zorunluluğundan hiç bahsetmeyişinde yatar.

Hikâye, sonuna kadar gerçekçi olsa da ilk başta yavan bir düzlemde oluşturulmuş gibi görünür. Gayet sıradan, maddi

durumu iyi bir aile, saygı duyulan bir çiftin (namuslu, fakat sönük) zihinsel engelli bir çocukları vardır. Her çocuk gibi, bu çocuk da mükemmellik vaadi verir; ilk kelimeler, konuşmaya başlamanın yan etkileri olan bu orijinal ifadeler, ailenin değerli eşyasının saklandığı sandıkta korunur. Bu kutsanmış ancak üstünde dışkı lekeleri olan basitliklerin, neler olduğu ve esasen neler olabileceği arasındaki genişliği mevcut karabasan çerçevesinde irdeler.

Çocuk bir ahmadır. Onunla yaşamak, ona bakmak sevgiden doğan tam bir kederdir. Baba neredeyse anneden 20 yaş daha büyüktür; benzer durumda olup tekrar çocuk deneyen çiftler vardır; ancak burada böyle bir denemeyi fizyolojik veya psikolojik olarak neyin engellediği bilinmiyor. Ama muhtemelen aşk. Normal şartlarda, aşk böyle bir aşkınlaşmayı atlatamaz. Muhtemelen çocuk ahmak olduğu için, anne babasından birer mucize yaratır. Onları normalliğin olmadığı bir seviyeye çıkarır. Bu rômanın mantığı, konusu olabilirse sadece bir öncüdür.

Dış dünyayla iletişimlerinde, akrabalarla, doktorlarla, avukatlarla, anne ve baba derinden üzüntülü ama uzun yıllardır süregiden bu durum karşısında kontrollü, sıradan insanlardır; kendilerini kontrol etmeyi öğrenmeyi başarmışlardır. Keder, umut, başka şehirlere en iyi uzmanlara gitmeler, hepsi çok eskide kalmıştır. Ebeveynler hiçbir şey yapılamayacağını sonunda anlarlar. Artık hayal yoktur. Artık doktoru ve avukatı ziyaret etmelerinin ana amacı, ahmağa, doğal koruyucularının ölümünden sonra devam edecek hoş bir yaşam şekli garantilemek içindir. Bir vasiyet hazırlamalı, miraslarını korumalıdır. Bu da özenle, yavaş bir şekilde danışarak yapılmalıdır. Yorucu ve özenli: Dünyada hiçbir şey daha doğal değildir. Ama eve döndüklerinde, üçü yalnızken, durum bir anda değişir. Belki aktörler sahneye çıktıklarında demem gerekir. Güzel, ancak biz sahnenin nerede olduğunu henüz bilmemekteyiz. Kısa süre sonra bunu da öğreneceğiz. Birbirlerine hiç danışmadan, aralarında tek bir kelime etmeden (psikolojik bir imkânsızlıktır

bu) ebeveynler yıllardır ahmağın tüm davranışlarını her zaman ve her yönden zekice bulacak bir sistem geliştirmişlerdir.

Spallanzani, normal davranışlardaki böylesi bir gelişimin filizini bulmuştur. Kesin olarak bilinir ki, küçük bir çocuğu delicesine sevenler halkası, o çocuğun cevap ve kelimelerinden olabildiğince çok anlam çıkarmaya çalışır. Saçma kelimeleri tekrar etmeye anlam yüklenir; abuk sabuk agulamalar zekice, hatta ince bir espri sayılır; çocuğun aklına erişememe gözlemciye muazzam bir özgürlük sağlar, özellikle de düşkün gözlemciye. Ahmağın hareketleri ilk başladığında da durum böyle olmuştur muhtemelen. Anne babanın çocuklarının başka çocuklardan daha iyi, daha anlaşılır konuştuğu, her şeyi daha iyi yaptığı ve her şeyde iyi bir mizaç ve meyil gösterdiği konusunda aşık attıklarına şüphe yok. Ben “çocuk” diyorum ama sahne açıldığında karşımıza on dört yaşında bir oğlan çıkar. Gerçekler sürekli onunla çelişirken, kurguyu kurtarmak için ne çeşit bir yanlış yoruma, bahaneye, açıklamaya (çok komik olma konusuna yoğunlaşmış) başvurmalıdır? Bunların hepsi denenmiş olsa da bu davranışlar ebeveynin ahmağın yararına olacak şekilde çok fedakârlık göstermesini gerektirir.

Var olan soyutlamanın tam olması şarttır. Dünyanın ona verebileceği şey olmadığı gibi ona yardım da etmez, ona bir hayrı kalmamıştır; Dünyanın ona hayrı kalmamıştır, onun Dünyaya değil. Davranışının tek yorumlayıcıları uyumlanmaları tamamlanmış anne ve babası olmalıdır: Böylelikle her şeyin ters yüz edilmesi mümkün hale gelecektir. Ahmağın, ona bakan büyükannesini öldürüp öldürmediğini, yoksa kadının çektiği ıstırabın mı bu sona neden olduğunu öğrenemiyoruz; ama var olan ipuçlarına göre her ikisi de olasıdır. Ona inanmayan (ebeveynlerinin oluşturduğu dünyada, ahmağın bu inançsızlığın ne kadarını sezdiğini bilmiyoruz) büyükannesinin astımı vardır; nöbetleri esnasındaki hırıltıları ve tıkırtıları keçe kaplı kapı kapalı olsa bile duyulur, sıklaşan nöbetler ahmağı uyutmaz, sinirlenmesine neden olurdu, sonunda, ölü kadının odasında,

cesedinin çoktan soğuduğu yatağının ayakucunda huzur içinde uyurken bulunur.

Önce ahmağı odasına taşır ve ancak ondan sonra babası kendi annesi ile ilgilenir. Baba bir şeyden mi şüphelenmiştir? Bu, asla bilemeyeceğimiz bir şey. Anne baba bu konuya hiç değinmez, kitapta adlandırılmadan yapılan bazı diğer şeyler gibi. Sanki tüm doğaçlamaların bir sınırı varmışçasına, “o şeyleri” yapmak üzereyken, sürekli şarkı söylerler. Kaçınılmaz olanı yapmaktadırlar ama bir yandan da eğer akşamsa ninni söyleyerek veya eğer müdahale gerekliyse gün boyu kendi çocukluklarına ait eski şarkıları söyleyerek tam bir anne ve baba gibi davranırlar. Şarkılar, sessizlikten daha iyi zekâ söndürücü olduklarını kanıtlarlar. Bu şarkıyı ilk andan itibaren duyarız, yani hizmetlileri duyar, bahçıvanları. “Acıklı bir şarkı,” der ama daha sonra, o şarkıya hangi korkunç işin eşlik etmekte olduğunu tahmin etmekte de zorlanmaz: Ceset bulunduğu anda sabâhın erken saatleridir. Ne berbat bir duygu arıtımı!

Ahmak, kurnazlık yapabilmesini etkilemeyen derin bir akıl hastalığının yaratıcılığıyla çok kötü davranır; bu şekilde, her işi yapma gücünü kendilerinde bulan anne ve babasını daha çok dırter. Arada sırada anne babanın söyledikleri yaptıklarına uymaktaysa da bu durum nadirdir; hepsinin en ürktüğü şey, bir şey yaparken başka bir şey söylemeleridir, kretinizmin (*) yol açtığı beceriklilik, fedakârca hizmet etmelerine neden olan beceriklilikle (severek, vererek) çatışma halindedir ve bu ikisini mecburen ayıran mesafe, bu fedakârca davranışları ölümcül bir hale büründürür. Ama muhtemelen ebeveyn bunu şu an görmemektedir: ne de olsa yıllardır devam etmektedir! Her yeni sürprizde, (bir hüsnütabir: ahmak onları her kelimeye mecbur kılmıştır) saniyenin onda biri kadar korkuyu, sadece şimdiki zamanı parçalayacak korkuyu değil, tek bir üflemeyle

(*) Tiroksin hormonunun az salgılanmasından kaynaklanan, halk arasında ahmaklık, sersemlik diye adlandırılan zihinsel rahatsızlık.

uzun aylar ve yıllar boyunca anne ve babanın özeniyle inşa edilmiş tüm yapıyı yerle bir edecek bir korkuyu yaşarız.

Ama yanılmaktayız; tamamen refleks olan bakışmalar, az ve öz birkaç sözcük ve normal konuşmalarındaki ton bu yükü kaldırmaya ve oluşturulmuş yapıya yerleştirmeye başlar. Psikolojik doğruluk sayesinde böyle sahnelerde esrarengiz bir espri ve tutsak edici bir asalet mevcuttur. Artık “küçük önlük” ifadesini kullanmak mümkün olmadığında kullanmaya cesaret ettikleri kelimelerde. Usturayla ne yapacaklarını bilemediklerinde veya anne küvetten fırlayıp kendini banyo kapısına yığıdığı mobilyalarla saklamak zorunda kaldığında ve sonra tüm evin sigortaları atıp da her yere zifiri karanlık çöktüğünde varlığı onun için (çocuğu hakkındaki elini kolunu bağlayan düşünceleri sebebiyle) bir elektrik arızasından daha tehlikeli olan mobilyaları kenara çektiğinde. Antrede her yanından sular damlar şekilde kalın bir kilime sarılı olarak usturayı aklına getirmeden babanın gelmesini beklediğine hiç şüphe yok. Bağlamdan koparılıp böyle özetlenince kaba ve biçimsiz (daha kötüsü inanılmaz gibi) görünüyor. Anne ve baba, tamamen gelişigüzel yorumlar sayesinde imkânsızmış gibi gözükse de, bu tip olayları olağanlığa uyduracak derece bilgece davranıyorlar; ancak bir zaman sonra, hiç de farkında olmadan olağanlığın sınırını onlar da geçip, sıradan büro ya da mutfak ölümlülerinin asla erişemeyeceği bir diyara girdiler. Kesinlikle bir delilik olarak değil, herkesin delirebileceği doğru değildir. Ama herkes inanabilir. Bir aileyi dağılmadan kurtarmak için, kutsal bir aile halini alırlar.

Ne bu kelime ne de ahmak kelimesi kitapta geçer, anne babanın Tanrı ya da daha düşük bir ilaha olan inancına (buna ancak inanç denebilir) göre o, diğer tüm yaratıklardan farklı, kendine özgüdür, hiçbir çocuk veya gence benzeyemez; onu en sevilen birtaneleri kılan da bu farklılığıdır. İnanılması zor mu? O zaman, *Ahmak*'ı kendiniz okuyun; inancın sadece zihnin

metafiziksel kapasitesi anlamına gelmediğini göreceksiniz. Durum her yönüyle acımasızlığa öyle gömülmüştür ki, onu lanetten sadece burada psikopatolojik terimler anlamına kullanılmış inancın mantıksızlığı kurtarabilir. Eğer Tanrı'nın azizleri psikiyatristler tarafından paranoyak kabul edildiyse, neden bunun tam tersi de geçerli olmasın? Ahmak? Kelime kendini eylemlerde ortaya koyar, ama sadece ebeveyni başka insanlarla birlikteyken. Çocuktan bahsederken başkalarının diliyle konuşurlar, doktorların, avukatların, akrabaların... Ama kendi başlarındayken durum tamamen farklıdır. İnançlarına ait bir görev işareti olmadığından başkalarının yanında yalan söylerler ve bu yüzden en istemedikleri şey, konuşma saldırganlığının artmasıdır. Anne baba bu tip konuşmalara inanmayacak kadar mantıklı insanlardır: durum onları endişelendirmez, kurtarılması gereken tüm dünya değil sadece üç kişidir. Sadece kendilerine ait olan bir inanca sahiptirler. Utanç, saygınlık veya *folie à deux* de denilen yaşlılığa bağlı delilik meselesi değildir bu, sadece merkezi ısıtması olan bir evdeki dünyevi, geçici bir şey, sloganı *Credo quia absurdum est* (İnanıyorum, çünkü saçma) olan bir aşkın zaferi. Eğer bu delilikse, her inanç bu seviyeye indirgenebilir.

Spallanzani, ince bir hat üstünde yürür, romanın en büyük tehlikesi Kutsal Aile karikatürü olmaktır. Baba yaşlı mı? Öyleyse, o Yusuf'tur. Anne çok daha genç mi? Meryem. Ve bu durumda çocuk... Tamam, ben inanıyorum ki eğer Dostoyevski *Budala'yı* yazmamış olsaydı, bu kinaye dizisi hiç ortaya çıkmayacak veya çok az kişi tarafından fark edilebilecek gizli kalmış bir eser olacaktı. Şöyle de yorumlanması mümkün, Spallanzani ne Kutsal Eserlere karşıdır, ne de Kutsal Aile'yle yüz göz olmak ister ve eğer her şeye rağmen gené de çağrimsal bir yapıt ortaya çıkıyorsa (ki bundan kaçınılması da mümkün değildir) bu "suç" tamamen Dostoyevski'ye ve onun *Budala'sına* ait olmalıdır. Evet, tabii ki: Sadece kitabın sonu bile öncül esere yönelik yıkıcı bir darbe olarak tasarlanmıştır. Aziz seviyesinde saralı,

yanlış anlaşılan masum-çileci, grand mallı^(*) bir İsa olan Prens Mişkin, burada bir bağlantı, aktarma noktası görevi yüklenir. Spallanzani'nin *Ahmak*'ı bazı noktalarda ona benzer ama tamamen tersine çevrilmiş belirtilerle! Belki değişken bir delilik olarak adlandırılabilir bu durum, tam da bu nedenle, solgun genç Mişkin'in ergenliği, gizemle sarmalanmış sara nöbetlerinin zalimce kasılmalarıyla onun meleklerle özgü minik sevimliliğini yok etmiştir. Velet de mi kretinizmden mustariptir? Hem de sürekli şekilde, onun boş aklının yücelikle iletişiminden anlarız bunu, tıpkı müziğin onu boğduğunu hissettiğinde fonograf kaydını kendini yaralayarak paramparça etmesi ve onu kendi kanıyla birlikte yok etmeye çalışması gibi. Gördüğünüz gibi bu bir dönüştürme şekli girişimidir: Snk bilincinin kapısını Bach'tan bir şeylerin tıkladması ve onu kendinin (yiyerek) bir parçası yapmak istemesi olsa gerek.

Eğer ebeveynler her şeyi geleneksel Yüce Rab'e atfetselerdi, ya da basitçe din yerine geçecek üç kişilik bir alternatif, zihinsel engellinin Rab yerinde öldüğü bir çeşit tarikat oluşturmuş olsalardı, yenilgileri kesin olacaktı. Ama onlar bir saniyeliğine bile olsa sıradan, sade, kötü davranan ebeveyn derecesine inmez, kutsal hırsları hiç dşnmediklerinden kendileri için hemen, acilen gerekli olanlar dışında hiçbir şeye izin vermezler. Bu nedenle, herhangi bir sistem geliştirmemiş olsalar da bu durumdan bir sistem doğar ve istenmeyen, planlanmayan hatta hiç kuşkulanılmayan bu sistem kendini onlara kabul ettirir. Hiçbir vahiy almazlar, başlangıçta kendileri olarak var olmuşlardır ve kendileri olarak kalırlar. Bu nedenle, onlarınki sadece dünyevi bir sevgidir. Sevginin, sinizmden temel almış, romantik omurgası psikoanalitik doktrinin saldırıları ile kırılmış, bizim için geliştirilmiş, ekinlenmiş, geçmişin klasikleriyle insan kaderinin genişlemesine gözlerini kapamış edebiyattaki gücüne alışkın değiliz.

(*) Sara krizi türlerinden birinin adı.

Zalim bir romandır bu: Her şeyden önce, eğer kader ona uygun bir şekilde işkenceyle acı veriyorsa hepimizde, her birimizde, kim olduğumuzdan bağımsız olarak bulunan yaratıcılığı ve sınırsız kabullenme yetisini gösterir. Daha sonra ise, çaresizlik en derin noktasına vardığında, umuttan arınmış sevginin, amacından asla şaşmayan kendini gösterme yollarından bahseder. Bu bağlamda, Credo quia absurdum (inanıyorum çünkü saçma) sözcükleri, Finis vitae, sed non amoris (can tükenirse de sevgi tükenmez) sözcüklerinin dünyevi karşılığı haline gelir. Roman, sırf aşkınlık olarak adlandırılması mümkün olmayan, dünyalar yaratmaya kâdirin bir sözüyle vücut bulan mikroskobik mekanizmalar yoluyla (bu antropolojik yorumdur, anne babanın trajedisi değil), varlığın nasıl oluşturulduğuyla ilgilidir. Ana fikir, dünyanın, keyfi, zalimce utanç ve çirkinlikle kirlenmemişken değiştirilebilmesidir veya kullanılmış kelimelerle “dönüştürülebilmesi”, “başkalaştırılabilmesidir”. Eğer korkunç olanı melekse bir şeye dönüştüremezsek, buna katlanmamız mümkün olamaz, kitap bunu anlatır. Aşkınlığa duyulan inanç belki de tamamen gereksizdir ve onsuz olarak da nesnelerin gerçek halinin tanınması değil, insanın yaşamını özgürce değiştirebilmesi anlamı taşıyan ilahiyatın zarafetine (ya da acısına) ulaşılabilir. Eğer bu özgürlük gerçek özgürlük değilse (aslında, sevgi sayesinde tam bir boyun eğdirme içermektedir), o zaman başka hiçbir şey olamaz. Spallanzani’nin *Ahımak*’ı Hıristiyanlık efsanesinin çift cinsiyetli bir alegorisi değil, ancak ateistik bir sapmadır.

Fareler üzerinde deney yapan bir psikolog gibi, Spallanzani kahramanlarını antropolojik hipotezlerini kanıtlamak için düzenlediği bir deneye maruz bırakır. Aynı zamanda, Dostoyevski’ye karşı, sanki bugün yaşıyor ve yazıyormuşçasına düzenlenmiş bir sözel saldırıdır bu. Spallanzani, *Ahımak*’ını, Dostoyevski’ye zayıf bir aykırı düşüncüyü göstermek için yazmıştır. Bu saldırının başarılı olduğunu söyleyemem ancak amacını anlayabiliyorum: Ünlü Rus yazarın, kendi çağını ve sonraki

çağları hapsettiği sihirli düşünce ve konu çemberini parçalayabilmek. Sanat sadece geçmişe bakamaz ya da ilerlemesini engelleyici şekilde kendini bağlayamaz; yeni gözlere, yeni bakış açılara ve en önemlisi yeni fikirlere ihtiyaç vardır. Bunun bir ilk kitap olduğunu unutmayalım. Spallanzani'nin yeni romanını uzun süredir hiçbir kitabı beklemediğim şekilde bekliyorum.

Kendin Yaz

Kendin Yaz'ın yükseliş ve düşüşünün hikâyesini anlatan bir kitap, öğretici bir okuma olacaktır. Yayımcılık dünyasının büyümesi o kadar ateşli tartışmalara neden oldu ki, konu bu tartışmaların gölgesinde kaldı. Bu nedenle, bugüne kadar girişimlerin başarısız kalmasına neden olan etkenlerin tanımlanması mümkün olmadı. Bu konuda bir kamuoyu araştırmasına da hiç kimse tarafından gerek görülmedi. Belki doğrusu budur; belki de girişimin kaderine karar veren halk, ne yaptığını kendi de bilmiyordur.

Yirmi yıl boyunca piyasada kalan icadın, neden daha önceki bir tarihte keşfedilmediği merak konusudur. “Edebi kurucu seti”nin ilk modelini hatırlıyorum. Kutusu kalın bir kitap şeklindeydi, içinde talimatlar ve prospektüsün bulunduğu bir “yapı elemanları” seti. Bu elemanlar farklı genişlikte, üzerinde nesir parçalarının yazılı bulunduğu kâğıt şeritleriydi. Her şeridin kenarında dosyalanmasını mümkün kılacak delikler ve değişik renklerde basılmış numaralar yer alıyordu. Bu şeritleri ana renk olan siyahın numaralandırmasına göre düzenlediğinizde, genellikle edebiyat dünyasının düzgün bir şekilde kısaltılmış en az iki çalışmasından oluşan bir “başlangıç metni” elde ediyordunuz. Eğer bu set, sadece diğer bir kitabı tekrar

etme amacı ile oluşturulmuş olsa, duygu ve ticari değerden yoksun kalırdı. Setin ticari değeri ve duygusu, elemanları karıştırıp düzenleme olasılığının sağlanmasında yer alıyor. Talimatlarda genelde resimli birkaç kombinasyon çeşidi yer almakta ve kenarlardaki renkli numaralar da uygulama sırasında bu amaca hizmet etmektedir. Tasarımın patenti, yazarlarının telif hakları düşmüş kitaplar basan Universal'a aittir. Bunlar edebiyatın ünlülerinin, Balzac'ın, Tolstoy'un, Dostoyevski'nin uygun bir şekilde kısaltılmış, yayıncının isimsiz ekibi tarafından meydana getirilen çalışmalardı. Mucitler, hiçbir zarara uğramadan bu uydurmasyonu, şaheserlerin bozulmasından ve çarpıtılmasından (veya daha ziyade onların acemice versiyonlarından) hoşlanılabilecek belli sınıftan insanlara sunmayı becerdiler. *Suç ve Ceza'yı* veya *Savaş ve Barış'ı* alıp karakterlerle istediğinizi yapabilmemiz mümkündü artık. Nataşa, evlilikten önce ve sonra kötü yola düşebilir; ayrıca Svidrigaylov, Raskolnikov'un kız kardeşiyle evlenebilir ve Raskolnikov adaletten kaçıp Sonya ile İsviçre'ye gidebilir; Anna Karenina, kocasını istenirse Vronski ile değil hizmetçiyle aldatabilirdi. Eleştirmenler söz birliği etmişçesine böyle bir saygısızlık yapan yayıncıyı yaylın ateşine tutmuş olsalar da, yayıncı elinden gelen en iyi şekilde kendini savundu ve bu konuda da başarılı oldu.

Setin içinde yer alan talimatlarda, bu yolla edebi bir kompozisyonun öğrenilebileceğini iddia ediliyor ("yeni başlayan yazarlar için mükemmel!") ve ayrıca psikolojik yansıtma için de kullanılabileceği ileri sürülüyordu ("*Yeşilin Kızı Anne* ile ne yaptığını anlat, ben de sana kim olduğunu söyleyeyim"). Kısaca, edebi umutları olanlar için bir araç ve her edebi amatör için bir eğlence kaynağıydı.

Yayımcıların, sadece bu onurlu niyetlerle hareket etmediğini anlamak zor değildi. World Books talimatlarında, alıcılarını "uygun olmayan" kombinasyonları (burada metinlerin tekrar düzenlemelerinin orijinal metinlerdeki süttten çıkmış sahnelerin tahrif edilmesi kast edilmekteydi) kullanmama konusunda

uyarmıştı: Tek bir cümle eklemekle, iki kadın arasındaki masum bir konuşma lezbiyen bir görünüme bürünür; ayrıca kıymetli Dickens ailelerinde (kalbinizin el verdiği ölçüde) ensest ilişkiler kurulması mümkün olabilirdi. Uyarı, tabii ki yayımcının saygısızlıkla suçlanmaması için düzenlenmiş bir kışkırtmaydı. Eğer talimatlarda net bir şekilde ifade edildiyse, bu kimse tarafından gerçekleştirilmemeliydi...

Ünlü eleştirmen Ralph Summers, bir şey yapamamanın yol açtığı çaresizlikten (yasal açıdan bir şey yapılması mümkün değildi, yayıncılar da bunun farkındaydı) doğan kızgınlıkla şöyle yazmıştı: “Ve modern pornografi artık yeterli gelmiyor. Şimdi, geçmişte ortaya çıkmış her şeyin, sadece karanlıkta kalmış niyetlerle değil, bunu yapmaktan duyulan haz ortaya konarak, en müstehcen şekilde lekelenmesi gerekiyor. Evinin mahremiyetinde, dört dolara aldığı savunmasız maktul klasiklerin bedenleri üzerinde herkesin acemice taklit edilebileceği bir Kara Ayin, tam bir utanç.”

Kısa süre sonra, Summers’ın bu Cassandra benzeri öngörüsünü abartmış olduğu ortaya çıktı: Ürün, yayımcıların beklediğinin yarısı kadar bile başarılı olamadı. Kısa bir süre sonra, hem şeritleri hem de sayfalar monomoleküler manyetik folyoyla kaplı olduğu için “ciltleme” işinin kolaylaştığı ve şeritlerin metinlere uygun şekilde el ile düzenlenebileceği tamamen boş sayfalardan oluşan “Kurucu Set”in yeni bir versiyonu piyasaya sürüldü. Ama bu yenilik de tutmadı. Acaba bazı idealistlerin (bugünlerde sayıları çok az) ileri sürdüğü gibi halk “muhteşem eserleri mahvetmeyi” ret mi etmişti? Halkın bu derece yüce gönüllü olabileceğini sanmak bence dayanaktan yoksundur. Yayımcılarda hâlâ birçok kişinin yeni oyundan zevk alacakları umudu vardı. Talimatların bazı kısımlarında bu düşünce dizisinin belirtilerini görmek mümkün: “*Kendin Yaz*, insan hayatında şimdiye kadar sadece en büyük dâhilerin ayrıcalığı olmuş olan tanrısal gücü elde etmenizi sağlar.” Bir eleştirisinde Ralph Summers bu cümleyi şöyle yorumlamıştır:

“Tek başınıza artık her türlü yüceliği perişan edebilir, temiz her şeyi kirletebilirsiniz. Çabalarınıza Tolstoy veya Balzac bu konuda ne derdi, diye oturup dinlemek zorunda olmamanın farkındalığı da eşlik edecektir, çünkü burada patron sizsiniz ve artık zarları da siz atmaktasınız!”

Ama bu “kirleticileri” isteyen şaşırtıcı şekilde az kişi vardı. Summers “kültürel değerlerimize karşı saldırı şeklinde kendini gösteren yeni bir sadizmin” yayılacağını önceden tahmin etmişti ama zaten *Kendin Yaz* çok az satmaktaydı. Halkın, “alt-kültür çırpınmalarının görüşümüzü engellemeyi başarmasına rağmen sahip olduğu bir nebze sağduyu ve dürüstlikle” teşvik edildiğini düşünmek güzel olurdu (L. Evans, *Christian Science Monitor*), ancak çok istemesine rağmen yazar, Evans’ın düşüncelerini paylaşamamaktadır.

Sonra ne oldu? Sanırım, çok daha basit bir şey. Summers ve Evans, ben, üniversite akademik dergilerinin içine sıkışıp kalmış yüzlerce eleştirmen ve alandaki diğer birkaç bin aydın için, Svidrigaylov, Vronski, Sonya Marmeladov veya benzer şekilde Vautrin, Yeşilin Kızı Anne, Rastignac gibi karakterler, yakın, hatta birçok gerçek akrabadan daha canlı ve çok iyi bildiğimiz kişilerdir. Ama genel olarak halk için bunlar boş sesler, içeriği olmayan isimlerdir. Bu yüzden, Summers ve Evans için Svidrigaylov ile Nataşa’nın bir araya gelmesi korkunç bir şeydir ama halk için Bay X ile Bayan Y’nin evlenmesinden başka bir şey ifade etmeyecektir. Halkın sabit sembolik değerleri olmadığı için (hislerin asaleti veya ahlaksız günahkârlık) böyle karakterler sapkın veya farklı bir tür eğlence sunmayı başaramamıştır. Tamamen doğaldırlar. Kimsenin umurunda değildir. Olabildiğine sağlam tahtaya basmayı görev edinmiş olsa da yayımcılar, edebi pazara uygun olmayan bu durumu tahmin etmekte başarılı olamadılar. Eğer bir kişi bir kitapta muhteşem bir değer bulmuşsa, o zaman o kitabın ayakkabıların altını silmek için paspas olarak kullanılması ona sadece vandalizm ola-

rak görünmeyecek, tıpkı Summers'in düşündüğü ve yazdığı gibi bir Kara Ayin halini alacaktır.

Dünyamızda böyle kültürel değerlere karşı büyüyen umursamazlık, bu ürünü yazarların hayal ettiğinden çok daha ilerdeydi. Kimse *Kendin Yaz*'ı oynamayı umursamadı bile, kaliteyi düşüreceğinden korktuğu için değil; 4. sınıf kalitesiz bir yazar ile Tolstoy arasında bir fark göremediğinden. Her ikisine de eşit uzaklıktaydı. Toplumda "ezme isteği" olduğu kabul edilse bile, burada (onun bakış açısından) ezmek için ilginç olan hiçbir şey yoktu.

Yayımcılar bir ders aldı mı? Evet, en azından bir yönden. Her açıdan olayın farkına vardıklarından şüpheliyim, ama en azından içgüdüsel olarak, sezgisel olarak, burun farkıyla hepsi birden "Kurucu Set" in tamamen pornografik ve müstehcen kompozisyonlar oluşturulmasına izin veren daha iyi çeşitlerini ortaya çıkarmaya başladılar. Arda kalan iflah olmaz sanat düşkünleri ise derin bir nefes aldı, çünkü artık en azından şahe-serlerin saygıdeğer artıklarına kimse el uzatmayacaktı. Birden-bire soruna ilgilerini kaybettiler ve kiralık cüppelerin yazdığı makaleler elit edebi dergilerin sayfalarında görünmez olup, aydınlar olayı küllendirdi. Nasıl olsa, elit olmayan okuyucu kitlelerinin düşündükleri, ne sanatın Olimpos dağında oturanları ne de baştanrısı Zeus'u zerrece ilgilendiriyordu.

Ancak Olimpos, Bernard de la Taille set ile yazdığı *The Big Party* adlı Fransızcaya çevrilmiş romanla *Prix Femina*'yı alınca bir kere daha ayağa kalktı. Durum bir skandala neden oldu, çünkü akıllı Fransız, jüriyi kitabın tamamen orijinal olmadığı ve bir ekibin ürünü olduğu konusunda uyarmayı unutmuştu. De la Taille'nin romanı (*Karanlıkta Savaş*) tamamen başarıdan uzak sayılmazdı, oluşturulması hem yetenek hem de *Kendin Yaz* setleri talimatında yer almayan bir ilgiyi gerektirmekteydi. Ama bu nadir örnek de hiçbir şeyi değiştirmede; başından beri ürünün aptalca bir şaka ve ticari pornografi arasında kalacağı belliydi. Kimse *Kendin Yaz* sayesinde zenginliğe ulaşamadı.

Minimalizm ekolüne mensup edebiyat düşkünleri, gizli aşkların karakterleri artık Tolstoy salonlarının döşemelerini suistimal etmediği ve Raskolnikov'un kardeşi gibi erdemli kadınlar zor-balarla ve soysuzlarla çıkmak zorunda olmadığı için mutlular.

İngiltere'de *Kendin Yaz*'ın gülünç bir çeşidi hâlâ varlığını sürdürmekte; "Eğlence" temelli metinler oluşturmayı mümkün kılan setler yayımlanmaya devam ediyor; şişeye meyve suyu yerine şirketin doldurulduğu mikro-kısa hikâyelerle ev tip edebiyat, Bay Galahad atına arzuyla baktı veya rahip Ayin sırasında sunakta elektrikli tren çalıştırdı ve benzeri gibi hikâyelerle eğlenceli hale getiriliyor. Bu İngilizleri eğlendiriyor olsa gerek, çünkü birkaç gazetede bu eserler için ayrılmış köşeler var. Kıtada ise *Kendin Yaz* tüm iyi niyet ve amacına rağmen varlığını sürdüremedi. Eğer bu ticari ürünün başarısızlığını bizden farklı değerlendiren İsviçreli bir eleştirmenden alıntı yapmamız gerekirse: "Halk o kadar tembelleşti ki, birine tecavüz etmeyi, soymayı veya eziyet etmeyi bile başkalarından bekliyor. Tüm bunlar artık profesyoneller tarafından gerçekleştiriliyor. *Kendin Yaz*, eğer altmış yıl önce piyasaya çıksaydı büyük bir başarı sağlardı. O, çok geç hamile kalınmış, bir ölüdoğan." Bu tespite ne eklenebilir ki... derin bir iç çekişten başka?

Kuno Mlatje

Ithacalı Odysseus

Bir Amerikalı tarafından yazılan bu romanın kahramanının tam adı Homer Maria Odysseus'tur, dünyaya geldiği Ithaca ise, Massachusetts eyaletinde dört bin kişilik küçük bir taşra kasabasıdır. Gene de, Ithacalı Odysseus'un serüveni, içerdiği derin anlam sayesinde saygın öncülü ile bağlantılıdır. Esasen, başlangıç bölümü böylesi bir durumun sözünü verir gibi durmaz. Homer M. Odysseus, Rockefeller Vakfı'ndan Profesör E. G. Hutchinson'un arabasını kundakladığı için mahkemeye çıkarılmıştır. Arabayı kundaklama nedenini ise ancak profesör şahsen mahkeme salonuna gelirse açıklayabileceğini söylemiştir. İstek yerine getirildiğinde, Odysseus, profesör açısından hayati öneme sahip bir sır verecekmiş gibi onun kulağına eğilip aniden kulak kepçesini ısırır. Bir anda ortalık karışır, savunma makamı psikiyatrik değerlendirme için muayene talebinde bulunur, yargıç kararsız kalır, bu sırada Odysseus bulunduğu kürsüden bir konuşma yaparak Herostratus'u örnek aldığını, arabaların da günümüzün tapınakları olduğunu açıklayıp, profesörün kulağını ısırma nedenini de Stavrogin'in aynı şeyi gerçekleştirdikten sonra ünlü olması olarak belirtir. O da bu kötü şöhreti ve bunun getirisi olan parayı hak ettiğine inanmaktadır. Bu parayı tüm insanlığın iyiliği için oluşturulacak bir projeyi gerçekleştirmek için harcayacaktır.

Tam bu noktada yargıç, bu nutku keser. Odysseus arabaya verdiği zarar nedeni ile iki ay, mahkemeye saygısızlıktan da iki ay daha hapis cezası alır. Ayrıca konkası incinen Hutchinson'un da tazminat davası açması söz konusudur. Gene de Odysseus, oradaki muhabirlere hazırlamış olduğu broşürü vermeyi başarır. Bu sayede gayesine erişir, basın ona yer verecektir.

Homer M. Odysseus'un broşürü olan *Ruhun Postunu Arayış*'ta yer alan fikirler oldukça sadedir. İnsanlık ilerlemesini dâhilere borçludur. Her şey bir yana, kişiler bir araya gelerek bir çıkmaktaşına nasıl vurulacağına karar vermiş olsalar bile, sıfırın toplu halde keşfinden bahsedilmesi mümkün olamaz. Onu keşfeden kişi, tarihin ilk dâhisi olsa gerektir. "Sıfır (acaba) her biri bir çeyreğini düşünmek üzere dört kişi tarafından düşünülebilir miydi?" diye sorar Homer Odysseus karakteristik alaycılığı ile. İnsanlık, dâhilere hiç nazik davranmamıştır. "Es ist schlecht Geschäft, einer Genius zu sein!" diye açıklar Odysseus kötü Almancasıyla: Dâhiler çok zor zamanlar geçirmişlerdir. Üstelik bazıları diğerlerinden daha da çok, çünkü tüm dâhilerin eşit olması da söz konusu değildir. Odysseus, onlar için şöyle bir sınıflandırma geliştirir: İlk sırada, vasat ve orta değerde dâhiler yer alır, bu üçüncü kategoridir; zihinleri, yaşadıkları çağın ufuklarının çok ötesine ulaşmayanlar. Bunlar, görece olarak belirtmek gerekirse, en az kötülük görenler, genelde tanınıp, hatta para ve şöhrete kavuşanlardır. İkinci sınıfın dâhilerini anlamak zamandaşları açısından olabildiğince zordur, bu nedenle durumları çok daha kötüdür. Antik çağda genelde taşla tutulup, ortaçağda kazığa bağlanıp yakılmışlar, sonraları, çağın ilerlemesi ile geleneklerin iyileşmesi üzerine, açlıktan veya bedeli kamu masraflarından karşılanmak kaydıyla bazen akıl hastanelerinde doğal bir ölümle ölmelerine izin verilmiştir. Bazılarına yetkililer tarafından zehir verilirken, birçoğu sürgüne yollanmıştır. Bu arada hem laik hem de kiliseye ait güçler, Odysseus'un dâhileri ortadan kaldırma için

harcanan emeklere verdiği tabirle, “soykırımın” ilk sırasında yer almışlardır. Gene de ikinci sırada yer alan dâhileri, mezarlarının ötesinde bir şöhret bekler. Yapılanları telafi etme maksadı ile kütüphaneler ve meydanlara isimleri verilir, adlarına çeşme ve heykeller inşa edilir, tarihçiler de geçmişin hataları nedeni ile kanlı gözyaşları dökerler. “Ek olarak,” der Odysseus, “daha yüksek kategoriye dâhil dâhiler vardır, olması gerekmektedir. Orta sıradaki dâhiler ya başarılı bir kuşak ya da sonrakiler tarafından keşfedilirken ilk sırada yer alanları ise hiç kimse, ne yaşarken ne de ölümlerinden sonra, hiç kimse tanımaz. Çünkü onlar, öyle emsalsiz gerçeklerin yaratıcıları, öyle devrimsel ilerlemelerin fikir babalarıdır ki herhangi bir kişinin bu fikriyatın ucunu sonunu anlaması mümkün değildir. Bu nedenle sürekli karanlıkta kalma üst sınıf dâhilerin ortak belirtisidir. Onların daha az entelektüel olan meslektaşları bile, tamamen tesadüf eseri keşfedilmişlerdir. Mesela balıkçı karıları tarafından uskumru sarmak için kullanılan müsvedde kâğıtlarındaki karalamalardan, bir çeşit teorem ya da şiir meydana getirmek mümkündür, bunlar basıldıklarında genel bir coşkunluk yaşansa da her şey kısa zamanda eski haline döner. Bu durumun devamına artık izin verilmesi mümkün değildir. Durum eskisi gibi sürerse, medeniyet tazmin edilebilmesi mümkün olmayan kayıplara uğrar. Birinin ilk sınıf dâhilerin korunması amacı ile bir topluluk kurması ve bir Keşif Komitesi oluşturup bu konuda sistematik araştırmalar yapmakla görevlendirmesi şarttır.” Homer M. Odysseus, topluluğun sözleşme taslaklarını ve “Ruhun Postunu Arayış” planını çoktan hazırlamıştır. Bu belgeleri de fon sağlama amacı ile sayısız bilim ve hümanizm kurumuna yollamıştır.

Bu çabaları bir sonuç vermeyince, masrafını kendi karşılayıp bir broşür bastırmış ve ilk kopyasını da bir ithafla Rockefeller Vakfı’nın Bilim Konseyi üyesi Profesör Evelyn G. Hutchinson’a göndermiştir. Bu çağrıya tenezzül etmeyen Profesör Hutchinson, tüm insanlık önünde suçludur. Gösterdiği duyarsızlıkla

ona güvenilerek verilmiş bu mevkii aslında hak etmediğini ortaya koymuştur. Bu nedenle cezalandırılması gerekmektedir ki, Odysseus da bunu yapmıştır.

Odysseus, cezasını çekerken, ilk bağışlar da gelmeye başlar. “Ruhun Postunu Arayış” ismi ile bir hesap açar ve hapisshane- den çıktığında, organizasyonun eylemlerine başlamasına ola- nak sağlayacak küçük bir miktar, 26.528,00 \$ bu hesapta birik- miştir bile. Odysseus gazetelerin ilan sayfalarına verdiği ilanlarla gönüllüler toplar ve bu coşkun amatörlerin ilk top- lantısında bir konuşma yaparak keşif talimatnamesinin yer al- dığı yeni bir broşür dağıtır. Her şey bir tarafa, nerede, nasıl ve tam olarak ne aramaları gerektiğini hepsinin bilmeleri gereke- cektir. Arayışın özgeci bir yönü de vardır, çünkü (Odysseus bundan hiç nasiplenmese de) çok az bir para karşılığında çok emek harcanacaktır.

Spiritus flat, ubi vult (ruh istediği yere uçar); bu nedenle, en üst sınıfa mensup dâhilerin, dünyanın egzotik köşebaşlarındaki küçük ülkelerdeki küçük kabilelerde doğmaları mümkündür. Dâhiler sokaklarda dolaşmaya çıkıp, yanlarından geçenleri to- galarından ya da düğme deliklerinden çekerek kendilerini in- sanlığa doğrudan ve şahsen tanıtmazlar. Dâhiler, onları tanı- ması beklenen uygun uzmanlar aracılığı ile çalışır, saygınlık uyandırır ve diğer kişilerin bir çan çalması ile başlatılabileceğine inandıkları yeni bir çağın hazırlayıcısı olan gelişkin düşünce- lerini yayar. Ancak bilindiği üzere, olması gerekenler asla ger- çekleşmez. Uzmanların tümü, bilinmesi gereken her şeyi bil- diklerine inanır; diğerlerine öğretmeye de isteklidirler ama kendileri başkalarından bir şey öğrenmek konusunda istek- sizdirler. Çok sayıda olsalar bile, sıradan kalabalıklarda sağ- duyu sahibi ancak bir, iki, bilemedin üç kişi vardır. Bu nedenle, küçük bir ülkede yaşıyorsa, dâhi konuştuğunda ancak bir di- lencinin duvarla yaptığı konuşmada aldığı cevabı alır, büyük ülkelerde ise dâhinin duyulma olasılığı çok daha fazladır. Ara-

yıcılar, bu nedenle çok daha az sayıda insanın yaşadığı yerkü-
renin gözden irak memleketlerine doğru yola çıkarlar. Orada,
kim bilir, belki de henüz tanınmayan ikinci sınıf dâhiler de
bulmaları mümkün olabilir. Yugoslavyalı Boskovic bunun bir
örneğidir, yanlış tanınmış bu kişinin yüzyıllar önce yazıp dü-
şündükleri ancak günümüzde benzer şeyler söylendiğinde dik-
katleri çekmişti. Ancak Odysseus'un zihninde olan bu tip sahte-
keşifler değildi.

Araştırmanın dünyanın tüm kütüphanelerini kapsaması ge-
rekiyordu, nadir eserler koleksiyonlarını, el yazmalarını, ilk
basılı kitapları, ama özellikle bin türlü kâğıt yığınının üst üste
durduğu bodrum ve mahzenlerini. Gene de buralarda başarıyı
çok beklememek lazımdı. Odysseus'un çalışma odasına astığı
haritada, önceliğin verileceği yerleri gösteren kırmızı daireler,
psikiyatri hastanelerini işaret etmekteydi. Çağdışı kalmış akıl
hastanelerinin fosseptik ve lağımlarında yapılacak kazılara da
Odysseus büyük umutlar bağlamıştı. Aynı şekilde eski hapis-
hanelerin yakınlarındaki çöplüklerin de kazılması, diğer çöple-
rin yanı sıra çöp kovalarında bulunan kullanılmış tüm kâğıtlar-
ın sınıflandırılması gerekiyordu; aynı şekilde gübre yığınlarını,
özellikle taşlaşmış olanları gözden geçirmek, orada varlığın
kanıtı olan her türlü bulguya rastlanması kesin olacağı için iyi
olacaktı. Böylece Odysseus'un gözüpek kahramanları, özveri
yükümlü Ruhun Postu yolculuğuna ellerinde yabalar, kazmalar,
manivelalar, hırsız fenerleri, ip merdivenler, jeolog çekiçleri,
gaz maskeleri, süzgeçler ve büyüteçlerle koyuldular. Taşlaşmış
dışkılarda altın ya da pırlantadan daha değerli olduğu kesin
hazineleri bulma arayışı, yıkılmış, çökmüş kuyularda, her bir
kurumun eski mahzenlerinde, harap olmuş kalelerde sürerken,
dünya çapındaki bu operasyonun koordinatörü Homer M.
Odysseus bu sırada ana karargâhındaydı. Tamamen özgün,
salak ve acayip tiplere, manyak, kafadan çatlak, inatçı, budala
ve gerizekâllılara dair her bir dedikodu ve fısıldaşmayı pusula-
nın titreyen iğnesi gibi bir yol gösterici işaret saymak şarttı,

çünkü insanlık, dâhilere hak ettikleri şekilde değil kendi doğal kapasitesine uygun şekilde davranmaktaydı.

Kendisine beş mahkûmiyetin yanı sıra 16.741,00 \$ dolar kazandıran birkaç ek skandala daha sebep olan Odysseus, iki yılın ardından güneye doğru yola koyuldu. Yolculuğu Majorca'yaydı, çeşitli hapishanelerdeki mecburi ikameti nedeni ile sağlığı bozulduğundan yeni merkez karargâhını iklimi güzel bu yerde kuracaktı. Kendi ifadesine göre, kamuoyunun ona gösterdiği ilgiyi kendi özel alanında kullanmak istememektedir. Ayrıca, teorisine göre, birinci sınıf dâhiler her yerde olabileceklerine göre, neden Majorca'da bulunmasınlardı ki?

Odysseus'un kahramanlarının yaşamları romanın büyük bir kısmını kaplayan sıradışı maceralar yönünden zengindir. Odysseus'a birden fazla hayal kırıklığı yaşatırlar. Mesela, Akdeniz bölgesinde çalışan en favori üç kâşifi, Ruhun Postu Arayışı'nı kendi sonlarını getirmek amacıyla kullanacak birer CIA ajanı çıkar. Ya da gene, Majorca'ya XVII. yüzyıldan kalma paha biçilemez bir belge getiren (Memluk Kardoch'un varlığın parageometrik yapısına dair) başka bir arayıcı da bir üçkâğıtçı çıkar. Kendisi bu çalışmayı şahsen kaleme almış, hiçbir yerde basılmasını sağlayamayınca da Odysseus'un fonundan yararlanmayı hayal ederek dâhileri bulmaya çalışan kâşifler arasına girerek eserinin varlığından insanların haberdar olmasını sağlamıştır. Öfkelenen Odysseus el yazmasını ateşe atmış, üçkâğıtçıyı tekmelemiş ve ancak ondan sonra yatıştığında, kendi elleri ile birinci sınıf bir dâhinin çalışmasını yok edip etmediğini merak etmeye başlamıştır. Pişmanlık içinde gazeteye ilan vererek yazarı geri çağırırsa da ilana cevap veren olmamıştır. Başka bir kâşif, Hans Zokker, Odysseus'un bilgisi olmadan Karadağ'ın eski kütüphanelerinde bulduğu inanılmaz değerli belgeleri açık artırmaya çıkarmış ve elde ettiği para ile Şili'ye gidip servetine servet katmıştır. Böyle olmasına rağmen, birçok sıradışı eser, kayboldukları sanılan ya da dünyanın bilgisi dışında kalmış olan birçok el yazması, birçok ender nesne kendine

Odyseus'un ellerinde yer bulur. Mesela Madrid'deki tarihi arşivlerden, XVI. yüzyıldan kalma, triseksüel aritmetik sistemi üzerine inşa edilmiş, üzerinde bilim dünyasının seksen ünlü isminin doğum tarihlerinin yer aldığı bir el yazmasına ait 18 parşömen sayfası bulunur. Bu belgede bulunan tarihler, Isaac Newton, Harvey, Darwin, Wallace gibi isimlerin doğum tarihleri, gününe kadar doğrudur! Üzerinde uzmanlarca gerçekleştirilen kimyasal analizler bu eserin doğruluğunu onaylasa da, ismi bilinmeyen yazarın kullandığı tüm matematik sistemi artık kaybolduktan sonra neye yarar? O noktada varlığından emin olunan tek şey, sağduyu ile tamamen bir tezat teşkil etse de insan ırkının "üç cinsiyetinin" o devirde kabul görüyor olmasıdır. Odyseus, bu el yazmasının New York'ta açık arttırma ile satılıp keşif bütçesine olağanüstü bir katkı sağlaması ile tescilli bulur.

Yedi yıllık çalışma sonrasında, Majorca'daki arşivler, en şaşırtıcı yazmalar ile dolmuştur. Bunların arasında Leonardo da Vinci'yi yaratıcılık konusunda geride bırakan, Leibniz'den uzun zaman önce kurbağaların belkemiklerinden esinlenmiş bir mantık sistemi yaratımı planı geliştiren, monad ve önceden belirlenmiş uyum kavramlarının farkında olan, bazı fiziksel olgulara üç değerlikli mantık uygulayan ve yaşayan varlıkların kendine benzerler yaratmasına semen sıvılarında mikroskobik ölçekte yazılı harfler olduğunu ve bu "mesajların" birleşmesinin yetişkin bireyin varlığına neden olduğunu ileri süren Boeotia'lı Miral Essos'un XV. yüzyılda kaleme aldığı kalın kitabı yer alır. Ayrıca rasyonel tartışmaları temel alan ve asıl unsuru mantıki karşıt kavram gerekliliği olduğundan ilahiyatın mümkünlüğüne dair formel-mantıksal bir kanıt da burada bulunmaktadır. Bu eserin yazarı Katalonyalı Bauber, kol ve bacakları kesilip, dili koparılıp midesi bir huninin yardımı ile erimiş kurşun ile doldurulduktan sonra kazıkta diri diri yakılmıştır. "Mantık karşıtları için, tamamen ters tarafta yer alsa da, çok güçlü bir karşı kanıt," demiştir elyazmasını keşfeden genç felsefe dok-

toru. Sophus Brissengnade'in çalışması, "iki sıfırlı aritmetik" in aksiyomlarından geliştirdiği, tamamen sonlu ötesi okluk teorisinin çelişik olmayan inşası olasılığı bilim dünyasının onayını almışsa da, Brissengnade'in çalışmasının birçok yönü günümüz matematiği ile çatışmaktadır.

Böylece Odysseus tanınmanın, her zaman olduğu gibi, sadece fikirleri diğerleri tarafından yeni keşfedilen öncülere, (başka bir ifade ile) ikinci sınıf dâhilere ait olduğunu gördü. Peki ama birinci sınıftakilerin emeklerinin izleri neredeydi? Odysseus'un kalbinde umutsuzluğa yer yoktu, onu araştırmasından sadece erken yaşta ölmekten duyduğu korku (kendisi yaşlılığın eşiğine çoktan gelmiş olsa da) alıkoyabilirdi. En sonunda Floransa elyazması meselesine sıra geldi. XVIII. yüzyıl ortasından kalan bu parşömen rulosu Floransa'daki büyük kütüphanenin bir bölmesinde bulunduğunda, ilk başta (şifreli işaretlerle dolu olduğu için) simyacı bir taklitçinin değerersiz çalışması olarak algılanmıştı. Ancak bazı imgeler, genç bir matematik ğrencisi olan kşife, yazıldığı dönemde kimsenin bilmesine olanak olmayan bir fonksiyon serisi gibi göründü. Bu alışma uzmanlara iletildiğinde farklı karşılandı. Kimse onu bütünü ile anlayamamış, bazıları arada mantıki işıltıları olan bir laf salatası, bazıları hastalıklı bir zihnin ürünü olarak görmüş, Odysseus'un el yazmasının fotokopilerini yolladığı iki saygıdeğer matematik de bir uzlaşmaya varamamıştı. İlerinden sadece biri, büyük zorluklara katlandıktan sonra metnin üçte birini deşifre etmeyi başarmış, aradaki boşlukları kendi bilgisi ile doldurarak Odysseus'a, "Evet, kesinlikle sıradışı bir mefhum (yzeyssel olarak) olduğu belli," ama aynı zamanda işe yaramaz bir şey ile uğraştığını yazmıştı. "Var olan matematik bilginizin dörtte n atıp bu fikrin doğruluğunu kabul edebilmek için tekrar inşa etmemiz gerekir. Bu ise inşa ettiğimizden çok daha farklı bir matematik sistemidir. Hangisinin daha iyi olduğunu size söyleyemem. Ancak bunu ortaya çıkarabilmek için en iyi bilimcilerimizden yüzünün hayatını bu işe adamları, ismi bi-

linmeyen bu Floransalı için, Euklides'in Bolyai, Riemann ve Lobachesvsky'si olmaları gerekir."

Bu noktada mektup, "Evraka!" diye çığlık atarak cam pencerelerin körfezin üzerindeki maviliğe baktığı odada koşturan Homer Odysseus'un elinden düşer. O anda Odysseus, insanlığın birinci sınıf dâhileri kaybetmemiş olduğunu anlar: Dâhiler, insanlıktan uzaklaştı(rıldı)kları için insanlarla bağlantılarını yitirmiştir. Onları bulamama nedenleri dâhilerin artık var olmaması değil, her geçen yılla sayılarının gitgide daha hızla, daha çok azalmış olmasıdır. İkinci sınıfın tanınmayan dâhilerinin eserlerini her zaman kurtarmak mümkündür. Tek yapılması gereken onların tozlarını temizleyip bir yayınevine ya da üniversitelere vermektir. Ama birinci sınıf eserlerden hiçbir şey geriye kalmamıştır, çünkü çok uzakta, tarih akışının dışındadırlar.

Kolektif insan çabası, kadim tarihte bir hendek kazmıştır. Dâhi, tüm gücünü bu hendeğin tam sınırında, tam da kenarında harcayan, kendi ya da bir sonraki nesil için yeni bir yol gösteren, akarsuyun yeni yatağını, kıvrım açılarını ve derinliğini bildiren kişidir. Ama birinci sınıftaki dâhiler, ruhun işlerinde yer almazlar. Ne ilk sırada yer alır ne de diğerlerinden bir adım geride kalmıştır; ancak başka bir yerdedir (düşünsel olarak). Eğer felsefe ya da doğal bilimler için daha farklı bir matematik şekli ya da daha değişik bir yöntem kullansaydı, var olanlardan tamamen farklı bir dayanak noktasına sahip olacaktı; üstelik zerrece benzerlik olmadan! Ne onunki ne de ondan sonraki nesil tarafından fark edilmemiş ve sözleri duyulmamışsa, daha sonra fark edilebilmesi mümkün olamayacaktı. Çünkü o sırada insan gayret ve düşüncelerinin oluşturduğu nehir o hendeği kazmaya, kendine ait yolda akmaya devam etmekteydi ve bunun bir sonucu olarak nehrin hareketleri ile dâhinin yalnız keşifleri arasındaki yarık her geçen yüzyılda daha da artmaktaydı. Sanatta, bilimde (kabul edilmemiş, göz ardı edilmiş) bu teklifler, tüm dünya tarihinde

olayların akışını değiştirebilirdi, ancak bu şekilde gerçekleşmemesiyle, insanlık özel yetilere sahip meraklı bir bireyden fazlasını elinden kaçırmıştır. Hem elinden kaçırmıştır, hem de aynı zamanda kendine ait başka türlü, telafisi mümkün olmayan bir tarih gelişmiştir. Birinci sınıfta yer alan dâhiler, kimsenin ayak basmadığı, tamamen ıssız ve her yanını ot bürümüş patikalar, yüzdesi inanılması zor derecede düşük şansa bağlı bir piyango sahibleri tarafından alınması unutulmuş büyük ikramiyeleridir; paraları buhar olup uçup, hiçliğe kaçırılmış fırsatlar hiçliğine karışana kadar. Daha alçak sınıftan dâhiler ana akımdan ayrılmazlar, bu akımın sağladığı güvenin getirisine sarılmış olarak toplum sınırları dışına (tamamen geri dönmelerini mümkün kılmayacak şekilde) adım atmazlar. Bu nedenle saygındırlar. Diğerleri ise muhteşem olduklarından sonsuza kadar görünmez kalırlar.

Bu tespit ile derinden etkilenen Odysseus, hemen oturup, arayış fikrinden daha az değerli olmayan, içeriği (yukarıda verilmiş) yeni bir broşür kaleme aldı. On üç yıl ve sekiz gün süren bu arayış artık son bulmaktaydı. Bu boşa harcanan bir emek değildi, çünkü Ithaca'nın (Massachusetts) en mütevazı sakini, ateşli taraftarlardan oluşan ekibi ile geçmişin derinliklerinde dolaşmış ve bunun sonucunda birinci sınıf dâhilere dâhil olabilecek yaşayan tek kişinin Homer M. Odysseus olduğunu bulmuştu: Çünkü tarihin büyüklüğü, ancak kendisi kadar büyük biri tarafından anlaşılabilir.

Kuno Mlatje'nin kitabını, insanoğlu cinselliğe yatırım yapmasaydı sanat ya da edebiyat olmazdı diye düşünenlere adıyorum. Yazar şaka yapıyor olsa da olmasa da, her okur bu sorunun cevabını kendi adına verecektir.

Raymond Seurat

Sen

(Denoel Yayınevi, Paris)

Roman bizi yazarına doğru çekmekte, bu tek gerçek olan kurgunun konumundan, kurgunun orijinal konumuna geri çekilmesi. En azından Avrupa nesrinin öncellerinde bu şekildedir. Kurgu, yazarlarda nefret uyandırmaktadır, midelerini bulan-dırmakta, gerekliliğine dair duydukları inancı kaybetmelerine yol açmakta, bu nedenle kendi tüm güçlülüklerinin ateistlerine dönmelerine neden olmaktadır. Yazarlar “Işık olsun” dendi-ğinde artık inanmamaktadır, ama gerçek radyasyon okuru sar-sar (bundan bahsediyor olmaları, bundan bahsedebilmeleri, kesinlikle kurgu değildir).

Kendi yaratımını tasvir eden bir roman, sadece geriye doğru atılmış bir ilk adımdır. Günümüzde kimse eserlerin nasıl mey-dana geldiğini gösteren eserler kaleme almıyor, çünkü sağlam bir yaratımın protokol hesapları olabildiğine kısıtlayıcıdır! Kişi sadece yazılabilecek şeyleri yazar. Eğer kişi beyninde dönüp duran sonsuz olasılıktan sadece izole bir hattı çekip çıkartırsa, asla düzgün bir metin halini alamayacak fragmanlar arasında süregiden bu çatışma, savunmanın ana hattını oluşturur. Kor-kulduğu gibi son bir hat değildir bu, çünkü edebi âlemde, geri-ye dönüş olarak nitelendirilebilecek, çok sayıda eser fişkırma-sına neden olan bereketli filize, gizli, gizemli yaratıcılığın (tüm

yaratıcılığın) “mutlak embriyosu”nu koruyan bekçinin bulunduğu yere doğru bu geri çekilmelerin bir sınırı olduğu duygusu büyümektedir. Ancak bu embriyo imajı bir illüzyondur, çünkü var olmayan bir dünyada Genesis’ten bahsetmek mümkün olmayacağı gibi, güzel sözler olmazsa da edebi bir yaratım olmaz. “İlk nedenler” sanki hiç var olmamışçasına ulaşılamazlardır: Onlara doğru geri çekilme, sonsuz gerileme hatasına düşmedir, tıpkı bir kişinin bir kitap yazma arzusuna dair girişimlerinin arzusuna dair bir kitap yazması gibi.

Raymond Seurat’ın *Sen*’i bu kördüğümünden, bambaşka bir yöne doğru bir kurtulma çabası, manevra yapmayı engelleyen bir geri çekilme değil, başka bir yöne ilerleme. Günümüze kadar yazarlar, okuru yönlendirmiştir. Bu yönlendirmenin amacı onun hakkında konuşmak değildir, Seurat’ın kesinlikle yapmaya karar verdiği ise budur. Okur hakkında bir roman? Evet, okur hakkında ama bir roman değil artık. Yönelinene yönelmek, ona bir şey söylemek, konuşmak amacıyladır, eğer bir şey hakkında değilse (karşı-roman!) en azından her zaman, onun adına konuşmak. Bu nedenle de, bu şekilde ona bir hizmet sunmak. Seurat uzun süredir devam eden bu hizmete bir son vermeyi düşünmüş, ona başkaldırmaya karar vermiştir.

İddialı bir düşünce, buna şüphe yok. Bir asinin, “dinleyici-okur” - “anlatıcı-yazar” ilişkisine isyanı sonucu oluşan eser. İsyan mı? Zorlama mı? Ancak ne adına? İlk bakışta saçmalık gibi görülüyor: Eğer sen, yazar, anlatma hizmeti vermek istemiyorsan, o zaman sessiz kalırsın ve sessiz kalırsan da yazarlıktan vazgeçersin. Başka yolu yoktur. O zaman ne tür bir dairenin köşesidir Raymond Seurat’ın çalışması?

Şüphelerim, bu planın ileri ayrıntılandırılmasını Seurat’ın de Sade’dan öğrendiği yönünde. De Sade’ın başlangıçta yarattığı (kaleleri, sarayları, manastırları olan) kapalı dünyanın amacı, buraya toplanmış cani ve mağdurları dağıtmaktı; uygulayıcıların zevkine hizmet eden işkenceler ile mağdurları ortadan kaldırdı, sonunda yalnız caniler kaldı ve işlerine devam

edebilmeleri karşılığında canilerin en yaşamsal yönü olan münzevi yalnızlığını oluşturan epilogları oburca kullanmaya başladılar; geriye yegâne kalan herkesi yalayıp yutan, yok eden, sadece yazarın sözcükleri değil kendisiydi de, Bastil'e kapatılmış Kont Donatien Alphonse François de Sade. O geriye kalabilmişti, çünkü kendisi kurgunun bir yaratımı değildi. Seurat ise bu durumu olabildiğince tersine çevirir. Yazarın yanı sıra eserle yüz yüze olması gereken kurgusal olmayan biri daha, yani okur, mutlaka olmalıdır. Bu nedenle okurunu kitabın kahramanı yapar. Ama konuşan okur değildir, bu tip bir dillendirme çok zordur, bir vantriloğun yetisidir. Yazar, onun dikkatini çekebilme amacıyla okura yönelir.

Burada edebiyattan ruhi hayat kadınlığı olarak bahsediyoruz; hayat kadınlığı, çünkü yazmak için hizmet etmiş olmalı. Kişi yağcılık yapmalı, rüşvet vermeli, kendini göze sokmalı, biçimli kaslarını sergilemeli, itiraflarda bulunmalı, okura günah çıkarmalı, en kutsal varlıkmışçasına ona yaltaklanmalı, dikkatini çekmek için uğraşmalı, ilgisini canlı tutmalıdır. Tek kelime ile, kişinin kendisini satması için ikna olmayı beklemesi gerekir. İğrendirici! Eğer yayıncı pezevenkse, edebiyatçı hayat kadını, okur da kültürün genelevindeki müşterisidir; birileri bu meselenin farkına vardığında, ahlaken hazmı zor bir durum olduğu da ortaya çıkacaktır. Bu kadar çok sözcükten vazgeçebilmek cesaret gerektirir, ancak yazarlar görevlerinden çekinmeye başlamıştır, hizmet etseler de suratları asıktır, palyaço misali eğlendireceğine anlaşılmaz ve can sıkıcı kelimeler eder, güzel şeyler sergilemektense, okuru etkilemek için ona iğrenç davranır. Tıpkı efendisinin masasına yolladığı tabakların şeklini güzel tutup da malzemesini az koyan açgözlü bir aşçı gibi; eğer efendi ve eşleri beğenmezlerse, yemek zorunda değillerdir ya. Ya da sokaktaki, ticarete muhtaç ama henüz yüz­süzleşmemiş, erkeklere yaklaşımdan çekinen, makyaj yapmaktan, giyinip baştan çıkarıcı gülümsemesinden vazgeçmiş bir kadın gibi. Ama köşedeki yerinde ekşi, şişmiş ve alaycı şekilde gelecek

her müşteri ile gitmeye hazır halde durmaya devam ederse neler olur? Onunki gerçek bir başkaldırı değildir, ayarlanmış, ikiyüzlülük ve riya dolu, yarı ölçülü bir isyandır; bunun normal, doğrudan fahişelikten, reklamı yapılmayan, burnu havada gibi, dokunulamaz gibi, değerli bir erdemmiş gibi davranılmayan bir fahişelikten daha kötü olmayacağını kim bilebilir?

Devam edelim mi? Birinin kitabın kapağını bir genelev kapağı gibi açıp içeri giren muhtemel müşterinin dikkatini çekmesi lazım; burada ihtiyaçlarının üstün hizmetle yerine getirileceğine inanan, bu kültürsüz cahil domuzu, bu düşük yaşam biçimini (biri ağzına yumruğu vurup var olan tüm küfürleri etmelidir ona) ayrıca tekmeye merdivenden atmalı mıdır? Hayır, hayır, bu onun için fazlası ile iyi olurdu, çok kolay, çok basit olurdu, yerden hemen kalkar, yüzündeki tozu toprağı temizler, şapkasının tozlarını silker ve gidip rakip müesseseye girerdi. Yapılması gereken onu içeri buyur etmek ve ona uygun bir saklanma mekânı sunmaktır. Ancak bundan sonra edebiyatla yaşadığı eski aşkı, kitaptan kitaba Seitensprungen olan^(*) sonsuz gayrimeşruluğu hatırlar. Ve böylece “Creve, canaille!” tıpkı Raymond Seurat’ın *Sen*’in ilk sayfalarında dediği gibi: Öl köpek, ama çabuk ölme, gücünü muhafaza et, buna çok gereksinmen olacak, burada küstahça hafifmeşrepliğinin bedelini ödeyeceksin.

Eğlendirici bir fikir olarak, orijinal bir kitap olma olasılığına sahipti; ancak Raymond Seurat kitabını henüz yazmamış olsaydı. Yazar, isyankâr başlangıç ve sanatsal değerlendirmeli yaratım arasındaki mesafede bir köprü kurmamıştır, kitabının bir yapısı yoktur; dilinin olağanüstü çarpıklığının yüzü suyu hürmetine, o günler için bile olabildiğine öncüdür. Esasen yazarın sözel icatlarını yadsıyor değiliz, yazarın asıl süslü yanı, hayali yerler konusundadır. (“Evet, seni gidi şehvet düşkünü sülük, seni gidi dişleri yosun kaplı fahişe, seni gidi kokuşanın

(*) Özgün metinde bozuk bir Almancayla yazılmıştır: Kaçamak anlamında.

önde gideni, umarım burada çürür gidersen, acılar içerisinde, eğer o masum gözlerinin ve sözlerinin kandıracağını düşünüyorsan, ocağına incir ağacı dikerim. Beğenmedin mi? Şüphesiz. Ama gerekli.”) Burada bize işkenceler de vaat edilir, renkli işkenceler. Bunlar da şüphe uyandırıcıdır.

Michel Leiris, *Boğa Güreşi Gözüyle Bakılan Yazın Üstüne’de*, hareketlerin ağırlığını elde edebilmek için bir edebi yaratımın üstesinden gelmek zorunda olduğu direnmenin önemini doğru olarak tespit eder. Gene de Leiris kendi biyografisinde taviz verme riskini göze almıştır. Ama okurun kafasına üstüste çarpan küfürlerde gerçek bir risk yoktur, hakaretler karşılıklı olduğu sürece kaçınılması gerekmez. Artık hizmet etmeyeceğini açıklayıp ve şu anda bile hizmet etmiyor olsa da, Seurat bizi kesinlikle eğlendirir; bu nedenle, aslında hizmet etmeye karşı olsa da hizmet eder. İlk adımı atar ama anında başarısız olur. Acaba kendi kendine üstlendiği bu görev, çözümsüz olabilir mi? Burada daha başka ne yapılabilir? Bir anlatıcı ile okurun gözünü boyamak onu herkesin seveceği zevk ve sefa yoluna sokar mı? Bu yüzlerce, binlerce kez yapıldı. Ve her zaman için, okura yönelik bir gaddarlık olmayıp düpedüz beceriksizlik eseri olan, planlanmış bir amaca hizmet etmeyen, yanlış yerleştirilmiş, yanlış anlaşılmış, yanlış yönlendiren metinleri bırakmak çok kolaydır. Herhangi tesirli bir kitap (küfür dolu, otantik bir sataşma kaynaklı, bu tip bir emeğe uygun aşağılamalarla yüklü bir hareket dolu) yoğun, tek bir hedef gözeterek yazılabilir. Ama o zaman bu mektup olur. Okur olarak hepimizi aşağılamaya, sahip olduğumuz rolü (edebiyatın müşterisi olarak) yok etmeye çalışarak Seurat kimseyi üzmemiştir, hatta birçok dilsel akrobasi numarası ile kısa zamanda eğlendirmeyi bile becermiştir. Birileri tek bir kitapta her şey hakkında herkese yönelik yazarsa, birileri de hiçbir şey hakkında hiç kimseye yazabilir. Seurat amacında başarısız olmuştur, çünkü bir yazarın edebiyat hizmetine karşı çıkışının tek yolu sessizliktir, diğer her türlü isyan yolu boşa çabadır. Raymond Seurat, ke-

sinlikle başka bir kitap yazarak bu ilk kitabı feshetmiş olacak, eğer kitapçıları dolaşıp okurlarının suratına tokat atmak istemiyorsa. Böyle bir şey olursa, bu hareketinin sonuçlarına saygı duyarım ama sadece kişisel olarak, çünkü hiçbir şey adı *Sen* olan bu enkazı kurtarmaya muktedir olamaz.

Alastair Waynewright

Varlık Şti.

(American Library, New York)

Bir uşığı işe aldığınızda, ödenen maaş (yaptığı işin yanı sıra) bir uşağın efendisine duyması gereken saygıyı da kapsar. Bir avukata iş verildiğinde, profesyonel tavsiyenin ötesinde bir güvenlik duygusu da satın alınır. Aşk satın alan, onu kazanmak için uğraşmayan, okşama ve şefkat de bekler. Uçak biletinin bedeline, belli bir zaman içindeki gülümsemeler ve çekici uçuş görevlilerinin cana yakın nezaketi de dâhildir. İnsanlar “özel dokunuşa”, kabul görmeye, ilgilenilmeye, beğenilmeye, hayatın her anında gereken hizmetler bütünüünün bu önemli içeriğine bir bedel ödemeye razıdırlar.

Ama yaşamın kendisi, her şeye rağmen, uşaklar, avukatlar, otel çalışanları, acenteler, havayolları ve dükkânlar ile sadece şahsi bir temastan ibaret değildir. Tam aksine, en çok istediğimiz temas ve ilişkiler, alınıp satılan hizmetler küresinin dışında bulunur. Bir eş seçerken bilgisayar yardımı için para ödenebilir, ama aynı kişi kocası ya da karısının düğünden sonra göstereceği davranışları belirlemek için para ödeyemez. Paranız varsa bir yat, bir saray, bir ada alabilirsiniz ama para, özlem duyduğunuz olayları alabilmenizi, mesela birinin kahramanlık veya zekâ göstermesini, ilahi bir varlığı ölümcül tehlikeden kurtar-

rabilmeyi, yarışları kazanmayı ya da değerli nişanlar almayı sağlamaz. Veya hiç kimse iyi niyet, doğaçlama çekicilik ya da diğerlerinin takdirini satın alamaz. Sayısız hikâye, nazikçe ve bedelsiz verilen duygulara sahip olmaya duyulan bu arzunun varlıklı kişileri, kuvvetli yöneticileri kemirdiği gerçeğine şahitlik eder; masallarda herhangi bir şeyi para ya da güç kullanarak elde edenler bile sahip oldukları mevkii bırakıp, kıyafet değiştirerek (bir dilenci kılığına giren Harun Rüşit gibi) aşılması imkânsız bir duvar olan ayrıcalıklarının dışarıda kalmasına sebep olduğu insan hakikatini bulmak için çaba harcar.

Yani, ticari bir mala henüz dönüşmemiş tek alan, karşılığını asla ödeyemeyeceğimiz, öngöremeyeceğimiz yerlere kadar uzanan küçük provalar, saçmalıklar, hayal kırıklıkları, düşmanlıklar nedeniyle her birimizin yaşamış olduğu, resmi olduğu kadar samimi, özel olduğu kadar kamusal olan; kısaca, tahammül edilemez (kişisel malvarlığımızla sıkı sıkıya bağlı) bir duruma kadar, mümkün mertebe şans tanınması gereken; bu şansın da en iyi şekilde hayat hizmetleri adlı yeni sanayi tarafından sunulabileceği günlük hayatın düzenlenemez özüdür. Birinin (reklam kampanyaları sayesinde) başkanlık görevini ya da üzerlerine küçük çiçekler boyanmış albino filleri ya da bir güzeller grubunu ya da hormonlar sayesinde gençliği satın alabileceği bir toplumda, insanın durumunu da satın alabilmesi mümkün olmalıdır. Hemen midemizi rahatsız eden bulantıyı (satın alınan bu tip yaşam biçimlerinin hakiki olmadığı, hakiki olayların ışığı altında sahteliklerinin hemen belli olacağı düşüncesi), ancak hayal gücü yoksunu ilkeller yaşar. Tüm çocuklar test tüplerinde yaratıldığında, hiçbir cinsel eylemin bir sonucu olmayacak, bir zamanlar doğal ve yaratım amacına hizmet eden cinsellikte normal ve sapkın ayrımı ortadan kalkacak, fiziksel samimiyetin tek amacı da zevk alma olacaktır. Ve günlük hayat, kendini güçlü hizmet şirketlerinin arzulu gözü altında bulduğunda, hakiki olaylar ve gizlice düzenlenmişler arasındaki fark da tamamen ortadan kaybolacaktır.

Maceralar, başarılar ve yenilgilerde yaşanan doğal ve sentetik arasındaki ayırım, neyin kazaen neyinse önceden bedeli ödenmiş bir tesadüf sonucu olduğunun anlaşılamadığı durumlarda azalmaya başlayacaktır.

Bu, üç aşağı beş yukarı, A. Waynewright'ın *Varlık Şti.* isimli romanının anafikridir. Şirketin yönetimi uzaktan idare edilmektedir: Şirket merkezini hiç kimse bilmez, Varlık Şti. ile irtibata geçen müşteriler şirket temsilcileri ile sadece çok acil durumlarda ve telefon aracılığıyla görüşür. Emirler dev bir bilgisayara işlenir, yerine getirilmesi ise yapılan ödemelerle sağlanan müşterinin hesabının büyüklüğüne bağlıdır. İhanet, dostluk, aşk, intikam, birinin talihi ötekinin zorluğu olan şeyler, etkin bir kredileme sistemi üzerinden gerçekleştirilen taksitlendirme yoluyla da edinilebilir. Çocukların kaderleri ebeveynleri tarafından şekillendirilir, ayrıca belli bir yaşa gelen herkes, posta kutusunda şirketin tanıtım kitapçığının yanı sıra sağladığı hizmetlerin bir kataloğunu ve fiyat listesini bulur. Kitapçık, açık ancak kasti bir şekilde bilimsel, felsefi ve sosyo-teknolojik şekilde yazılmıştır, sıradan reklam malzemesi gibi değil. Anlaşılır, yüksek sınıflara özgü dili, ileride basite indirgenerek özetlenmeye çalışacaktır.

Tüm insanlar mutluluğu ister ama aynı şekilde değil. Bazıları için mutluluk diğerlerine üstün olmaktır, kendine güvenme, sürekli mücadele halinde olma, risk ve büyük bir kumar. Diğerleri için ise edilgenlik, otoriteye inanç, hiçbir tehdidin var olmaması, huzur ve sessizlik, hatta uyuşukluktur. Bazıları saldırganlığını göstermeyi sever, diğerleri ise bu saldırganlığın kabullenici ucunda yer almaktan çok daha mutlu olurlar. Birçok kişi endişe ve zorluk durumlarında tatmin bulur, kendileri için gerçek bir tehlike yokken hayali üzüntüler yaratmalarından da bu gözlenir. Araştırmalar, toplumda aktif kişi sayısı kadar pasif kişi olduğunu da göstermektedir. Geçmişteki toplumların talihsizliği (kitapçıkta yer aldığı kadarı ile) toplumun bireylerinin doğal eğilimleri ile onların hayatlarına çizdiği yol arasında

uyum kuramadıkları gerçeğinde yatar. Kaç kere kör talih kimin kazanıp kimin kaybedeceğinde, kimin Petronius kimin Prometheus rollerinde başarısız olacağında etkin olmuştur? Prometheus'un akbabayı beklemiyor olmasından şüphe duymak gerekir. Büyük olasılıkla, modern psikolojiye göre, karaciğerrinden gagananma amacı güttüğü için cennetten ateşi çalmış olmalıdır. Mazoşistin tekidir, mazoşizm de tıpkı göz rengi gibi doğuştan gelen bir özelliktir, asla utanılması gereken bir şey değil ve kişi onu kabul edip toplumun yararına kullanmalıdır. Önceleri (diye devam eder metin, öğretici bir tonda) kör talih, kimin hayatının daha zevkli kiminse daha acılı geçeceğine karar verir, insanoğlu sefil bir yaşam sürerdi, çünkü dayak yemekten keyif alan dayak yese de, iyi bir dayağın arzusunu duyan, ancak olayların da zorlaması ile diğerlerine dayak atmak zorunda kalanın her anı sefalet içinde geçerdi.

Varlık Şti.'nin çalışma ilkeleri hiç de bilinmez değildir, uzun süredir evlilik bilgisayarları çöpçatanlık için benzer kuralları uygulamaktadır. Varlık Şti., tüm müşterilerine hayatlarının tamamını düzenlemeyi garanti eder, yetişkinliğe girişten ölümüne kadar, kişinin kapalı bir zarfta verdiği talimatlar doğrultusunda işlem yapar. Şirket, çalışması esnasında, en güncel sibernetik, sosyo-mühendislik ve bilgi teknolojileri ile donatılmıştır. Varlık Şti. müşterilerinin arzularını, insanların çoğu kendi tabiatlarını bilmedikleri, kendileri için neyin iyi neyin kötü olduğunu ayırt edemedikleri için hemen yerine getirmez. Şirket, her yeni müşterisini uzaktan psiko-teknolojik testlere tabi tutar, ultra yüksek hızlı birtakım bilgisayarlar kişilik profilini ve müşterinin tüm eğilimlerini belirler. Ancak bu tip bir teşhisten sonra, Şirket onun talebini kabul eder.

Kişinin siparişinin içeriğinden utanmasına gerek yoktur, bu içerik sonsuza kadar bir Şirket sırrı olarak kalacaktır. Aynı şekilde bu siparişin gerçekleşmesi sırasında başka bir kişiye zarar vereceğinden korkulmasına gerek yoktur. Bunun meydana gelmemesi Şirketin vazifesidir, bırakın da elektronik beyin

buna çözüm üretsin. Mesela Bay Smith ölüm cezası verecek derecede katı bir hâkim olmaktan keyif almaktadır, önüne gelenler de en azından idam cezasını hak eden kişiler olacaktır. Bay Jones çocuklarını kamçılayan, onlara en ufak keyfi hor gören bir babadır, ancak kendi kanısında dürüst ve saygın bir baba olduğunu ileri sürecektir. O zaman kaba ve lanetli çocukları olacak ve onların cezalandırılmaları onun yarı ömrünü alacaktır. Şirket tüm talepleri yerine getirir, bazen gene de bir kişiyi kendi elleri ile öldürmek gibi istekler için, ki bu istekte bulunanlar sayılamayacak kadar çoktur, sırada beklemek gerekebilir. Değişik eyaletlerde hükümlülere değişik muameleler uygulanır, bazılarında asılır, bazılarında hidrojen siyenit ile zehirlenir, bazılarında ise elektrik kullanılır. Asılma seven biri, göz açıp kapayana kadar kendini, yasal idam aracının darağacı olduğunu ve geçici cellâtlık görevine atandığını bir eyalette bulabilir. Müşterilerin cezadan muaf olarak açık alanda, çimler üstünde, evlerinin mahremiyetinde öldürme planları kanunen onaylanmış değilse de, Şirket bu yeniliğin kurumsallaşması için çaba göstermektedir. Milyonlarca sentetik kariyerin de gösterdiği gibi Şirketin yeteneği olayları düzenlemek, siparişe gerçekleşecek bu ölümleri engelleyici sayısız zorluğun üstesinden gelebilmektir. Hükümlü, diyelim ki, ölüm sırasını beklerken hücre kapısının açık olduğunu fark etti ve kaçtı; Şirket ajanları, onu gözleyip yönlendirerek müşterilerinin istekleri doğrultusunda, her ikisi için de tatminkâr olacak yeni bir yol seçmesini sağlarlar. Mesela, müşterinin bir av tüfeğini iştahla doldurmakta olduğu evinde saklanmayı deneyebilir. Şirketin yerine getirebileceği olasılıklar kataloğu elbette tükenmezdir.

Varlık Şti. tarihte eşi benzeri olmayan bir kurumdur. Bu gereklilik şartıdır. İki yabancıyı birbiri ile bağlantılayan evlilik bilgisayarı, bu düğümü attıktan sonra onlara ne olduğu ile ilgilenmez. Ancak Varlık Şti., binlerce kişinin içinde yer aldığı olayların orkestrasyonunu sağlamak zorundadır. Şirket, okurları, gerçek çalışma yöntemlerinin kitapçıkta yer almadığı ko-

nusunda uyarmaktadır. Verilen örnekler de tamamen kurmacadır. Düzenleme stratejisi tamamen gizli tutulmalı, müşteri kendisine neler olacağını asla bulamamalı ve Şirket bilgisayarlarının yardımı ile kendisi için özel olarak gerçekleştirilecek geleceğe müdahalede bulunmadan izlemelidir.

Varlık Şti. sıradan vatandaş rolü oynaması için çok sayıda (şoför, kasap, doktor, mühendis, hizmetçi, bebek, köpek ve kanyaya gibi) kişi çalıştırır. Çalışanların kimlikleri bilinmemelidir. Kimliksizliğini herhangi bir zamanda kaybeden bir çalışan, mesela istemeden de olsa Varlık Şti.'nin çalışanı olduğunu açık eden, sadece işini kaybetmekle kalmaz, Şirket tarafından ucuz bir mezarla da ödüllendirilir. Alışkanlıklarını ve zevklerini bilen Şirket ona öyle bir yaşam ayarlar ki, bu yanlışlığı yaptığı dakikaya sonsuza dek lanet eder. Şirket sırrını açığa çıkarma cezasının affı yoktur. Şirket bunu bir tehdit unsuru olarak gördüğünden değil. Hayır, Şirket ticari sırlarını korumanın yanı sıra, kötü çalışanları ile nasıl mücadele etmesi gerektiğini biliyor olduğu için.

Romanda gösterilen gerçek ise, Varlık Şti.'nin tanıtım kitapçığında çizilmiş rengârenk dünyadan çok farklıdır. Reklamlar, en önemli şey konusunda sessiz kalmıştır. ABD'nin anti-tröst yasaları tekalciliği yasaklar, bu nedenle tek yaşam düzenleyici kurum Varlık Şti. değildir. Onun büyük rakipleri de mevcuttur: Hedonica ve Gerçekyaşam Şirketi. Olayların tarih boyunca eşi benzeri görülmemiş olmasına da işte bu yol açmıştır. Çünkü değişik şirketlerin müşterileri olan kişiler bir araya geldiğinde, onların taleplerinin gerçekleştirilmesi öngörülmesi mümkün olmayan zorluklar içerir. Bu zorluklar ise "örtülü asalaklılaşma" adı verilen, çözümü ancak gizlice ortadan kaldırma yoluyla olabilen bir gerginlik şeklini alır.

Varsayalım ki Bay Smith, bir arkadaşının eşi olan ve kendisine çekici gelen Bayan Brown'ın gözünde bir yer edinmek istemektedir, bu nedenle listede yer alan 396b numaralı ürünü seçer: Tren kazasında hayat kurtarmayı. Kazadan her ikisi de

yara almadan kurtulacaklar, ancak Bayan Brown, Bay Smith'in kahramanlığına müteşekkir olacaktır. Şirket büyük bir hassaslıkla bir demiryolu kazası düzenlemeli, buna ek olarak, ismi geçen her iki tarafın da sanki kendi tercihlerinin sonucuymuş gibi olaya dâhil olmasını sağlamalı, aynı kompartımanda gitmelerini ayarlamalı, duvarlardaki, tabandaki, koltuğun sırtında yer alan ekranlar vasıtası ile olayın plana uygun bir şekilde, sanki bir kaza gibi gerçekleşmesini sağlayacak olan bilgisayara (o sırada tuvalette bulunmaktadır) veri aktarımını sağlamalıdır. Olay öyle bir şekilde gerçekleştirilmelidir ki, Smith'in Bayan Brown'un hayatını kurtaramaması mümkün olmamalıdır. Ne yaptığıнын farkında olmadan, yan dönmüş vagona boğucu duman dolarken Smith, tam da Bayan Brown'ın oturduğu yerde bulunan açıklıktan dışarı çıkabilmek için, ilk önce kadını dışarı doğru itmeli, bu sayede onun asfeksiden^(*) ölmesini engellemelidir. Bu operasyonun gerçekleştirilmesi hiç de zor değildir. Birkaç on yıl önce, bir Ay modülünü hedefinin birkaç metre yakınına indirmek bir bilgisayar ordusu ve bir o kadar da uzman gerektirirken, günümüzde, hareketleri monitörler aracılığı ile izleyen tek bir bilgisayarın sorunları çözüp emirleri anında yerine getirebilmesi mümkündür.

Ama gene de, Hedonica veya Gerçekyaşam, Bayan Brown'ın kocasından gelen, Smith'in üçkâğıtçı ve korkak yüzünün açığa çıkarılması talebini kabul etmişlerse, işler zorlaşır. Sanayi casusluğu sayesinde Gerçekyaşam, Varlık tarafından planlanan demiryolu operasyonunu öğrenirse, en ekonomik yöntem başka birinin düzenlemiş planına kanca atmak olduğundan "örtülü asalaklılaşma" gerçekleşir. Gerçekyaşam tren kazasına bir sapma faktörü yerleştirir; böylelikle Bay Smith, Bayan Brown'ı dışarı ittiğinde kadının gözü moraracak, kıyafetleri yırtılacak ve karışıklık sırasında her iki bacağının da kırılmasına yol açacaktır.

(*) Oksijen yetersizliği nedeniyle boğularak ölüm.

Eğer Varlık Şti. karşı casusluk yoluyla bir asalaklılaşma planından haberdar olursa, düzeltici önlemler alması mümkün olacak, böylelikle operasyonel gerginlik artımı süreci de başlamış olacaktır. Yan dönmüş vagonda kaçınılmaz olarak iki bilgisayarın düellosu başlar: tuvaletteki Varlık Şti.'nin malı ile belki de tabanda gizlenmiş Gerçekyaşam'ın malı arasında. Kadının potansiyel kurtarıcısının ve potansiyel kurbanın artlarında elektronik ve organizasyonun iki Molok'u^(*) yer almaktadır. Kaza sırasında, bir saniyenin milyonlarca birinde, korkunç bir bilgisayar savaşı yaşanır, Smith'in kahramanlık mertebesindeki kurtarma amaçlı itmesi ile diğer yanda, namertçe ve ayaklar altına alıcı şekilde itmesine yol açabilmek için hangi devasa güçlerin çatışacağını bilmek olası değildir. Gitgide daha çok sayıda destek getirilecek ve bir kadının önünde minik bir erkeklik gösterisi olarak düşünülen şey bir felakete dönüşecektir. Şirket kayıtları dokuz yıllık bir süreç içerisinde, DDD (Dörtnala Düzenleme Döngüsü) adı verilen, iki tane bu tip felaket olduğunu belirtir. Son DDD'de taraflara on dokuz milyon dolara mal olan, otuz yedi saniye süren bir elektrik, buhar ve su kesintisi yaşanmış, herhangi bir düzenleme için harcanabilecek bedelin en üst sınırına ulaşılmıştı. Müşteri için dakikada 10 üssü 12 julden fazlasının harcanması mümkün değildir, ayrıca müşteri atom enerjisinin herhangi bir biçiminin kullanılmasını da isteyemez.

Roman, bu arka planda gerçekleşen olaylar dizisini anlatır. Varlık Şti.'nin yeni başkanı, genç Ed Hammer III, eksantrik milyoner varis Jessamine Chest'in talebi ile şahsen ilgilenmektedir; bu isteklerin sıradışılığı nedeni ile herhangi bir kitapçıkta yer alması mümkün olmadığı gibi, Şirketin yönetim katlarına tanınmış karar hakkının da çok ötesindedir. Jessamine Chest, tüm düzenlemelerden uzak, tamamen hakiki bir hayat arzulamaktadır, bu arzusunun gerçekleşmesi için her türlü bedeli

(*) Ortadoğu'nun kadim tanrılarından biri.

ödemeye hazırdır. Ed Hammer, danışmanlarının tavsiyelerinin aksine, bu görevi kabul eder. Çalışanlarının önüne koyduğu vazife, şimdiye kadar herkesin düşündüğünden çok daha zor bir iş olan, düzenlemelerin olmadığı bir düzenlemenin nasıl yapılabileceğidir. Araştırmalar yaşamda temel doğallığın uzun zamandır olmadığını ortaya koymuştur. Olası bir düzenleme planı hazırlıklarının ortadan kaldırılması, daha eski diğer planların kalıntılarını ortaya çıkarmak, senaryolaştırılmamış olaylar Varlık Şti.'nin en derinlerinde bile yer almamaktadır. Görev sırasında üç rakip şirketin tamamen ve karşılıklı olarak yekdiğerini ele geçirdiği ortaya çıkar, bu işi, kendi güvendikleri kişileri yönetimin kilit pozisyonlarına ve yönetim kuruluna sokarak yapmışlardır. Bu tip bir keşfin yol açacağı tehlikenin farkında olarak, Hammer, diğer şirketlerin de başkanlarını çağırarak ana bilgisayarlara erişim hakkı olan uzmanların danışman olarak hizmet vereceği gizli bir toplantı düzenler. Bu yüzleşme sayesinde olayların içyüzleri sonunda ortaya çıkarılacaktır.

2041 yılında, yıllar öncesinden düzenlenmiş bir ön-saptamalı uyumsuzluk yaratan yüksek elektronik planlama olmadıkça, ABD'nin herhangi bir noktasındaki tek bir insan bile tavuk yiyemez, âşık olamaz, iç çekemez, viski içemez, birayı geri çeviremez, kafa sallayamaz, göz kırpamaz, tüküremez haldedir. Bunun farkına varamayan, milyar dolarlık bu üç şirket, rekabetleri nedeni ile "Üç Adamdan Biri", "Kaderin Mutlak Güçlü Öğütücüsü" haline gelmiştir. Bilgisayar programları bir kader kitabı halini almış, siyasi partiler oluşturmuş, hava durumunu düzenlenmiş ve hatta Ed Hammer III'ün dünyaya gelişi bile diğer başka taleplerin yol açmış olduğu özel birtakım talepler neticesinde olmuştur. Artık kimse doğal olarak doğup ölememektedir, tüm düşünceleri, her bir korkusu, her bir acısı bilgisayarın çalışmasını sağlayan kısa bir cebir hesabı halini almış olduğundan, artık hiç kimse uzun zamandır başından sonuna kadar kendiliğinden bir şey yaşayamamaktadır.

Artık hayatın tamamen düzenlenmesi tartışılmaz değerleri dışarıda tuttuğundan, günah, kefare, ahlaki sorumluluk, iyi ve kötü kavramlarının içi boşalmıştır. İnsanoğlunun nitelikleri ve onların yanılmaz bir sisteme dönüşmesi sayesinde yaratılan bilgisayar cennetinde, eksik olan tek bir şey vardır: Bu cennet sakinlerinin olayların eskiden nasıl olduğuna dair farkındalığı. Bu nedenle üç şirket başkanının toplantısı da aslında (bu bilgiyi onlarla paylaşan) kendini elektrik ile aydınlanan Bilgi Ağacı diye tanımlayan ana bilgisayar tarafından planlanmıştır. Daha sonra ne olacaktır peki? Bu mükemmelce düzenlenmiş varoluş, “bir kere daha başından başlamak” uğruna yeni Cennetten ikinci bir kaçışla terk mi edilecektir? Yoksa insanoğlu durumu kabullenip sorumluluğun tüm yükünü bir kere daha mı üstlenecektir? Kitap, buna bir cevap vermez. Bu nedenle, fantastik unsurlarının az da olsa gerçek dünya ile bağlantısı bulunan metafizik bir mizah eseridir. Bu mizah yüklü laf salatasını ve yazarın hayal gücünün sahip olduğu burnubüyüklüğü göz ardı edersek, geriye zihinlerin etkilenmesi sorunu kalır; özellikle de bu öyle bir etkilenmedir ki, özgürlük ve doğallığın öznel duyumunu azaltmaz. Olaylar kesinlikle *Varlık Şti.*’de sunulduğu biçimde gerçekleşmeyecektir, ancak kim kaderin ardılarımızı bu olgunun başka şekilleri (tanımlaması biraz daha az eğlendirici olsa da daha az baskıcı olacağı kesin olan şekilleri) ile baş başa bırakmayacağını söyleyebilir ki?

Wilhelm Kloppe

Hata Olarak Uygamlık

(Universitas Yayinevi, Berlin)

Fahri Eğitmen W. Kloppe'in kaleme aldığı *Hata Olarak Uygamlık*, (antropoloji biliminde orijinal bir hipotez olarak) asla şüpheye yer vermeyecek derece değerli bir eserdir. Gene de kitabı tanıtmaya başlamadan önce, anlatım şeklini biraz zayıf bulduğumu belirtmem gerek. Bu kitabı... sadece bir Alman kaleme alabilirdi! Sınıflandırmaya olan düşkünlükleri, t harfinin mükemmel çizgisi ve i harfinin noktalarını koyma, sayısız *Handbücher*'i(*) değerli kılmış, Alman zihnini kırkambarlı bir masaya benzetmiştir. Kitabın içerik sayfalarının eksiksizliğine dikkat eden biri, Yüce İsa'nın Alman kanına sahip olması halinde dünyamızın daha iyi değilse bile daha yüce bir disiplin ve yöntem anlayışına sahip olacağını hemen anlardı. Maddi doğanın neden olduğu önkoşullardan oluşsa da böylesi bir düzenin mükemmelliği kişiyi yorar. Burada intizam, simetri, merkez ön ve ileri marş tutkusu gibi Alman felsefesinin (özelikle ontolojisinin) tipik kavramlarını etkileyen asıl unsurlarından bahsetmiyorum. Hegel, Evren'i Prusya'ya benzer şekilde severdi, çünkü Prusya'da düzen vardı. Hatta estetik değerlere düşkün düşünür Schopenhauer bile tezinde, keşif eğitiminin

(*) Özgün metinde Almanca: Kullanma kılavuzu anlamında.

nasil olması gerektiğini şu şekilde bildirmiştir : “Über die vielfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde.”(*) Ya Fichte? Ama kendimi konudan sapma zevkinden mahrum bırakmam gerek; bu, Alman olmadığım için benim açımdan çok daha zor. İşimize bakalım, işimize!

Klopper, iki ciltlik bu eserini, bir önsöz, bir giriş ve bir tanım ile tahkim etmiştir (ideal bir biçimle: bir üçleme ile!). Konunun sınırlarında dolaşırken, ilk olarak hata sonucu uygarlık anlayışını yanlış olarak gördüğünü belirtir. Bu yanlış yönlendirilmiş (yazar böyle der) görüş, tipik Anglo-Sakson okulunun görüşü olup özellikle Whistle ve Sadbottam tarafından temsil edilmektedir, bir organizmanın hayatta kalmasına ne katkı sağlayan ne de engel olan bir davranış biçimi bir hata olamaz. Çünkü davranışın makul olması, bu davranışın evrimsel olarak hayatta kalmaya hizmet etmesi anlamı taşır. Bir hayvan, diğerlerinden daha uzun süre hayatta kalmasına hizmet eder şekilde davranıyorsa, bu kıstasın ışığında, ölmüş olanlardan daha makul davrandığı kesindir. Dişsiz otoburlar evrimsel açıdan makul değildir, doğmuş olsalar bile açlıktan çoktan yok olmuşlardır. Benzer şekilde, dişleri olup da, bu dişleri ot yerine taş öğütmek için kullanan otoburlar da evrimsel açıdan aynı derecede mantıksızdır ve bu nedenle onlar da yokolmuş olmalıdır. Klopper, Whistle’ın ünlü örneği üzerinden devam eder; “Varsayalım ki,” der İngiliz yazar, “bir babun sürüsünün lideri olan yaşlı bir erkek babunun, avladığı kuşları kazaen sol eliyle tutma alışkanlığı edindiğini düşünelim. Mesela, sağ elinde yaralı bir parmağı olsun ve kuşu ağzına götürdüğü zaman sol eli ile tutmayı daha rahat buluyor olsun. Genç babunlar, kendileri için bir örnek teşkil eden liderlerinin bu davranışını izledikten sonra, onu taklit edecekler ve kısa zamanda (sadece bir kuşak geçtikten sonra) sürüdeki her babun, yakaladığı kuşu sol eli

(*) Özgün metinde Almanca: “Yeter Neden İlkesi’nin dördüncü kökü üzerine.”

ile yemeye başlayacaktır. Uyarlanma açısından bakarsak, bu davranış makul değildir, babunlar yemeklerini her iki elleri ile de yiyebilirler; ancak bu davranış biçimi, grubun içinde kesinlik kazanmıştır. Bu nedir? Bu, makul bir davranış uyarlanması olmasa da, uygarlığın başlangıcıdır.” Bilindiği üzere, Whistle’ın bu düşüncesi, başka bir antropolog tarafından değil, İngiliz mantıki-analitik okulundan bir filozof olan ve düşünceleri yazarımız tarafından bir sonraki bölümde (“Das Fehlerhafte der Kulturfehlertheorie von Joshua Sadbottham”) eleştirisini belirtmeden önce özetlenmiş olan J. Sadbottham tarafından geliştirilmiştir.

Bu büyük eserinde Sadbottham, insan topluluklarının hata, yanlış adımlar, yenilgiler, gaflar, potlar ve falsolar sonucu kültürü yarattığını açıklamıştır. Bir şey yapma niyetiyle hareket ederken, insanlar gerçekte başka bir şey yapmış, olgunun mekanizmasını anlamaya çalışırken onu yanlış yorumlamış, gerçeği ararken yanlışla ulaşmış ve böylece ananeler, gelenekler, inançlar, kutsamalar, gizemler ortaya çıkmış, ihtiyati tedbir ve yasaklamalar, totem ve tabular meydana gelmiştir. İnsanlar kendilerini çevreleyen dünyayı yanlış sınıflandırdıkları için totemizm doğmuştur. Yanlış genelleştirmeler yapmış ve bu sayede ilk başta Mana kavramı ortaya çıkmış, bu kavramdan da Mutlakıyete ulaşılmıştır. Kendi fiziki yapılarını yanlış ifade etmiş, bu nedenle günah ve erdem kavramları hayat bulmuştur. Eğer cinsel organları kelebeklerinkine benzer ve şarkı yoluyla döllenme (kalıtsal bilginin havadaki belirli titreşimler aracılığı ile yayılımı) mümkün olsaydı, bu kavramlar tamamen farklı bir biçime bürünmüş olacaktı. İnsanlar tanrısal ilkeler hayali kurmuş, bu da ilahiyat kavramına yol açmış, intihallerde bulunmuş, bunlar da mitlerin ya da doktrinel dinlerin eklektik aracılık yönünü arttırmıştır. Başka bir ifade ile, insanlar uygun olmayan, uyarlanmaya saygılı olsa da mükemmel olmayan belirli bir şekilde davranarak, diğer kişilerin davranışlarını, kendi bedenlerini ve Doğadaki nesneleri yanlış yorumlamış, kazaen

gerçekleşmiş olayları hep gerçekleştirecek, hep gerçekleştirecek olayları da kazaen gerçekleştirecek olarak kabul etmiştir; bu durumu kurgusal varoluşların gitgide artan sayısında görmek mümkündür, insanlar kendini kültür yapısının duvarları içine hapsedmiş, dünyayı kendi gereksinimlerine cevap veren bir model şeklinde yaratmış ve sonra bin yıl geçince, bu hapishanenin içinde hep birlikte rahat edemediğimizin farkına varmıştır. Başlangıçlar her zaman masum ve sıradandır, en azından görünürde önemsizdir, mesela, kuşu sürekli sol eliyle yiyen babun gibi. Ama bu tip gariplikler, bir değerler ve anlamlar sistemi oluşturunca, hatalar ve yanlış anlamaların tümü birikince (matematiğin dili ile söylersek) kapalı kalmış insan, kendisi için tesadüfen yaratmış olduğu, ancak artık yüksek bir gereklilik gibi görünen şeyin içine hapsolmuştur.

Engin bilgi sahibi bir akademisyen olan Sadbottham, iddialarını etnoloji biliminden aldığı çok sayıda örnek ile çeşitlendirir; listeleri de, hatırladığımız kadarı ile, özellikle doğal fenomenleri yanlış anlamlandıran değişik kültürleri bir arada gösterdiği “şans determinizme karşı” tablosu o günlerde oldukça yankı uyandırmıştır. (Aslında, çok sayıda kültür, insanoğlunun ölümlü olmasını özellikle kötü şansın bir sonucu olarak görür, onlara göre, insanoğlu aslında ölümsüzdür, ancak bu sona bir yenilgi ya da kötü bir gücün laneti sonucu uğramıştır. Tam tersine, aslen şans eseri olarak [evrim tarafından biçimlendirilmiş insanın fiziki görünüşüdür] tüm kültürlerin kaçınılmaz kelimesi ile haşır neşir olmalarıdır; bugün bile, önde gelen dinler, insanın bedeninin kazaen bu halde olmadığını, tanrının görüntüsünde, Onun beğenisi doğrultusunda yaratıldığını söyler.)

Herr Doçent Klopper’in İngiliz meslektaşına karşı geliştirdiği hipotez ne orijinal ne de bir ilktir. Bir Alman olarak Klopper, eleştirisini *Alışlageldik* ve *Olumlu* başlıkları altında ikiye bölmüştür. *Alışlageldik* başlıklı bölümde, Sadbottham’ın tezini olumsuzlamaktadır, eserin bu kısmını çok az malzeme içerdiği

ve profesyonel edebiyat tarafından çoktan bilinen itirazları tekrarladığı için geçiyoruz. Eleştirisinin ikinci kısmını teşkil eden *Olumlu* başlıklı bölümde, Wilhelm Kloppe, kendi karşı hipotezi olan “Hata Sonucu Uygarlığı” ileri sürer.

Yorumlama, bizim fikrimize göre, etkin ve uygun bir şekilde, görsel bir örneğin eşliğinde başlar. Değişik kuşlar, yuvalarını değişik malzemelerden yaparlar. Üstelik farklı yerlerde bulunan aynı kuş türlerinin bile aynı tür malzeme ile yuva yapması mümkün değildir, çünkü orada bulacakları malzeme ile yetinmek zorundadırlar. Bu malzeme ot parçaları, arpa dalları, yapraklar, küçük kabuklar, çakıl taşları gibi kuşun en kolay ulaşabildiği, tamamen şansa bağlı bir malzemedir. Bu nedenle bazı yuvalarda daha fazla kabuk varken, bazılarında daha çok taş olur, bazıları içiçe geçmiş arpa dalları ile örülüyken, bazıları kuyruk tüyleri ve yosundan yapılmıştır. Ama hangi yapı malzemesi kullanılırsa kullanılsın, yuvanın biçimlendirilmesi tamamen hatasız olmaktadır, bu nedenle hiç kimse yuvanın yapımının tamamen şansa bağlı olduğunu ileri süremez. Bir yuva çer çöpten yapılmış, inşa edilmiş olsa da uyarlanmanın bir aracıdır; kültür de aynı şekilde bir uyarlanma aracıdır. Ama (ve işte yazarın yeni fikri) bu uyarlanma bitki ve hayvan krallığında olan tipik uyarlanmadan tamamen farklılık gösterir.

“Was ist der Fall?” diye sorar Kloppe, “Durum nedir?” Durum şudur: İnsanda, fiziki bir varlık olarak düşünülürse, mübrem olan hiçbir şey yoktur. Modern biyoloji bilgimiz sayesinde insanoğlunun daha farklı meydana gelebileceğini biliyoruz; ortalama altmış değil, altı yüz yıl yaşayabilir, bacak ve kolları ya da gövdesi şu andakinden daha farklı olabilir, daha farklı bir üreme sistemine sahip olabilir, daha farklı bir sindirim sistemi bulunabilirdi; mesela tamamen otobur beslenebilir, yumurtlayarak çoğalabilir, amfibik yapıda olabilir, yılda bir kere, kızgınlık dönemini takiben üreyebilir vb. İnsanoğlunun, mübrem sayılacak tek bir özelliği vardır; bu özellik olmasa, insanoğlu insanoğlu sayılamaz. Konuşma ve tepki verebilen bir

beyne sahiptir ve hem bedeni hem de bu bedeni tarafından sınırlandırılmış kaderi üzerinde söz hakkı vardır, insanoğlu bu yansımalar âleminde olabildiğine hoşnutsuz yaşar. Yaşamı çok kısadır; üstelik güçsüz olduğu çocukluğu görece uzun sürelidir, yetkin yetişkinliği dönemi oldukça kısadır, yaşlandığında hayalini kurduğu hedeflere ulaşma şansı nerede ise hiç yoktur ve diğer tüm yaratıkların aksine, yaşlanmanın onu nasıl bir sona götürdüğünü de bilmektedir. Evrimin doğal yaşam alanında, hayat sürekli tehditler altında geçer, kişi yaşamına devam edebilmek için sürekli tetikte olmalıdır; yaşayan tüm varlıklarda, acı göstergelerinin, acı çekme organlarının (kendini koruma aktivitesinin gelişimini gösterdiklerinden) evrimsel olarak bu kadar güçlü olması da bu nedenledir. Ancak öte yandan, yaşam şekillerini, zevk ve haz organlarının gelişiminin “adilce” karşılanmasını zorlayıcı bir güç, evrimsel bir neden yoktur.

“Herkes kabul edecektir ki,” der Klopper, “açlık acısı, susuzluğun sebep olduğu işkenceler, nefes alamamanın ıstırabı, kişinin yemek yediğinde, su içtiğinde, normal nefes aldığı anda deneyimlediği tatmin ile karşılaştırılamayacak denli keskindir. Zevk ve acı arasındaki bu genel asimetri kuralının tek istisnası cinselliktir. Ama bu da anlaşılabilir bir şeydir: Bizler biseksüel değiliz, eğer bizim de lafın gelişi çiçeklerinki gibi bir üreme sistemimiz olsaydı, o zaman olumlu duygusal deneyimlerden bağımsız olarak çalışabilir, kışkırtıcı bir harekete geçirme gereksinimi hiç olmayabilirdi. Cinsel hazzın var olduğu gerçeği ve bundan da önemlisi Aşk Krallığının görülmez yapılarına yayılmış olması (Klopper, gerçeklere dayalı kuru anlatımını kestiğinde anında duygusal bir şair oluyor!) biseksüaliteden kaynaklanmıştır. Eğer Homo Hermaphroditicus diye bir varlık olsaydı, kendisi ile sevişebilirdi, düşüncesi hatalı bir varsayımdır. Böyle bir şey mümkün değildir, kendini ancak koruma içgüdüğü sınırları içinde sevebilecektir. Buna narsisizm denir ve bir hermafroditin kendine karşı duyduğu çekimi ikincil yan-

sıtma, sekmenin bir sonucu olarak görürüz, böyle bir birey, kendi bedeni ile ancak onu dışsal, ideal bir âşık olarak görürse zihinsel bir bağ kurabilir.” (Bu bölümde yetmiş sayfa boyunca uni-, bi- ve multi-seksüalite gibi insan erotizmini biçimlendiren olasılıklar üzerinde durulmuştur, konudan sapmış bu bölümü de geçiyoruz.)

“Kültürün tüm bunlarla ne ilgisi var?” diye sorar Klopper. Kültür, yeni olanı uyarlamak için kullanılan bir alettir, bu nedenle kaza sonucu kendiliğinden oluşmaz, bu amaca hizmet edebilmek için daha yüce ve ilahi bir gereklilik uğruna, bizim kaza olduğunu sandığımız fiili durumlar sonucunda gelişme gösterir. Bu nedenle kültür, kurumsal dinler, gelenekler, hukuk, tedbir ve emirler aracılığı ile yetersizlikleri ülküselleştirmek, eksileri artıya çevirmek, eksikleri mükemmelleştirmek, erdemleştirmek için vardır. Acı çekmek ıstırap dolu mudur? Evet ama bu kişiyi soylulaştırır ve günahlarını bağışlatır. Yaşam kısa mıdır? Evet ama öteki hayat sonsuzdur. Çocukluk zahmetli ve anlamsız mıdır? Evet ama herkes için pastoral, rahat ve kutsaldır. Yaşlanmak korkunç mudur? Evet ama bu sonsuzluğa hazırlanmadır, bunun yanı sıra, yaşlı insanlara, sadece yaşlı oldukları gerçeğinden hareketle saygı duyulur. İnsanoğlu bir canavar mıdır? Evet ama suçlanmaması gerekir, kötülüğe onun ilk ataları ya da ilahi emirle hareket eden bir şeytan neden olmuştur. İnsanoğlu neyi isteyeceğini bilemez, hayatın anlamını arar, mutsuz mudur? Evet ama bu özgürlüğün, en yüce değer bir sonucudur, bu değer uğruna ödenecek hiçbir bedelin çok sayılmaması gerekir; özgürlüğü elinden alınmış bir kişi daha öncekine göre çok daha mutsuz olur. Hayvanlar, Klopper’in gözlemine göre, dışkı ve leş arasında bir ayrım gözetmez; her ikisine de hayatın boşalımı olarak bakar. Sağlam bir maddeci için de bir ceset ile dışkı arasında eşitlik aynı derecede olmalı, ama dışkıyı gizlice bırakmayı, diğerini ise yüceltmeyi, artıklarını pahalı ve şık bir kutuya doldurup yollamayı tercih ederiz. Buna, bir dışa vurumlar sistemi olarak kültür neden olur, de-

giştirilemez gerçekler ile uzlaşmamızı sağlar. Ağırbaşlı cenaze töreni, doğal öfkemiz ve ölümün rezilliğine karşı duyduğumuz isyan duygusuna yönelik bir yatıştırıcı görevi görür. Aslen bu bir rezilliktir, zihnimiz, tüm yaşamımız boyunca her bir bilgi zerreciği ile bir gün bunların yaşanacağı, çürümenin kokuşmuş bir su birikintisinde gerçekleşeceği bilgisi ile doldurulmuştur.

Kültür, insanın (fikri sorulmadan ya da rızası alınmadan) gelişigüzel yaratılmış fiziksel özellikleri ve gelişigüzel ölüm-cüllüğü nedeni ile doğal evrime yöneltebileceği tüm itirazların, kızgınlık ve şikâyetlerin azaltıcısı olduğu için, milyonlarca yıllık bir sürece özgülenmiş uyumun mirasçısı olmuştur. Kemiklerimize kazınmış, sinirlerimize ve kaslarımıza işlemiş bu aşağılık ataerkillik ve kendilerini hücrelere kapatmış bu kusuraşlılukların, güçsüzlüklerin üçkâğıtçı çetesi nedeni ile, kültür, atanmış bir kamu savunmanı olarak canlı toğası içinde bizi teskin etmeye çalışır. Sayısız kurnazca kelime kullanıp duygulara ve sonuçlara uyarlandığında içten içe kendine ters kanıtlamalar geliştirerek, kültür hedefe ulaştığı sürece her türlü ikna yöntemini kabul edilebilir kılar; yeter ki olumsuz nitelikleri olumluya çevirsin, perişanlığımızı, şekil bozukluğumuzu ve zaaflarımızı, erdeme, mükemmelliğe ve gerekliliğe dönüştürsün.

Doçent Klopper'in profesörlere yaraşır, tarzının gitgide yükselen ahengi ile gitgide yücelen tezinin, burada bizim tarafımızdan ancak bir kısmı verilmiş olan ilk kısmı biter. İkinci kısım, kültürün gerçek işlevinin yaşamsal önemini anlama üzerinedir ki insanoğlu geleceğin, bilim ve teknoloji uygarlığı ile kendisi için inşa etmekte olduğu geleceğin alametlerinden layığı ile yararlanabilsin.

"Kültür bir hatadır!" diye ilan eder Klopper, bu iddianın kısalığı ise akla Schopenhauer'in "Die Welt ist Wille!"(*) demesini hatırlatır. Kültür bir hatadır, şansa oluşmuş anlamında de-

(*) Özgün metinde Almanca: "Dünya iradedir!"

ğil, hayır, bir gereksinim sonucu doğmuştur çünkü (ilk bölümde de gösterildiği gibi) uyarlanmaya hizmet etmektedir. Ama uyum sağlamaya sadece zihnen hizmet eder, tabii ki kadere dair dogma ve kuralları ile insanoğlunu gerçekten ölümsüz bir yaratık haline sokamaz, varoluşuna katkı sağlamaz; kazaen oluşmuş insanoğlu, homini fortuito, gerçek Yaratıcı-İlah gibi, bireyin acılarından, üzüntülerinden, ıstırabından (Klopper burada da Schopenhauer'e sadıktır) tek bir atom bile çıkaramaz; yaptığı, ruhani anlamda, yorumlama anlamında, aslen anlamsız şeyleri anlamlı kılmak, günahı erdemden, inayeti lanetten, aşağılamayı yüceltmeden ayrıma katkı sağlamaktır.

Ama artık teknolojik uygarlığımız, ilk başta sarsak adımlarla olsa da, ilkel makinelerin hurda metalleri üzerine kültürümüzün altyapısını inşa etmiştir. Bina sallanıyor, kristal rektifiye duvarlar çatlıyor: ancak teknolojik uygarlık insanoğlunu, hem bedenlen hem de zihnen, üstelik kelimenin tam anlamıyla ruhunu da en uygun hale getirerek düzeltme sözü vermiştir. Bu muhteşem ve beklenmedik derecede kaynayan güç (yüzyılların birikmiş ve XX. yüzyılda patlamış bilgisi) uzun bir yaşam için, sınırları belki ölümsüzlük olan bir müjde veriyor; hiçbir yaşlılık belirtisi göstermeden olgunlaşmanın; fiziki hazların artmasını sağlamanın ve hem “doğal” (yaşlılık) hem de “kazaen” (hastalık) sıkıntıların yol açtığı ıstırabın son bulmasının sözünü veriyor; daha önce mübrem olması nedeni ile tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan bir özgürlük (yani insan doğasının nitelikleri arasında seçim yapma gücü, yani yetenek, bilgi, zekâ yükseltme olasılığı, yani insanoğluna, hemen hemen ebedi olan, istediği şekillerde organ, yüz, beden, duygu verebilme olasılığı, vb.) şansını müjdeliyor.

O zaman verilen bu sözler, çoktan ortaya çıkmış gereksinimlerden kaynaklanan bu sözler ışığında neler yapılması gerek? Neden zafer dansına daha başlamadık? Kültür, topalın bastonu, kötürümün kol değneği, felçlinin tekerlekli sandalyesi,

zavallı durumumuzun şekilsizliğinin yol açtığı bedenimizin utancı üzerine yerleştirilmiş yamalar sistemi, kültür, çokça hizmet görüp hizmet sunan can yoldaşımız, sadece bir anakronizm olarak ağza alınmalı. Yenisini büyütebiliyor olsaydık suni kol ve bacaklara gerek olur muydu? Kör adam bastonu göğsünde dolaşır mıydı eğer onun görebilmesini sağlasaydık? Gözlerinin perdesini kaldırabilseydik gece karanlığında yaşamayı ister miydi? Her birimiz, o gereksiz parçayı geçmişin müzesine kaldırmayı ve bizi bekleyen, zor ama muhteşem işler ve hedeflere ulaşmamızı sağlayacak sıçramayı yapmayı yeğlemez miyiz? Sağlam bir duvar, geçilemez bir engel, varlığımızın sınırını teşkil eden bedenlerimizin doğası, hantal biçimleri, olabildiğine hızlı bozulması izin verdiği ölçüde, kültürün kolaylaştırdığı ölçüde, bininci nesil sonunda, uyumumuz bu sefil statükoya vardı. Bizim durumu kabullenmemizi sağladı, daha da fazlası, yazarın gösterdiği gibi, kusurları fazilete, geri çekilmeleri de avantajlara dönüştürdü. Biri kırık, çirkin ve değersiz bir araca mahkûm olursa ve onun düşen parçalarını, yüce idealin biçimsiz kanıtı ve Yaratımın Doğa Kanununu sonsuz hatalar olarak görürse; Yüce Rabbin elini bozuk karbüratörde ve takırdayan vites kutusunda algılar. Görünürde başka bir araç olmadıkça, bu tamamen uygun, çok kullanışlı, birinin düşünebileceği tek ve en mantıklı yoldur. Ama şimdi, ufukta yeni bir araç belirmişken? Patlak freni pompalar, yakında dağılması aşikâr bu çirkinliğin içinde yeni modelin göz alıcı güzelliğini görünce, “İmdat, kurtarın beni!” diye bağırırken? Psikolojik olarak anlaşılabilir, kesinlikle. Ne de olsa bu süreç, insanoğlunun kendi evrimsel parça parça doğasını, bu devasa süzgecin (yüzyıllar boyu süren) var olan durumunu, tüm sefaletini, pisliğini, iticiliğini, mahrumiyetini ve fizyolojik yetersizliklerini severek önünde eğilmesi uzun zamandır (binyıl) sürmekte.

Başarılı kültürel formasyonu sayesinde insanoğlu bu kölelikten ancak bu kadar kurtulabildi, kendini durumdan azade kılmaya çabaladı, kendini mutlak gerekliliğe, yüceliğe, tekliğine

ve hepsinden daha önemlisi kaderinin değıştirilemezliğine inandırdı, şimdi, kurtuluş yaklaşmışken geri çekiliyor, titriyor, gözlerini saklıyor, korku çığlıkları atıyor ve teknolojik Kurtarıcıya yüz çevirip, bu çöp yığının eski değerlerini, kendi kanı ile yarattığı, kendini zorlayana kadar gece gündüz beslediği değerleri kurtarmak amacıyla başka bir yere, bambaşka bir yere, hatta dört ayak üzerinde durduğu ormana kaçarak bilgi çiçeğini, bilimin harikalarını alıp iki avucu arasında ezerek ayaklarının altına almayı, üzerinde tepinmeyi düşünüyor... Onları da sevin! Ama bu saçma yaklaşım, bu şok, bu panik, her şeyin ötesinde, gerçekçi bir açıdan bakarsak aptallıktır.

Evet, kültür bir hatadır! Ama bu hata gözleri ışığa kapatmak, hastalıkta ilaç almayı istememek, aydın bir doktor yatağın başında dururken tütsü ve muskalardan medet ummak gibi bir hatadır. Bu hata, bilgimiz büyüyüp gerekli ölçüye ulaşana kadar kesinlikle var olmadı; bu hata, bu direnç, katır gibi inatçı, at gözlüklü bu karşı duruş, günümüzde var olan değışimlerin yol açtığı entelektüel bir görev olarak kabul edilmesi gerekirken modern “düşünürlerimizin” korkudan titremesi şeklinde kendini gösteriyor. Bu takma organlar sistemi, kültür, kendimize bizi yeniden var edecek, mükemmellekle donatacak bilgiyi emanet edebilmemiz için terk edilmelidir; bu mükemmellik hiç de kurgusal olmayacak, konuştuğumuz ya da satın aldığımız, dolambaçlı bir safsatadan edinilen kendi içinde çelişkili kurallar ve dogmalardan oluşmayacaktır. Tamamen maddeci, gerçeklere dayalı, mükemmel nesnellikte bir mükemmellik ile varlığın kendisi mükemmel olacaktır, üstelik sadece sergilenişı ve sadece yorumlanması da değil. Kültür, Evrimin Nedensel Embesilliklerinin savunucusu, çoktan kaybedilmiş bir davanın kaypak safsatacısı, ilkelik ve hastalık ı baştansavmacılığın utangaç sözcüsü, artık gitmelidir, çünkü insanoğlunun davası değışmekte, yüksek mevkiler, bugüne kadar kimsenin el sürmeye cesaret edemediği dokunulamaz gereklilikler duvarı parçalanmaktadır. Teknolojik gelişme kültürün yıkılması mı de-

mek? Şimdiye dek biyolojik sınırlamanın geçerli olduğu bir yerde özgürlük olabilir mi? Ama tabii ki evet. Esaretimizin sonlanmasına gözyaşı dökmektense, o karanlık evden uzaklaşmak için adımlarımızı bir an önce hızlandırmalıyız. Ve bu nedenle (son bölüm, ahenkli çıkarımlarla başlıyor): Yeni teknolojinin zamanın onurlandırdığı kültüre tehdit oluşturduğuna dair söylenen her şey doğrudur. Ama bu yeni tehdit hakkında endişe duymaya gerek yoktur, artık dikiş tutmayan kültürü yamamaya çalışmaya ya da dogmalarını kopça ile tutturmaya ya da bedenlerimizi ve yaşamlarımızı işgal eden üstün bilgiye yiğitçe karşı durmaya hiç gerek yoktur. Bugün hâlâ bir değer olan kültür, yarın da başka bir değer olacaktır: Adlı adınca söylemek gerekirse anakronik bir değer. Kültür büyük bir kuşka olduğu için, keşiflerin büyüyüp serpildiği ve bilimin doğuşunun sağlandığı yer karnıdır. Hakikaten, embriyonun gelişimini yumurtanın edilgen beyaz kısmı ile beslenmesinin sağlaması gibi, teknolojinin gelişimi için de kendi doğmasına neden olan şeyden, yani kültürden beslenmesi gerekir. Tıpkı embriyolar ve yumurtalarda olduğu gibi.

“Bir geçiş döneminde yaşıyoruz,” der Klopper, “üzerinde olduğumuz, geçiş döneminde geleceğe doğru uzanan bu yolu dile getirebilmek için kelimeler yetmeyebilir, çünkü bu tip dönemler kavramsal karışıklık dönemleridir. Gene de bu süreç acımasızca başlamıştır. Kişi hiçbir durumda biyolojik esaret âleminden kendi yarattığı özgürlük âlemine doğru olan bu geçişin bir anda olup biteceğini düşünmemelidir. İnsanoğlu kendini bir anda mükemmel kılmaya muktedir değildir, bu özdeğişim süreci asırlar boyu sürer.”

“Kati söylüyorum,” der Klopper, “okurumuz emin olabilir ki, bilimsel devrimin heyecanıyla yoğrulmuş hümanistlerin, tasmaını çıkmış bir köpeğin tasmaına duyduğu özleme benzer geleneksel ikilemi parçalıyor.

Bu ikilem, insanın teknolojik olarak kurtulması mümkün olsa da bunlardan kurtulmak istemediği bir karşıtlıklar yumağı

olduğu inancıdır. Başka bir deyişle, bedenini biçimini değiştirmemiz, saldırganlık şehvetini zayıflatmamız, zekâyı güçlendirmemiz, duyguları dengelememiz, cinselliği yeniden düzenlememiz, insanoğlunu yaşlanmaktan, doğum zorluklarından kurtarmamız... bunlar daha önce hiç yapılmadığı ve daha önce yapılmamış olanın ise kesinlikle şeytani bir şey olacağı gerçeği ile yasaktır.

Hümanistlerin, var olan insan zihni ve bedeninin çok uzun sürmüş gelişigüzel seçimin yol açtığı evrim sürecinin binyıllar içindeki kasılmalarıyla oluştuğu, bu sürecin de coğrafi ayaklanmalar, büyük buzullaşmalar, yıldızların patlamaları, manyetik kutupların değişimi ve sayısız diğer tesadüf tarafından her yönden etkilendiğini anlatmaya (bilimsel yöntemle) izinleri yoktur. İlk başta düşük tür hayvanlarda ve sonra insansılarda piyangovari gerçekleşen, daha sonra ise seçime bağlı olarak tek bir kümeye yönelen, günden güne kumar masasında atılan zarlar gibi genlere sabitlenen evrimi dünyanın sonu yokmuşçasına her zaman dokunulmaz ve kutsal olarak tutmamız beklenir, üstelik neden başka bir şekilde değil de bu şekilde olması gerektiğini bile bilmeden. Eğer kültür bu teşhisimizden alınıyorsa, en azından niyetimizin asıl olduğunu ve teşhir ettiğimiz şeyin Homo Sapiens'in kendine uydurduğu (üzerine giydiği) en büyük, en zor, en fantastik ve yanlışlıkların en büyük yanlış, evrimsel süreç sırasında kart dağıtıcının kromozomları düzenbazlık ile biçimlendirdiği, genler üzerinde oynanan hilelerin hâlâ devam ettiği kumar oynanan karanlık mağaradan aniden dışarı, zeki varoluşun açık havasına çıkmakta olduğumuzu kabul etmelidir. Bu oyun tamamen düzenbazca olduğu, asla yüksek bir değer ya da hedefle yönlendirilmediği için, mağaradaki tek şeyin bu günü geçirmek olduğu gerçeği ile temsil edilmiştir; ödün vererek, fırsatçı ve bu nedenle de namussuzca, cennette ya da cehennemde bir yer verilmesi yarının işidir.

Ama her şey bizim hümanistin düşündüğünün tam tersi şekilde ilerlemiştir, botları içinde titreyerek loş zekâsı ile kendi

başına hayal ettiği gibi (kendine akılcı deme hakkı yoktur) insanın sunacağı değişimlerle kültür uzaklaştırılmamış, saflaştırılmamış, dışarı atılamamış ve süzölememiştir. Genlerin kanca ve kıvrımlarının, uyum fırsatçılığının var olma kararı varsa, orada gizem kalmamıştır, sadece tokatçıların bağırsık çağrışı, maymun atanın korkunç akşamdan kalmalığı, sonunda illa ki düşülecek, yukarı doğru çıktığına inanılan ip merdiven tırmanışı vardır; kendine ister kuş tüyleri, ister hale, ister masumiyet alametleri tak ya da istersen dişlerini ev yapımı kahramanlık ile sık, biyoloji seni pantolonunun belinden çekip sandalyene oturtacaktır. Böylece yaşamsal-mübrem olan hiçbir şey yok olmayacak, ancak batılığın iskelesi parça parça silinecek, gerekçelendirmeler, laf cambazlıkları gözden kaybolacak, gözlerin üzerindeki örtü (tek kelime ile sefil insan ırkının asırlar boyudur bu duruma tahammül etmesini sağlayan tüm bu safsata) kaldırılacaktır. Sonraki yüzyılda, bilgi patlamasının tozundan Homo Optimisans, *se ipse*^(*) olarak doğacaktır; Cassandralarımıza gülecek (neye güleceğini bildiğimizi varsayıyoruz) Oto-yaratıcı, Öz-İnşacı. Böyle bir fırsatı alkışlamak gerekir, bunu kozmik-gezegensel olayların talihli bir dönüşü olarak kabul etmeli, bizim türümüzü iskeleden indirip, kendisi de ölüm acısının nasıl bir şey olduğunu ve beden güçlerinin sonunda tükenme potansiyeline uğrayacağını bildiğinden her birimizin yanında sürüklediği zincirleri kesmemizi sağlayacak bu güçten korkmamalıdır. Ve tüm dünya, evrimin bizi en kötü suçluyu cezalandırmaktan daha kötü bir şekilde cezalandırmış olduğunu kabullenmeye devam edecek olsa da, şahsen ona rıza göstermeyecek ve ölüm döşegiminde bile bağıracağım: ‘Evrimin canı cehenneme, Çok yaşa Oto-yaratım!’”

(*) Özgün metinde Latince; Romalı devlet adamı Yaşlı Cato’nun “Savaş kendi kendisini besler” sözüne gönderme. Savaşta işgal edilen toprakların zenginliğinin savaşı sürdüren ordunun gereksinimlerini karşılamak amacıyla kullanılmasını ifade eder.

Çok öğretici olan bu hacimli yapıttan tanıtımımızı taçlandıracak alıntılar yaptık. Öğretici, çünkü bize kötülüğün cisimlenmesi diye bir şey olmadığını ve aynı zamanda diğerlerinin talihsizliğinin, mükemmelliğin doruğuna yükselen olumlu bir tanrı hediyesi olarak algılanması gerektiğini gösteriyor. Bu eleştirmen, teknoevrimin insanoğlu için varoluşsal bir kocakarı ilacı olarak tanımlanabileceğine inanmıyor, çünkü optimizasyon kıstasları onlar için evrensel örüntü olarak kabul edilmek açısından çok görecelidir (bu tıpkı, yanılmaz bir kutsal kurtuluş prosedürü kodunun deneycilik dilinde saklanmış olması gibidir). Her neyse, biz *Hata Olarak Uygarlık*'ı okura tavsiye ederiz, çünkü zamanının tipik bir örneği olarak, bu kitap bir gelecek çizmeye çalışıyor, gelecekbilimcilerin ve Klopper gibi düşün adamlarının birleşik çabalarına rağmen hâlâ karanlık olan bir gelecek.

Cezar Kouska

ve Namümkün Hayat Üzerine Namümkün Öngörü Üzerine

(2 Kitap, Statni Nakladatelstvi N.
Yayınevi, Prag)

Kitap kapağındaki yazarın adı Cezar Kouska olmasına rağmen, giriş bölümü Benedykt Kouska olarak imzalanmıştır. Baskı hatası, tashihteki bir gözden kaçma ya da anlaşılması mümkün olmayan başka bir durum sebebiyle mi? Ben şahsen Benedykt ismini tercih ediyorum; bu yüzden bundan sonra bu isimle devam edeceğim. Profesör B. Kouska'ya hayatımın en hoş saatlerinin bir kısmını borçluyum; bu saatleri eserini tetkik ederek geçirdim. Belirttiği görüşler Ortodoks bilimle tamamen çatışma içinde olmasına rağmen burada yetkin bir delilikten bahsettiğini ileri süremeyiz; ikisinin tam ortasında, ne gece ne de gündüz olan ara bölgede, mantık ile bağları gevşeyen akıl arasında yer alsa da, her ikisini de darmaduman edip saçmalığa doğru yol aldığını söyleyemeyiz.

Çünkü Profesör Kouska, karşılıklı dışlanmanın süregelenliği üzerine aşağıda ayrıntılanacak bir eser kaleme almıştır; ya doğa tarihinin üzerinde yükseldiği olasılık teorisi en son noktasına kadar yanlıştır ya da başta insan olmak üzere yaşayan

şeylerin dünyası hiç var olmamıştır. Profesör Kouska ileri bölümlerde, mesela ikinci kitapta, gelecekbilim eğer günün birinde bilinçdışı ya da bilinçli bir aldatma, boş bir gözbağcılık olmaktan çıkıp da bir gerçekliğe dönüşürse, o zaman bu bilim dalının olasılık hesabından kendine bir fayda sağlayamayacağını, ancak gene de tamamen bambaşka bir teoremin varlığına yani (Kouska'nın belirttiği üzere) "daha yüksek sıralı olayların aslında paralel olmayan uzay zaman sürekliliğinde grupların dağılımının taban tabana zıt aksiyomlara dayallığı teorisine" (bu alıntı, aynı zamanda, eseri okurken [özellikle teorik bölümlerde] ne kadar zorlanılabileceğini de göstermektedir) gereksinim duyacağını belirtir.

Benedykt Kouska çalışmasına, deneyci olasılık teorisinin ne kadar hatalı olduğunu göstererek başlar. Biz bir şeyi kesinlikle bilmediğimizde olasılık kavramını kullanırız. Ama bizim müphemiyetimiz ya tamamen öznel olabilir (neyin olageleceğini bilmiyoruz ama bir başkası biliyor olabilir) ya da nesnel olabilir (hiç kimse bilmez ve hiç kimsenin de bilmesi mümkün değildir). Öznel olasılık, bilgi yetersizliği için bir pusula görevi görür; hangi atın birinci geleceğinden habersizce ve kaç tane at olduğu üzerinden tahmin yürüterek (eğer dört tane varsa, her biri yarışı kazanmak için dörtte bir şansa sahiptir) eşya dolu bir odada görme kaybı olan birinin davrandığı gibi davranırım. Olasılık, tabiri caizse, kör birisi için bastondur. Eğer o kişi görebilseydi bastona ihtiyacı olmayacaktı ve eğer hangi atın en hızlı olduğunu bilseydim olasılık teorisine ihtiyaç duymayacaktım. Bilindiği gibi, öznel ve nesnel olasılık sorunu, bilim dünyasını iki tarafa bölmüştür. Bazıları yukarıdaki gibi sadece iki çeşit olasılığın olduğunu iddia eder, diğerleri ise, sadece öznel olasılığın olduğunu ileri sürer, çünkü ne olageleceğinden bağımsız tam bir bilgi sahibi olmamız mümkün değildir. Bu nedenle, bazıları gelecek olayların müphemiyetini bizim o olaylar hakkındaki bilgimizin kapısına yerleştirirken, diğerleri onu olaylar alanına koyar.

Meydana gelen şey, eğer gerçekten ve doğru bir şekilde olmuşsa, gerçekten de olmuştur. Profesör Kouska'nın iddiası da budur. Olasılık, sadece bir şeyin henüz gerçekleşmediği yerde olur. Bilim böyle buyurmaktadır. Ama herkes, havada birbirine denk gelen iki kurşun ateşlemiş olan iki düelloçuyu bilir, ya da birinin balık yerken altı yıl önce kazayla gemiden denize düşürdüğü yüzükle dişini kırmasını, hatta bir kuşatma sırasında, mutfak eşyası dükkânında, düşen şarapnel parçaları ile Çaykovski'nin si minör sonatının $\frac{3}{4}$ 'lük zamanda çalınmasını da, çünkü metal şarapnel parçacıkları irili ufaklı tencere ve tavalarla tam olarak kompozisyonun gerektirdiği gibi çarpmıştır. Bunlardan herhangi biri olmuştuysa, en imkân dışı başka şeyler de olabilir. Bilim, olayların birbirine bağlı olduğu bu ikili durumların, yani balığı yerken içinde kaybolan bir eşyanın bulunması ve ev eşyası satan dükkânın bombalanması ikililerinde, gerçekleşme olasılığının göz ardı edilebilir sıklıkta olduğunu söyler.

Ama Profesör Kouska, bilimin bize bir yöntemi dayattığını ileri sürer, kümeler hakkındaki bütün saçmalıklar aslında bütün bir kurgudur. Olasılık teorisi bize herhangi bir olay, belirli ve alışık olmadık derecede düşük olasılıklı bir olay için ne kadar beklememiz gerekeceğini ya da başka bir deyişle, az önce bahsettiğimiz kayda değer şeylerin meydana gelmesi için düelloyu kaç defa tekrar etmek gerektiğini, bir yüzüğü kaç defa kaybetmek gerektiğini ya da kap kacağa kaç kere ateş etmek gerektiğini genelde söyleyebilir. Bunlar boş laflardır, çünkü son derece imkânsız bir şeyi meydana getirmek için, devamlı seriyi temsil eden olaylar gerekli değildir. Eğer ben on tane bozuk parayı aynı anda atarsam, aynı anda on tane tura ya da on tane yazı gelme olasılığını ancak 796'da 1'dir, on yazı ya da on tura gelme olasılığını bire eşitlemek için 796 atışı artırmaya kesinlikle gerek yoktur. Atışlarımın, aynı anda on bozuk paranın geçmiş tüm atışlarını kapsayan bir deneyin devamı niteliğinde olduğunu daima ileri sürebilirim. Dünya tarihinin son beş bin yılında

böyle atışların aşırı sayıda yapılmış olması gerekeceğinden, bütün madeni paralarımın doğrudan ya tura ya da yazı gelmesini beklemem gerekir. Bu arada der, Profesör Kouska, siz de deneyin ve bu önerme üzerine beklentilerinizi inşa edin! Bilimsel bakış açısı göz önüne alındığında bu önerme tamamen doğrudur, birinin madeni paralarını durmaksızın havaya atmasının ya da onları molada kneidlach^(*) yemek için bir kenara koymasının ya da köşedeki barda bir içki içmeye gitmesinin veya herhangi başka bir şey yapmasının (tam da bu nedenle) parayı atan kişinin hep aynı kişi olmamasının, her seferinde farklı birinin olmasının, tüm atışların bir günde değil de bir yılda, yılın her haftasında gerçekleşmesinin olasılık dağılımında en ufak etkisi ya da ilgisi yoktur; böylelikle on madeni parayı koyun postunda oturan Fenikelilerin atmasının ya da Troya'yı yaktıktan sonra Yunanlıların atmasının veya Sezarlar zamanındaki Romalı pezevenkler tarafından atılmasının veya Galyalıların veya Cermenlerin ya da Ostrogotların veya Tatarların ya da tutsaklarını İstanbul'a götüren Türklerin veya Galata'daki halı tüccarlarının ya da Haçlı Seferi sırasında çocuk ticareti yapan tüccarların veya Aslan Yürekli Richard'ın veya Robespierre'in ya da diğer birkaç on bin düzine kumarbazın atmış olması tamamen önemsizdir ve sonuç olarak parayı atarken olasılık kümesinin fazlaca geniş olduğunu ve aynı anda on yazı ya da on tura gelme şansının emin bir şekilde çok büyük olduğunu düşünebiliriz! Sadece deneyin ve atın, der Profesör Kouska, kullandıkları yöntemin yanlışlığını yüzlerine vururken kaçamayacak biçimde bilgiç fizikçileri ya da diğer olasılık kuramcılarını dirseklerinden sıkıca yakalayarak. Sadece deneyin ve göreceksiniz ki, bundan bir zarar görmeyeceksiniz.

Daha sonra Profesör Kouska, hipotetik fenomenlerle ilgisi olmayan ama kendi biyografisinin önemli bir parçasını oluşturan çok geniş kapsamlı bir düşünce deneyine girişir. Burada,

(*) Yahudilerin geleneksel et yemeklerinden biri.

bu analizin ilginç bölümlerinden bazılarını kısaltarak tekrar ediyoruz.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, bir ordu doktoru, hemşirenin birini ameliyatın ortasında yanlışlıkla ameliyathaneye girdiği için kovar. Hemşire, hastaneyi daha iyi tanıyor olsaydı ameliyathanenin kapısıyla ilkyardım odasının kapısını karıştırmayacak ve ameliyathaneye girmeyecek, cerrah da onu kovmayacaktı; eğer doktor kadını kovmamış olsaydı, üstü olan alay doktorunun ilgisi bu hanımefendiye (çünkü aslında kadın gönüllü hemşirelik yapan bir sosyete genç kızıydı) bu derece kaba davranışı gösteren doktora yönelmeyecek, üstünün ilgisi kendisine yönelmemiş olsa genç cerrah hemşireye gidip özür dilemeyi görev addetmeyecek, bu nedenle bir kafeye götürüp, ona âşık olmayacak, sonra evlenmeyecek ve Profesör Benedykt Kouska da bu çiftin çocuğu olarak dünyaya gelemeyecekti.

Buradan, Profesör Kouska'nın (Analitik Felsefe bölümü başkanı olarak değil, yeni doğmuş biri olarak) dünyaya gelme olasılığının hemşirenin o belirli yılda, ayda, günde ve saatte kapıları karıştırmaya ya da karıştırmama olasılığı tarafından belirlenmiş olduğu gerçeği apaçık meydana çıkıyor. Ama aslında kesinlikle o şekilde olmadı. Genç cerrah Kouska'nın o gün planlanmış hiçbir ameliyatı yoktu; fakat çamaşırlarını çamaşırhaneden teyzesine götürmek isteyen okul arkadaşı Doktor Popichal, teyzesinin evine girdiğinde merdiven boşluğunun üzerindeki lambanın atmış sigorta nedeni ile çalışmaması yüzünden üçüncü basamaktan düştü ve ayak bileğini kırdı, bu nedenle Kouska'nın ameliyata girme zorunluluğu ortaya çıktı. Eğer sigorta atmamış olsaydı Popichal bileğini kırmayacaktı, ameliyathanede Kouska değil Popichal cerrah olarak bulunacak ve nezaketiyle bilinen bu kişi de, yanlışlıkla ameliyathaneye giren hemşireyi odadan çıkarmak için sert bir dil kullanmayacaktı ve eğer hemşireye hakaret etmemiş olsaydı onunla yüz yüze görüşmek için özel bir randevu ayarlamaya ihtiyaç duymayacaktı, ama yüz yüze görüşme olsun ya da olmasın, her

durumda kesin olarak Popichal ve hemşirenin olası birleşmelerinin meyvesi Benedykt Kouska olmayacak ama bu dünyaya nasıl gelmiş olduğu bu çalışmayı asla ilgilendirmeyen tamamen farklı birisi olacaktı.

Bu dünyada var olan karmaşık durumların farkında olan profesyonel istatistikçiler, sıklıkla birinin bu dünyaya gelmesi gibi olaylar zincirinin olasılık hesaplarıyla uğraşmak zorunda olmaktan genelde sıyrılmayı başarırlar. Onlar, sizi başlarından savmak için bu durumun rastgelimsel kümesel zincirlerin dallanmış köklerinin büyük sayılar teorisi uyarınca yol açtığı bir tesadüf olduğunu ve sonuç olarak belirli bir yumurtanın belirli bir spermle birleştiği uzay-zaman noktasının soyut olsa da prensipte belirlenebileceğini, ancak gerçekte tam tersi olarak hiç kimsenin bu kadar etkin bir güç bilgisini (Y özelliklerine sahip X kişinin hangi olasılıkla doğacak olması ya da diğer deyişle Y özelliklerine sahip belli bir bireyin tam bir kesinlikle dünyaya gelecek olması kesinleşmeden önce insanların ne kadar üremesi gerektiğini) kimsenin bir araya getiremeyeceğini, tüm söylenebileceğin bu olduğunu, herkesi kapsayacak bir öngörünün uygulamalı formülünün uygulanabilir olamayacağını söyleyecektir. Ancak buradaki imkânsızlık sadece teknik bir konudur, bir temel değildir; imkânsızlık, bilgi toplama zorluğundan kaynaklanmaktadır, böyle bilgilerin dünyada (ne konuştuklarını duymak gerek şimdi) bulunmadığından değil. Profesör Benedykt Kouska'nın zımbalamaya ve açığa çıkarmaya niyetlendiği şey istatistiksel bilimin bu yalanıdır.

Bilindiği gibi, Profesör Kouska'nın doğabilmiş olması meselesi kendini sadece "doğru kapı, yanlış kapı" seçeneklerine düşürmez. Biri onun doğum şansını sadece bir tesadüfle ilişkilendiremez, birçok tesadüfle ilişkilendirilmesi gerekir: Hemşirenin başka hastaneye değil de o hastaneye gönderilmiş olması; başlığının gölgesinde kalan, ancak uzaktan Mona Lisa'nın gülümsemesine benzeyen gülümsemesi, aynı zamanda Saraybosna'da vurulan Arşidük Ferdinand'ı da tesadüfe dâhil etmek

gerekir, çünkü o vurulmasaydı savaş çıkmayacak ve eğer savaş çıkmamış olsaydı genç hanım hemşire olmayacak, üstelik genç kadın Olomouc'tan geldiği ve cerrah da Moravska Ostravalı olduğu için, büyük bir olasılıkla ne bir hastanede ne de başka bir yerde asla karşılaşamayacaklardı. Bu yüzden Arşidüke ateş etmenin genel balistik teorisi hesaba katılmalı ve Arşidükün vurulması otomobilinin hareketine bağlı olduğundan 1914 yılının otomobil modellerinin kinematik teorisi de suikastçının psikolojisinin yanı sıra dikkate alınmalıdır, çünkü o Sırp'ın yerinde olan herhangi başka biri Arşidüke ateş etmeyecek, ateş etmiş olsa bile, belki elleri heyecandan titrediği için isabet ettiremeyecekti; işte bu nedenle Sırp'ın keskin bir gözü olması ve elinin titrememesinin Profesör Kouska'nın doğmasının olasılık dağılımı üzerine etkisi vardır. 1914 yazındaki Avrupa'nın politik durumunu da ihmal etmemek gerek tabii.

Ama bu evlilik ne o yıl ne de genç çiftin iyice kaynaştıkları 1915'de cerrah Przemysl kalesine görevlendirildiği için olamadı. Bu yerden sonra doktor, ailesinin maddi sıkıntıları nedeni ile kendisine eş olarak seçtikleri Marika'nın yaşadığı Lviv'e seyahat etti. Fakat Samsonov'un taarruzu ve güney kanattaki Rus güçlerinin hareketinin bir sonucu olarak Przemysl kuşatıldı ve kısa süre içinde kale düşünce, Lviv'deki nişanlısına kavuşmayı bekleyen cerrah, Rusların eline esir düştü. Artık hemşireyi, nişanlandığı kadından çok daha iyi hatırlamaktaydı, çünkü hemşire sadece güzel değildi, aynı zamanda *Sleep, Love, in Thy Bed of Flowers* şarkısını ses telleri üzerinde alınmamış bir polipi ve bu nedenle daimi bir ses kısıklığı olan Marika'dan çok daha tatlı söyleyen biriydi. Aslında Marika 1914'de ses tellerini aldırma için ameliyata girecekti, ancak ses tellerinin alınmasının gerekli olduğunu düşünen kulak burun boğaz uzmanı Lviv kumarhanesinde çok para kaybettiği ve namus borcunu (o bir subaydı) ödeyemez durumda kaldığı için kendini başından vurmak yerine alaya ait kasayı soymuş ve İtalya'ya gitmişti; bu olay Marika'nın kulak burun boğaz uzmanlarına karşı bü-

yük bir antipati duymasına neden oldu, kız başka bir ameliyata karar vermeden önce nişanlandı ve nişanlı biri olarak *Sleep, Love, in Thy Bed of Flowers* şarkısını söylemek zorunda kaldı, onun şarkısı ya da daha ziyadesiyle Praglı hemşirenin saf ses tonuna tamamen zıt boğuk ve hırıltılı sesi, doktor-tutsak Kouska'nın zihninde hemşirenin nişanlısının hayali üzerinde itibar kazanmasına neden oldu. Böylece 1919'da Prag'a dönerken önceki nişanlısına uğramayı bile düşünmedi ama hemen, evlenme hasreti çeken hemşirenin evine gitti.

Fakat hemşirenin dört farklı âşığı vardı; dördü de evlenme teklif etmişti, üstelik Kouska ile onun arasında Kouska'nın esirken attığı kartpostallardan başka elle tutulur bir şey yoktu ve askeri sansürün kaşeleriyle kirletilmiş bu kartpostalların da kızın kalbindeki duyguları alevlendirmesi beklenemezdi. Ancak kızın ilk ciddi talibi olan Hamuras, uçağın dümen pedalını ayaklarıyla hareket ettirdiğinde hep fıtık olan, bu nedenle uçuş yapmayan bir pilottu; o günlerde uçağın dümen pedalını hareket ettirmek çok zordu, ne de olsa havacılıkta çok ilkel bir dönemdi. Hamuras bir kere fıtık nedeni ile ameliyat edilmiş olsa da ameliyat başarısız olmuş, fıtık nüksetmiş, nüksetmesine de ameliyatı yapan doktorun katgüt dikişlerde bir hata yapması yol açmıştı; ancak hemşire, uçmak yerine zamanını ya hastanenin bekleme salonunda oturarak ya da gerçek bir savaş öncesi fıtık bağı bulmak için gazete reklamlarını tarayarak geçiren (ki Hamuras, böyle bir fıtık bağının tekrar uçmasını sağlayabileceğini düşünmekteyse de savaştan dolayı iyi bir fıtık bağı temin etmek mümkün değildi) böyle bir pilotla evlenmekten utanmaktaydı.

Biri bu noktada Profesör Kouska'nın "olması ya da olmasının" genel olarak havacılık tarihiyle ve bilhassa Avusturya-Macaristan ordusu tarafından kullanılan uçak modelleriyle bağlantısı olduğunu not etmelidir. Özellikle Profesör Kouska'nın doğumu, 1911'de Avusturya-Macaristan hükümetinin açtığı ihaleyi, dümen pedallarının yönetilmesi zor tek ka-

natlı uçaklar yapan Wiener-Neustadt'da bir şirketin kazanmasından doğrudan etkilenmiştir. İhale süresi boyunca, bir Fransız firması olan Antoinette, söz konusu şirket ve bayisi olduğu uçaklarla (ki bir Amerikan firması olan Farman'ın mallarıdır) çok sıkı rekabet etti. Fransız firmasının büyük bir şansı vardı, İmparatorluk Ordusu tümgenerallerinden Prchl, aynı zamanda çocuklarının mürebbiyesi olan Fransız bir metresi olduğu ve Fransız olan tüm şeylere karşı duyduğu gizli sevdası nedeni ile Fransız şirketinin ağır basması için çaba gösterecek, bu durum da şans dağılımını değiştirecekti. Fransız makinesi kolayca çıkarılabilir kumanda çubuğuna sahip bir dümen kanadıyla ok biçimli kanatçıkları olan çift kanatlı bir uçaktı; bu çubuk, hemşirenin kendisiyle evlenmesine engel olacak sorununu Hamuras'ın hiç yaşamamasını sağlayabilirdi. Ancak bu çift kanatlı uçak çalıştırılması zor bir egzoz çekicine sahipti ve Hamuras'ın çok hassas omuzları olması, onu en fazla imza atarken (ki tam adı Alfred von Messen-Weydeneck zu Oryola und Münnesacks, Baron Hamuras) yoracak Schriebkrampf^(*) illetine tutulmasına neden olabilirdi. Bu yüzden fitik olmasa bile Hamuras, zayıf kolları nedeni ile hemşirenin gözünde cazibesini kaybedebilirdi.

Ama bir operet oyuncusu olan beş para etmez bir tenor aniden mürebbiyenin yoluna çıkıp, aynı hızla ona bir bebek verince, Korgeneral Prchl mürebbiyeyi hemen kapı dışarı etti ve Fransız olan tüm şeylere karşı ilgisini kaybetti; ve ordu Wiener-Neustadt'daki şirketin üreteceği Farman uçaklarını tercih etti. Bu tenor ile mürebbiye, mürebbiye Korgeneral Prchl'nin büyük kızlarıyla (en küçük kız zatürreydi, bu yüzden diğer çocukları hasta olan kızıdan uzak tutmaya çalışıyorlardı) Ring'e gittiğinde tanıştı ve eğer Prchl'in aşçısının ahbabı olan, sigara odasına kahve taşıyan ve sabahları aşçının kapısında bitiveren adam zatürre'ye sebep olmasaydı hastalık olmayacak, çocuklar

(*) Özgün metinde Almanca: Yazar krampı olarak da bilinen ortopedik rahatsızlık.

Ring'e götürülmeyecek, tenorla tanışılmayacak, ihanet olmayacaktı; ve bu nedenle Antoinette de en sonunda ihaleden galip çıkacaktı. Ancak Hamuras sonuç olarak reddedildi, Kraliyet müteahhidinin kızıyla evlendi ve ondan üç çocuğu oldu, çocuklardan biri yapılırken fıtığı yoktu.

Hemşirenin ikinci talibi olan Binbaşı Misnia'nınsa hiçbir sorunu yoktu fakat İtalyan cephesine gitti ve romatizma olarak döndü (bu kışın, Alplerde oldu). Terk edilmesinin sebebine gelince, farklı açıklamalar mevcut; binbaşı bir saunadaydı, .22 kalibrelik bir bomba yapıya isabet etti, binbaşı çığlıklar atarak doğruca kara fırladı, söylediklerine göre kar romatizmasına iyi gelse de, zatürreye yakalandı. Fakat Profesör Fleming penisilini 1941'de değil de 1910'da bulmuş olsaydı, o zaman Misnia zatürreden kurtulabilecek ve Prag'a iyileşmiş biri olarak dönecekti, böylece Profesör Kouska'nın dünyaya gelme olasılığını çok düşürmüştü olacaktı. Bu nedenle antibakteriyel ilaç alanındaki buluşların takvimi B. Kouska'nın doğuşunda büyük bir rol oynamıştır.

Üçüncü âşığı ise saygıdeğer bir toptancıydı ama genç hanım onunla ilgilenmiyordu. Dördüncüsü kesinlikle onunla evlenmek üzereydi, ancak bir bira nedeni ile başarılı olamadı. Bu son talibinin dağlar kadar borcu vardı ve borcunu çeyizle kapatmayı ummaktaydı; aşırı derecede inişli çıkışlı bir geçmişi de cabası. Aile, genç hanım ve talibini de alarak bir Kızıl Haç piyangosuna gitmişti, öğle yemeği için Macar usulü dana sarma servis edildiğinde genç hanımın babası dehşet bir susuzluk yaşadı, bu nedenle hep birlikte askeri bandoyu dinledikleri yerden ayrılıp bir bira içmeye yollandı, yolda piyango alanından ayrılan eski bir okul arkadaşına rastladı, eğer bira içmeye çıkmamış olsaydı bir araya gelmeyecekleri kesindi; baldızı aracılığıyla genç kadının âşığının bütün geçmişini bilen okul arkadaşı, kızın babasına her şeyi bütün ayrıntılarıyla anlatmaya bir beis duymadı. Hikâyeyi biraz süslemiş olduğu da aşikâr gerçi ama ne olursa olsun kızın babası çok tedirgin döndü ve

resmi olarak gerçekleşmemiş nişan dışındaki her şey geri dönülmez bir şekilde bozuldu. Baba Macar usulü dana sarmasını henüz yememiş olsaydı susamayacak, bira almaya gitmeyecek, eski okul arkadaşıyla karşılaşmayacak, kızının talibinin borçlarını öğrenmeyecek, nişan onaylanacak, savaş zamanı bir nişan olarak kabul edileceğinden peşinden hemen evlenmelerine kimse sesini çıkarmayacaktı. 19 Mayıs 1916'da dana sarmada fazlaca kullanılmış olan kırmızıbiber, Profesör B. Kouska'nın hayata gözünü açmasına sebep oldu.

Cerrah Kouska ise tabur doktoru rütbesiyle esaretten dönmüş ve kur listesine girmeye muvaffak olmuştu. Şom ağızlılar ona önceki taliplerden, özellikle genç hanımın savaş esirinin kartpostallarını cevapladığı sırada aralarında merhabadan öte bir yakınlık olan merhum Binbaşı Misnia'dan (huzur içinde yatsın!) bahsettiler. Yaratılış özelliği olan aceleciliği nedeni ile cerrah Kouska yaptığı nişanı bozmaya hazırdı, özellikle genç hanımın Misnia'ya yazdığı birkaç mektubu (ki onların Prag'daki hain insanların eline nasıl ulaşmış olduklarını ancak tanrı bilebilir) ve bunların yanı sıra Kouska'nın genç hanım tarafından yedekte bekletilen bir stepne olduğunu bildiren isimsiz mektubu okuduktan sonra. Ancak cerrah, hiçbir işi layıkıyla beceremeyen ve aslen bir hovarda olan babası çocukluğunda onunla hiç ilgilenmediği için asıl babalık görevini üstlenmiş büyükbabası ile konuştuktan sonra nişanı bozmaktan vazgeçti. Olağanın dışında ileri görüşlü yaşlı bir adam olan büyükbaba, genç bir hanımın aklının çelinebileceğini normal karşılıyor, özellikle üniforma giyen bir kişinin bu başı nasıl döndürebileceğini iyi biliyor ve kendi başına da her an gelebilecek ölümün bu suçu temizlemiş olduğuna inanıyordu.

Kouska genç hanımla evlendi. Ancak büyükbabası başka bir mezhepten ya da bu eski liberal 80 yaşına varmadan ölmüş olsaydı, büyük ihtimalle bu evlilik gerçekleşemeyecekti. Büyükbaba, işin doğrusu, oldukça sağlıklı bir hayat sürmüştü ve Rahip Kneipp tarafından önerilen su tedavisini katı bir şekilde

uygulamıştı; ancak gene de büyükbabanın ömrünü uzatan şu her sabah aldığı buz gibi duşun, Profesör B. Kouska'nın dünyaya geliş şansını ne kadar arttırdığını hesaplamak imkânsızdır. Cerrah Kouska'nın babasının, azılı bir kadın düşmanı olarak, adı dillere düşmüş bu hanımın tarafında olması kesinlikle beklenmezdi, ancak Bay Serge Mdivani'yle tanışmış ve onun sekreterliğini kabul etmiş olmakla oğlunun üstünde hiçbir etkisi kalmamıştı. Mdivani'nin sekreteri olan adam onunla Monte Carlo'ya gitmiş ve orada dul bir kontes tarafından kendisine öğretilen rulette kasayı iflas ettirme yöntemine inanarak dönmüştü; bu yöntem yüzünden tüm servetini kaybeden adam vesayet altına alınmış, oğlunun velayetini de kendi öz babasına bırakmak zorunda kalmıştı. Gene de cerrahın babası kumar denen şeytana boyun eğmemiş olsaydı, babası onu evlatlıktan reddetmeyecek (tekrar Profesör Kouska'nın doğuşuna gelirsek) Profesör de hiç doğmamış olacaktı.

Profesörün doğum terazisinde ağır basan faktör Bay Serge ve Sergius Mdivani'ydi. Bosna'daki arazisinden, karısından ve kayınvalidesinden bıkan Mdivani, Kouska'yı (cerrahın babası) sekreteri olarak tutmuş ve onunla engin denizlere açılmıştı. Baba Kouska birçok yabancı dil bilen, dünyevi zevkleri tanıyan bir adamken; isminin aksine Mdivani Hırvatçadan başka bir dil bilmiyordu. Ancak gençliğinde Bay Mdivani babası tarafından daha iyi bakılmış olsa ve oda hizmetçilerinin peşinden koşmak yerine yabancı dil öğrenseydi, bir tercümana ihtiyacı olmayacak ve Kouska'nın babasıyla denizlere açılmayacaktı. Böylece Kouska'nın babası da Monte Carlo'dan bir kumarbaz olarak dönmeyecek ve babası tarafından lanetlenip reddedilmeyecekti. Cerrahı çocuğu olarak kanatları altına alamayan büyükbaba Kouska da ona liberal prensipler aşılayamayacak, cerrah genç kadınla birlikte olamayacak ve bir kez daha Profesör Benedykt Kouska bu dünyaya hiç gelmemiş olacaktı. Bay Mdivani'nin babasının oğlunun yabancı dil eğitimi ve gelişimi ile ilgilenmemesinin nedeni, çocuğun babasına kilisedeki bir

ruhani lideri hatırlatıyor olması ve Bay Mdivani'nin babasının küçük Sergius'un gerçek babasının o ruhani lider olduğundan şüphelenmesiydi. Sonuçta küçük Sergius'a karşı bilinçdışında bir hoşnutsuzluk hisseden baba oğlunu ihmal etti ve bu ihmalden dolayı da Sergius bilmesi gereken dilleri öğrenemedi.

Oğlanın babasının kimliği hakkındaki sorun aslında karışık, çünkü küçük Sergius'un annesi bile çocuğun babasının bu adam mı yoksa başka bir papaz mı olduğundan şüphe duymaktaydı. Kadın çocuğun hangi adamdan olduğunu kesin olarak bilemiyordu, çünkü doğmamış çocuğu etkileyebilecek kem gözlerin varlığına inanıyordu. Kem gözlere inanma nedeni, tüm olaylar hakkında örnek aldığı otoritenin Çingene büyükannesi olmasıydı. Belirtmek gerekir ki, şu anda küçük Sergius Mdivani'nin annesinin büyükannesi ile Profesör Benedykt Kouska'nın doğum ihtimali arasındaki ilişkiden bahsetmekteyiz. Mdivani 1861, annesi 1832 ve Çingene büyükanne 1798 yılında doğmuştu. Yani, Bosna Hersek'te XVIII. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan olaylar, diğer bir deyişle Profesör Kouska doğmadan 130 yıl önce onun dünyaya geliş ihtimali üzerinde gerçek bir etki yapmıştı. Ayrıca, Çingene büyükannenin de tamamen etkisiz olduğu söylenemez. Büyükanne, özellikle Yugoslavya o dönemde Türk hâkimiyeti altındayken Ortodoks bir Hırvat ile evlenmek istememişti. Böyle bir durumda bir gâvurla evlenmek onun için hiç de hoş olmayacaktı. Ancak Çingene büyükannenin kendisinden çok daha yaşlı bir amcası vardı ve bu adam Napolyon'un ordusunda savaşmış ve söylenenlere göre, Büyük Ordu'yla birlikte Moskova önlerindeki yenilgiden canını kurtarmayı bilmişti. Her halükârda, Fransız İmparatoru emrindeki askerliğinden terhis olup eve döndüğünde din ve mezhep ayrılıklarının çok önemli olmadığını anlamıştı. Savaşta gördüğü farklılıklardan dolayı, yeğenini her ne kadar bir gâvur olsa da iyi ve yakışıklı bir genç olan bu Hırvat ile evlenmesi için teşvik etti. Bir Hırvat ile evlenen Bay Mdivani'nin annesinin büyükannesi, Profesör Kouska'nın do-

ğum ihtimalinin artmasını sağladı. Aynı şekilde Napolyon'un İtalya seferi sırasında bir koyun üreticisi olan efendisi tarafından koyun derisi paltoların ticareti için yollandığı Alpler bölgesinde bulunan amcanın da katkısını unutmamak gerekir. Kraliyet Muhafızları'nın dağlarda gezen kolluk güçleri tarafından pusuya düşürülen adama asker ya da tutsak olmaktan birini seçme hakkı tanınmış, adam silah kuşanmayı tercih etmişti. Eğer Çingene amcanın efendisi koyun yetiştirmeseydi ya da koyun yetiştirmiş olsa bile İtalya'da çokça talep edilen koyun derisinden paltolar yapmamış olsaydı ve efendisi amcayı paltolarla İtalya'ya göndermemiş olsaydı, dağda gezen birlikler onu yakalayamazlardı. Böylelikle Avrupa boyunca savaşmamış olan amcanın muhafazakâr düşünceleri değişmez ve yeğenini bu Hırvat adamla evlenmesi için teşvik edemezdi. Yani küçük Sergius'un annesinin Çingene bir anneannesi olmazdı ve sonuç olarak kem gözlerin doğmamış bebekleri etkilediğine ve kilisede görevli bir papazın sadece izleyerek ve kilise mihrabından tok sesiyle şarkı söyleyerek bir çocuk sahibi olabileceğine inanmazdı. Yani kadının bilinci tamamen açık olur ve kocasından korkmayacağından kendini ihanet suçlamalarına karşı savunabilir, kocası da küçük Sergius'un bakışlarında hiçbir kötülük görmediği için çocuğun eğitimiyle ilgilenebilir, Sergius yabancı dil öğrendiği için bir çevirmene ihtiyaç duymaz ve cerrah Kouska'nın babası onunla engin denizlere çıkmaz, bir kumarbaz ve işe yaramaz biri haline gelmez, (bir kadın düşmanı olarak) cerrah oğulun babası oğluna genç hanımı Binbaşı Misnia (huzur içinde yatsın) ile oynadığı için başından savmasını söyler ve sonuçta bu dünyada Profesör B. Kouska diye biri olmazdı.

Şimdi biraz daha dikkatli gözlemleyin. Bu zamana kadar Profesör Kouska'nın doğum ihtimalini her iki bilinçli ebeveynin de var olmasına dayanarak inceledik ve bu doğumun ihtimalini sadece çok küçük ama kesinlikle geçerli olan, Profesör Kouska'nın anne ve babasının davranışlarındaki değişikliklere indirgedik. Bu davranış değişiklikleri üçüncü kişilerin (General

Samsonov, Çingene büyükanne, Mdivani'nin annesi, Baron Hamuras, Fransız âşığı General Prchl, İmparator I. Franz Joseph, Arşidük Ferdinand, Wright kardeşler, Baron'un fıtığını tedavi eden cerrah, Marika'nın kulak burun boğaz doktoru gibi...) hareket ve kararlarından kaynaklanır. Ancak, aynı türde bir analiz, cerrah Kouska ile evlenen genç hemşirenin ya da bu cerrahın kendisinin dünyaya gelişi için de kesinlikle yapılabilir. Bu genç hanım ve cerrahın dünyaya gelmesinde olduğu gibi, milyarlar ve hatta trilyonlarca sonuç meydana gelebilir. Benzer bir şekilde, sayılamayacak kadar çok olay bu kişilerin anne ve babaları, büyükanne ve babalar ve hatta büyük büyükanne ve babalarının dünyaya gelmelerine bağlıdır. Örneğin, terzi Vlastimil Kouska 1673'te doğmuş olmasaydı, onun oğlu, torunu ya da torununun torunu ya da cerrah Kouska'nın büyük büyük babası ya da cerrah Kouska'nın kendisi ve tabii ki Profesör Benedykt de dünyaya gelmemiş olacaktı.

Ancak aynı mantık Kouska'nın ve hemşirenin henüz tam anlamıyla insan sayılamayacak, ağaçlarda yaşayıp dört ayak üzerinde gezinerek aşağı neolitik çağda bir yaşam başlatan ataları için de geçerlidir. İlk Paleo Pithecanthropus bu dört ayak üzerinde gezenlerden birini yakalayıp, onun ilgilenilmesi gereken bir dişi olduğunu anlayıp, bugün yerinde Prag'daki Küçük Mahalle'nin bulunduğu bir okaliptüs ağacının altında bu ilgisini esirgmeden gösterdi. Bu zampara Paleo Pithecanthropus ve dört ayak üzerinde gezen insansı yaratığın kromozomlarının karışmasının bir sonucu olarak, türler arası bir eşeyli üreme meydana geldi. Bu soy arasında gelişen ve bir sonraki otuz bin kuşak boyunca iletilen bağlantı bu genç hemşire hanımın simasını belirledi ve genç cerrah Kouska'yı etkileyip Leonardo'nun tuvalindeki Mona Lisa'yı hafifçe andıran gülümsemesini oluşturdu. Ancak aynı okaliptüs dört metre daha uzakta da büyüyebilir ve peşine düşen Paleo Pithecanthropus'tan kaçmaya çalışan, dört ayak üzerinde gezen bu dişi varlık, ağacın kalın ve etrafa yayılmış olan köklerine takılmadan ağacın te-

pesine güçlükle tırmanarak hamile kalmaktan kurtulmuş olabilirdi. Eğer hamile kalmamış olsaydı, olaylar biraz daha farklı gerçekleşir, Hannibal'ın Alpleri geçişi, Yüzyıl Savaşları, Türklerin Bosna Hersek'i ele geçirmesi, Napolyon'un Moskova seferi ve bunun gibi birkaç yüz trilyon olay, ufak değişikliklerle, zeki Profesör Benedykt Kouska'nın hiç doğmamış olacağı bir durumu da meydana getirebilirdi. Görebileceğimiz gibi, Benedykt Kouska'nın varoluş ihtimali, yaklaşık 349.000 yıl önce, bugünkü modern Prag'ın olduğu yerde büyüyen tüm okalıptüs ağaçlarının dağılımını da içinde barındırır. Bu okalıptüs ağaçlarının orada büyüme nedeni ise kılıç dişli kaplanlardan kaçan g ten düşmüş büyük mamut sürülerinin okalıptüs çiçeklerini yemesi ve çektikleri hazımsızlık nedeni ile (buna çiçeklerin damaklarını yakması yol açmıştı) Vltava'dan çokça su içmeleri ydi. O zamanlarda da m şhil etkisine sahip bu su, mamutların içlerindeki her şeyi çıkarmalarına neden olmuştu. Bu sayede daha önce hiç okalıptüs olmayan bir yere okalıptüs tohumları ekilmiş oldu. Ancak bu su, Vltava'nın dağlardan gelen kollarıyla sülfürlü hale gelmeseydi mamutlar onunla iyileşemeyecekler ve bugün Prag olan alanda okalıptüs yetişmesine sebep olmayacaklardı. Bunun sonucu olarak da ilkel dişi varlık Paleo Pithecantropus ile birlikteliğinden sonra üreyerek yayılamayacak ve genç cerrahı etkileyen Mona Lisa gülümsemesine sahip bu genç hanımın siması da var olmayacaktı, yani, mamutlar sürgün olmasaydı Profesör Benedykt Kouska dünyaya geleme-yebilirdi. Ayrıca, Vltava suyunun Milattan önce yaklaşık iki buçuk milyon yıl boyunca sülfürizasyon geçirdiğini, Tetra Dağlarının merkezinin yükselmesine sebep olan tektonik oluşumlarda bulunan esas jeosenklinal yer değişimlerini ve bu oluşumların Aşağı Jura ağı'ndaki katmanlard n sülfür gazlarının salınmasını sağladığını da unutmamak gerekir. Çünkü Dinar Alpleri bölgesinde, milyon tonluk kütleye sahip bir meteor çarpması sonucunda bir deprem olmuştu. Ancak Leonids kümesinden gelen bu meteor tam Dinar Alplerine değil de onun

biraz daha ilerisine düşmüş olsaydı buradaki jeosenklinal tabaka kırılmayacak, sülfür gazı havaya kadar ulaşamayacak, Vltava nehrine karışamayacak ve nehir de mamutların yediklerini çıkarmalarına sebep olmayacaktı. Buradan da gördüğümüz üzere, 2,5 milyon yıl önce Dinar Alplerine düşen bir meteor olmasaydı, Profesör Kouska doğmamış olacaktı.

Profesör Kouska, bazı insanların bu iddiadan çıkarabilecekleri yanlış sonuçlara da dikkat çeker. Bu insanlar, şu ana kadar ifade edilen her şeyden, tüm evrenin doğası gereği Profesör Kouska'nın doğması için ayarlanıp çalıştırılan bir makine olduğunu sonucuna ulaşmış olabilirler. Tabii ki bu tamamen saçmalık. Şöyle bir düşünelim, yaratılışından milyarlarca yıl önce, bir araştırmacı Dünya'nın meydana gelme ihtimalini hesaplamak istesin. Gezegeni meydana getiren girdabın Dünya'nın geleceği için neler getireceğini tam olarak tahmin edemezdi. Ne Dünya'nın gelecekteki kütlesini ne de onun kimyasal yapısını hiçbir kesinlikte hesaplayamazdı. Yine de astrofizik bilgisine, yerçekimi ve yıldız yapısı teorilerine aşinalığına dayanarak, Güneş'in bir gezegenler ailesi olacağını ve bu ailenin içinde merkezden sayınca 3 numaralı gezegenin onun etrafında döneceğini, yine aynı gezegenin adının Dünya olarak nitelendirilebileceğini tahmin edebilirdi. Ancak durum onun tahmininden biraz daha farklı gözüküyordu, çünkü Dünya'dan on milyar ton daha ağır olan ya da bir tane büyük yerine iki tane küçük uydusu olan ya da karalardan daha çok sularla kaplı olan bir gezegen de pekâlâ Dünya olabilirdi.

Diğer yandan, herhangi bir kişi, Profesör Kouska Milattan bir buçuk milyon yıl önce doğmuş olsaydı, iki ayaklı bir keseli hayvan ya da sarı tenli bir kadın ya da bir Budist rahip olarak doğmuş olabileceğini de ileri sürebilirdi; tabii bu kesinlikle Profesör Kouska olmazdı, her ne kadar hâlâ bir insan olsa da. Güneş, gezegenler, bulutlar, kayalar gibi nesneler hiç özgün olmasalar da yaşayan tüm canlılar özgün ve eşsizdir ve her bir insan, hep olduğu gibi, piyangoda birincilik ödülüdür; öyle

bir ödüldür ki, kazanma olasılığı trilyon milyar milyon kez on üzeri üç yüz üçe birdir. Öyleyse neden her gün kendimizin ya da bir başkasının astronomik olarak küçücük olsa bile dünyaya geliş olasılığını düşünüyoruz? Profesör Kouska, bu soruyu en olmadık durumlarda bile böyle bir olasılık gerçekleşirse gerçekleşmiş olacağı için, diye cevaplıyor. Ayrıca, sıradan bir piyangoda çok sayıda kaybeden ama sadece bir kazanan bile görürüz; ancak varoluş piyangosunda kaybeden biletler hiçbir yerde görülmez. “Var olma piyangosunu kaybetme olasılığı görünmezdir!” diye belirtiyor Profesör Kouska. Çünkü doğmama ihtimalinize karşı bir çekilişte henüz doğmayacağı söylenen kişinin doğmayacağını ileri sürmek olası değildir. Artık yazarın I. Kitap, 619. sayfa ve 24. satırından bir alıntı yapabiliriz (*Namümkiin Hayat Üzerine*):

Bazı insanların dünyaya gelişleri, gerek anne ve gerekse babalarının aileleri tarafından çok daha önceden yapılmış anlaşmaların bir sonucu olabilir, yani bu kişinin gelecekteki babası ve annesi daha çocukken birbirinin kaderi olurlar. Böyle bir evliliğin çocuğu olarak dünyaya gözlerini açan bir adam, anne ve babasının birlikteliğinin, büyük savaş harekâtlarının yol açtığı göç dalgası sırasında babasının annesini ikna etmesi ya da Napolyon’un süvari erlerinin Brezina’dan kaçarken köyün yamacındaki çeşmeden sadece bir testi su değil, annesinin bekâretini alması olduğunu öğrenen birine kıyasla, kendi varoluş ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu zannedebilir. Böyle bir adam, Kazakların yüzlercesinin peşinde olduğunu düşünen süvari biraz daha acele etseydi ya da annesi köyün sınırında Allah bilir neye bakıyor olmasaydı ve evindeki şöminenin kenarında kalsaydı hiç var olmayacağını, yani varoluş şansının, anne babası birbirinin kaderinde yazılı olan birine kıyasla çok daha yüksek olduğunu bilir.

Bu düşünceler yanlıştır, çünkü birinin dünyaya gelme ihtimalinin başlangıcını bu kişinin gelecekteki annesi ve ba-

basının dünyaya gelmesine dayandırmanın hiçbir anlamı yoktur. İhtimal çizelgesindeki sıfır noktasına karşılık gelir. Binlerce kapıyla birbirine bağlanmış binlerce odası olan bir labirentimiz olsaydı, labirentin başından sonuna kadar gitme ihtimalimiz, yoldaki kişinin geçtiği birbirini takip eden tüm odalardaki seçimlerinin toplamıdır, aynı oda içinde doğru kapıyı bulmuş olması ihtimali değil. Eğer bu kişi 100 numaralı odada yanlış bir karar verirse, özgürlüğünü kazanma ihtimalini, bu yanlış tıpkı birinci ya da bininci odada yapmış gibi kaybederdi. Benzer bir şekilde, sadece benim doğumumun (anne ve babamın, onların anne ve babasının ve onların da anne ve babasının doğumunun değil) şans eseri olduğunu kabul etmenin hiçbir manası yoktur. Ayrıca, belirli bir insanın varoluşu oldukça düşük ihtimallidir. Neye göre düşük ihtimallidir? Bu hesaplama neye göre yapılacak? Sıfır noktasını ayarlamadan, yani ayarlama ve ölçüm için bir skala belirlemeden, olasılık hesaplaması anlamsız bir kelime haline gelir.

Benim mantığıma göre, dünyaya geliş ihtimalimin Dünya'nın varoluşundan daha önce belirlenmiş olması mantıklı değildir. Aksine, ben hiç olmayabilirdim ve kimse de bunu fark etmezdi. Kişilerin doğumuyla ilgili istatistiğin söyleyeceği her şey tam manasıyla bir saçmalıktır. Var olması her ne kadar mümkün olmasa da, her insan bazı olayların gerçekleşmesinden ötürü doğabilir. Gösterdiğim gibi, herhangi biri doğmadan önce (örneğin pastacı Mucek), birileri şöyle bir şey ileri sürebilir: Geçmişte, doğumundan önceki bir ânı seçersek, pastacı Mucek'in dünyaya gelmesi o an için, arzu edildiği şekilde sıfıra çok yakın bir ihtimal değerine sahip olacaktır. Annem ve babam kendilerini yatakta bulduklarında, benim dünyaya gelme ihtimalim yüz binde birdi (her şeyin dışında doğum oranının savaş zamanında oldukça çok olduğunu düşünürsek). Przemyśl kalesi kuşatması sırasında, benim dünyaya gelme ihtimalim milyarda

birdi, 1900 yılında trilyonda birdi, 1800 yılında dört milyonda birdi. Buz Devrinde Küçük Mahalle'deki bir okaliptüs ağacının altında, mamutların göçü ve yediklerini çıkarmalarından sonra benim dünyaya gelme ihtimalimi hesaplayan hayali bir gözlemci, bunu kentilyonda bir olarak hesaplardı. Hesaplama noktası ise, giga düzeyinde bir milyar yıl öncesine, tera düzeyinde ise üç milyar yıl öncesine geri çekilmiş olur.

Diğer bir deyişle, bir kişinin doğum ihtimalini hesaplayan birisi zaman üzerinde hareket ederek bu ihtimali istediği gibi ayarlayabilir. Söylemek gerekirse, sıfıra yaklaşan olasılık ve sonsuza yaklaşan namümkünlük aynı şeydir. Bunu söyleyerek, bizim ya da başka birinin bu dünyada var olmayacağını iddia etmiyoruz. Aksine, ne kendimizin ne de başkasının varlığından şüphe duyuyoruz. Ne söylediğimizi açıklayarak, aslında fizik kurallarını tekrar etmiş olacağız; çünkü sağduyuya dayanarak değil, fizik bilimine dayanarak diyebiliriz ki, bu dünyada tek bir insan var olmamıştır ve olmayacaktır. Kanıtı da işte budur: Fizik kurallarına göre, kentilyonda bir ihtimali olan şeyler imkânsızdır çünkü kentilyonda bir ihtimali olan bir şey, bu olayın teoride her saniye olan bir dizi olaya ait olduğunu varsaysak bile, bu evrende gerçekleşemez.

Bugün ve evrenin son günü arasında geçecek olan saniyelerin sayısı kentilyondan daha azdır. Yıldızlar enerjilerini bundan çok önce tüketecektir. Sonuçta evrenin bu haliyle kalabileceği süre kentilyonda bir gerçekleşme ihtimali olan bir olayı beklemek için çok daha kısadır. Fizik açısından baktığımız zaman, bu kadar düşük ihtimalli bir olayın gerçekleşmesini beklemek hiç gerçekleşmeyecek bir olayın gerçekleşmesini beklemekle aynıdır. Fizikte böyle olaylar termodinamik mucizeler olarak adlandırılır. Örneğin suyun ateşin üstünde duran bir kaptan donması, kırılan bir camın yerden yükselerek eski formunu geri alması gibi olaylar

bu türdendir. Hesaplamalar gösterir ki mucizeler kentilyonda bir ihtimali olan şeylerden daha olasıdır. Şu ana kadar yaptığımız hesaplamaların olayın yalnız bir yarısını içerdiğini de eklemeliyiz. Ayrıca, belirli bir kişinin doğumu hangi spermin hangi yumurtayı dölleyeceği gibi mikroskobik sonuçlara bağlıdır. Annem bana başka bir gün ve saatte hamile kalmış olsaydı, kendim değil başka biri olurum. Annemin benim doğumumdan bir buçuk yıl sonra başka gün ve saatte hamile kalmasından da görüleceği gibi, bu durumda küçük kız kardeşim doğardı ve onun kesinlikle ben olmadığımıdan eminim. Bu mikroistatistikler de varoluşumun kökeninde hesaba katılmalıdır ve bunları hesaba katarsak, bu ihtimalin gerçekleşmesi kentilyonlardan milyarlara düşer.

Şu halde termodinamik fiziğinin bakış açısından, bir insanın varlığı kozmik imkânsızlığın bir fenomenidir, çünkü öngörülemez denli namümkündür. Bahsi geçen belirli insanların var olduğu farz edilirse, fizik bu insanların diğer insanları doğuracağını tahmin edebilir ama belirli insanların doğacağına dair fizik ya sessizliğini korumalı ya da tamamen saçmalığa düşmelidir. Ve bu yüzden olasılık teorisi evrensel geçerliliğini açıkladığı zaman, ya fizik hatalıdır ya da aslında insanlar var olmamıştır, aynı şekilde köpekler, köpekbalıkları, yosunlar, likenler, tenyalar, yarasalar ve koyunotları da var olmamıştır, çünkü söylenenler yaşayan her şey için geçerlidir. *Ex physicali positione vita impossibilis est, quod erat demonstrandum.*^(*)

Bu kelimelerle, aslında iki kitabın ikincisinin konusu için büyük bir hazırlığı temsil eden *Namümkün Hayat Üzerine* çalışması neticelendirilmiş olur. İkinci kitapta yazar olasılık üzerine kurulan gelecek tahminlerinin gereksizliğini ileri sürer. Ger-

(*) Özgün metinde Latince: "Fizik yaşamın konumunu imkânsız kılıyorsa, bunu görmek mümkün olmaz."

çekleri içermeyen ama olasılık teorisinin bakış açısından tamamen namümkün olanları içeren bir tarihin varlığını göstermeyi dener. Profesör Kouska, XX. yüzyılın eşiğinde hayali bir gelecekbilimci yaratır ve o zamanda sahip olunan tüm bilgiyle donatılmış bu kişiyi bir dizi soru ile baş başa bırakır. Örneğin: “Yakın bir gelecekte kurşuna benzeyen, dünya üzerindeki hayati tahrip edebilecek güçte, gümüşü bir metalin keşfedilebileceğinin ve bu metalden oluşan, büyük bir portakala benzer iki yarım kürenin, basit el hareketiyle bir araya getirilmesinin olası olduğunu düşünüyor musunuz? Bay Karl Benz’in bindiği bu her yanı takırdayan 1.5 beygirgücündeki arabanın boğucu duman ve yanan egzozu ile büyük şehirlerde gündüzleri geceye dönüştüreceğini ve sürüş tamamlandığında bu aracı bir yerlere park etme probleminin en güçlü metropollerin en büyük şansızlığı olacağını varsayabiliyor musunuz? Havai fişek ve tepme prensipleri sayesinde insanların yakında ayda yürüyebileceğini ve aynı anda bu yürüyüşün yüz milyonlarca insan tarafından yeryüzünde evlerinde seyredilebileceğini olası buluyor musunuz? Bir insanın doğada ya da şehrin sokaklarındaki hareketlerini kozmik boşlukta bile takip edecek araçlarla donatılmış yapay gök cisimleri yapılabileceğini mümkün görüyor musunuz? Sizden daha iyi satranç oynayan, müzik çalan, dilden dile çeviri yapan ve birkaç dakika içinde muhasebeci, denetçi ve defter tutanların hayat boyu yapamadığı hesaplamaları gerçekleştiren bir makinenin yapılacağını olası görüyor musunuz? Çok kısa sürede Avrupa’nın merkezinde içerisinde milyonlarca şanssız insanın yaşamak zorunda bırakılacağı ve sonrasında fırınlarda yakılacağı geniş bir endüstri alanının ortaya çıkmasının olası olduğunu düşünüyor musunuz?”

Açık bir şekilde, diye belirtir Profesör Kouska, 1900 yılında sadece bir deli bütün bu olayların en küçük olasılıkla yaşanabileceğini garanti ederdi. Yine de onlar gerçekleşti. Eğer imkânsız diye düşünülen bu şeyler gerçekleştiyse, neden bu şablon ani ve radikal bir değişiklik geçirmesin ve şu andan itibaren

sadece güvenilir, mümkün ve olası olduğunu düşündüğümüz şeyler gerçekleşmesin? Geleceği istediğiniz gibi öngörün Baylar, diye seslenir gelecek bilimcilere, yeter ki gelecek tahminlerinizi maksimum şans hesaplamalarına dayandırmayın.

Profesör Kouska'nın heybetli eseri, şüphesiz övülmeye değer. Buna rağmen, bu bilim adamı, idrakinin yol açtığı, Profesör Bedrich Vrchlicka tarafından *Zemledelske Noviny*'in sayfalarında yer alan uzun ve önemli bir makalede eleştirilen bir hataya düşer. Profesör Vrchlicka, Profesör Kouska'nın olasılık dışı bütün muhakemelerinin açıklanamayan ve yanlış bir varsayıma dayandığını iddia etmektedir. Kouska'nın muhakemesinin ardında şu kelimelerle ifade edilebilecek gizli bir "varoluşun metafizik merakı" düşüncesi yatmaktadır: "Nasıl oluyor da tüm zamanlar içinde ben şu an var oluyorum, tüm bedenler arasında bu bedende, böyle bir biçimde ya da başka şekilde değil? Nasıl oluyor da eskiden var olmuş milyonlarca insandan biri olmadım ya da henüz doğacak milyonlarcasından biri olamayacağım?" Böyle bir sorunun mantıklı olduğunu varsaysak bile, her şeye fizik ile cevap bulamayız der Profesör Vrchlicka. Ancak görünen o ki bir cevap vardır ve şu şekilde ifade edilebilir: "Var olmuş ve şu ana dek yaşamış her insan, belirli gen şablonlarının ve kalıtımın yapıtaşlarının madden gerçekleşmesidir. Prensip, günümüze kadar gelen bütün şablonları yenisinden üretebilmemiz mümkün, bu durumda kendimizi genotipik formül satırlarıyla dolu devasa bir tablo önünde buluruz, bu satırların her biri kesin surette embriyonik büyümeden kaynaklanan belirli bir insana karşılık gelecek ona benzer. Öyleyse akıllara ister istemez şu soru gelir: Tabloda bana ve vücuduma karşılık gelen genetik şablon diğerlerinden ne şekilde bir farklılık gösterir, bu farklılığın sonucunda ben de o şablonun madden vücut bulmuş hali değil miyim? Yani hangi fiziki ve maddi durumlarda bu farklılığı anlamayı başarırım ve bütün bu tabloda 'Bunlar başkalarına karşılık geliyor' ve sadece bir formülde

‘Bu bana ait, bu benim!’ diyebilme nedenini kavradığımı göz önünde bulundurabilirim?”

Fizik biliminin, diye açıklar Profesör Vrchlicka, bugün ya da bir asır ya da bin yıl içinde bu şekilde formüle edilmiş bir soruya cevap sağlayabileceğini düşünmek çok anlamsız. Bu soru fizikte herhangi bir anlam taşımaz, çünkü fiziğin kendisi bir kişi değil; sonuç olarak, diyelim bedenlerin ilahi mi yoksa insani mi olduğunun araştırılması sırasındaki fizik benimle senin aranda, ya da bu örnek ile şu örnek arasında bir ayrım yapmaz; kendime “ben” başkasına “o” dememi fizik kendine göre (mantıksal otomasyonun genel teorisine, benlik organize sistemlerine vb. bağlı kalarak) yorumlarsa “ben” ve “o” arasındaki varoluşsal benzersizliği gerçekten algılamaz. Kesin olmak gerekirse, fizik her bireyin özgünlüğünü ortaya koyar, çünkü her insan (ikizler hariç) farklı bir genetik yapının vücut bulmuş halidir.

Ama Profesör Kouska her birimizin az çok değişik olarak oluşturulduğumuz, her birimizin fiziksel ve ruhsal olarak kendine özgülüğe sahip olduğumuz gerçeğiyle hiç ilgilenmiyor. Kouska’nın akıl yürütmesine ilham veren metafizik harikası, eğer tüm insanlar aynı genetik formülün sürekli tekrarı olsa, lafın gelişi tüm insanoğulları birbirinin tek yumurta ikizlerinden oluşsaydı bile bir parça küçümsenemezdi. Bunun üstüne birileri gene de neden şu an burada doğmuş olan “ben”, firavunlar zamanında kutup bölgesinde doğmuş olan “başka biri” değilim, diye sorabilir ve bu sorunun cevabına fizikle ulaşmak mümkün olmayabilirdi. Benimle diğer insanlar arasında oluşan farklılıklar benim için bununla birlikte, ben kendimim, kendimden dışarı çıkamam ya da varlığımı birisiyle değiştirememle birlikte başlar ve sadece ardından ve ikincil olarak fark ettiğim benim görünümüm, benim mizacım canlıların (ve de ölülerin) tüm geri kalanıyla aynı olmadığımıdır. Benim için öncelikli olan bu en önemli fark fizik açısından geçerli değildir ve konu üzerine söylenecek daha başka bir şey de yoktur. Bu

yüzden fiziğin ve fizikçilerin bu probleme olan körlüğüne sebep olan şey de olasılık teorisi değildir.

Profesör Kouska, kendi dünyaya gelme şansının tahmini konusunu ileri sürerek kendinin ve okuyucunun yoldan çıkmasına sebep olmuştur. Profesör Kouska fiziğin “Benim, Kouska’nın doğabilmesi için hangi koşulların sağlanabilmesi gerekiyordu?” sorusuna şöyle cevap vereceğine inanıyor: “Sağlanması gereken koşullar fiziksel olarak ziyadesiyle ihtimal dışıydı!” Ancak, olay bu değildir. Soru gerçekte şudur: “Biliyorum ki, milyonlardan birisi olan yaşayan bir insanım. Sadece kendim olarak ve kendimi ‘ben’ diye takdim ederek, gelmiş geçmiş, şimdiki ve gelecekte var olan ve olacak diğer tüm insanlardan fiziksel olarak nasıl ayrıştığımı bilmek isterim.” Fizik, bu soruya olasılık teorisine başvurarak cevap vermez; fizik, sahip olduğu bakış açısı uyarınca, diğer tüm insanlarla soru soran kişi arasında fiziksel bir farklılık yoktur, diyerek cevap verir. Bu nedenle de, Kouska’nın kanıtı olasılık teorisine ne saldırıp ne de onu bozduğu için, onunla görülmesi gereken bir hesabı da bulunmaz.

Okurun, böylesine ünlü iki düşünürden birbiri ile çatışan bu görüşleri okuması, büyük bir kafa karışıklığına düşürüyor. Okur, bu ikilemi çözüme kavuşturamasa da Profesör Kouska’nın eserinde, böylesine ilginç bir bilim insanının doğmasına neden olan aile tarihinin oluşmasına yol açan olayların kusursuz bilgisinden duyacağı zevkin heyecan verici olduğu kesin. Tartışmanın nasıl sonuçlandığına gelince, konunun daha nitelikli uzmanlar tarafından tartışılmasının yararlı olacağı açık.

Non Serviam

Profesör Dobb'un kitabı, Finlandiyalı filozof Eino Kaiki'nin şimdiye kadar yaratılmış en zalim bilim olarak adlandırdığı personetiklere adanmıştır. Günümüzün en tanınmış personetikçilerinden biri olan Dobb da bu görüşe katılır. "Personetik uygulamalarının ahlaka aykırı olduğu sonucundan kaçınmak mümkün değildir," der, ancak "biz aykırılık içerse bile yine de bizim için bir gereklik oluşturan etik kurallarını takip etmeye çalışıyoruz." Araştırma sırasında, içerdiği özel acımasızlıktan uzak durmanın, birinin doğuştan gelen içgüdülerine şiddet uygulamaktan kaçınmanın hiçbir yolu yoktur ve eğer başka bir yerde değilse bile, burada, bilim insanların gerçeğin arayıcısı olarak sahip olduğu masumiyet yalanı çürütülüyor. Daha iyi vurgulamak için biraz abartıyor olsak da, "deneysel teogoni" olarak adlandırılan disiplinden bahsetmekteyiz. Ancak buna rağmen bu eleştirmen, dokuz yıl önce basın bu olguyu gündeme getirdiğinde kamuoyunun personetik itiraflarından şaşkına döndüğü gerçeğini hâlâ hatırlıyor. Oysa günümüzde ve bu çağda hiçbir şeyin bizi şaşırtmasının mümkün olmadığı düşünülür. Colomb'un becerikliliği asırlar boyunca çınlamış olsa da, Ay'ın bir hafta içerisinde gerçekleşen fethi, toplu bilinçlilik tarafından monotonluk olarak algılandı. Ama personetiğin doğumu herkes için bir şok oldu.

İsim Latince ve Yunancadan türemiş iki sözcüğün bir araya gelmesi ile oluşmuştur: “persona” ve “genetik”; “genetik” oluşum veya yaratma anlamlarında kullanılmaktadır. Bu alan, sibernetik ve 80’lerdeki psikoniklerin uygulamalı intellektroniklerle melezlenmiş bir yan çalışmasıdır. Günümüzde herkes, personetiği bilir; yolda gördüğünüz herhangi bir adama sorarsanız, zeki varlıkların suni üretimi şeklinde cevap verir; bu cevap tamamen yanlış olmasa da, meselenin tam olarak özünü dile getirmemektedir. Bugüne kadar, yaklaşık yüz kadar personetik programımız oldu. 9 yıl önce kimlik şemaları (“çizgisel” çeşidin ilkel çekirdeği) geliştirildi, ama bugün sadece tarihi değeri olan o nesil bilgisayarlar personoidlerin doğru üretimi için bir alan sağlayamadı.

Duyarlılık yaratmanın teorik olasılığı bir süre önce Norbert Wiener tarafından, son kitabı *Tanrı ve Golem*’in belli paragraflarında dile getirilmişti. Tarzını oluşturan yarı alaycı şekilde bu olasılığı ima etmişse de altında yatan alaycılıktan çok korkunç önsezilerdi. Ama Wiener işlerin 20 yıl sonra ne şekil alacağını tahmin edememişti. En kötüsü (MIT’den Sir Donald Acker’in deyişiyle) “girdiler çıktılara kısa devre yaptığı” zaman yaşandı.

Günümüzde personoid “sakinler” için bir “dünya” hazırlamak 2 saatlik bir iştir. Bu, makineyi tam teşekküllü programlara (BAAL 66, CREAM IV veya JAHVE 09 gibi) hazırlamak için gereken zamandır. Dobb, okurları tarihi kaynaklara yönlendirerek onlara personetiğin başlangıcıyla ilgili daha gelişigüzel bir taslak sunar; pratik bir deneyci olarak temelde kendi çalışmasından bahseder, Dobb’un temsil ettiği İngiliz okulları ve MIT’deki Amerikalı bilim grubu arasındaki farklar hem metodoloji ve deneysel amaçlar anlamında çok olduğundan bu çalışma konuya tam isabet eder. “120 dakikada 6 gün” sürecini Dobb şu şekilde açıklamaktadır: İlk olarak, birisi makinenin hafızasına bir miktar bilgi sağlar (meslekten olmayanlar için burada anlaşılabilir bir dil kullanılmıştır), hafızasına “matematiksel” bir madde yüklenir. Bumadde, personoidlerin yer-

leşeceği evrenin protoplazması olan maddedir. Bu mekanik dijital dünyaya gelecek (o dünyada, sadece o dünyada varlıklarını sürdürecektir) sınırsız özellikleri olan varlıkları artık sağlayabilmemiz mümkün olacaktır. Bu varlıklar fiziksel anlamda kendilerini hapsedilmiş hissetmezler, çünkü onların bakış açısından çevrelerinin hiç sınırı yoktur. Ortamda sadece tek bir boyut, bizim sahip olduklarımızdan biri bulunur; adı da zaman geçişidir. Onların zamanı bizimkine tam olarak benzer değildir, çünkü zamanın akış hızı deneycinin keyfi kontrolüne bağlıdır. Kural olarak, hız başlangıçta (yaratışsal ısınma olarak adlandırılan) en yükseğe çıkarılır, böylece dakikalarımız bilgisayar-daki tüm zamanlara karşılık gelir ve bu esnada yapay evrende birtakım tekrar düzenlemeler ve kristallenmeler gerçekleşir. Bu evren, boyutları olmasına rağmen tamamen süresizdir ama bu boyutlar tamamen matematiksel, bu nedenle de “hayali” olarak adlandırılabilir özelliklere sahiptir. Bunlar, programcının belitsel kararlarının sonuçlarıdır ve miktarı ona bağlıdır. Mesela, eğer 10 boyutluluğu seçerse, bu durumun sonuçları 6 boyutun sahip olacağından farklı olur. Fiziksel boşlukla hiçbir alakası olmadığı vurgulanan bu boyutlar, soyut olarak sistem yaratımında kullanılan mantıksal geçerliliği olan yapıları oluşturur.

Matematikçi olmayanlar hariç hiç kimse tarafından anlaşılabilir olmayan bu noktayı, Dobb okullarda öğretilen tarzda, basit gerçekleri vererek açıklamaya çalışır. Bildiğimiz gibi geometrik olarak 3 boyutlu katı cisimler, örneğin gerçek hayatta zar şeklini alan küp yapmak mümkündür; aynı şekilde 4, 5 veya n boyutlu geometrik cisimler oluşturmak da mümkündür (4 boyutlu olan hiperküptür). Bunların gerçek kopyaları yoktur ve biz de bunun farkındayızdır, çünkü fiziken dördüncü boyutun yokluğunda gerçek bir hiperküptür zar oluşturmak imkânsızdır. Personoidler için bu fark (fiziksel olarak yapılabilen ile matematiksel olarak mümkün arasındaki fark) genel olarak yoktur, çünkü onların dünyası saf matematiksel uyumdan

oluşmaktadır. Matematikten oluşur ama matematiğin bu temel taşları sıradan, mükemmel fiziksel nesnelerdir (röleler, transistörler, mantık devreleri... tek bir kelime ile dijital makinenin devasa ağı).

Modern fizikten bildiğimiz üzere, uzay, içine konumlandırılan kitleler ve nesnelerden bağımsız bir şey değildir. Uzayın varlığı bu maddeler tarafından belirlenir; eğer yoklarsa, eğer sadece hiçlik (maddesel anlamda) varsa, uzay sıfıra varana dek küçülür. "Etkilerini" artıran ve lafın gelişi uzayı "oluşturan" maddesel varlıkların rolü, personoid dünyada bu amaç için ortaya çıkarılan matematik sistemleri tarafından gerçekleştirilir. Genel olarak kullanılması (mesela aksiyom yöntemi) mümkün olan tüm "matematikler" içinden, programcı bilimsel deneyler sonucu yaratılmış evreni "varlıksal alt katman", "ontolojik kurulum" olarak alttan destek sağlayacak özel bir grubu seçmeye karar verecektir. İşte burada, Dobb'un inanışına göre insan dünyasına inanılmaz bir benzerlik söz konusudur. Bizim dünyamız da, bazı formlara ve amaca en iyi (basit olan en iyidir) hizmet eden geometri çeşitlerine karar vermiştir (verilen örnekten devam edersek, üç boyutluluk). Bu karşıtlığa rağmen, geometrik olarak "diğer özelliklere" sahip "diğer dünyalar" yapmamız mümkündür ve bu sadece geometrik alanda söz konusu değildir. Personoidlerle de aynı şey söz konusudur: Araştırmacının onlar için "habitat" olarak seçtiği yer, bizim gibi onların da zorunlu olarak yaşadığı "gerçek dünyalarıdır". Ve tıpkı bizim gibi personoidler de, farklı temel özellikleri olan dünyalar tanımlayabilirler.

Dobb, konusunu ardışık yaklaşımlama ve özetleme yöntemleri kullanarak sunuyor; bunlar kabaca kitabının ilk iki bölümüne karşılık gelen ve yukarıda özetlediğimiz kısımlar. Bundan sonraki bölümlerde ise karışıklık nedeni ile kısmi bir geri adım söz konusudur. Personoidlerin hazır, sabit ve en son biçimini almışçasına değiştirilemez bir dünyaya geleceklerinin doğru olmadığı yönünde bizi uyarır yazar. Dünya'nın özellik-

lerinin nasıl olacağı onlara bağlıdır ve önemli derecede hareketlilikleri arttıkça “araştırmacı girişkenlikleri” de artar. Aynı şekilde Personoidlerin evreninin, olguların sadece orada yaşayanlar tarafından gözlemlenmesi sonucu var kabul edildiği Dünya’ya tıpatıp benzetilmesi de şartların kesin bir görüngüsünü çizmez. Sainter ve Hughes’un çalışmalarında bulabileceğiniz böyle bir kıyaslama, Dobb’a göre “idealist bir sapma”, personetiklerin Piskopos Berkeley doktrinine gösterdikleri meraklı ve aniden canlandırılmış bir bağlılıktır. Sainter, personoidlerin “*esse*” (var olmak) ile “*percipi*” (algılanmak) arasında ayırım yapabilecek konumda olmayan Berkeleyvari varlıklar-mışçasına Dünya’yı bildiklerini iddia etmiştir; doğrusu, bu varlık, algılanan şey ile algıladığı şeyden bağımsız ve nesnel algı arasındaki farkı asla keşfedemeyecektir. Dobb meselenin böyle yorumlanmasına tutkuyla saldırır. *Biz*, onların dünyasının yaratıcıları, onların algıladıkları her şeyin gerçekten var olduğunu çok iyi biliriz; bunlar, bilgisayarın içinde onlardan bağımsız (ama sadece matematiksel nesneler şeklinde) vardır.

Üstelik konuyu açıklayan başka teoriler de mevcuttur. Personoidler, tohumdan programın amaçları doğrultusunda yetiştirilirler; sayıları deneycinin belirlediği bir hızla artar, bu hız bilgi işlem teknolojisinin vardığı en son noktadır ve neredeyse ışık hızına eşdeğerdir. Personoidlerin “varlıksal ikametgâhı” olan matematik, onları hazır bir şekilde beklemez, ancak henüz “dürülmüş” haldedir (boğumsuz, muallak, gelişmemiş olarak), sadece bazı muhtemel olasılıkları ve makinenin alt birimlerince planlanmış yöntemleri temsil eder. Bu alt birimler veya jeneratörler, hiçbir şeye katkıda bulunmazlarsa da daha ziyade özel tip bir personoid hareketi başlatıcı mekanizma ve yavaşça çoğalıp kendini tanımlayan bir hareket süreci olarak çalışır, bir başka deyişle bu varlıkları çevreleyen Dünya sadece davranışlarına göre bir kesinlik kazanır. Dobb bu kavramsallaştırmayı aşağıdaki analojiye başvurarak açıklamaya çalışır: Bir insan, gerçek dünyayı farklı şekillerde yorumlayabilir. Dikkatini

(yoğun bilimsel araştırmasını) özel olarak Dünya'nın belirlenmiş bir kısmına yöneltebilir ve elde ettiği bilgi Dünya'nın kalan kısmını, araştırmasını kurarken önceliği olmayan bir kısmını aydınlatabilir. Eğer ilk olarak "mekaniği" ele alırsa, kendine Dünya'nın mekanik bir modelini oluşturacak ve Dünya'yı devasa, mükemmel ve boyun eğmez hareketleriyle, geçmişten tam olarak belirlenmiş bir zamana doğru ilerleyen bir saat olarak görecektir. Bu model gerçeğin doğru bir temsili değildir ama tarihsel uzunlukta bir zaman dilimi için yararlanılabilir ve onunla birçok pratik şey başarılabilir; mesela makinelerin yapımı ya da çalıştırılması gibi. Benzer şekilde, personoidler kendi tercihleri ya da iradeleriyle evrendeki bazı ilişki çeşitlerine yön verdiklerinde, bu ilişki (evrenlerinin "özünü" bulmalarının yegane yolu buysa) girişimler ve keşiflerle dolu bir yola, ne hayali ne de anlamsız bir yola girmiş olacaklardır. Eğilimleri buna en iyi karşılık gelen şeyi çevreden çıkarıp alır. İlk algıladıkları şey, ilk hâkim oldukları şeydir. Onları saran Dünya kısmen belirlenmiş olduğu ve araştırmacı-yaratıcı tarafından önceden kısmen kurulmuş olduğu için, personoidler, Dünya'da belli ve önemli büyüklükte gerek zihinsel (kendi dünyaları hakkında ne düşündükleri ve nasıl anladıkları anlamında) gerekse gerçek (ne kelimenin tam anlamıyla gerçek ne de sadece hayali eylemleri anlamında) bir hareket özgürlüğüne sahiptirler. Bu, kitabın anlatılması en zor kısmını oluşturur ve sanırım Dobb'un, personoid varoluşunun (sadece programların matematiksel dili ve yaratışsal müdahalelerle açıklanabilmesi mümkün olan) özelliklerini açıklayabilmek konusunda çok da başarılı olduğu söylenemez. O halde bizim, personoidlerin hareketlerinin ne tam anlamıyla serbest (hareketlerimizin aları tam anlamıyla serbest değil, doğa yasalarıyla sınırlıdır) ne de kesin olarak belirlenmiş (bir rayda hareket eden tren vagonları değiliz) olduğuna inanmamız gerekiyor. Personoidler, bu açıdan insanlara benzer, bir insanın "ikincil özellikleri" (renkler, ezgili sesler, güzellik) ancak o kişinin duyacak kulakları ve

görecek gözleri olduğunda açığa çıkar ama en nihayetinde görmeyi ve duymayı mümkün kılacak şeyler daha önceden mevcuttur. Personoidler, çevrelerini algıladıklarında, bizim açımızdan baktığımız manzaranın güzelliklerine karşılık gelen şekilde, içlerinde yer alan deneysel özellikleri dışarı yansıtabilirler; tabii ancak eğer saf matematiksel senaryolar sağlanmış olursa. “Nasıl görürler”e geldiğimizde, kimse bir açıklama yapamaz, çünkü “duyularının nesnel özelliğini” öğrenmek için tek yol kabuk değiştirip bir personoid olmaktır. Unutmamalıyız ki, personoidlerin gözleri ve kulakları yoktur, bu nedenle göremezler ve duyamazlar; anladığımız kadarıyla onların evreninde ışık, karanlık, alansal yakınlık, mesafe, inişler çıkışlar da yoktur; orada boyutlar vardır, bizim için somut olmayan ama onlar açısından birincil gerekliliği oluşturan boyutlar; insanın duysal ayırmsamasının öğelerine benzer şekilde onlar da elektrik gerilimindeki bazı değişiklikleri algırlar. Ama gerilimdeki bu değişimler doğalarında bulunan, lafın gelişi, voltajla ilgili bir şey değil, daha çok insan için temel bir olgu olan görme ve duyma (kırmızı bir nokta görmek, bir sesi duymak, yumuşak ya da sert bir cisme dokunmak) gibi bir durumdur. Bu aşamadan itibaren, Dobb, bu durumu ancak benzerlikler ve çağrışımlarla açıklamanın mümkün olacağını vurgular.

Personoidlerin bizim gibi duyamadıkları ve göremedikleri için bize kıyasla “yetersiz” olduklarını ileri sürmek çok anlamsızdır, eşdeğer bir şekilde asıl yetersiz olanın biz olduğumuz da ileri sürebilir; biz sadece beyinsel ve çıkarımsal bir şekilde bildiğimiz matematiksel olgusallığı hızlı bir şekilde hissedemeyiz. Matematikle kurduğumuz ilişki sadece akıl yürütme ve “tecrübe ettiğimiz” soyut düşünme ile gerçekleşir. Öte yandan, personoidler onun içinde yaşarlar; bu sanki onların havası, dünyası, bulutları, suyu ve hatta ekmekleri, evet, hatta yemekleridir, çünkü bir anlamda besinlerini ondan alırlar. Bizim bakış açımızdan, onlar “hapsedilmiş”, simyasal bir şekilde makinenin içine hapsedilmişlerdir; yollarını bulup bizim dünyamıza

gelebilmeleri mümkün olmadığı, aynı şekilde (simetrik olarak) hiçbir insan dünyalarında var olmak ve o dünyayı birinci elden öğrenebilmek için onların dünyasına giremez. Matematik, kendi şekillenmişliği içinde, tamamen cisimsizleşmiş ruhsal bir zekânın varlığının mevkisi ve beşiği, bir ögesi, hayat alanı olmuştur.

Personoidler birçok yönden insanlara benzer. Çelişkiyi fark edebilirler ancak tıpkı bizim gibi gerçek kılamazlar. Bizim dünyamızın fiziği, onlarınsa mantığı buna izin vermez; mantık, personoidlerin evreninde tıpkı fiziğin bizim Dünyamızda sınırlayan bir çerçevesi gibi sınırlayıcıdır. Dobb'a göre, her durumda personoidlerin kendi sınırsız evrenlerinde görevlerini yerine getirirken yaşadıklarını ve hissettiklerini tamamen kavrayabilmemiz mümkün bile değildir. Bu boşluksuzluk bir hapisane değildir (bu, gazetecilerin ileri sürdüğü bir saçmalıktır), tamamen aksine, özgürlüklerinin garantisini teşkil eder, çünkü bilgisayar jeneratörlerinin oluşturduğu ve "heyecanlı" olduğu (onları heyecanlandıran personoidlerin hareketlerinin kesinliğidir) zaman harekete geçirdiği matematik, optimal eylemlerin kendiliğinden gerçekleştiği sınırsız bir alan, mimari, keşifler, cesur baskınlar, tahmin ve diğer işler anlamına gelir. Kısaca, biz personoidleri bu başka bir evrene değil, bu evrene yerleştirirken onlara haksızlık yapmış olmadık. Personetikte ahlaksızlık ve zalimlik bulunmasının nedeni bu değildir.

Non Serviam'ın 7. bölümünde Dobb, okurlarına dijital evrenin sakinlerini sunar. Personoidlerin emirlerine amade, düşünce ve dil akıcılıkları, ayrıca duyguları da vardır. Her biri bireysel bir varlıktır; farklılıkları sadece program yaratıcılarının kararlarının sonucu değil, içsel yapılarının sıradışı karışıklığının da bir sonucudur. Birbirlerine çok benzeseler bile kesinlikle aynı değildirler. Dünyaya geldiklerinde her biri bir "öze", bir "bireysel çekirdek" e sahiptir ve ilkel düzeyde olsa da konuşma ve düşünme yetileri ile donatılmıştır. Yetersiz de olsa kendilerine özgü bir kelime dağarcıkları vardır ve kendilerine yük-

lenmiş mantık dizgelerine uygun cümleler kurabilirler. Gelecekte, bu tür bilgileri onlara yüklemeye de gerek kalmayacakmış gibi görünüyor, oturup onların ilkel insanlar gibi sosyalleşip konuşmayı öğrenmelerini beklememiz yeterli olacak. Ancak personetiklerin bu aşamaya gelmesi önünde iki büyük engel yer almaktadır. İlk olarak, konuşmanın ortaya çıkması için beklenmesi gereken süre çok uzun olacaktır. Bilgisayarlar arası biçim değiştirme en hızlı şekilde olsa bile 12 yıl sürecektir (kabaca ve mecazen, makinenin bir saniyesi insan ömrünün bir yılına denk gelmektedir). İkinci olarak ki bu daha büyük bir sorundur, “personoidlerin grup evriminde” geliştirdikleri dil bizim için anlaşılmasız olacak ve onu anlamak, bir şifreyi kırmak kadar zor bir göreve (böyle bir şifrenin, insanlar tarafından şifre çözücülerle dolu bir dünyadaki diğer insanlar için yaratılmamış olduğu gerçeği de cabası) dönüşecektir. Personoidlerin dünyası özellikleri bakımından bizimkinden çok farklıdır, bu yüzden onlara uygun bir dilin herhangi bir etnik dilden hareketle ortaya çıkması pek mümkün olmayacaktır. Sonuç olarak, şimdilik *ex nihilo* bir dilbilimsel evrim, personetikçiler için sadece bir hayaldir.

Personoidler “gelişimsel bir kökleri” olduğunu düşünürlerse, kendi kökenleri hakkında devasa bir muamma ile karşı karşıya kalırlar. Yani, bizim insanlık tarihinden, dini inançlarımızdan, felsefi sorgulamalarımızdan ve efsanevi yaratılışlardan çıkarsadığımız soruları oluştururlar kendilerine: Biz nereden geliyoruz? Neden böyle yaratıldık da başka türlü değil? Algıladığımız dünya neden şu özelliklere sahip de diğerlerine değil? Bizim dünya için anlamımız ne? Dünya bizim için ne anlam ifade ediyor? Bu tip bir kurgulamalar silsilesi, kaçınılmaz bir şekilde onların sonunda ontolojileri ile ilgili temel sorulara varmasına neden olacaktır. Varlıkları kendiliğinden mi oluşmuştur, yoksa bazı yaratıcı işlerin ürünü müdür? Bu da beraberinde “Bir yerlerde gizli, irade ve bilinçle donatılmış, bu işi amaçlı bir şekilde yapmış bir durumun efendisi, bir Yaratıcı var mı-

dır?” sorusuna neden olur. Personetiklerin ahlaka aykırılıkları ve tüm zalimlikleri burada açığa çıkar.

Ama Dobb, bu entelektüel çabalamaların (zekâ için bu çabalamalar böyle soruların eziyetine katlanmayı zorunlu kılar) açıklamasına girişmeden önce, “karakteristik bir personoid” ve onun “anatomisi, fizyolojisi ve psikolojisi” üzerine peş peşe bölümler sunar.

Tek bir personoidin ilkel düşünme aşamasından ileriye gitmesi mümkün değildir; çünkü yalnızsa, konuşma pratiği yapamaz ve konuşma olmadan da analitik çözümlemeli düşünme gelişemez. Yüzlerce deneyin gösterdiği gibi 4-7 personoidin oluşturduğu gruplar, konuşma gelişimi, tipik araştırma etkinlikleri ve ayrıca “kültür öğrenme” için idealdir. Diğer yandan, sosyal süreçlere karşılık gelen olaylar daha kalabalık grupları gerekli kılar. Günümüzde, ortalama bir bilgisayarın evreninde kabaca bin personoidin “tanzim” edilmesi mümkündür ama bu tip farklı ve bağımsız bir alana (sosyodinamik) ait bu tür çalışmalar Dobb’un birincil ilgi alanının dışında kalır ve bu yüzden de kitabında bu çalışmalardan kısaca bahseder. Daha önce de söylendiği gibi bir personoidin vücudu yoktur ama “ruhu” vardır. Makinenin dünyasına (özel bir kurulum, bilgisayara kurulmuş yardımcı bir modül sayesinde) dışarıdan bakan bir kişi için bu ruh, “süreçlerin tutarlı bir bulutu” tamamen izole edilmiş bir çeşit “merkezi” olan ve makine ağı içerisinde sınırları olmayan, fonksiyonel bir kütle gibi görünecektir (bu iş, *nota bene* kolay değildir ve birçok açıdan nörofizyologların insan beyninde fonksiyon merkezlerinin bulunduğu yerleri araştırmalarına benzer). Personoidlerin oluşturulmasını neyin mümkün kıldığını anlamak için *Non Serviam*’ın bilinçlilik teorisi temelini basit terimlerle açıklandığı 11. bölümü önemlidir. Bilinçlilik (sadece personoidler için değil tüm türler için bilinçlilik), fiziksel yönden bir “durma noktası dalgası”, sürekli biçim değiştirmeler nehrinde dinamik bir değişmezdir, üstelik

bir “sözleşmeyi” ve aynı zamanda doğal evrim tarafından tam olarak planlanmamış bir “bileşkeyi” temsil ediyor olması nedeni ile de hayret uyandırıcıdır. Aslında, belli bir büyüklüğün üzerinde (yani belirli bir karışıklık seviyesinin yukarısında) olan beyinlerin işlerini uyum içinde yerine getirmelerinin zorluğu ve yaşanan ilk büyük sorunlardan kaynaklanan evrim, kasıtlı bir sanatçı olmadığından, bu ikilemler alanından bir tasarımı olmadan çıkmıştır. Bunun nedeni, basitçe, sinir sistemi için çok tanıdık bazı kontrol ve düzenleme sorunlarına getirilmiş çok eski evrimsel çözümlerin antropogenesisin başladığı seviyeye kadar birlikte taşınması olmuştur. Bu çözümler, eğer tamamen mantıksal, etkin-mühendislik açısından bakarsak, ya iptal edilmiş ya da bırakılmış ve tamamen yepyeni bir şey, zeki varlıkların beyni tasarlanmıştır. Ama şu açıktır ki, evrim bu şekilde ilerleyemez, çünkü kendini eski çözümlerin (yaklaşık 100 milyon yaşındaki çözümler bunlar) yükünden kurtarmaya gücü yetmez. Daima mini uyarlanma artışlarıyla ilerlediği, “süründüğü” ve “zıplayamadığı” için, Tammer ve Bovine’nin ortaya koyduğu gibi evrim “sayısız arkaizmin, her türlü reddedilişin yükünü çeken bir ağdır.” (Tammer ve Bovine, insan ruhunun bilgisayar simülasyonunun, personetiklerin ortaya çıkışına zemin hazırlayan bilgisayar simülasyonunun yaratıcısıdır.) İnsanın bilinçliliği, bir çeşit uzlaşmanın sonucudur. O, bir “yamalı bohça” veya Gebhardt’ın gözlemlediği gibi, ünlü Alman özdeyişinin mükemmel bir örneklendirmesidir: “Bir hatayı, bir zorluğu avantaja çevirmek”. Dijital bir makine, içerisinde eylemsel hiyerarşik işletim çatışmaları olmadığı için kendi bilinçliliğini kazanamaz. Böyle bir makine içindeki çatışmalar çoğaldıkça “mantıksal felce” veya “mantıksal uyusukluğa” uğrar. İnsan beyninin olumlu yönde boşalttığı çelişkiler, yüz binlerce yılda tahkim edilmiş yöntemlerle çözülmüştür. Bu sayede yüksek ve alçak seviyeler, refleks ve düşünme seviyeleri, dürtü ve kontrol, zoolojik açıdan maddi çevreyi ve dilbilimsel araçlarla kavramsal çevreyi modelleme or-

taya çıkmıştır. Tüm bu seviyeler tamamen uyuşmak ya da bir bütün olmak için birleşemezler veya bunu “istememezler.”

Öyleyse, bilinçlilik nedir? Bir çare, bir hile, tuzaktan kurtulmak için bir yol, bir son durak, iddiaya göre (ama sadece iddiaya göre) bir temyiz mahkemesi. Fizik ve bilgi teorisinin diliyle söylersek, zamanın birinde başlamış ve herhangi bir kapanış, yani belirli bir tamamlanma kabul etmeyen anlamında, bir fonksiyondur. Öyleyse bu, sadece böyle bir kapanış, beynin inatçı çelişkilerinin “uzlaşması” için var edilmiş bir plandır. Görevi, başka aynaları yansıtan diğer aynaları sonsuza kadar yansıtmak olan bir aynadır. Fiziksel olarak bu mümkün değildir ve *regressus ad infinitum*^(*) insan bilinci olgusunu yükselten ve titreten bir çeşit oyuğu temsil eder. “Bilincin altında” yer yokluğu nedeni ile tamlığa ulaşması asla mümkün olmayan, tam temsiliyet için süregiden bir savaş söz konusudur; farkındalığın merkezlerindeki ilgi için çığırان eğilimlere eşit ve tam haklar vermek için gerekli olan tek şey sınırsız bir kapasite ve hacimdir. Bilincin çevresinde sonu olmayan bir çatışma, sürekli bir itiş-kakış hali vardır ve bilinçli kişi de tüm zihinsel olguların en yüksek, huzurlu, hâkim dümencisi değil ama daha çok ters dalgalara karşı gelen ve en üstte olmasına rağmen tüm dalgaların kontrolünü elinde bulunduramayan bir kürekçidir. Dinamik ve bilgisel olarak yorumlanan bilinçliliğin modern teorisinin, basit ya da açık bir şekilde ortaya konması mümkün değildir, biz sürekli (en azından burada, konunun daha anlaşılır sunumunda) görsel modeller ve metaforlar tarafından geriye çekilmekteyiz. Neyse ki, bilinçliliğin bir çeşit hile olduğunu, evrimin başvurduğu bir değişim, özelliklerini korumak ve kaçınılmaz *opus operandi*’si fırsatçılığa (zorluklardan kurtulmak için hızlı bir yol bulmak gibi) ayak uydurmak için başvurduğu bir değişim olduğunu biliyoruz. Eğer biri gerçekten zeki bir varlık yapacaksa, üstelik tamamen rasyonel mühendisliğin ve mantığın kurallarına göre hareket edecekse, teknolojik etkinlik

(*) Özgün metinde Latince: Sonsuz gerileme anlamında.

kıstaslarını uygulamak böyle bir varlığın sahip olmadığı bir bilinçlilik hüneri gerektirir. Çok mantıklı, tutarlı, düzenli, anlaşılır bir şekilde davranacaktır ve insan bir gözlemciye, yaratıcı eylem ve karar vermede bir dâhi gibi görünebilir. Ama hiçbir şekilde insan olamaz, çünkü insanoğlunun o gizemli derinliğinden, anlaşılmasızlığından ve karmaşık doğasından yoksundur...

Burada bilinçli ruh modern teorisinin daha fazla derinine inmeyeceğiz, tıpkı Profesör Dobb'un da yapmadığı gibi. Ama kısa da olsa personoidlerin yapısı için gerekli girişi sağlama açısından bu kelimeler yerinde kullanılmıştır. Onların yaratılışı hiç olmazsa en eski mitlerden birinin, homunculus'un gerçekleşmesini sağladı. İnsana ve onun ruhuna benzerlik oluşturmak için, özellikle bilgisel öz maddeye özel zıtlıklar, bir asimetri, asentrik eğilimler verilme; kısaca söylemek gerekirse, hem *birleştirmeli* hem de *uyumsuzlaştırmalıdır*. Bu, mantıklı mı? Evet ve hemen hemen kaçınılmaz, eğer sadece yapay bir zeka değil, düşünceleri ve kişiliği olan bir insan taklidi oluşturmak istiyorsak.

Personoidlerin duygularının mantıklarıyla bir dereceye kadar karşıt olması gerektiğinden; belli bir seviyeye kadar kendi kendine zarar veren eğilimleri işlemlemeli; bir iç gerilim, ruhsal durumun devasa sonsuzluğu olarak yaşadığımız merkezden kaçışı onlar katlanılmaz ağırlı düzensizlik olarak hissetmelidirler. Bunun için gereken yaratılışsal reçetenin görüldüğü gibi çok umutsuz olduğu söylenemez. Personoidlerin *yaratılış* mantığı biraz rahatsız edilmeli, birkaç çelişki içermelidir. Hilbrandt bilinçliliğin, sadece evrimsel zorluktan kaçış için yol olmadığını ayrıca Gödelizasyon'un tuzaklarından da bir kaçış olduğunu söyler, paralojistik zıtlıklarla mantık yönünden mükemmel olan her sistemin maruz kaldığı çelişkilerden korunmuştur. Öyleyse, personoidlerin evreni tam anlamıyla mantıklı olsa da onlar orada yaşayan, tam anlamı ile mantıklı sakinler değildirler. Şunu belirtmek bizim açımızdan yeterli olsa gerek:

Profesör Dobb'un kendisi bile bu zor konu üzerinde daha fazla çalışmamaktadır. Zaten bildiğimiz gibi, personoidlerin ruhları olmasına rağmen bedenleri yoktur ve bunun bir sonucu olarak bedensellik anlayışları da bulunmamaktadır. "Hayal etmesi zor" cümlesi zihnin bazı özel durumlarında, tam anlamıyla karanlıkta kaldığı, dış uyaranların kesildiği durumlarda söylenir; ancak Dobb, bunun yanıltıcı bir imgelem olduğunu söyler. Duyusal yoksunlukta, insan beyninin işlevi bölünmeye başlar; dış dünyadan dürtü olmasa da ruh parçalanmaya meyler. Ancak, fiziksel duyuları olmayan personoidler neredeyse hiç parçalanmaz, çünkü onlara tutarlılık sağlayan deneyimledikleri matematiksel ortamdır. Ama nasıl? Bunu, evrenin "harcılığından" kaynaklanan veya dayatılan kendi durumlarındaki değişikliklerden tecrübe ederler. Kendileri dışında gelişen değişiklikler ve kendi ruhlarının derinliklerinden gelen değişiklikler arasında ayırım yapabilirler. Bu ayırımı nasıl mı yaparlar? Bu soruya, sadece personoidlerin dinamik yapısı adlı teori yanıt verebilir.

Ancak birçok farka rağmen bizim gibidirler. Dijital bir makinenin bilinçlilikle harekete geçmeyeceğini zaten biliyoruz; onu koşumladığımız görevin veya içinde başlattığımız fiziksel süreçlerin önemi olmaksızın, sonsuza dek ruhsuz olarak kalacaktır. İnsanın kopyasını oluşturmamız için bazı temel çelişkileri üretmemiz gerekmektedir; sadece karşılıklı çökelen antagonizm sistemi, Dobb'un alıntı yaptığı Canyon'un ifadesiyle "yerçekimi gücü tarafından kasılan ve radyasyon basıncıyla genişleyen bir yıldız" benzeyecektir. Çekimsel merkez, çok basitçe "ben" olsa da, asla mantıksal ve fiziksel anlamda bir birlik oluşturmaz. O, sadece bizim hayali aldanmamızdır! Kendimizi bu açıklama evresinde bir sürü sürprizin ortasında buluruz. Hiç şüphe yok ki, birisi dijital bir makineyi kendisiyle sohbet edecek şekilde programlayabilir, sanki zeki bir muhatabı varmış gibi. Makine, ihtiyaç olması halinde "Ben"i ve diğer dilbilgisi çekimlerini tanıyacaktır. Bu tam bir aldatmacadır!

Makine, en aptal insandan çok, sohbet eden binlerce (ne kadar özel eğitilmiş olursa olsunlar) papağana benzeyecektir. Bir insanı sadece dilsel olarak taklit edebilecektir, asla daha fazla değil. Böyle bir makineyi hiçbir şey bozamaz, şaşırtamaz, kafasını karıştıramaz veya telaşa düşüremez; çünkü psikolojik ve bireysel olarak Hiç Kimsedir. Olayları dile getiren, sorulara cevap veren bir Ses; en iyi satranç oyuncusunu mağlup edebilecek bir Mantık; her şeyin eksiksiz bir taklitçisi, iyi bir aktör: Mükemmelliğin zirvesine ulaşmış, programlanmış her rolü layıkıyla yerine getirebilen ama içi tamamen boş olan bir aktör ve taklitçidir ya da daha doğru ifade ile böyle bir şey olması istenirse mümkündür. Sempatisi veya antipatisine güvenilmez. Kendi belirlediği bir amaç için çalışmaz; “umursamazlığı” insanın anlayışının ötesinde yer alır, çünkü zaten bir insan olarak var edilmemiştir... Harikulade bir şekilde çalışan bir mekanizmadır, daha fazlası değil. Şimdi en önemli olguyla karşı karşıyayız. Tam anlamıyla saf hammaddelerden ve insani özellikleri olmayan bir makineden, ona özel bir program (bir personetik programı) yükleyerek duygulu, gerçek bir, hatta istenirse binlerce varlık yaratmak mümkündür! IBM’nin en son modelleri 1.000 personoid kapasitesine sahiptir (sayı matematiksel olarak kesindir, çünkü bir personoid için gerekli öğeler ve mekanizmaların santimetre-gram-saniye birimleriyle ifade edilmesi mümkündür).

Personoidler, makinenin içinde birbirlerinden ayrılırlar. Genelde birbirleriyle çakışmazlar ama bu olabilir de. Temas halinde, geri tepmeye eşdeğer olan, karşılıklı ozmoz engelleyen şey gerçekleşir. Buna rağmen, eğer böyle bir şeyi amaçlamışlarsa temas etmeleri söz konusu olabilir. Zihinsel alt tabakalarını oluşturma süreci, gürültü ve müdahale üreterek üst üste gelmeleriyle son bulur. Eğer sızma alanları ince ise, bir miktar bilgi, çakışık personoidlerin ortak özellikleri olur; bu “ilginç sesler” ve “yabancı fikirler” (bazı zihinsel hastalıklarda veya bazı ilaçların etkisiyle gerçekleşen durumlarda meydana gelen)

duyma olgusu, insanlar için ancak korkutucu olmadığı takdirde ilginç kabul edilen bu olgu, onlar için sadece ilginç kabul edilmektedir. Bu sanki iki insanın, aynı olmadıkları halde sanki “egoların çevresel ortaya çıkışı” olarak adlandırılan telepatik transferden daha fazlası oluyormuşçasına *aynı* hafızayı paylaşıyor olmaları demektir. Sonuçları açısından kaygı verici bu olgunun engellenmesi gereklidir. Çünkü yüzeysel ozmozun geçiş durumunu takip ederken, “gelişen” personoid, diğerine zarar verebilir ve onu tüketebilir. Böyle bir durumda, ikincisinin içe çekilmesi, yok edilmesi söz konusudur, var olması sonlandırılmış olur (buna çoktan beridir cinayet denmektedir). Yok edilen personoid asimile edilerek “saldırganının” ayrılmaz bir parçası olur. Dobb, sadece ruhani hayatı taklidi değil, aynı zamanda risk almayı ve yok etmeyi taklidi de başardığımızı söylüyor. Aynı şekilde ölümü de taklit etmeyi başarmış oluyoruz. Normal deneysel koşullarda, personoidler böyle saldırgan tavırlardan kaçınırlar. Castler’in terimi ile ruhparazitlerine onlar arasında neredeyse hiç rastlanmaz. Tesadüfi yaklaşımlar ve dalgalanmaların sonucu olan ozmozun başladığını hissettiklerinde (bu tehdidi fiziksel olmayan bir şekilde hissederler, aynı birisinin başka birinin varlığını veya kafasındaki yabancı sesleri sezebileceği gibi), personoidler aktif kaçınma manevralarını yaparak geri çekilir ve kendi yollarına giderler. “İyi” ve “kötü” kavramlarının anlamını bilmeleri bu olgu sayesinde. Onlar için, “kötü” başkasını yok etmede ve “iyi” başkasının kurtuluşunda ortaya çıkar. Aynı zamanda, birinin “kötülüğü”, ruhparazitliği halini alarak bir başkasının “iyiliğine” olabilir. Böyle bir ilerleme, başkasının “entelektüel alanını” iç etme, birisinin başlangıçta verilmiş zihinsel “alanını” artırır. Bir bakıma, avını öldürüp onunla beslenen etçillere, yani bizlere belli bir benzerlik gösterir. Ama personoidler bu şekilde davranmak zorunda değillerdir, sadece yapabilirler. Açlık ve susuzluk onların bildikleri şeyler değil, çünkü sürekli enerji alışı onları ayakta tutar ki enerji için de onların kaygılanmasına hiç gerek yoktur

(aynı bizim güneşin doğması konusunda endişelenmemize gerek olmadığı gibi). Personoid dünyasında, termodinamik ilke ve terimlerin enerjetik uygulamaları ortaya çıkamaz, çünkü o dünya matematiksel yasalara tabiyse de termodinamik yasalara tabi değildir.

Çok önceleri, deneyciler personoidler ve insanlar arasındaki, bilgisayarın girdi çıktıları yoluyla gerçekleşen temasın bilimsel değerinin az olduğuna ve bunun personetiği en zalim bilim yapan ahlaki ikilemlere neden olduğu sonucuna varmışlardı. Personoidleri, onları sonsuzluğu *taklit eden* bir çevrede yarattığımız ve onların bizim dünyamızdaki mikroskopik “ruhkistler”, kapsülasyonlar oldukları konusunda bilgilendirmenin bir değeri yoktur. Kendi sonsuzluklarına sahipler; Sharker ve diğer sesbilimciler (Falk, Wiegeland) durumun çok simetrik olduğunu söyler: Personoidlerin bizim dünyamıza, bizim “yaşam alanımıza” ihtiyacı yok, aynı bizim onların “matematiksel dünya”larını kullanmadığımız gibi. Dobb, böyle bir düşüncenin safsata olduğu ileri sürer, kimin kimi yarattığı, kimin kimi varlıksal olarak kısıtladığı tartışma konusu olamaz. Dobb’un, kendisi de personoidlere müdahale etmeme ilkesini savunan grup-tandır: “İletişimsizlik”. Onlar personetiğin davranışçılarıdır. İstekleri, zekânın yapay varlıklarını gözlemlemek, düşüncelerini ve seslerini dinlemek, eylemlerini ve izledikleri yolları kaydetmek ama asla bunlara müdahale etmemektir. Çoktan geliştirilen bu yöntemin artık kendine ait bir teknolojisi bile var: Daha birkaç yıl önce yapımının başa çıkılamaz zorluklar içerdiği ileri sürülen bir aletler seti. Burada amaçlanan duymak, anlamak (kısaca kulak kabartmak) ama aynı zamanda birinin “gözlemlerken” personoidlerin dünyasına müdahalesini engellemektir. Şu anda MIT’de henüz planlama aşamasında olsa da personoidlerin “erotik temas”larının olmasını, döllemeye karşılık gelen şeyin olmasını ve onlara cinsel olarak çoğalma fırsatını sağlayacak programlar (APHRON II ve EROT) geliştirilmeye çalışılmaktadır. Dobb, bu Amerikan projelerine me-

raklı olmadığını açıkça dile getirir. *Non Serviam* adlı çalışması tamamen farklı bir hedefe yönelmiştir. Personetiğin İngiliz okullarında “felsefi poligon” ve doğal teoloji *laboratuvarı* olarak adlandırılmasının nedeni de budur. Bu açıklamalardan sonra, kitabın en önemli ve belki de en ilginç kısmına, kitabın bu ilginç başlığı neden taşıdığını açıklayan ve gerekçelendiren en son kısmına geliyoruz.

Dobb, 8 yıldır herhangi bir kesintiye uğramadan devam eden deneyinin bir raporunu sunar. Yaratılışın kendisinden sadece kısaca bahseder; yaratılışı JAHVE VI programının fonksiyonlarının bazı ufak değişikliklere uğramış olsa da sıradan bir çoğaltımından başka bir şey değildir. Dünyaya “tıpa takma” konusunda kendi yarattığı ve gelişiminin devamını takip ettiği çalışmanın özetlerini sunar. Bu tıpa takma olayını ahlak dışı, hatta bazen utanç verici bir uygulama olarak görür. Yine de çalışmasına devam etmektedir, çünkü bilimin hiçbir şekilde etik olduğu iddia edilemeyecek ve başka hiçbir alanda kullanılması mümkün olmayan böyle deneylere de ihtiyacı olduğuna inanır. Bilim adamlarının eski bahanelerinin işe yaramayacağı noktaya gelinmiş olduğunu ileri sürer. Mükemmel bir tarafsızlığı kimsenin etkileyemeyeceğini ve rahatsız edici bir vicdanı (tüm varlıkların sahip olduğu değil, sadece hükmedenlerde rahatsızlığa ve acıya sebep olan vicdanı), canlı hayvan kesenlerin ileri sürdüğü aklileştirmeler ile uzaklaştırabileceğini söyler. Personoid deneylerinde biz iki kez sorumluyuzdur, hem yarattığımız hem de yaratımımızı sonradan laboratuvar süreçlerimizin içine zincirleyerek hapsettiğimiz için. Ne yapıyorsak ve bunları nasıl açıklıyor olursak olalım, sorumluluğun tamamından kaçışımız yoktur.

Dobb ve Oldport’taki çalışma arkadaşlarının yıllardır süren deneyi, onların ADAN, ADNA, ANAD, DANA, DAAN ve NAAD isimli personoidlere mesken olacak sekiz boyutlu bir evren yapmaları ile sonuçlandı. İlk personoidler kendilerine

aşılana dil ilkelerini geliştirdiler ve bölünme yöntemiyle “çocuk” sahibi oldular. Dobb’un *İncil Madeni*’nde yazdığı üzere “Ve ADAN, ADNA’nın babası oldu. ADNA DAAN’ın babası oldu ve DAAN EDNA’yı doğuran EDAN’ı doğurdu...” Bu, gelen nesillerin sayısı 300’e ulaşana kadar böyle devam etti; bilgisayarın sadece 100 tane personoid için kapasitesi olduğundan “nüfus artışının” elenmesi düzenli olarak yapıliyordu. 300. nesilde ADAN, ADNA, ANAD, DANA, DAAN ve NAAD isimli personoidler tekrar ortaya çıktılar, ancak bu sefer, nesillerinin düzenini sağlayacak kadar çok sayıdaydılar (basit olması için özetimizde sayıları kullanmayacağız). Dobb, bilgisayar evreninde geçen zamanın (kabaca bir şekilde bize eşitlersek) 2-2,5 binyıl olduğunu söyler. Bu süre içinde, personoid nüfusunda, türlerini açıklayan birçok değişik söylence ve bunun yanında “tüm var olan” modelleri dışlamadan, farklılıklarını ve mücadele zorunluluklarını kabul etmelerini sağlayan birçok formülasyon meydana geldi. Yani, bir dolu farklı felsefe (ontolojiler ve epistemolojiler) ve aynı zamanda kendilerine özgü “metafizik deneyler” ortaya çıktı. Personoidlerin “kültürü” insanlarınkine benzemediği için mi yoksa deney kısa süreli olduğu için mi tam olarak bilmiyoruz ama çalışılan nüfusta lafın gelişi Budizme veya Hristiyanlığa denk gelen, tamamen dogmatik bir inanç şekli ortaya çıkmadı. Diğer yandan, 8. nesil kadar kısa bir zaman sonra, bireysel ve tektanrıci özelliklere sahip bir Yaratıcı hayal edildi. Deney, bilgisayar dönüşüm hızının en yüksek seviyede tutulması, ancak doğrudan gözlemi mümkün kılmak için yavaşlatılması (senede aşağı yukarı bir kere) şeklinde oluşturulmuştu. Hızdaki bu değişimler, Dobb’un da açıkladığı gibi, bilgisayar evreninde yaşayanlar için, benzer değişimlerin bizim için olduğu ile aynı şekilde, tamamen algılanamaz, tek bir darbede tüm varlık bir değişime (burada zaman boyutu) uğramakta ve içindekiler değişimin gerçekleştiğini belirtecek sabit bir noktaları veya çerçeveleri olmadığı için bu değişimin farkına varamamaktadır.

“İki kronolojik dışı”nin kullanımı Dobb’un çok istediği şekilde gelenek derinliği ve zaman boyutu olan bir personoid tarihinin ortaya çıkmasına izin vermiştir. Özetlemek gerekirse, Dobb tarafından kaydedilmiş, büyük kısmı heyecan uyandırıcı olaylarla dolu o tarihin tümünü özetlememiz mümkün değildir. Biz kendimizi, kitabın başlığında da yansıtılmış olan fikrin geldiği kısımlarla sınırlayacağız. Personoidlerin kullandığı dil, sözlük ve söz dizimi, ilk nesil personoidlere programlanmış standart İngilizcenin yeni bir türüdür. Dobb, bu dili mecburen normal İngilizceye çevirmiş, ancak personoid halkı tarafından oluşturulmuş birkaç ifadeye dokunmamıştır. Bunlar arasında, mesela “tanrısal” ve “natanrısal” gibi Tanrı’ya inananları ve ateistleri ifade etmek için kullanılan terimler de vardır.

ADAN, DAAN ve ADNA (personoidler kendi aralarında bu isimleri kullanmamaktadır, isimler sadece gözlemcinin diyalogları kaydetmesine kolaylık sağlamak amacıyla tarafımızdan kullanılmıştır) bizim de yakından bildiğimiz, insanlık tarihinde Pascal’la, personoidlerin tarihinde ise EDAN 197’nin keşfiyle ortaya çıkmış bir problem üzerine konuşmaktalar. Tıpkı Pascal gibi, bu düşün adamı da Tanrı’ya inanmanın inanmamaktan daha yararlı olduğuna inanmaktadır, çünkü aslen doğru olan Tanrı’nın olmadığı gerçeği olsa da, inanan kişi bu dünyadan ayrıldığında hiçbir şey kaybetmez, ancak eğer Tanrı varsa ölümsüzlüğü (sonsuz kadar sürecek bir zaferi) elde eder. Bu nedenle Tanrı’ya inanmak gerekir, çünkü en uygun başarının peşinde olan birinin şansının ağır basmasını sağlayan varoluşsal bir taktikte, bu çok açıktır.

ADAN 300’ün, bu direktifle ilgili şu görüşü vardır: EDAN 197’nin düşüncesine göre, saygı, sevgi ve bağlılık da sunulmadan sadece Tanrı’nın var olduğuna ve dünyayı yarattığına inanmak yeterli değildir. Bu, Dünya’nın Yaraticısı Tanrı’nın kurtuluşumuz için bunu yapmış olduğu hipotezini kabul etmek için de yeterli sayılamaz; ayrıca bu yaratma işi ve Onun iradesi için de Yaraticı’ya minnettar olmak gerekir. Kısaca, Tanrı’ya

hizmet edilmelidir. Eğer varsa, Tanrı varlığını doğrudan anlaşılabilir şekilde kanıtlayacak güce sahiptir. Tabii ki birtakım nesnelerin var olduğundan ve dünyamızın da onlardan oluştuğuna dair şüphemiz yoktur. En fazla, ne için var oldukları ve nasıl var oldukları konusunda şüpheler uyanabilir. Varlıklarıyla ilgili gerçek, kimsenin onları inkâr edemeyecek olmasıdır. Tanrı da aynı güçle kendi varlığını kanıtlayabilir. Ama O bunu yapmaz, bizi kesin olmayan, dolambaçlı, çeşitli tahminler, bazen vahiy adı verilen tahminler şeklinde ifade edilen bilgiye mahkûm eder. Eğer bunu yaparsa, o zaman “dindarları” ve “dindar olmayanları” aynı kefeye koymuş; yarattıkları için varlığına kesin bir inanç değil, bir inanma olasılığı sunmuş olur. Yaratıcıyı harekete geçiren nedenler Onun yarattıklarından saklanmış olabilir. Böyle olunca ortaya şu önerme çıkar: Tanrı ya vardır ya da yoktur. Üçüncü bir ihtimal daha (Tanrı vardı ama artık yok veya Tanrı zaman zaman ortaya çıkıyor veya bazen “çok” bazen “az” var vb.) kesinlikle imkânsızdır. Göz ardı edilemez ancak çok değerlikli mantığın doğal teolojiye tanıtılması sadece onu karıştırmaya hizmet eder.

Yani, Tanrı ya vardır ya da yoktur. Eğer kendisi, her bir üyenin sorgulanan olasılık için bir argümanının olduğu bizim durumumuzu kabul ederse (“tanrısalcılarının” Yaratıcının varlığını kanıtladığı ve “natanrıscılarının” da aksini kanıtladığı), mantık açısından bir tarafta “tanrısalcılarının” ve “natanrıscılarının” yer aldığı, diğer tarafta Tanrı’nın tek başına olduğu bir oyun izliyoruz demektir. Bu oyun, Onun Tanrı olduğuna inanmayan kimseyi cezalandırmama mantıksal özelliğine de sahiptir. Eğer bir şeyin olup olmadığı kesin olarak bilinemiyorsa (bazıları olduğunu, bazıları olmadığını iddia ederler) ve eğer o şeyin hiç var olmadığı düşüncesi mümkünse, hiçbir mahkeme bir şeyin varlığını inkâr eden kişiye karşı bir karar veremez. Özetle, eğer tam anlamıyla kesinlik yoksa, tam anlamıyla sorumluluk da yoktur. Bu formül mantıksal olarak çürütülemez, çünkü oyun teorisi bağlamında simetrik bir ödül oluşturur; kesinlik olma-

yan tarafta bulunup da *tam sorumluluk* isteyen herhangi bir kimse oyunun matematiksel simetrisini mahvediyor demektir; bu nedenle biz aslında bir kazananın mutlaka olması gerektiği bir oyun oynamaktayız.

Bu nedenle durum şöyledir: Tanrı ya herkese eşit derecede adildir, bu nedenle “natanrıcıları” natanrıcı oldukları (yani Ona inanmadıkları) için cezalandırmaz; ya da onları cezalandırır ki, bu durumda da herkese eşit derece adil olduğunu söylemek mantıken mümkün olmaz. Buradan nereye varabiliriz? Buradan varacağımız şudur: İsteddiği her şeyi yapması mümkündür, çünkü mantık sisteminde tek bir çelişkiye izin verilmiştir ve *ex falso quodlibet*^(*) ilkesine göre bu sistemden herkesin istediği sonucu çıkarması mümkündür. Bir diğer deyişle, adil bir Tanrı “natanrısıl” birinin kafasındaki saçın tek bir teline dokunmaz ve eğer dokunursa bu hareketi, tanrıbilimin ileri sürdüğü gibi evrensel olarak mükemmel ve adil olana yakışmaz.

ADNA, başkasına kötülük yapma problemini bu bağlamda nasıl değerlendirebileceğimizi sorar.

ADAN 300 cevap verir: “Burada” gerçekleşen her şey tam anlamıyla kesindir; “orada” (Dünya’nın sınırların dışında Tanrı’yla) gerçekleşen hiçbir şey kesin değildir, hipotezlere göre çıkarım yapılır. Burada, kimse kötülük yapmamalıdır, hem de kötülükten sakınmanın mantıksal olarak kanıtlanabilir olmadığı gerçeğine rağmen. Aynı sebeple, dünyanın varlığı da mantıksal olarak kanıtlanabilir değildir. Kötülük yapılabilir ama yapılmamalıdır, yapılmalıdır çünkü karşılıklılık esasına dayalı anlaşmamızdan dolayı: Ben sana karşı nasılsam sen de bana karşı öyle ol. Tanrı’nın varlığı veya yokluğuyla hiç alakası yoktur. Eğer kötülük yapmaktan “orada” cezalandıracağım için kaçınıyor, ya da “orada” ödüllendirilebilmek için iyilik

(*) Özgün metinde Latince: Klasik mantığın temel önermelerinden biridir, “bir çelişkiyi bir doğru izler” şeklinde kısaca özetlemek mümkündür.

yapıyorsam, davranışımı belirsiz bir prensibe dayandırmış olurum. Ancak burada, bizim meselemizde, karşılıklı anlaşmamızdan daha kesin bir şey olamaz. Eğer “orada” başka prensipler varsa, bildiğim diğer kesin gerçeklere benzer şekilde onun bilgisine sahip değilim. Biz, bir yaşam oyunu oynuyoruz ve onun içinde her birimizin müttefikleri var. Bununla birlikte, aramızdaki oyun son derece simetrik. Tanrı’yı kabul ederek, oyunun dünyanın ötesinde devamını da kabul ediyoruz. Eğer oyunun devamı buradaki oyunun gidişatını etkilemiyorsa, oyunun oradaki devamının kabulüne izin verilmelidir diye düşünüyorum. Diğer şekilde, belki de olmayan biri uğruna, burada kesin olarak var olan şeyi feda ediyor olabiliriz.

NAAD, ADAN 300’ün Tanrı’ya karşı tutumunun çok açık olmadığını söyler. ADAN, Yaratıcı’nın olduğu ihtimalini sunuyor değil mi: Peki ya devamı?

ADAN: Bir şey değil. Zorunlu bir şey değil. Ben (tüm dünyalar için) şu ilkeye inanıyorum: Geçici bir ahlak kuralı her zaman metafizik bir ahlak kuralından bağımsızdır. Burada şimdi var olan ahlak kuralları başka yerde gerçekliğini ispatlayacak güce sahip olamayabilir. Bu da şu anlama gelmektedir: Kötülük yapan kişi her şekilde kötüdür, aynı iyi bir şey yapan birinin her şekilde erdemli olduğu gibi. Eğer bir kişi Tanrı’ya hizmet etmeye, Onun varlığını destekleyici kanıtları savunmaya hazırlanıyorsa, *burada* hiçbir ek erdem kazanmaz. Bu, onun işidir. Bu ilke şu varsayımda yatar: Eğer Tanrı yoksa O bir hiçtir ve eğer Tanrı varsa o her şeye kadirdir. Mesela, her şeye kadirse bir başka dünya yaratabilir ama benim düşüncemin temeli olan mantıktan farklı bir dünya. Böyle başka bir mantıkla, geçici ahlak kuralları hipotezi metafizik kurallara bağlı olmak zorunda olur. Bu durumda da, evet, açık kanıtlar yoksa, o zaman mantıksal kanıtlar güç toplar ve hikmete karşı suç işleme tehdidiyle Tanrı hipotezine mahkûm olunur.

NAAD, Tanrı’nın kendine inanmakla ilgili, belki de böylesine karışık (ADAN 300 tarafından kabul edilen diğer mantığa

dayalı bir yaratılışın ortaya çıkacağı) bir durum istemediğini dile getiriyor. Bunu diğeri şu şekilde yanıtlıyor:

Her şeye gücü yeten bir Tanrı ayrıca her şeyi bilir; mutlak güç mutlak bilgiden bağımsız değildir, çünkü her şeyi yapan ama gücünün ne sonuçlar doğuracağını bilemeyen her şeye kadir olması mümkün değildir; eğer Tanrı bahsedildiği gibi mucizeler yaratıyorsa, bu onun mükemmelliğini şüpheyeye düşürür; çünkü mucize, onun kendi yaratma gücünün ihlâlidir. Ama kendi yarattığı ürünü düzenleyen, baştan sona tüm davranışlarını bilen gücünü ihlâl etmeye ihtiyacı yoktur; ama yine de bunu yaparsa, bu eserini düzelttiği anlamına gelmez; onun yerine onun varlığının bir işaretidir (düzeltme sadece başlangıçtaki güçsüzlüğü ifade eder). Bu, hatalı bir mantıktır, çünkü böyle bir işaret vermek şöyle bir izlenim yaratır: Yaratılış kendi tökezlemesi içinde gelişmiştir. Yeni modelin mantıklı bir analizi şunları sunar: Yaratılış kendinden kaynaklanmayan kendisinin dâhil olmadığı (aşkınlık kaynaklı, Tanrı'dan gelen) bazı düzeltmelerden geçiyor, bu nedenle mucizenin kural haline getirilmesi gerekir; bir diğer deyişle, yaratma öyle mükemmelleştirilmiş, öyle düzgünleştirilmiş olmalıdır ki mucizelere gerek kalmamalıdır. Geçici müdahaleler sadece Tanrı'nın varlığının işaretleri olamazlar; ayrıca Yazarlarının ve muhataplarının (yardımcı bir şekilde yöneltilecek kişi) kim olduğunu da ortaya koyarlar. Yani, mantık yönünden şöyle olmalı; ya mucizelerin gereksiz olduğu yaratmalar mükemmeldir ya da mucizeler gereklidir ki bu da yaratmanın mükemmel olmadığını gösterir (mucizeli ya da mucizesiz, hatalı bir şey düzeltilir, çünkü mükemmelliğe karışan bir mucize onu bozacak hatta daha kötü bir hale getirecektir). Böylece, birinin varlığının mucizeyle işaret edilmesi olası en kötü aracı kullanmak anlamına gelir.

NAAD belki de Tanrı'nın Ona inanma ve mantık arasında bir ayrılma olmasını istemediğini söyler: Belki de inanma işi,

Ona duyduğumuz güveni gösterebilmemiz için mantıktan tam olarak arınmayı gerektirmektedir.

ADAN: Eğer bir şeyin (bir varlık, tanrıbilim, teogoni ve diğerleri) mantıksal yapılanmasında kendisiyle çatışma yaşamasına izin verirsek, kişinin canının çektiği her şeyi kanıtlaması mümkün olur. Meselenin nasıl olduğunu düşün. Birini yaratmayı ve ona mantık vermeyi düşünüyoruz ve bu mantığın her şeyin Yaraticısına inanç için feda edilmesini istiyoruz. Eğer bu model kendi içinde çelişmezse metamantık şeklinde yaratılanın mantığı için doğal, tamamen farklı bir uygulama gerekir. Eğer bu Yaraticı'nın kusursuz olmadığını ortaya koymuyorsa, matematiksel kabalık olarak adlandıracağım bir özelliği ortaya koyar: *a sui generis* yaratıcı hareketin tutarsızlığı.

NAAD ısrar eder: Belki, Tanrı yarattıklarına karşı tamamen gizemli kalmayı istediği için bunu yapıyor; yani Onun sağladığı mantıkla tekrar oluşturulamayacak bir şey olarak. Kısaca, inancın mantığın üzerinde olmasını istiyor.

ADAN cevaplar: Seni anlıyorum. Bu tabii ki mümkün, ama durum böyle olsa da inancın mantıkla yarışmıyor olması da ahlak doğası için hoş olmayan bir ikilem ortaya çıkarır. Birisinin düşüncesinde bir noktada bunları askıya alması ve belirsiz bir sava öncelik vermesi, yani varsayımı mantığın önüne koyması gereklidir. Bu, sınırsız güven adına yapılabilir; ama *circulus vitiosus*'a^(*) gireriz, doğru kabul edilmiş şey, ilk olarak *mantıksal olarak doğru* olandan çıkan bir sebepler silsilesine dayanan çıkarımlara güvenilmesini gerektirir; böylelikle bazıları için pozitif bir değer taşıyan ve Tanrı'nın gizemi olarak adlandırılan mantıksal çelişki ortaya çıkar. Yapısal bakış açısından, böyle bir çözüm çok basit olabilir ve ahlaki açıdan da sorgulanabilir, çünkü Gizem sonsuzluğun (sonsuzluklar her şeyin ötesinde dünyamızı özelliklerindendir) üzerine kurulabilir ama bunu içsel çelişkilerle sürdürmek ve güçlendirmek, mimari kıstaslara

(*) Özgün metinde Latince: Kısır döngü anlamında.

göre, haincedir. Tanrıbilimin savunucuları, genellikle bunun böyle olduğunun farkında değillerdir, çünkü tanrıbilimlerinin bir kısmına normal mantık uygularken diğer kısımlarına uygulamazlar. Söylemeye çalıştığım şey, eğer biri çelişkilere^(*) inanıyorsa, o durumda sadece çelişkilere inanmalı ve aynı zamanda çelişmezliklere inanmaya çalışmamalıdır (mesela, mantığa). Eğer böyle tuhaf bir ikilikte ısrar edilirse (geçici olan her zaman mantığın konusudur, metafizik olanın ise bazı kısımları), Yaratılış modelini, mantıksal düzeltme açısından yamalanmış bir şey gibi görür ve mükemmelliğini kabul etmesi artık mümkün değildir. Kaçınılmaz bir şekilde, mükemmelliğin mantıksal olarak yamalanması gereken bir şey olduğu sonucuna varacaktır.

EDNA, tüm bu tutarsızlıkları birleştiren şeyin sevgi olup olmadığını sorar.

ADAN: Böyle olsa bile, sevginin bir çeşidi değil, gözleri gerçeğe kapatma olur. Tanrı eğer varsa ve dünyayı yarattıysa, onu istediği ve dilediği gibi yönetir. Tanrı vardır gerçeği için Ona minnet duymaya gerek yoktur; böyle bir minnet Tanrı'nın önceden var olamadığı ve bunun kötü olacağını varsayar ki, bu başka bir ikileme neden olan bir öncüdür. Peki ya yaratılış için minnettar olmak? Bu da Tanrı sayesinde değildir. Olmanın olmamaktan daha iyi olduğuna inanmak bir zorunluluktur; ben bunun nasıl kanıtlanacağına akıl erdiremiyorum. Kesin olarak var olmayan için, bir hizmet veya zarar verme mümkün değildir ve eğer Yaratıcı Olan, gücü sayesinde yarattığının ona minnettar olacağını ve onu seveceğini veya nankör olacağını ve kendini inkâr edeceğini biliyorsa, böylelikle bir sınırlılık ortaya çıkmış olur ki bu da yaratılmış olanın anlayamayacağı bir şeydir. Bu nedenle, hiçbir şey Tanrı sayesinde değildir: Ne sevgi ne nefret, ne minnettarlık ne sitem, ne ödül umudu ne de cezalandırılma korkusu. Hiçbir şey onun sayesinde değildir.

(*) Credo quia absurdum est. (Prof. Dobb'un metindeki dipnotu)

Böyle duygular isteyen bir Tanrı öncelikle duygularının Onun varlığı sorusundan sonra geldiğinden emin olmalıdır. Sevgi, kaynaklandığı karşılıklılık tahminine güvenmeye zorlanabilir ama bu anlaşılabilir bir durumdur. Ancak sevilenin olup olmadığına dayalı tahminlere dayalı bir sevgi saçmalıktır. Her şeye gücü yeten O, kesinliği de sağlayabilir. Bunu yapmadığı için ve eğer varsa, bunu gereksiz görmüştür. Neden gereksiz? Bu durumda birileri belki Tanrı'nın her şeye gücünün yetmediğinden şüphelenmeye başlayabilir. Gücü her şeye yetmeyen bir Tanrı, acımaya ve aynı zamanda sevgiye benzer duyguları hak eder; ama buna bizim hiçbir Tanrıbilimcimiz izin vermez. Ve söylediğimiz gibi: Kendimize hizmet ederiz başkasına değil.

Tanrı konusunu, diktatör mü yoksa özgürlükçü mü olduğu konusuyla devam ettirebiliriz; kitapta böyle çok yer kaplayan kısımları kısaltmak çok kolay değil. Dobb'un kaydettiği bu tartışmalar ve görüşmeler, ADAN 300, NAAD ve diğer personoidlerin, grup halinde günlük konuşmaları ve bazı monologları (deneyci, bilgisayar ağına yerleştirilmiş uygun araçlar sayesinde zihinsel süreçlerin de sırasını not almıştır), *Non Serviam*'ın üçüncü kısmını oluşturur. Metinde, onlar üzerine hiçbir yorum yoktur. Ama Dobb'un sonsözünde şu ifadeyi buluyoruz:

ADAN'ın açıklaması kesin görünüyor, en azından bana uyuyor: Onu yaratan bendim. Bu tanrıbilimde, Yaratıcı benim. Aslında, ADONAI IX programı yardımıyla o dünyayı ben üretim ve JAHVE VI programı yardımıyla personoid tomurcuklarını yarattım. Bu ilk oluşumlar, sonraki 300 nesli meydana getirdi. Aslında, onlarla iletişime geçmedim (aksiyom şeklinde), bu bilgiler ve benim varlığım onların dünyalarının erişilebilir sınırlarının dışındadır. Aslında, benim varlığımın olasılığına hipotez ve tahmin bazında sadece çıkarım yaparak vardılar. Aslında, ben zeki varlıkları yarattığımda, kendimi onlardan herhangi bir imtiyaz istemeye hak sahibi olarak görmüyordum:

Sevgi, minnet, hatta kibarlık ve diğer şeyler. Dünyalarını büyültebilir veya küçültebilirim, zamanlarını hızlandırabilir veya yavaşlatabilirim, duygu durumlarını ve algılama araçlarını değiştirebilirim; onları yok edebilirim, bölebilirim, çoğaltabilirim, varlıklarının ontolojik temelini değiştirebilirim. Anladığım kadarıyla, bana hiçbir şekilde minnettar değiller. Onları sevmediğim doğru. Bazı deneycilerin, personoidler için bunu hissetmekten hoşlandığını sanıyorum, ama sevgi işin içine girmiyor. Gördüğüm kadarıyla, en azından bu durumu değiştirmiyor. Bir saniyeliğine benim BIX 310 092' me ahiret olan yardımcı bir ünite eklediğimi hayal edin. Personoidlerimin ruhlarına teker teker kanaldan geçme ve üniteye girme izni veriyorum ve orada bana inananları, bana bağlılık gösterenleri, bana minnet duyanları ve güvenenleri ödüllendiriyorum, diğerlerinin, personoid kelimesini kullanırsak "natanrısalların" hepsini mesela yok ederek veya başka işkencelerle cezalandırıyorum (sonsuz işkenceden hiç bahsetmiyorum, çünkü o kadar cani değilim!). Benim eylemim hiç şüphesiz utanmazca bir bencillik, mantıksız bir öç alma, kısacası masumlar üzerinde hüküm sürenin son bir hainliği olarak algılanacaktır. Ve bu masumlar, bana karşı hareketlerinin kalkını olan mantığın çürütülemez kanıtlarına sahip olacaklar. Herkesin personetik deneylerden uygun olduğunu düşündüğü sonuçlar çıkarmaya hakkı tabii ki var. Dr. Ian Combay bir zamanlar özel bir sohbette bana artık varlığımla personoidlerin toplumunu garantileyebileceğimi söylemişti. Şimdi bu benim yapmayacağım en kesin şey. Çünkü bu bana bir netice istemek gibi geliyor: Onların tarafından bir cevap. Ama bana tam olarak ne söyleyebilirler ve yapabilirler ki ben de onların talihsiz Yaratıcısı olarak derin utancı ve acıyı hissetmeyeyim? Tüketilen elektriğin faturası düzenli olarak ödenmelidir ve üniversitedeki üstlerimin deneyin sona erdirilmesini, yani makinenin parçalanmasını, diğer bir deyişle dünyanın sonunu istedikleri bir zaman gelecektir. Bunu insancıl bir şekilde, mümkün olduğunca ertelemeye çalışacağım. Yapabileceğim

tek şey bu ama övgüye lâyık bir şey olduğunu düşünmüyorum. “Pis iş” olarak adlandırılan yaygın bir deyiş daha ziyade. Bunları söylerken, umarım kimse bir fikir edinmez. Ama edinirse de, bu onun işi.

Yeni Kozmogoni^(*)

Ekselansları. Bayanlar ve baylar. Bana verilen bu fırsatı, (bu seçkin kürsüde) Evren'in yeni modelin ortaya çıkmasına yol açan şartları anlatmak ve bu süreçte insanın tarihi konumundan çok farklı olarak ortaya çıkan kozmik konumunu vurgulamak için kullanmak istiyorum. Bu olağanüstü sözleri kendi araştırmam için değil, şu an aramızda olmayan ve bu gelişmelerin bir kısmını borçlu olduğumuz bir adamın anısına kullanıyorum. Ondan bahsetme nedenim, olmamasını en çok istediğim şeyin gerçekleşmiş olması: Benim araştırmam, (çağdaşlarımın gözünde) Aristides Acheropoulos'un çalışmasını, büyük ölçüde gölgede bıraktı. Öyle ki yetkin bir bilim tarihçisi olduğu herkes tarafından bilinen Profesör Bernard Weydenthal *Oyun ve Komplotu Olarak Dünya* adlı kitabında Acheropoulos'un *Yeni Kozmogoni* adlı şaheserinin artık bilimsel bir hipotez olmaktan çıkıp yazarının kendisinin bile gerçekliğine inanmadığı fantastik bir kurgu olduğunu yazdı. Aynı şekilde, Profesör Harlan Stymington *Oyun Teorisinin Yeni Evreni*'nde Alfred Testa'nın çalışması olmadan Acheropoulos'un fikrinin, Leibniz'in önceden ayar-

(*) Bu metin, Profesör Alfred Testa'nın kendisine Nobel Ödülü verilmesi üzerine yaptığı konuşmanın metnidir ve onun anısına hazırlanan kitaptaki (*Einsteinvari'den Testa'vari Evrene*) bölümünden alınmıştır. Yayınevi Academic Press'in izniyle yeniden basıycruz.

lanmış uyum dünyasında (hiçbir fen biliminin ciddiye almadığı modelinde) gevşek bir felsefi kavram olarak kalmaya mahkûm olduğunu belirtmişti.

Bazılarına göre, ben fikri asıl sahibinin önemsemediği kadar çok ciddiye aldım; diğerlerine göreyse, deneysel olmayan belirsiz felsefenin kuramsallığına karışmış bir görüşe bilimsel bir dayanak noktası sağladım. Bunun gibi yanlış görüşler birazdan yapacağım gibi bir açıklama yapmamı gerekli kılıyor. Acheropoulos bir doğa filozofuydu, fizikçi veya evrenbilimci değildi, üstelik görüşlerini matematik bilimine başvurmadan açıkladı. Onun kozmogonisinin içgüdüsel görünüşü ve benim biçimlendirilmiş teorim arasında farklar olmadığı da doğrudur. Ama en önemlisi, Acheropoulos Testa'sız da çok başarılı olabilirdi, oysa Testa her şeyi Acheropoulos'a borçludur. Bu farklılık, önemsiz sayılmayacak kadar belirgin. Bunu açıklamak için, sizden sabır ve dikkat rica ediyorum.

XX. yüzyılın ortalarında bir avuç gökbilimci kozmik uygarlıklar olarak adlandırılan problemi ele aldıklarında, girişimleri astronomi için çok sıradışıydı. Akademik topluluk, bu işe her yerde olan ve dolayısıyla bilimde de bulunan bir düzine tuhaf insanın hobisi diye tepeden baktı. Bu topluluk, sadece böyle uygarlıklardan gelen işaretlerin araştırılmasına açık bir şekilde karşı çıkmakla kalmadı; aynı zamanda böyle uygarlıkların varlığının olması ve bunların gözlenebilir Evreni etkileyebileceği ihtimalini de kabul etmedi. Şu ya da bu astrofizikçi, pulsarların emisyon spektrumu veya galaksi dışındaki yıldızsı gökcisimlerinin enerjilerinin veya galaktik çekirdeklerin özel bir olayının Evrende yaşayanların amaçlı bir hareketinin kanıt olduğunu ilan ettiğinde, bu saygıdeğer yetkililerden hiçbiri böyle bir açıklamanın araştırmaya değer bir hipotez olduğunu düşünmedi. Astrofizik ve kozmoloji tüm bu meseleye duyarsız kaldı; hatta bu umursamazlık teorik fizikte daha da fazlaydı. O zamanın bilimsel görüşü aşağı yukarı şu şekilde ifade edile-

bilirdi: Eğer bir saatin düzeneğini anlamak istiyorsak, saatin dişli çarkında ve mukabil ağırlığında bakteri olup olmamasının saatin yapısı ya da kinematik açısından bir önemi bulunmamaktadır. Bakterilerin bir saatin hareketini etkilemesi kesinlikle mümkün değildir! Zeki varlıkların kozmik mekanizmanın hareketlerine müdahale etmesinin düşünülememesinin, bu mekanizmanın içinde yer alan varlıklardan tamamen arınmış olarak araştırılmasının sebebinin de bu düşünce yapısı oluşturur.

Eğer o günlerde fizik biliminin vardığı nokta kozmoloji ve fizikteki devasa değişimi, zeki mahlûklar evreninin varlığını da kapsayan bu değişimi destekleyecek olsaydı bile, bu durumun ancak şu şartlar altında gerçekleşmesi mümkün olurdu: Eğer kozmik medeniyetler keşfedilir, eğer buralardan uyarı işaretleri alınır ve eğer bu medeniyetler sayesinde doğanın kanunlarıyla ilgili tamamen yeni bilgiler elde edilirse, evet sadece ama sadece bu şartlar altında Dünya biliminde esaslı değişiklikler söz konusu olabilirdi. Astrofiziksel bir devrimin bu tür bağlantıların *yokluğunda* da olabileceğı (astromühendislikte bu tür bağlantıların, işaretlerin ve belirtilerin yokluğunun fizikte devasa bir devrim başlatabileceğı ve Evren görüşümüzü tamamen değiştirebileceğı) o dönemin yetkililerinin kafasına bir türlü girmedi.

Aristides Acheropoulos *Yeni Kozmogoni*'yi yayınladığında, bu saygın bilim adamlarının çoğı hayattaydı. Bu kitap ilk defa elime geçtiğinde, Albert Einstein'ın bir zamanlar patent ofisinde kâtip olarak çalıştığı ve boş zamanlarında izafiyet teorisinin temellerini oluşturmakla meşgul olduğı yer olan İsviçre Üniversitesi Matematik Bölümü'nde doktora öğrencisiydim. İngilizce çevirisi yayınlanmış olduğı için bu küçük kitabı okuyabildim, ancak belirtmek gerekir ki berbat bir çeviriydi. Üstüne üstlük kitap, bilimkurgudan başka bir şey yayınlamayan bir kitapevi tarafından, söz konusu türden kitaplar arasında yayınlanmıştı. Çok sonradan öğrendiğime göre, orijinal metin neredeyse yarısı kadar kısaltılmış. Şüphesiz ki, bu baskının

durumu (Acheropoulos'un hiç kontrolünün olmadığı) *Yeni Kozmogoni*'yi bizzat yazmış olmasına rağmen kitabın içeriğini çok da ciddiye almadığı fikrinin doğmasına yol açıyor.

Korkarım ki hız ve gelip geçiciliğin moda olduğu günümüzde bir bilim tarihçisi veya bibliyograf haricinde hiç kimse *Yeni Kozmogoni*'nin sayfalarını açmayacaktır. Eğitilmiş kişiler bile bu çalışmanın sadece başlığını bilip, yazarı hakkında bir şeyler duymuştur; hepsi bu kadar. Bu kişi kendini yoksun bıraktığı eşsiz tecrübenin farkında değildir. Hafızamda *Yeni Kozmogoni*'yi tıpkı 21 yıl önce okuduğum gibi taze kılan sadece içeriği değil, ayrıca okumama eşlik eden duygu yoğunluğuydu. Benim için eşsiz bir andı. Yazarın görüşünü anladıktan sonra, kişinin kafasında, kazınmış parşömen üzerine yeniden yazılmış birbirine tamamen yabancı görünmez oyuncularla oynanan bir Kozmoz Oyunu şekilleniyor, okurun duygusal olarak tamamen hayret uyandırıcı yeni bir şeyle muhatap olduğu izlenimi asla kaybolmuyor ve aynı zamanda insanlığın temel bilgilerini oluşturan en eski mitlerin doğal bilimlere tercüme edilmiş intihal yüklü bir tekrarı yaşanıyor. Sanıyorum bu hoş olmayan, hatta rahatsız edici olan izlenim, bizim fizik ve istenç sentezinin rasyonel bir zihin tarafından kabul edilememesinden (hatta ahlaksızca görülüyor diye belirtmek isterim) kaynaklanıyor. Mitler istencin yansımasıdır. En eski kozmogonik mitler, en basit ve insanoğlunun kayıp cennetini oluşturan kalben masumane şekliyle, Varlığın demiurgosçu^(*) öğelerin, efsanelerde çeşitli şekil ve cisimleştirmelerle gizlilik örtüsü altında tutulan öğelerin çatışmasından nasıl ortaya çıktığı, Tanrı-iblis, Tanrı-ruh ya da üstün insanların sevgi-nefret kucaklaşmasından dünyanın nasıl doğduğu ve kozmik gizem boşluğuna antropomorfizmin en saf yansıması olan bu kati çatışmaya dair şüphe, yazarın prototip olarak kullandığı Fiziğin Arzulara indirgenmesi asla tamamen göz ardı edilemez.

(*) Pek çok kadim kültürde görülen Dünyayı yaratan ilaha, Yunan mitolojisiinde verilen ad.

Bu açıdan bakıldığında *Yeni Kozmogoni* anlatılamayacak kadar Eski Kozmogoni olduğunu kanıtlıyor ve onu ensest esintili küçük dayakların dilinde izah etme çabası, birbiri ile işi olmayan ayrı kavram ve kategorileri gelişigüzel şekilde birleştirmenin kaba yetersizliği ile karşılaşılıyor. Kitabı o zamanlar ellerine almış olan birkaç seçkin düşünür, artık birden fazla kişiden duymuş olduğum için iyi biliyorum ki, bu kitabı tahammülsüzlükle, kızgınlıkla ve küçümseyici tavırlarla okudu; hatta büyük olasılıkla hiçbiri sonuna kadar okuyamadı bile. Kitap zaman zaman bir saçmalık olarak görünse, bundan şüphelenilse de a priori olarak kitaba bu kadar kızgın yaklaşmamalı, önyargılı fikirlerin bizi eylemsizliğe sürüklemesine hemen kapılmamalıyız: Kitap, bize maddeci varlıklar şekline bürünmüş maskeli Tanrıları kuru mantıksal önermeler diliyle takdim eder ve aynı zamanda doğanın kanunlarını onların çatışmasının sonucu olarak adlandırır. Sonuç bizim her şeyden bir seferde arındırılmışlığımızdır: Hem mükemmellikte Aşkınlığa ulaşan inancımızdan, hem de doğrucu, kalıcı ve nesnel bilimimizden. Sonunda, bize bir şey kalmamıştır; diğer yandan ise tüm öncüllerin uygulanması da tamamen imkânsızdır. Birisi vahşice muamele gördüğünü, (ne dini ne de bilimsel bir gizemle) soyulduğunu hissedebilir.

Bu kitabın zihnimde yarattığı yıkımı anlatamam sizlere. Hiç şüphesiz, bir bilim adamının zorunluluğu bilimde Kuşkucu Thomas gibi her iddiaya meydan okuyabilmektir. Ancak kesin olan bir diğer şey ise her şeyi bir defada sorgulamanın mümkün olmadığıdır. Acheropoulos mükemmelliğinin tanınmasından kasıtlı değilse de etkili bir şekilde yakasını kurtarmayı başardı. Tam anlamıyla bilinmeyen bu adam, küçük bir milletin evladıydı, ne fizik ne de kozmoloji alanında profesyonel anlamda yeterlilik belgesi vardı ve son olarak (bu her şeyi açıklar) hiçbir selefi de yoktu. Tarihte eşi duyulmamış bir şey! Her düşünürün, her devrimsel ruhun bir şekilde, ileride geride bırakacağı ama aynı zamanda başvuracağı bir öğretmeni vardır. Ama bu

Yunanlı sahneye tek başına çıktı; birçok kişinin de selefi olan bir yalnızlıkla ki buna tüm hayatı tanıklık eder.

Bu adamla hiç tanışmadım ve hakkında çok az şey biliyorum. Ekmek parasını nasıl kazandığını umursayan biri değİ di; *Yeni Kozmogoni*'nin ilk versiyonunu 33 yaşında, henüz Felsefe Doktoru iken yazdı, ancak fikrinin başarısız olması (yaşamının başarısız olması) nedeniyle hiçbir yerde yayınlamayınca, büyük bir sabırla hayata katlandı ve emeklerinin beyhudeliğini fark ederek *Yeni Kozmogoni*'yi yayınlama fikrinden tamamen vazgeçti. Eski insanlarla ilgili göreceli kozmogoni üzerine yaptığı başarılı çalışması ile doktora derecesini aldığı üniversitede hademe oldu, sonra bir fırıncının yardımcısı oldu, sonra su taşıyıcısı ve bu arada mektupla öğretim yöntemiyle matematik çalıştı; onunla muhatap olan, onunla iletişime geçen hiç kimse *Yeni Kozmogoni* hakkında tek kelime bile duymadı. Tam bir kapalı kutuydu ve hem kendine, hem de en yakınındakilere karşı umursamazdı. Bu bilime ve imana karşı ilgisizlik ve ketumluk, bu entelektüel cesareten kaynaklanan geniş kapsamlı dinsizlik, tüm okurlarını kaybetmesine neden olabilirdi. İngiliz bir yayıncının teklifini terk edilmiş bir adadaki kazazedenin içinde yardım çağrısı olan bir şişeyi fırlatması gibi kabul ettiğini düşünüyorum; arkasında görüşlerinin izini bırakmak istedi, çünkü doğruluğundan emindi.

Berbat çevirisi ve rastgele yapılmış kısaltmalara rağmen *Yeni Kozmogoni* müthiş bir çalışmadır. Bu eserde, Acheropoulos her şeyi tersine çevirip bilim ve dinin yüzyıllar boyunca oluşturduğu her şeyi tam anlamıyla alt üst eder, ezip geçtiğı düşüncelerin dağılmış enkazı geride kalır; bu çalışmalara en başından başlamak, yepyeni bir Evren inşa etmek demektir. Bu tüyler ürpertici görüntü bizleri savunmacı tarafa iter: Yazar ya tam bir deli ya da tam bir kara cahildir. Akademik unvanlarına inanılması da mümkün değildir. Onu ancak bu şekilde redderseniz akli dengenizi tekrar kazanmış olursunuz. Benimle *Yeni Kozmogoni*'yi okuyan diğer kişiler arasındaki tek fark,

benim bunu yapamamış olmamdır. Kitabı bütünlüğü içinde, ilk hecesinden sonuncuya kadar reddetmeyenler ise kendini kitaptan asla kurtaramaz. Eğer bulunması gerekiyorsa, orta yol şöyle bir şey oluyor: Eğer Acheropoulos deli veya ahmak değilse, bir dâhi olmalıdır.

Böyle bir tanıyı kabul etmek kolay değildir! Metin okuyucunun gözü önünde sürekli değişir: Oyundan kaynaklanan çatışma-tesadüf matrisini fark etmemek mümkün değildir. Bu kalıp Manici öğelerden (bunların izi kalmamış bir din var mıdır?) tamamen arınmamış dinlerin iskeletini oluşturur. Eğilim ve eğitim olarak ben bir matematikçiyim; benim fizikçi oluşum Acheropoulos sayesinde. Eğer bu adam olmasaydı, benim fizikle her temasım amaçsız ve sağlıksız olacaktı. Beni bu kitap değiştirdi; *Yeni Kozmogoni*'de bunu başaran kısmı size gösterebilirim. Kitabın Newton'un Einstein'ın, Jeans'ın ve Eddington'un mükemmelliklerini, doğa kanunlarının matematiksel ifadelerle uyumlu olduğunu, matematiğin (mantıksal aklın saf meyvesinin) Evren'e eşdeğer olabileceğini anlatan 6. bölümünün 17. kısmından bahsediyorum. Eddington ve Jeans gibi bazı büyük insanlar, yaratıcının kendisinin de bir matematikçi olduğuna ve yaratılış çalışmasında bu özelliğini sergilediğine inanmışlardır. Acheropoulos matematiksel biçimselliğin Dünya hakkında ya çok az ya da bir seferde çok fazla şey söylediğini öğrendikten sonra, teorik fiziğin böyle büyüleme dönemini geride bıraktığını gözlemlemiştir. Evrenin yapısını tahmin eden matematik hiçbir zaman tam isabette bulunmayı başaramazsa da hedeften her zaman çok az uzaktadır. Biz olayların bu durumunun geçici olduğunu düşünüyorduk, ancak Acheropoulos şöyle diyor: Fizikçiler ortak bir alan teorisi oluşturmayı başaramadılar, küçük ve büyük dünya fenomenlerini birleştirmeyi başaramadılar ama bu artık olacak. Matematik ve Dünya bir noktada birleşecek ama başka matematiksel araçlar (veya başka tarz araçlar) sayesinde değil. Bu birleşme, yaratılış çalışması hedefine ulaştığında ve hâlâ ilerleme halindeyken gerçekleş-

cektir. Doğa kanunları *hâlâ* olması “gerektiği” gibi değil, bu matematiğin mükemmelleşmesi sonucu değil, Makrokozmos’un gerçek dönüşümleri sonucunda gerçekleşecektir.

Bayanlar ve baylar, şimdiye kadar karşılaştığım aykırı düşüncelerin en mükemmeli olan bu düşünce beni büyüledi. Aynı bölümün ilerleyen kısımlarında, Acheropoulos Evren fiziğinin onun (Evren’in) sosyolojisinin sonucu olduğunu olabildiğince güzel bir şekilde ifade ediyor. Fakat böyle taşkınca bir kısmı düzgünce anlamak için bazı temel meselelere tekrar dönmemiz gerekmektedir.

Acheropoulos’un görüşünün soyutlanması düşünce tarihinde görülmüş bir şey değildir. Yeni Kozmogoni kavramı, benim bahsettiğim intihale rağmen, her türlü metafizik sistemi ve doğal bilim metodlarından ayrıdır. İntihal izlenimi okurun hatasından ve kavramsal tembelliğinden kaynaklanmaktadır. Bizim, maddecî Dünya’nın şu mantıksal ikileme neden olduğunu düşünmemiz tamamen tepkiseldir; ya Birisi tarafından yaratıldı (ve sonra din anlamında bu Birisini Tanrı, İlk Neden vs. şeklinde adlandırırız) ya da diğer yandan hiç kimse tarafından yaratılmadı ki bu da şu anlama gelir: Bilim adamları olarak Dünya’yı ele aldığımızda, onu kimse yaratmamıştır. Ama Acheropoulos, üçüncü bir yol mümkündür, der. Dünya Hiç Kimse tarafından yaratılmadı ama aynı zamanda da yaratıldı; Evren’in Yaraticıları vardır.

Nasıl olur da Acheropoulos’a öncülük etmiş kimse olamaz? Temel düşüncesi oldukça basit. Ayrıca, bunun Oyun Teorisi veya çatışan yapıların cebiri gibi disiplinler ortaya çıkmadan dile getirilmesinin mümkün olmadığını söylemek de uygun değildir. Daha erken değilse, esas düşüncesi XIX. yüzyılın ilk yarısında şekillenmiştir. Peki, neden başka hiç kimse bunu düşünemedi? Bence, Bilim kendini dinin boyunduruğundan kurtarma sürecinde kendi kavramsal alerjilerini oluşturdu, nedeni budur. Bilim dinle çatışır, bu durum günümüz kiliselerinin biraz utandığı çok fena sonuçlar doğurmuştur ama Bilim, bu

eski eziyetler için onları sessizce affetmiştir. Sonunda, din ve bilim tedbirli bir tarafsızlıkta anlaştı, ikisi de birbirinin yoluna çıkmamayı kabul etti. İnsana çok dokunan, insanı çok sinir eden ve Yeni Kozmogoni görüşünde net bir şekilde kaçınma olarak gördüğümüz bilimin körlüğü bu birbirinin yoluna çıkmama ve birlikte yaşamanın sonucudur. Bu fikir, yönelmişlik düşüncesiyle çok yakından alakalıdır, diğer bir deyişle bireysel Tanrı'da temel kısmın ne olduğuyla alakalıdır. Yönelmişlik böyle bir dinin, inancın temellerini oluşturur. En nihayetinde dine göre, Tanrı Dünya'yı istekle ve maksatlı bir şekilde yarattı, yani bu kasıtlı bir eylemdi. Ancak bilim şüpheci olmak gerektiği düşüncesini dile getirdi ve hatta bunun tartışılmasını bile kesin bir şekilde yasakladı. Bilimde bu bir tabu haline geldi; hiç kimsenin bu durumdan kısacık bile bahsetmesine izin verilmedi, eğer akla aykırı bir sapkınlığa düşülmemişse. Bu korku bilim adamlarının sadece ağızlarını değil, aynı zamanda beyinlerini de mühürledi.

Şimdi tekrar başlangıç olarak adlandırılabilen kısma geri dönelim. 1970'lerin sonunda *Evrenin Sessizliği* bilmecesi ün kazanmıştı. Halk bu meseleyle çok ilgiliydi. Kozmik sinyaller (Green Bank Gözlemevi'nde Drake'nin çalışması) almaya yönelik ilk girişimlerden sonra hem Amerika'da hem de Rusya'da başka projeler başlatıldı. Ama en hassas elektromanyetik aletlerle dinlenen Evren, sadece elementlerin yıldızsal enerjilerini boşaltmalarının uğultu ve çatırtılarının eşlik ettiği inatçı sessizliğini sürdürdü. Kâinat cansızlığını tüm derinliğiyle gösterdi. "Diğerleri"nden hiçbir işaret gelmemesi ve onların astromühendislik becerilerine dair hiçbir göstergesinin olmaması, bilim için kaygı verici bir sorun oluşturdu. Biyologlar cansız nesnelerden yaşamın doğumuna olanak sağlayan doğal koşulların varlığını keşfetti; hatta laboratuvarlarda biyolojik türeme gerçekleştirmeyi bile başardılar. Astronomlar gezegen oluşumunu sık sık gösterdi; birçok yıldızla sahip (tartışmasız şekilde) gezegen sistemleri de bulundu. Bilimler oybirliğiyle hayatın doğal

kozmik değişim esnasında olduğu ve evriminin de tüm Evren için ortak bir olay olduğu ve organik varlıkların zekâlarının evrim ağacını taçlandırmasına da “Nesnelerin Fiziksel Düzen”i tarafından yol açıldığı sonucuna vardılar.

Böylelikle, bilimler kalabalık bir Evren varlığını kabul ettiler; ancak bu arada vardıkları sonuçlar, kesin bir şekilde gözlemlenen gerçeklerle çakışıyordu. Teoriler, Dünya’nın (yıldızlar kadar uzakta yer alan) bir medeniyetler zinciriyle çevrili olduğunu söylese de yapılan gerçek gözlemlere göre, her yanımızı hayatın olmadığı bir boşluk kaplamaktaydı. Problemi ilk araştıranlar iki kozmik medeniyet arasındaki ortalama uzaklığın 50-100 ışık yılı olduğu varsayımında karar kırmışlardı. Bu tahmini uzaklık daha sonra 1000’e çıkartılmıştı. 70’lerde radyo gökbilimi on binlerce ışık yılı uzaklıktan gelen sinyalleri araştırmayı sağlayacak şekilde gelişti ama oradan da tek duyulabilen Güneş’teki küçük patlamaların yarattığı radyo parazitleri oldu. Hiç aralıksız 17 yıl süren izlemelerde, arkasında zeki bir amacın olduğu düşüncesine temel oluşturacak tek bir sinyal bile görülmedi.

Sonra Acheropoulos kendi kendine şöyle dedi: Bu olgular gerçek olmalı, olgular bilginin temelini oluşturur. Tüm bilimlerin teorilerinin yanlış olması mümkün mü? Organik kimya, biyokimyasal sentez, biyoloji, gezegen bilimi ve astrofizik, hem teorik hem de evrimsel olarak bunların hepsinin hatalı olma ihtimali var mı? Hayır, bunların hepsinin hatalı olması mümkün değil. Ve bu nedenle, gözlemlediğimiz bu olgular teorilerle çatışmaz. İhtiyacımız olan şey bilgilerin ve genellemelerin tekrar yorumlanmasıdır. Acheropoulos’un üstlendiği de bu birleşimdir.

Evren’in yaşı ve büyüklüğünün XX. yüzyılda Dünya bilimi tarafından birkaç kez gözden geçirilmesi gerekti. Değişimlerin yönü hep aynıydı: Eskilik ve ölçüler hep daha az olarak hesaplanmıştı. Acheropoulos *Yeni Kozmogoni*’yi yazmaya başladığında, Evren’in yaşı ve büyüklüğü yeniden gözden geçirilmiş,

yaşı 12 milyar yıl ve görülebilir boyutları da 10-12 milyar ışık yılı olarak hesaplanmıştı. Bizim Güneş Sistemimizin yaşı ise 5 milyar yıldır. Bu nedenle, bizim sistemimiz, Evren’de ortaya çıkan ilk nesil sistemlerden değildir. İlk nesil çok daha önceleri, nerdeyse 12 milyar yıl önce ortaya çıkmıştır. İlk nesil güneşleri diğer güneşlerden ayıran bu zaman aralığı gizemin anahtarının bulunduğu yerdir.

Garip olduğu kadar komik olan bir durum ortaya çıktı. Bir uygarlık neye benzer, kendini ne ile meşgul eder, kendine ne gibi hedefler koyabilir, *milyonlarca* yıldır neleri başarmıştır (ilk neslin uygarlıkları Dünya’ninkinden eski olmalıdır), bunlar herkesin tahayyül gücünü aşıyordu. Bu, insanların hayal edebileceğinden çok daha fazlaydı ve hayal edilmeye uygun olmamasından dolayı sürekli ihmal edilip görmezden gelindi. Aslında, kozmik psychozoic^(*) konusunu çalışan hiç kimse bu şekilde uzun yıllardır varlığını sürdürmüş uygarlıklar hakkında tek kelime bile yazmadı. Aralarında en cesur olanları, bazen yıldızsı gökcisimlerinin, pulsarların en güçlü kozmik uygarlıkların belirtileri olabileceğini söylediler. Ne var ki basit bir hesaplamanın gösterdiğine göre, Dünya şu anki hızında gelişmeye devam ederse, bu tip bir aşırı “astromühendislik” aktivitesi ancak önümüzdeki birkaç *bin* yıl içinde olabilecekti. Peki ya ondan sonra? Milyonlarla yıl daha uzun sürmüş bir uygarlık nelere kâdirdir? Bu tür soruları ele alan astrofizikçiler, var olmadıklarını görünce, bu uygarlıkların hiçbir şey yapmadıklarını söylediler.

Onlara ne olmuştu? Alman gökbilimci Sebastian von Hoerner hepsinin intihar ettiğini ileri sürdü. Neden olmasın, hiçbir yerde bulunamamışlarken! Acheropoulos, “Hayır” diye cevapladı. Hiçbir yerde bulunmadılar mı? Onları algılamıyoruz, çünkü onlar *zaten her yerdeler*. Yani onlar değil ama çalışmalarının meyveleri. 12 milyar yıl önce uzayda yaşam yoktu ve

(*) İnsanın ilk belirlediği çağa verilen ad.

hayatın ilk tohumları ilk nesil gezegenlerde atıldı. Sonsuzluğun bitmesinden sonra, bu kozmik başlangıç evresinden geriye hiçbir şey kalmadı. Eğer *yapay*'ın aktif Zekâ tarafından şekillendiğini düşünülürse, bizi kuşatan Evren'in tamamının yapay olduğu anlaşılabacaktır. Bu cüretkâr açıklama hemen tepkilere neden oldu: "Yapay" şeylerin nasıl görüldüğünü tabii ki biliyoruz, onlar, araç kullanma yetisi olan bir zekâ tarafından üretilen şeylerdir! Öyleyse uzay araçları nerede, Moloch makineleri nerede, kısaca etrafımızda olması ve yıldızlı semayı kaplaması gereken muazzam teknolojiler nerede? Ama bu, aklımızın uyuşukluğunun neden olduğu bir hatadır, çünkü aletlerin kullanıldığı teknolojiler, diye belirtir Acheropoulos, Dünya gibi hâlâ ilkel düzeydeki uygarlıklar için gereklidir. Milyon yıllarca eski bir uygarlığın buna gereksinimi olmaz. Onun araçları, bizim Doğa Kanunu dediğimiz şeylerdir. Fiziğin kendisi de böyle uygarlıkların "makinesi" dir! Ve bu, "hazır yapılmış makine" tarzında bir şey değildir. Bu (mekanik diğer makinelerle ortak hiçbir şeyi olmayan) "makine" nin yapımı milyarlarca yıl sürdü ve yapısı çok gelişmiş olmasına rağmen hâlâ tamamlanmadı.

Kutsal şeylere karşı cüretkâr tepkisi ve isyankâr tarzı, Acheropoulos'un kitabının okuyucular tarafından bırakılmasının nedenidir, bu durumla birçok kez karşılaşmıştır. Ama bu, bilim tarihindeki en büyük sapkın düşünce sahibi yazarımızın diğer din inkârlarının daha ilk basamağıdır.

Acheropoulos "doğal" (Doğa ürünü) ve "yapay" (teknoloji ürünü) ayrımını yapar ve Oluşturulmuş Kanun ve Doğa Kanunu arasındaki sorgulanmamış farktan vazgeçmeye kadar gider. Bir ya da tüm nesnelerin yapay ve doğal şeklinde ayrılabilirliğinin Dünya'ya nesnel bir özellik kazandırdığı inancını reddeder. Bu inancın, "kavramsal ufukta kendi kendini kapatma" olarak adlandırdığı aklın en temel sapkınlıklarından olduğunu düşünür.

Bir insanın doğayı seyrettiğini ve böylece nasıl davranması gerektiğini öğrendiğini söyler; düşen vücutlara, yıldırıma, pat-

lamalara dikkatle bakar; Doğa öğretmendir insan da öğrenci, bir süre sonra aslında kendi vücudundaki süreçleri taklit etmeye başlar. Biyoloji sayesinde daha sonra vücudundan özel ders alır, fakat o zaman bile mağara insanları gibi Doğa'yı çözüm bulmada en üst sınır olarak görür. Kendi kendine bir gün eylemlerinde Doğa'nunki gibi mükemmel olacağını ama o zaman da bunun yolun sonu olacağını söyler. Daha ileriye gitmek imkânsızdır, çünkü atomlar, güneşler, hayvan vücutları, kendi beyni yapım aşamasındadır ve her zaman geçilmezdir. Doğal olan bu nedenle yapay olarak tekrarlanan ve değişiklik yapan bir dizi çalışmaların sınırını temsil eder.

Acheropoulos bunun bir bakış açısı hatası olduğunu veya "kavramsal ufukta kendi kendini kapatma" olduğunu söyler. "Doğa'nın mükemmelliği" görüşü aynı ufuk noktasında birleşip yok olan yollar gibi bir aldanmadır. Eğer gerekli bilgilere sahip olunursa Doğa her yönüyle değiştirilebilir. İnsanlar atomları kontrol edilebilirse aynı şekilde atomların özelliklerini de değiştirebilir. Bunu yaparken, kişi kendine bu sürecin "yapay" ürününün o güne kadar "doğal" olandan daha "mükemmel" olup olmadığını sormamalıdır. Tamamen farklı olacaktır; kullanıcı tarafın tasarımı ve amacına bağlı olarak farklı, şimdiye kadar varolan Zekâ'nın amacına benzediğinden çok daha "üstün" (mükemmelin ötesinde) olacaktır. Aslında, tamamen yenden inşasından sonra hangi kozmik olay tarafından tam bir "üstünlük" sergilenebilir? "Çeşitli Doğalar", "farklı Evrenler" olası, ama sadece tek bir belirli değişken meydana geldi ve bu da bizim varlığımıza sebep olan, içinde varlık bulduğumuz oldu; sadece bu kadar. Doğa Kanunları ancak Dünya gibi ilkel uygarlıklar için ihlâl edilemezdir. Acheropoulos'a göre yol, Doğa Kanunları'nın keşfedildiği seviyeden başlar ve bu tür kurallardan vazgeçilebildiği seviyeye kadar gider.

Bu, milyarlarca yıldır olan (olmaya devam eden) şeydir. Günümüzde Evren, *artık*, eski çağlara ait güçlerin oyun alanı, güneşlerin körü körüne doğduğu ve içinde bulundukları sis-

temle yok edildiği tarzda bir yer değildir. Evren’de artık doğal (orijinal) olanı yapay (dönüştürülen) olandan ayırmak mümkün değildir. Bu kozmogonik işleri kim yaptı? Uygarlıkların ilk nesli. Nasıl? Bunu bilmiyoruz: Bizim bilgimiz çok ufacık. Öyleyse, olayın aslında böyle olduğunu nasıl ve neye dayanarak söyleyebiliyoruz?

Eğer ilk uygarlıklar, diyor Acheropoulos, başlangıçtan beri eylemlerinde özgür olmuş olsalardı, mesela dini anlamda Evren’in yaratıcısının olduğu gibi, biz o zaman gerçekleşmiş değişimin hiç farkına varmayacaktık. En nihayetinde, Tanrı Dünya’yı (dinlere göre) tamamen kendi istenciyle, tam bir özgürlükle yarattı ama Zekâ’nın kendini bulduğu yer farklıdır; uygarlıklar, onları ortaya çıkaran ilkel koşulların özellikleriyle sınırlıydı ve bu özellikler onların daha sonraki eylemlerinde de devam etti, dolaylı olarak Psychozoic Kozmogoni’nin başlangıç koşullarını belirledi. Gerçekleşen şey her ne ise kolay bir şey değildi, uygarlıklar Evren’in değişimi çalışmasından değişmemiş bir şekilde çıkmadılar; onun bir parçası olarak kendilerini değiştirmeden onu değiştirmeleri mümkün değildi.

Acheropoulos şu görsel modeli ele alır: Öd ağacının üzerine bakteri kolonisi yerleştirdiğimizde, başlangıçtaki öd ağacı ile kolonili hali arasındaki farkı ayırt edebiliriz. Bakterinin hayati süreçleri içine bazı maddeler ekleyerek ve diğerlerini tüketerek öd ağacı değişir; böylece besleyici maddeleri (asitliği ve yoğunluğu) değişime uğrar. Bu değişimler sonucu yeni bir kimyasal yapıya sahip olan öd ağacı ilk nesil bakterilerden farklı olarak yeni bakteri çeşitlerinin üremesine neden olur. Bu yeni çeşitler, koloniler ve kültür ortamı arasındaki ortaklaşa gerçekleştirilen biyokimyasal oyundan başka bir şey değildir. Eğer ilkleri çevreyi değiştirmemiş olsalardı, diğer bakteri çeşitleri ortaya çıkmayacaktı, yani sonrakiler oyunun kendiliğinden yarattıklarıdır. Ayrıca, her koloninin bir diğeriyle doğrudan temas kurmasına gerek yoktur, birbirlerini ozmoz, difüzyon ve besinleri asit-baz dengeleme yoluyla da etkileyebilirler. Görül-

düğü gibi, orijinal oyunun yok olmaya, yepyeni ve başlangıçta var olmayan oyun şekillerinde yeniden ortaya çıkmaya bir eğilimi var. Öd ağacı proto-kozmoz, bakteri için de proto-uygarlık denebilir, böylelikle *Yeni Kozmogoni*'nin basitleştirilmiş şeklini görmüş olacaksınız.

Tarih boyunca birikmiş bilginin bakış açısıyla şu ana kadar söylediklerimin hepsi çılgınca. Buna rağmen, eğer mantıksal tutarlılığı varsa, en gelişigüzel varsayımlara sahip düşünce deneyleri yapmamızı hiçbir şey engelleyemez. Evren-Oyun modelinde anlaştığımızda, karşımıza bir sorular silsilesi çıkar ve bizim bunlara tutarlı yanıtlar vermemiz gerekir. İlk olarak bunlar ilk durumla ilgili sorulardır: Onunla ilgili çıkarımlarda bulunabilir, öngöründe bulunarak Oyun'un başlangıç koşullarına erişebilir miyiz? Acheropoulos bunun mümkün olduğuna inanır. Oyun'un ortaya çıkması için, Protokozmoz'un iyi tanımlanmış özelliklere sahip olması gerekir. Örneğin şöyle olmuş olabilir, mesela, içerisinde ilk uygarlığın gelişmesine fiziksel bir kaosa neden olmayacak bazı kurallara uyarak izin vermiş olmalı.

Ama bu kurallar evrensel olmak, yani lafın gelişi, her yerde aynı olmak zorunda değildir. Evren öncesi, fiziksel olarak heterojen olabilirdi; bilinen her yerde aynı olmayan ve hatta her yerde aynı şiddette olmayan (ilk şartları benzer olmasına rağmen şiddetsiz ve belirsiz fiziklerin hâkimiyeti altında gerçekleşen süreçler her zaman aynı şekilde yol almayan) farklı fiziklerin derlemesini temsil ediyor olabilirdi. Acheropoulos Evren öncesinin fiziksel bir "yama işi" olduğunu ve uygarlıkların ancak birbirlerinden oldukça uzakta birkaç yerde ortaya çıkabildiğini varsaymıştır. Acheropoulos Evren öncesini bir peteğin fiziksel yapısı gibi düşünüyordu; her birinin fiziği birleştikleri bölgenin fiziğinden farklı olan petekteki hücreler Evren öncesinin geçici sabitlenmiş bölgeleridir. Böyle bir çerçevenin içinde gelişen, diğerlerinden izole her bir uygarlık kendini Evren'de yalnız sanacak, güç ve bilgi açısından geliştikçe

de gitgide genişleyen bir çevreye karşı sarsılmazlığını ve sürekli gelişimini dile getirmeye girişecekti. Bunu yapmayı başardığında, uzun zaman geçtikten sonra böyle bir uygarlık (merkezden uzaklaştıkça) karşılaştıkları olguların zaman-mekân ortamının doğal ögeleri değil, başka bir uygarlığın işaretleri olduğu sonucuna varacaktı. Böylece, Acheropoulos'a göre, Oyun'un ilk seviyesi, ön hazırlık evresi sonuçlanır. Uygarlıklar birbirleriyle doğrudan iletişime geçemez ama her uygarlığın kurgulanmış fizikleri gelişme aşamasında her zaman komşuları üzerinde etkili olur.

Bu fiziklerin çarpışmadan kesişmesi söz konusu olamaz, çünkü benzer değildir; benzer olmaları da her biri ayrı olan uygarlıkların başlangıçtaki yaşama koşullarının birbirinden farklı olmalarından kaynaklanır. Uygarlıklar uzun süre boyunca artık tamamen etkisizleşmiş bir ögenin peşinde olduklarını fark etmediler; bunun yerine diğer uygarlıkların kasıtlı olarak başlatılmış çalışmalarına dokunuyorlardı. Durum yavaş yavaş anlaşıldı. Hiç şüphesiz her biri eş zamanlı gerçekleşmeyen bu belirlemeler Oyun'un bir sonraki ve ikinci seviyesinin kapılarını açtı. Hipotezine doğruluk kazandırmak için, Acheropoulos *Yeni Kozmogoni*'ye temel kanunlarında birbirine benzemeyen farklı Fiziklerin çatışma halinde olduğu hayali sahneler dâhil etmiştir. Çatışmalarının ön safhalarında patlama ve ateşler yer alır, çünkü farklı türlerin yok oluşu ve dönüşümü esnasında, devasa büyüklükte bir enerji ortaya çıkmıştır. Muhtemelen, bunlar o kadar güçlü çatışmalardı ki yankıları astrofizikçilerin, 60'larda Evren'in doğum patlamasının neden olduğu şok dalgasının son işaretleri olduğunu sanarak tanımladığı gibi artık radyasyon ve geri alan ışıınımı şeklinde Evren'de hâlâ bulunmaktadır. O zamanlar birçok insana bu büyük patlama modeli mantıklı gelmişti. Çok uzun zaman sonra uygarlıklar kendi kendilerine Doğa'nın düşmanca güçleriyle değil (bilmeden) diğer uygarlıklarla muhalefet eden bir Oyun oynadıklarını keşfettiler. Onların bir sonraki stratejilerini belirle-

yen şey iletişimin, bağlantı kurmanın olanaksızlığıydı, çünkü bir Fizik alanından diğerinin alanına mesaj iletmek mümkün değildi.

Bu nedenle her biri ayrı çalışmak zorundaydı. Eğer risk alınmazsa eski taktiklerin devam ettirilmesi anlamsızdı; kafa kafaya çarpışarak güç harcamak yerine birleşmek ama hiçbir ön ayarlama olmadan birleşmek zorundaydılar. Yine eşzamanlı olarak alınmayan bu kararlar Oyun'un şu anda da devam etmekte olan üçüncü seviyesine geçmesine neden oldu. Makrokozmos'taki psychozoicler grubu hem normatif hem de zincirleme bir oyun sürdürmektedir. Bu grubun üyeleri, herkesin iyiliği için böyle bir hareket planlamamış olsalar da, fırtına esnasında çalkantılı dalgalar üzerine yağ döken bir geminin mürettebatı gibi davranırlar. Her bir oyuncu oyun stratejisinin ilkelerine göre hareket eder: Mevcut koşulları herkesin kazancını artırmak ve zararı en aza indirmek için değiştirir. Bu nedenle, Evren homojen ve izotropiktir (Evren, her yanında aynı kurallarla yönetilir ve hiçbir yön diğerine tercih edilmez). Einstein'ın Evren'de keşfettiği özellikler ayrı ayrı alınmış olmasına rağmen, oyuncuların benzer durumlarda olmalarından dolayı benzer olan kararlarının sonuçlarıdır; ancak başlangıçta benzer olan *stratejik* durumlarıydı, *fiziksel* değil. Oyun'un stratejisine mahal veren tekdüze bir Fizik değildir. Daha ziyade tam tersi gerçekleşmiştir: Oyun stratejisinin tekdüzeliği tek bir Fizik'e sebebiyet veren şeydir. *Id fecit Universum, cui prodest.*^(*)

Bayanlar ve baylar, Acheropoulos'un görüşünde fazla basitleştirmeler ve hatalar olmasına rağmen, bugün sahip olduğumuz bilgiye göre gerçeğin ana hatlarına uymaktadır. Acheropoulos, farklı Fizikler içinde aynı tip bir mantığın ortaya çıkabileceğini kabul etmiştir. Eğer A kozmik hücrelerinde yaratılan A1 uygarlığı, B hücrelerinde yaratılan B1 uygarlığından daha farklı bir mantığa sahipse, her ikisi de aynı stratejiyi kul-

(*) Özgün metinde Latince: Bir çıkarı olan, Evren'i yapmıştır.

lanamayacak, bu nedenle Fiziklerinde birleşemeyeceklerdir. Daha sonra ise, benzer olmayan Fiziklerin ne olursa olsun tek bir “Mantık”ı ortaya çıkaramayacağını ileri sürmüştür, aksi takdirde Evrensel olarak gerçekleşeni açıklayamazdı. Bu sezgide bir miktar doğruluk payı vardır ancak mesele onun düşündüğünden çok daha karışıktır. Biz ondan Oyun’un stratejisinin yeniden yapılandırılması için bir planı (“geçmişe doğru çalışma” ilkesini) miras aldık. Başlangıç noktası olarak günümüzdeki Fizik’i ele alarak, buna neden olan şeyi, Oyuncuların kararlarını bulmaya çalışıyoruz. Olayların düz bir sırada ilerlememiş olması bu işi zor hale getiriyor: Sanki Evrenöncesi Oyun’u belirledi ve karşılığında da Oyun bugünkü Fizik’i belirledi. Fizik’i değiştiren kişi kendini de değiştirir, yani çevresinin değişimi ve kendi değişimi arasında bir geribesleme döngüsü yaratır.

Oyun’un bu başlıca tehlikesi Oyuncular’ın farkında olmasını gerektiren birtakım *taktiksel* manevralar üretti. Evrensel açıdan köktenci olmayacak değişiklikler için çabaladılar, bir diğer deyişle, evrensel görelilikten kaçınmak için *hiyerarşik Fizik’i* yarattılar. Hiyerarşik Fizik, “tam” değildir. Örneğin, atom tablosunda olan maddelerin kuantum özellikleri olmasa da *mekanizmaların* el değmeden kalacağı kesindir. Bu da gerçeğin bireysel seviyelerinin sınırlı bağımsızlığı olduğu anlamına gelir, yani bilinen bir seviyenin tüm kanunlarına bir sonraki seviyenin ortaya çıkabilmesi için gereksinim duyulmaz. Bu Fizik’in belli bir zamanda biraz değiştirilebileceği ve kanunlardaki her bir değişimin olayın tüm seviyelerindeki Fizik değişimlerine eşit olmadığı anlamına gelir. Oyuncular için bu tarz zorluklar, Acheropoulos tarafından çizilmiş Oyun görüntüsünün (üç seviyeli tarih şeklinde) basit ve hoş kısmını oluşturur. Acheropoulos, Oyun esnasında gerçekleşen farklı Fiziklerin “birbirini çelmelemesinin” Oyuncuların bir kısmını ortadan kaldırabileceğinden şüphelenmiştir çünkü başlangıç seviyelerinin hepsinin homojenlik kabul etmesi mümkün olamaz. İstenmeyen şekilde

yerleştirilmiş olan Ortakları ortadan kaldırma niyetinin diğer Oyuncuların eylemlerini etkilemesi gerekmez. Kimin katlanabileceği, kimin perişan olacağı tamamen şansa bağlıdır, çünkü farklı uygarlıklar (rastgele bir şekilde) farklı çevrelerle donatılmıştır.

Acheropoulos, farklı Fiziklerin çatıştığı bu dehşet verici “savaşların” son ateşlerinin, yıldızimsı bir cismin kaplayacağı göreceli küçük bir yerde bilinen hiçbir fiziksel sürecin salıveremeyeceği 1063 erg gücünde enerji yayan yıldızsı gökcisimleri şeklinde tarafımızdan hâlâ görülebildiğine inanmıştır. O, yıldızimsı cisimlere baktığımızda 5-6 milyar yıl önce Oyun’un 2. seviyesinde olanları gördüğümüzü, ışığın yıldızimsı cisimlerden bize ancak o kadar zamanda gelebileceğini düşünüyordu. Bu hipotezinde yanılmıştır. Yıldızimsı cisimler başka bir düzenin olgularıdır. Acheropoulos’un bu tip görüşlerini düzeltmesini sağlayacak bilgiden yoksun olduğu fark edilmiş olmalı. Oyuncuların ilk stratejilerini yeniden oluşturmamız bizim açımızdan imkânsızdır; biz sadece Oyuncuların az çok bugünkü gibi nereye kadar ilerlediklerini inceleyebiliriz. Eğer Oyun’un esaslı bir strateji değişikliği gerektiren önemli noktaları varsa, bizim geçmişe bakışımız bu noktaların ilkinden öteye gidemez. Ve sonuç olarak, biz de Oyun’u ortaya çıkaran Ön-Evren hakkında kesin hiçbir şey öğrenemeyiz.

Ama biz şu anki Evren’e baktığımızda, onun yapısında şekillenmiş, Oyuncuların kullandığı temel kuralları fark ediyoruz. Evren, durmaksızın genişliyor; ışıkla belirlenmiş sınırlı bir hızı veya engeli var; Fizik kanunları simetrik olsa da bu simetri mükemmel değil, Evren “hiyerarşik ve pıhtılaşmış” bir şekilde yapılandırılmış gruplar halindeki yıldızlardan oluşur ve bu yıldızlar da kümelenme bölgelerinde toplanmış olan Galaksileri ve son olarak bu kümelenme bölgeleri de Metagalaksileri oluşturur. Bunlara ek olarak, Evren tam bir zaman asimetrisine sahiptir. Bunlar Evren’in yapısının temel özellikleridir ve bu özelliklerin her biri için Kozmogonik Oyun’un yapısında ayrıntılı

açıklamalar bulabiliriz. Kozmogonik Oyun, ayrıca neden temel kurallardan birinin de *Silentium Universi* (Evrenin Sessizliği) olması gerektiğini anlamamıza yardımcı olur. Öyleyse, neden Evren tam olarak bu şekilde düzenlenmiştir? Oyuncular, yıldız evrimi sırasında yeni gezegen ve uygarlıkların ortaya çıkacağını biliyor ve bu nedenle de gelecekteki Oyuncu adaylarının, yeni uygarlıkların Oyun'un dengesini bozamayacağına inanıyorlardı. Bu nedenle, Evren genişliyor: Yeni Uygarlıkların sürekli ortaya çıktığı gerçeğine karşın onları ayıran mesafe çok büyük kalmaya sürekli mahkûm halde.

İşbirliği, yeni Oyuncuların yerel güç birliğini olanaklı kılan iletişim, genişleyen Evren'de gerçekleşmeye devam edebilir, ancak eğer güçbirliği, belli bir mesafeden sonra eylemlerin hızı için bir engel teşkil etmezse. Verilen enerjiyle doğru orantılı olarak eylemlerin yayılma hızında artışa izin veren bir Fizik'in olduğu bir Evren hayal edelim. Böyle bir Evren'de emrinde diğerlerinden beş kat fazla enerji olan kişi, diğerlerinin durumundan beş kat hızlı haberdar olacak ve bu avantajla onlara ağır darbeler indirebilecektir. Böyle bir Evren'de Fizik'in kontrolü ve Oyun'un diğer ortaklarını tekeline alma olasılığı mevcuttur. Böyle bir Evren'in rekabeti, enerji yarışını ve güç elde etmeyi teşvik ettiği söylenebilir. Şu an gerçek Evren'de ışık hızını geçmek için sınırsız mükemmellikte bir enerjiye ihtiyaç vardır; bir başka deyişle bu engeli aşmak imkânsızdır.

Ve bu nedenle gerçek Dünya'da, enerji depolamanın bir karşılığı yoktur. Zaman akışındaki asimetrinin arkasındaki neden benzerlik gösterir. Eğer zaman tersine çevrilebilir ve tersine çevrilmesi kaynak ve gücün yeterli yatırımının yapılmasıyla gerçekleştirilebilirse, yine birilerinin diğer ortakları üzerinde egemenlik kurmaları bu kez ancak her hareketlerinin bozulmasıyla mümkün olacak. Ve böylece genişlemeyen bir Evren, hız sınırı olmayan bir Evren ve son olarak da tersine çevrilebilir zamanı olan bir Evren, Oyun'un tam olarak sabitlenmesine izin vermez. Oysaki tüm amaç onu sabitlemek ve bunu standart

bir şekilde yapmaktır: Bunu yapmak için de Oyuncuların eğilimli olduğu ve olayın yapısına uygun hareketleri yapması gerekir. Şu gayet net: Yerleşmiş Fizik'in karışıklığını ve hücumunu engellemek her türlü korunma yönteminden çok daha kesin ve köktenci olmak zorundadır (örneğin, zorla kabul ettirilen kanunların kullanımı, gözaltı, baskı, sınırlama, ceza).

Sonuç şudur: Evren, insanların tam katılımcısı olduğu seviyeye gelen kişilere karşı bir *kendine katma* düzlemi oluşturur. Çünkü boyun eğmek zorunda kaldıkları kurallarla karşı karşıya kalmışlardır. Oyuncular, kendileri için anlamlı iletişimi imkânsız hale getirmişlerdir; Oyun'un kurallarının kırılmasını imkânsız kılan metotlarla anlaşmaya çalışırlar. Fiziğin kendi içindeki yerleşmiş bütünlüğü bu ikili anlaşmayı kanıtlar. Oyuncular aralarında devasa mesafeler yaratıp bu mesafeleri kapatmayarak etkili ve anlamlı bir iletişimin imkânsız hale gelmesine neden oldular. Bu mesafe nedeniyle diğer Oyuncular'ın durumları hakkında etkili bilgi edinmek için gerekli süre Oyun'un mevcut taktiksel çalışırılığı için gerekli süreden çok daha fazladır. Ortaklardan birisi komşularıyla gerçek anlamda sohbet edecek olsa, sürekli tarihi geçmiş bilgiler elde edecektir. Evren'de antagonistik gruplanmaların, suikastların, yerel güçlerin merkezlerinin kurulumunun, güç ortaklıklarının, gizli antlaşmaların oluşum fırsatı yoktur. Bu nedenle, Oyuncular birbiriyle konuşmazlar; bunu kendileri engellemiştir; bu Oyun'un, dolayısıyla da Evren'in sabitleniş kurallarından biridir. Bu, *Silentium Universi* gizeminin bir kısmının açıklanmasıdır. Oyuncuların konuşmalarını dinlememiz mümkün değildir, çünkü stratejileri gereği sessizliklerini korurlar.

Acheropoulos'un tahmini doğrudur. Bu tahminin mükemmelliği *Yeni Kozmogoni*'nin sayfalarında yer alan Oyun'un hâlihazırdaki şekline itiraz ümitlerinde görülebilir. Bu, tüm Evren'in tekrar yapılandırılması için harcanan milyarlarca yıl ve onu inşa eden Fizik aracılığıyla yeniden yapılanmanın amacı olan Evren'i huzura kavuşturma arasındaki devasa oransızlığa

dikkat çekmekten ibarettir. Hayali eleştirisi şöyle devam eder: “Nasıl? Milyarca yıllık kültürel gelişimin toplumlar için yetersiz olduğunu ve uzun yıllar var olmuş bu toplumların ittifaklarından, tüm saldırı şekillerinden vazgeçmelerini ve böylece Barış Evreni’nin bu belli amaç için model olmuş olan Doğa Kanunları tarafından güvence altına alınmasını mı, bunu mu söylüyorsunuz? Bir seferde milyonlarca Galaksi’yi aşan enerjiyi ölçmeyi amaçlayan bir girişimin amacının sadece askeri faaliyetler için engel ve sınırlama olduğunu mu kastediyorsunuz?” Acheropoulos bu eleştiriyi şöyle cevaplar: “Evren’i huzura kavuşturan bu Fizik türü Oyun’un ortaya çıktığı zamanda bir gereklilikti, çünkü Evren’i fiziksel olarak homojen yapabilecek tek bir strateji vardı; aksi bir durumda genişlemesi şüursuzca felaketler kaosunda kaybolup gidecekti. Evren Öncesi’nde varlık koşulları bugünkünden çok daha sertti; hayat ‘kurallarda bir istisna’ gibi ortaya çıkabildi ve rastgele tasarlanmış şekilde rastgele bir sona ulaştı. Genişleyen MetaGalaksi, asimetrik zaman akışı; hiyerarşik yapının başlaması için belirlenmesi gereken şeylerdi; bir sonraki harekâtlar için hazırlanması gereken minimum düzendi bunlar.”

Acheropoulos, eğer değişimler aşaması var olma tarihini oluşturuyorsa, Oyuncuların bazı yeni ve kapsamlı hedefleri olması gerektiğini fark ederek bu hedeflere ulaşmayı denedi. Maalesef, bu işte başarılı olamadı. Burada onun sistemindeki hataya değinmek gerekiyor. Acheropoulos Oyun’u mantık yoluyla biçimsel yapının tekrar oluşumunu anlayarak değil, kendini psikolojik olarak Oyuncuların yerine koyarak anlamaya çalıştı. Ama bir insan Oyuncuların psikolojisini bilemez veya ahlak kanununu anlayamayabilir; bilgisi eksiktir. Aynı bir insanın kendi kendine “bir elektron olarak var olmak” ne anlama geliyor sorusunun cevabını vererek Fizik’in ne olduğunu anlayamayacağı gibi, biz de Oyuncuların ne düşündüğünü, ne hissettiğini ve ne istediklerini bilemeyiz.

Bir Oyuncu'nun her yerde var olduğunu bilmek bir elektronun her yerde var olduğunu bilmekten çok daha farklı bir şeydir. Elektronun süreçteki cansız bir parçacık olduğu ve Oyuncu'nun tahminen bizim gibi zeki bir varlık olduğu gerçeği çok da büyük önem taşımaz. Acheropoulos'un sistemindeki bir hatadan bahsediyorum, çünkü Yeni Bir Kozmogoni'de bir yerde iç gözlem açısından Oyuncuların nedenlerinin tekrar üretilmeyeceğini açık bir şekilde dile getiriyor. Bunu biliyordu yine de ona şekil veren düşünceye boyun eğdi çünkü filozoflar önce bir şeyi anlar, daha sonra genelleme yaparlar ama bence Oyun'un böyle bir modelini oluşturmak başlangıçtan beri kabul edilemezdi. "Anlama" yaklaşımı Oyun'un tamamında gözlem olmamasını gerektiriyor. Kasıtlı davranış psikolojik güdülenmeyle bir tutulmamalıdır. Oyun'u inceleyen kişi tarafından Oyuncuların ahlaki değerleri göz önüne alınmamalıdır, tıpkı bir savaş esnasında cephedeki mantık stratejilerini inceleyen bir savaş tarihçisinin askeri liderlerin kişisel ahlaki değerlerini düşünmemesi gerektiği gibi. Oyun modeli hem Oyun'un durumu hem de çevrenin durumuna göre şekillenen bir karar yapısıdır; ayrı ayrı Oyuncuların bireysel prensipleri, değerleri, istekleri, hevesleri veya normlarına göre şekillenen bir vektör değildir. Aynı oyunu oynuyor olmaları diğer tüm yönlerden de benzer olmaları gerektiği anlamına gelmez! Her ikisi de satranç oynadığında, bir insanın makineden farkı kalmazdı o zaman. Bu nedenle hem biyolojik anlamda canlı olmayan, biyolojik olmayan bir gelişim sırasında meydana gelmiş hem de yapay olarak ortaya çıkmış bir evrimin ürünü olan sentetik Oyuncuların varlığı tam anlamıyla mümkündür. Ama bu türlerin Oyuncular Teorisi'nde hiç yeri yoktur.

Acheropoulos'un en sıkıntılı ikilemi *Silentium Universi*'ydi. Acheropoulos'un iki kuralı herkes tarafından bilinir. Birinci kural "Alt seviyeden hiçbir uygarlık Oyuncuları bulamaz, bu sadece onların sessiz olmalarından değil, ayrıca davranışlarının

kozmetik art plana karşı gelmemesinden (çünkü *art planı bu davranışlar oluşturmaktadır*) kaynaklanır” demektedir

Acheropoulos’un ikinci kuralı ise “Oyuncular genç uygarlıklara dikkatli ve öğüt verici bir iletişim şekliyle yaşamazlar, bu iletişimi yöneltebilecekleri özel bir muhatapları yoktur ve eğer bir muhatapları yoksa yayın yapmak istemezler.” Böyle belli bir muhataba bilgi göndermek için, ilk olarak muhatabın (alıcının) kendini bulduğu durumu bilmek gerekir ancak bu, Oyun’un harekete zaman ve uzayda engel koyan ilk kuralı tarafından yasaklanmıştır. Bildiğimiz gibi (bir başka uygarlık hakkında) elde edilen her bilgi alındığı anda tam anlamıyla çağdışıdır. Engellerini oluştururken, Oyuncular diğer uygarlıklar hakkında bir şeyler öğrenmeyi kendileri için imkânsız hale getirdiler. Diğer yandan, bir muhatap olmadan, yönsüz yayın yapmak, iletişim kurmak her zaman iyilikten ziyade zarar üretir. Acheropoulos bunu bir deneyle göstermiştir. İki tomar kart almış; birincilerine 60’lardaki en son bilimsel gelişmeleri yazmış, ikincisine de yüz yıllık bir aralıkta (1860-1960) gerçekleşen tarihi olayların tarihlerini yazmıştır. Daha sonra, kartları rastgele eşleştirmiştir. Tamamen şans sonucu keşifler ve tarihleri eşleşmiştir: Bu, yönsüz bilgi göndermenin bir benzerini oluşturmaktır. Aslında, böyle bir gönderim alıcı için neredeyse hiçbir değer taşımaz. Birçok durumda, iletişimin gelmesi ya anlaşılmaz (1860’daki izafiyet teorisi) ya faydasız (1878’deki lazer teorisi) ya da zararlıdır (1939’daki atom enerjisi teorisi). Bu nedenle, Oyuncuların sessizliklerini sürdürme nedenleri (Acheropoulos’a göre) genç uygarlıkların iyiliklerini istemelerindendir.

Böyle bir düşünce ahlaki değerleri işin içine sokar ve bu nedenle de doğruluğunu yitirir. Bir uygarlık bilimsel ve araçsal açıdan daha gelişmişse ahlaki açıdan mükemmelliğe ulaşır, iddiası dışarıdan Oyun teorisinin içine anında dâhil edilmiştir. Ama Kozmogonik Oyun teorisi böyle oluşturulamaz. Ya *Silention Universi* kaçınılmaz bir şekilde Oyun’un yapısını takip

eder ya da Oyun'un varlığının sorgulanması gerekir. Plansız hipotezler Evrenin güvenilirliğini koruyamaz.

Acheropoulos bunun farkındaydı. Problem canını, çok çekmiş olduğu yoksunluktan daha çok sıktı. "Ahlaki hipotezlere" başkalarını ekledi, ancak zayıf hipotezlerin sayısı ne olursa olsun güçlü tek bir hipotezin yerini alamaz. Bu noktada kendimden bahsetmeliyim. Acheropoulos'un devam ettiricisi olarak benim katkım ne oldu? Benim teorim Fizik'ten yola çıkar, Fizik'le sonlanır ancak Fizik'e ait değildir. Belli ki, sadece benim yola çıktığım Fizik'le sonlanıyor olsaydı, laf kalabalığından başka bir şey olmayacaktı.

Bugüne kadar fizikçi, kendini satranç tahtasındaki hareketleri gözlemleyen, her hareketin ne işe yarayacağını bilen, ancak parçaların hareketinin bir hedefe doğru olduğunu düşünmeyen bir insan gibi yönetmiştir. Kozmogonik Oyun satrançtan, kuralları (hareketlerin şekli, taşların kendileri ve satranç tahtası) değiştiği için çok farklıdır. Bu, benim teorimin, ortaya çıkmış Oyun'un başlangıcından beri tamamının değil, sadece son kısmının bir yeniden oluşturulması olmasının nedenini açıklar. Benim teorim bütünün bir parçasıdır ve bu nedenle satranç gözlemine ve hesaplanmış hareket ilkesine dayalı bir yeniden oluşturma gibidir. Gambit ilkesine aşına olanlar daha değerli bir taş kazanmak için değerli bir taşın feda edilebileceğini biliyor olsa da en iyi kazancın mat olduğunu bilemeyebilir. Fizik açısından, Oyun'un mantıklı bir yapısını elde etmek imkânsızdır, hatta bir parçasının bile. Oyun'un genel hatlarını tekrar çizemem sadece Acheropoulos'un dâhi sezgilerini takip etmem ve bugünkü Fizik'imizin "tamamlanmaya" ihtiyacı var, varsayımını yaptıktan sonra mümkün oldu. İzlediğim süreç, kabul olunmuş doktrinlere uygun değildir, çünkü bilimin ilk önermesi, Dünya'nın "hazır şekilde" gelmiş olduğu ve kanunlarla "cilalandığıdır", ama ben, mevcut Fizik'imizin belli bir değişim yolunda bir geçiş dönemini temsil ettiğini varsayıyorum.

Evrensel olarak sabit diye adlandırılan şeyler aslında sabit değildirler. Boltzmann Sabiti, özellikle, değişkendir. Bu da, Evren'deki her başlangıç düzeninin en son hali düzensizlik olmasına rağmen, kaostaki artış miktarı Oyuncuların neden olduğu değişikliklere maruz kalabilir anlamına geliyor. Oyuncular tıpkı aceleleri varmış gibi (kozmik skalada) zamanda çok zalim ölçümlerle asimetri üretmişler gibi görünüyor (bu teoriden yapılan bir çıkarım değil, sadece bir varsayımdır). Zalimlik, dağının eğimini daha dik yapmalarında saklıdır. Düzensizliğe olan güçlü eğilimi Evren'de *tek bir düzen* oluşturmak için kullandılar. Eğer o zamandan beri her şey uyumdan uyumsuzluğa gidiyorsa, model bir bütün olarak birleşmiş olduğunu kanıtlar, yaygın prensibe maruz kalır ve böylece genel bir uyum getirir.

Mikrodünya'daki süreçlerin prensipte tersinir oldukları bir süredir bilinmektedir. Bunu çok önemli bir şey takip eder: Teorik olarak eğer Dünya biliminin temel tanecikler araştırmasına yatırım yaptığı enerji on üzeri on kez daha artırılsa, nesnelerin durumunun *keşfi* için yapılan araştırma, var olan durumun *değiştirilmesi* için de kullanılabilir! Doğa Kanunlarını incelemek yerine, belli belirsiz şekilde onları değiştiriyor olacağız.

Bu, günümüz Evreni Fizik'inin zayıf noktası, Aşıl topuğudur. Mikrodünya hâlâ Oyuncuların yapım etkinliğinin başlıca alanıdır. Onu değişken bir hale getirdiler ve belli bir yolla onu kontrol etmeye devam ediyorlar. Bence Fizik'in bir bölümünü, sabitlenmiş olsa da, köklerinden bir nebze de olsa gevşetmeyi başardılar. Düzeltmeler yapıyor ve şimdi bu kanunları tekrar hizmete sunuyorlar. Bu, "stratejik sessizlik" olan sessizliklerini sürdürme nedenleridir. Hiçbir "yabancıyı", ne yaptıkları hakkında bilgilendirmedikleri gibi Oyun'un gerçekliği konusunda da sessizliklerini koruyorlar. Oyun'un var olduğu bilgisi, Fizik'in farklı bir yere taşınması neden olur. Oyuncular istenmeyen düzensizlikler ve müdahaleleri önlemekle ilgili hiçbir şey söylemedikleri gibi işlerinden bir sonuç elde edene kadar ses-

sizliklerini sürdüreceklerine de hiç şüphe yok. *Silentium Universi* ne kadar sürecek? Bunu bilmiyoruz ama benim tahminim en az 100 milyon yıl süreceğidir.

Böylelikle Evren kendini bir dönüm noktasında buluyor. Oyuncular bu devasa tekrar yapılanmayla neyi amaçlıyorlar? Bunu da bilmiyoruz. Teorimiz, Boltzmanın Sabiti'nin, diğer sabitlerle birlikte Oyuncular için gerekli (ama bu gerekliliğin nedenini bilmediğimiz) belli bir değer elde edene kadar yok düşeceği. Biz tıpkı gambitin ilkelerini anlamış ancak satranç oyununun tamamında böyle bir hareketin amacını anlamakta başarısız olan biri gibiyiz. Şimdi söyleyeceğim şey bilgimizin sınırları biraz aşacak. Son yıllarda öne sürülen hipotez çeşitliliği içinde zenginliklerimizin fakirliğini yaşıyoruz. Profesör Bowman'ın Brooklyn Grubu'na göre, Oyuncular temel tanecikler alanında olayın sınırları içerisinde kalan "olayın tersinebilirlik açığı"nı kapatmayı diliyorlar. Bazıları entropi eğiminin azalıyor olmasının Evren'in hayat olgusuna daha yüksek bir uyum sağlamasını amaçladığını ve hatta Oyuncuların tüm Evren'in psyc-hozoikleşmesi için çalışmasının da bu amaca hizmet ettiğini ileri sürüyor. Bence tüm bunlar aşırıya kaçan hipotezler, özellikle de antroposentrik düşüncelerinin benzerliği açısından.

Tüm Evren'in "tek bir Zekâ/Beyin" olmak, "kendini zekâ ile doldurmak" için evrim geçirdiği düşüncesi birçok farklı felsefenin ve geçmişteki birçok dini inanışın konusu olmuştur. Profesör Ben-Nour kitabı *Kasıtlı Kozmogoni*'de Dünya'ya en yakın (bir tanesi Andromeda Nebula'da konuşlandırılabilir) birkaç oyuncunun hareketlerini iyi şekilde koordine edemediğini ve bu nedenle Dünya'nın "fizik salınımı" kısmında kaldığını dile getirmiştir; bu da Oyun teorisinin şu anki seviyede Oyuncuların taktiklerinin tamamını yansıtmadığı sadece yerel rastgele arayı yansıttığı anlamına geliyor. Ünlü bir halkbilimci Dünya'nın kendini "çatışma" bölgesinde bulduğunu iddia eder: İki Oyuncunun komşuluğu "Fizik Kanunlarında Gizli

Değişiklik" yoluyla "gerilla savaşı"na dönüşmüştür ve bu da Boltzmann Sabiti'nde değişikliklere neden olmuştur.

Oyuncuların Termodinamik'in İkinci Kanunu'nu zayıflatıyor oldukları tezi çok rağbet görüyor. Bununla bağlantılı olarak, *Mantık ve Yeni Kozmogoni* isimli tezinde Fizik ve Mantık ilişkisinin belirsizliğine dikkat çeken akademisyen A. Slysz'in görüşünün ilginç olduğunu düşünüyorum. Slysz'e göre, entropiye olan zayıflamış eğilimin çok saçma olan devasa bilgi sistemlerini ortaya çıkarması çok olasıdır. Birkaç genç matematikçinin çalışmaları ışığında, Oyuncuların Fizik'te meydana getirdiği değişikliklerin matematikte de değişikliklere sebep olması veya tam olarak da formal bilimlerde tutarlı sistemlerin inşa edilebilirliğinde bir değişim yaşanmış olması muhtemel görünüyor. Böyle bir bakış açısından yola çıkmak, Gödel'in "Formel Sistemlerin Karar Verilemez Önergeleri Üzerine" adlı makalesinde yer alan ünlü kanıtından çok farklı değildir. Bu kanıt matematik sistemi içinde ulaşılabilir sınırları gösteriyor ama "olası tüm evrenler" için geçerli değil, sadece Evren'in şu anki durumu için geçerlidir (ve bir zamanlar, diyelim ki yarım milyar yıl önce Gödel'in kanıtının çizilememiş olmasının nedenini o zamanlar matematiksel sistemlerin inşa edilebilirliğini belirleyen kanunların bugünkülerden çok farklı olması oluşturur).

Oyun'un amacı, Oyuncuların niyetleri, sözde temel değerler ve bunlar gibi şeylerle ilgili çeşitli varsayımlar ileri süren kişilerin nedenlerini anlayabildiğim kadarıyla itiraf etmeliyim ki böyle varsayımların yanlışlığı ve yanıltıcılığından dolayı huzursuzum. Günümüzde bazıları Evren'in bir apartman daire-sine benzerliğini dile getiriyor; kullanan kişinin isteklerine uysun diye 1 ya da 2 dakikada tekrar düzenlenebilen bir apartman dairesine. Fizik Kanunlarına, Doğa Kanunlarına karşı böyle kibirlice bir yaklaşım ciddiye alınamaz. Hayat süremizle karşılaştırılırsa gerçek değişimin hızı oldukça düşüktür. Hemen eklemeliyim ki bu iddia edilen uzun ömür veya ölümsüzlük gibi Oyuncuların kutsal Doğalarıyla ilgili bir şey değildir. Bu

konuda, hiçbir şey bilinmiyor. Belki de daha önce yazıldığı gibi Oyuncular gerçekten yaşayan biyolojik varlıklar değiller; belki de İlk Uygarlığın üyeleri genel olarak Oyun'a katılmıyorlar ama bir çeşit devasa özdevinime (Kozmogoni'nin dü-mencilerine) devrettiler bu işi. Muhtemelen, oyunu başlatan birçok proto-uygarlık artık yok ve onların görevleri kendi ken-dine çalışan sistemler tarafından gerçekleştiriliyor ve bu da Oyun'un Ortakları'nın bir kısmını oluşturuyor. Böyle soruların hiçbirine ne bir yılda ne de yüz yılda cevap bulabileceğimizi düşünmüyorum.

Yine de, bir miktar kesin ve yeni bilgiye sahibiz. Bilginin genel durumu her zaman olduğu gibi, güçten çok hareketin sınırları hakkında bir şeyler söylüyor bize. Bugün bazı kuram-cılar eğer isteseler Oyuncuların Heisenberg tarafından onlara dayatılan belirsizlik ilişkisi teoreminde ölçülerdeki kesinlik sı-nırını değiştirebileceklerini iddia ediyorlar. (Dr. John Command' belirsizlik ilişkisinin Oyuncular tarafından *Silentium Univer-si*'nin bir kuralı olarak aynı prensipte ortaya sürülen taktiksel bir hile olduğunu iddia eder: "Eğer kişi Oyuncu değilse Fizik-teki hiçbir şeyi istenmeyen bir şekilde harekete geçiremez.") Durum böyle iken bile, Oyuncular, madde kanunlarındaki de-ğişiklikler ve beynin işleyişi arasındaki bağı yok edemezler, çünkü beyin de aynı maddeden yapılmıştır. "Tüm inşa edile-bilir Evrenler için" Mantık veya Metamantık tasarlamak müm-kündür düşüncesi hatalıdır ve bu *günümüzde başarılı bir şekilde gösterilmiştir*. Ben, durumun gayet farkında olan Oyuncuların bizim ölçek ve ölçümlerimizde olmayan zorluklarla karşılaştıklarını düşünüyorum.

Eğer Oyuncuların her şeyi bilmeme durumları bizi telaş-landırıyorsa, Kozmogonik Oyun'un doğasında olan risklere karşı hassas oluyorsak, bu yansıma, bizim varoluşsal durumu-muzu Oyuncuların durumuna yaklaştırır çünkü Evren'de hiç kimse tüm gücü elinde bulunduramaz. En üst seviyedeki uy-garlıklar da Tamamen-Her-Şeyi-Bilmeyenlerin-Parçasıdır.

Ronald Schuer, cesur varsayımlarında en ileri giden kişidir: *Zihnini Yarattığı Evren: Kanunlar Kurallara Karşı*'da Oyuncuların Evren'i değiştirdikleri ölçüde kendilerinin de değiştiğini dile getirmiştir. Değişim Schuer'in "hafızanın giyotinle idam edilmesi" olarak adlandırdığı şeye neden olur. Aslında, kendini kökten bir şekilde değiştiren kişi böylece kendi geçmişini de bir dereceye kadar yok eder. Schuer der ki: Oyuncular daha çok kozmometamorfik güç kazanırken Evren'in evrim geçirdiği yolları yok ediyorlar. Yaratıcı tümgüçlülük, sınırlarına çekildiğinde, retrognostik felce neden olur. Oyuncular, eğer Evren'i Zihnini beşiğini yerine koyarlarsa, entropi kanununun gücünü düşürürler. Bir milyar yıl içinde kendilerinden önce ve kendileriyle birlikte ne olduğuyla ilgili tüm hafızayı yitirerek, Evren'i Slys'ın bahsettiği hale getirirler. "Entropi freni"nin ortadan kaldırılmasıyla biyosferde devasa bir büyüme başlar; bir sürü gelişmemiş uygarlık erkenden Oyun'a katılır ve oyunun çöküşüne neden olur. Böylelikle, Oyun'un çöküşüyle kaos doğar... ve ondan da çok uzun bir zaman sonra Oyun'u yeniden başlatmak için yeni bir Oyuncular Kolektifi ortaya çıkar. Schuer'e göre, Oyun *bir çemberin* içinde devam eder bu nedenle de "Evren'in başlangıcı" sorusu anlamsızdır. Eğer çöküşün kaçınılmaz olduğunu öngörürsek, Oyuncuların ne tür teşhisler koymaya kâdir olduklarını sadece düşünebiliriz.

Bayanlar ve baylar, milyarlarca parsektir yıldızların bulutsu kütlelerinin arkasına saklanmış Zekâlar tarafından devam ettirilen Oyun'un kristal görünüşünü tüm belirsizlikleriyle, karşı varsayımlarla ve tamamen olanaksız hipotezlerle sizler için özetledim. Ama bu bilginin normal işleyiştir. Hâlâ bilim Evren'i, herhangi bir Oyuncu'nun hafızasının erişemeyeceği Oyunlar'ın kazınmış parşömene yeniden yazılmış hali olarak görür. Bu hafıza, Evren'i homojen devinimler içinde tutan Doğa Kanunları ile uyum içerisindedir. Biz Evren'e uzun bir zamandır, milyarlarca yıllık işin biriktiği bir alan olarak bakarız; sadece en yakın ve küçük parçaları bizim için kısmi olarak anla-

şılır durumdadır. Bu, betimleme, görünüş doğru mu? Bir gün, bizim Zekâlar Oyunu'nu tarihte ortaya çıkan diğerlerinde olduğu gibi kendisinden tamamen farklı bir diğeriyle değiştiremez mi? Buna cevap vermek yerine, hocam Profesör Ernst Ahren'in sözlerinden alıntı yapmak istiyorum. Yıllar önce hâlâ çok gençken elimde Oyun fikrinin ilk taslaklarıyla fikrini almaya gittiğimde Ahren şöyle dedi: "Bir teori mi? Hâlâ bir teori mi? Belki bir teori değil. İnsanoğlu yıldızlara gidecek, öyle mi? Öyleyse, onunla ilgili hiçbir şey olmasa da, bu şey burada sahip olduğumuz şey bir proje olabilir, belki de bir gün hepsi gerçek olur!" Hocamın bu sözleriyle (ki ben tam olarak şüpheli olduğumu da düşünmüyorum) konuşmamı tamamlıyorum. Teşekkür ederim.

Dünyanın en özgün yazarlardan Stanislaw Lem'in *Mükemmel Boşluk'u*, varolmayan kitapların eleştiri yazılarından oluşuyor: İlk olarak bizzat *Mükemmel Boşluk'a* yazılmış bir eleştiriyle başlayan bu zeki ve mizahi kitap, Dostoyevski'ye, Fransız edebiyatına, James Joyce'a takılıyor, yazarsız edebiyattan pornografiye, evrenbilimden bilgisayar istilasına kadar pek çok konuyu inceliyor. Sonuçta karşımıza, sıradışı hayalgücüyle tanınan bir yazarın kurgusal güç gösterisi çıkıyor. Bu şen şakrak, eğlenceli, grotesk eserde Lem, aşırılık ve vurdumduymazlığın doruklarında. Kitaplar âlemine bir de Lem'in gözlükleriyle bakın.

Özgür iradede olasılık teorisine, fizik ve felsefenin bütün kavramlarını ele alan Lem, uzay çağını Jorge Luis Borges'i.

New York Times

